

Grey Scale #13

DANES-PICTA.COM

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

2

Krzysztof Jerzy Gruszczyński
Cezary Tomasz Szyjko

Vademecum studenta

Prawo międzynarodowe publiczne

*Skrypt akademicki:
how to beat the exam stress?*

Ubi societas ibi ius

76949

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

Vademecum studenta

Prawo międzynarodowe publiczne

*Skrypt akademicki:
how to beat the exam stress?*

Ubi societas ibi ius

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

Krzysztof Jerzy Gruszczyński
Cezary Tomasz Szyjko

Vademecum studenta

Prawo międzynarodowe publiczne

*Skrypt akademicki:
how to beat the exam stress?*

Ubi societas ibi ius

Warszawa 2016

Recenzenci

dr inż. Andrzej Tyszkiewicz
prof. dr hab. Witold Lidwa

Adiustacja i korekta

dr Anna Janus

Wydano nakładem autora

© Copyright by Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2016

ISBN 978-83-7523-486-2

Sygn. AON 6384/16

Druk i oprawa: Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej
00-910 Warszawa, al. gen. A. Chruściela 103, tel. 261 814 055,
tel./faks 261 813 752, e-mail: wydawnictwo@aon.edu.pl
Zam. nr 308/2016

SPIS TREŚCI

Prawo międzynarodowe publiczne (PMP)

Ignorantia ius gentium nocet

Przedmowa	9
-----------------	---

Rozdział I

Zagadnienia ogólne

Definicja PMP	11
Spółeczność międzynarodowa	15
Charakterystyczne cechy prawa międzynarodowego publicznego	18
Sankcje w prawie międzynarodowym	21
Stosunek PMP do prawa wewnętrznego.	
<i>Miejsce prawa wewnętrznego w stosunkach międzynarodowych</i>	27
Pytania kontrolne	30

Rozdział II

Źródła PMP – umowa międzynarodowa *law of treaties*

Znaczenie i funkcje MTS <i>International Court of Justice</i>	31
Zwyczaj w PMP	36
Środki pomocnicze do stwierdzenia przepisów prawa	42
Hierarchia źródeł prawa międzynarodowego	43
Umowa międzynarodowa / <i>an international agreement</i>	44
Pytania kontrolne	59

Rozdział III

Podmioty prawa międzynarodowego publicznego

Definicje podstawowe	61
Katalog podmiotów międzynarodowych	62
Państwo jako podmiot	64
Pytania kontrolne	80

Rozdział IV

Państwo jako podmiot prawa międzynarodowego

Elementy składowe państwa	83
Cechy suwerennego państwa	84
Pytania kontrolne	89

Rozdział V

Organizacja międzynarodowa jako podmiot prawa międzynarodowego

Organizacja międzynarodowa – pojęcie	90
Ewolucja organizacji międzynarodowych	92
Ogólny podział	92
Cechy charakterystyczne organizacji rządowych	94
Cechy charakterystyczne organizacji pozarządowych	96
Struktura ONZ	101
Pytanie kontrolne:	105

Rozdział VI

Odpowiedzialność międzynarodowa

Teorie odpowiedzialności	106
Odpowiedzialność państw	106
Formy odpowiedzialności	108
Sankcje	109
Ćwiczenia kontrolne	110
Najciekawsze wyroki sądowe	110

Rozdział VII

Prawo morza *law of the sea*

Źródła prawa	114
Klasyfikacja obszarów morskich	115
Podział wód morskich w prawie morza	119
Suwerenność państwa nadbrzeżnego	122
Ćwiczenia kontrolne. <i>Kazusy</i>	123
Pytania kontrolne	127

Rozdział VIII

Prawo lotnicze i kosmiczne *Air law and law of outer space*

Podstawowe definicje	128
<i>Prawo lotnicze</i>	128
Źródła międzynarodowego prawa lotniczego	130
Przestrzeń powietrzna	131
Współczesny status prawny przestrzeni powietrznej	134
Sytuacja prawna statków powietrznych	135
Wolności lotnicze	136
Prawo kosmiczne – pojęcie	137
Źródła prawa kosmicznego	138
Granica przestrzeni powietrznej (kosmicznej)	139

Ćwiczenia kontrolne	141
Współpraca międzynarodowa w zakresie wykorzystania przestrzeni kosmicznej.....	141

Rozdział IX

Prawo dyplomatyczne i konsularne *diplomatic and consular law*

Prawo legacji.....	143
Źródła prawa dyplomatycznego i konsularnego.....	144
Funkcje misji dyplomatycznych	146
Przywileje i immunitety	149
Podstawy prawa konsularnego.....	159
Funkcje konsularne.....	160
Klasy kierowników urzędów konsularnych	162
Pomieszczenia misji konsularnej.....	165
Ćwiczenia kontrolne	168
Pytanie kontrolne	170

Rozdział X

Prawo konfliktów zbrojnych

Międzynarodowe konflikty zbrojne.....	171
Definicje wojny	172
Rodzaje i środki zapobiegania konfliktom zbrojnym	173
Zapobieganie konfliktom zbrojnym	173
Prawo do samoobrony	175
Źródła prawa wojennego.....	179
Obszar wojny i teatr wojny	181
Status jeńca wojennego w oparciu o konwencję genewską z 1949 roku	186
Zasady traktowania rannych podczas wojny lądowej w oparciu o Konwencję Genewską z 1949 roku	187
Zasady traktowania rannych rozbitków podczas wojny morskiej w oparciu o konwencję genewską z 1949 roku	187
Ochrona ludności cywilnej	187
Ćwiczenia kontrolne. <i>Legalność wojny jako środka rozwiązywania konfliktów międzynarodowych</i>	193

Rozdział XI

Rozwiązywanie sporów międzynarodowych

Podstawowe definicje	195
Klasyfikacja metod pokojowego załatwiania sporów	196

Współczesne środki oddziaływań	198
Pytania kontrolne	200
Załączniki.....	201
Mini słowniczek pojęć w języku angielskim prawa międzynarodowego publicznego	201
Przykłady pytań i testów egzaminacyjnych.....	204
Przykład egzaminu testowego	214
Bibliografia.....	231
Czasopisma i serie wydawnicze	239
Wykaz skrótów	242

Prawo międzynarodowe publiczne (PMP)

Ignorantia ius gentium nocet

Przedmowa

Niniejsze opracowanie powstało z myślą o studentach kierunku prawa oraz kierunku administracji, jak również o innych osobach interesujących się współczesną problematyką prawa międzynarodowego publicznego (np. bezpieczeństwo międzynarodowe).

Przyjęta forma książki może się okazać pomocna przy powtórce materiału przed egzaminem, ale opracowanie nie może służyć jako główne źródło wiedzy. Celem uzupełnienia aktualnej specjalistycznej literatury przedmiotu w każdym rozdziale zawarto wykaz trzech opracowań akademickich razem z wybranymi artykułami z czasopism naukowych polskich i zagranicznych. Bibliografię uzupełniono o najnowsze publikacje związane z tematyką podręcznika.

Celem *vademecum* przede wszystkim jest ukierunkowanie studentów w szybkim i skutecznym przygotowaniu się do egzaminu z przedmiotu wykładanego w toku studiów prawniczych czy administracyjnych – prawa międzynarodowego publicznego. Mamy nadzieję, że prezentowane zagadnienia ułatwią studentom zrozumienie najważniejszych instytucji i zagadnień prawa międzynarodowego publicznego, a także zdanie tego egzaminu z najlepszym wynikiem.

W swojej pracy autorzy wykorzystali własne doświadczenia zdobyte podczas akademickiego kursu prawa międzynarodowego publicznego, udziału w konfe-

rencjach naukowych, moot-court'ach czy spotkaniach z przedstawicielami nauki prawa międzynarodowego oraz dyplomatami. Tak zdobyta wiedza podparta została dodatkowo podręcznikami akademickimi z czołowych polskich uczelni, specjalistyczną literaturą przedmiotu oraz aktami prawa międzynarodowego publicznego i krajowego.

Opracowanie zawiera podstawowe zagadnienia prawa międzynarodowego publicznego w formie najistotniejszych definicji, objaśnień oraz wybranymi orzeczeniami sądów krajowych (m. i.n polskich, brytyjskich i amerykańskich) i międzynarodowych (Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości, Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka), które pozwalają lepiej zrozumieć czasami skomplikowane treści wykładu PMP.

Ze względu na rozmiary opracowania nie przedstawiono w nim różnych poglądów naukowych w zakresie prawa międzynarodowego. Zainteresowanego czytelnika odsyłamy do bogatej oferty rynku wydawniczego gdzie znajdują się książki profilem zbliżone do naszego opracowania, mogące zainteresować studenta m. .n. Jakub Horodyski *Prawo międzynarodowe publiczne. Testy dla studentów*, Wolters Kluwer Polska 2009, *Prawo międzynarodowe publiczne Repetytorium* – Bogdan Horodyski Wolters Kluwer Polska 2008.

Autorzy wyrażają nadzieję, że oferowana pozycja będzie główną postawą opowania problematyki prawa międzynarodowego publicznego a także pomocna w zrozumieniu wiedzy o współczesnym systemie społeczności międzynarodowej i obowiązującego w niej porządku prawnego.

Rozdział I

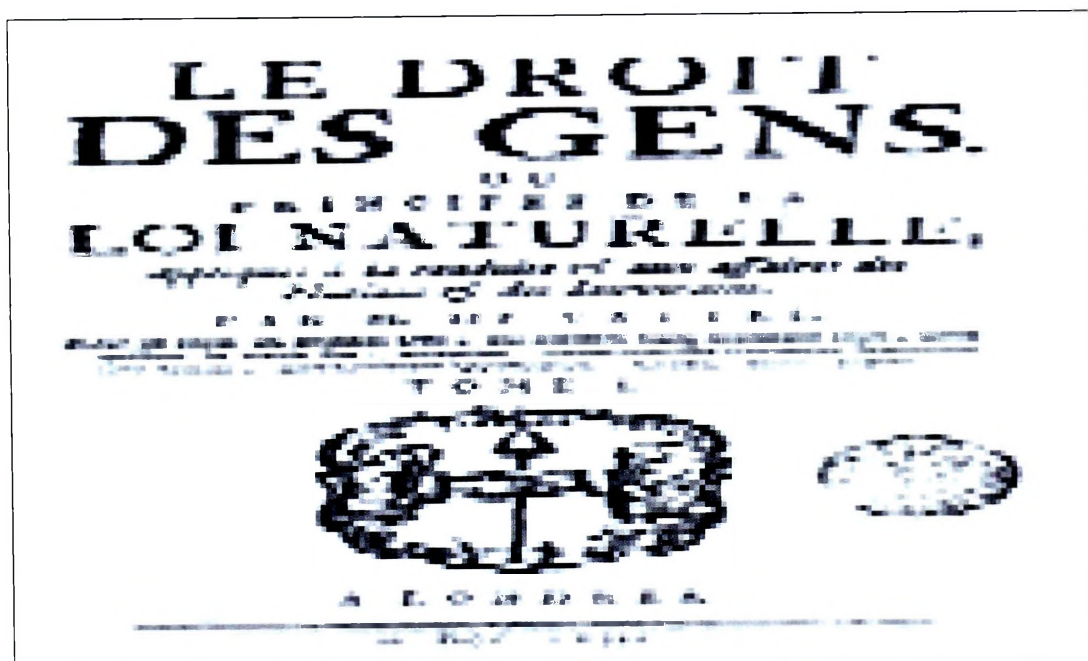
Zagadnienia ogólne

Definicja PMP

Prawo międzynarodowe publiczne jest zespołem norm regulujących stosunki międzynarodowe w szerokim znaczeniu: nie tylko stosunki międzypaństwowe, ale także stosunki między państwami a innymi podmiotami oraz między tymi innymi podmiotami, tzn. ogólnie stosunki między różnymi, niezależnymi od siebie i nie podlegającymi jakiegś wspólnej władzy państwowej podmiotami. Prawo to reguluje stosunki zewnętrzne państw oraz oddziałuje na stosunki wewnętrzne.

Początkowo była stosowana nazwa:

- Prawo narodów: ang. – **Law of Nations**, franc. – **Droit des Gens**, niem. – **Völkerrecht**

Nazwa „prawo międzynarodowe” pochodzi od rzymskiego pojęcia *ius gentium* „prawo narodów”, które stosowano do określenia relacji pomiędzy obywatelami Rzymu a cudzoziemcami.

Jednym z najstarszych źródeł pmp stanowi zapis na tablicach glinianych – 1278 r. p.n.e., opisujący traktat przymierza ogłaszający koniec wojny między między królem Hetytów Hatuszylem III, a faraonem egipskim Ramzesem II, a także zawierający postanowienia migracyjne o deportacji.

Współcześnie stosowana nazwa:

Prawo międzynarodowe: ang. – **International Law**, we franc. – **Droit International**, ros. – **Міждународноє Право**.

Początek współczesnego prawa międzynarodowego zaczyna się od traktatu westfalskiego (1648r.), a w XVII Richard Zouche użył pojęcia prawo międzynarodowe – *ius inter gentes*; termin „prawo międzynarodowe” pojawił się w literaturze prawniczej w 1780r. w pracach angielskiego prawnika **J. Bentham**.

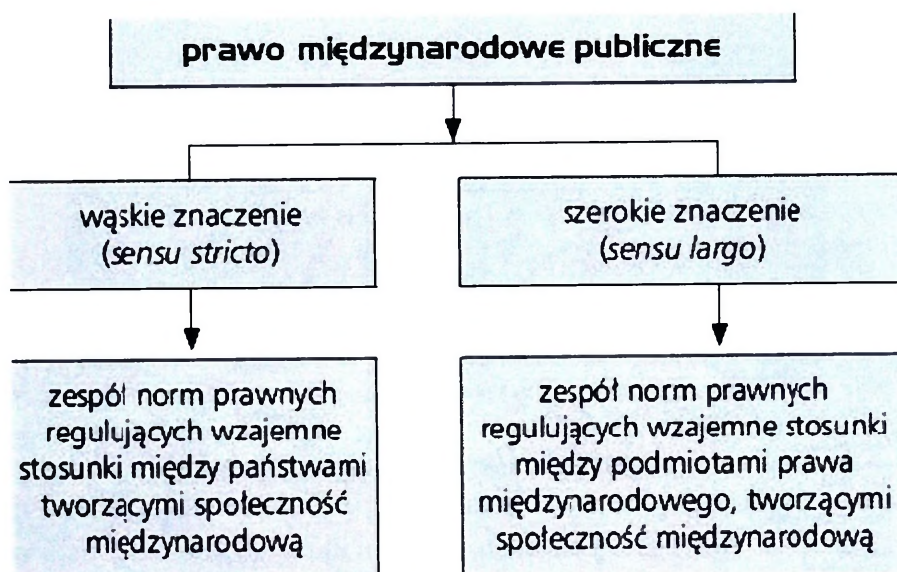
Dotyczące protokołu dyplomatycznego:

1. Podpisano, w 1815 r., sojusz, tzw. Święte Przymierze. Przystąpiło do niego kilkanaście większych państw (w tym najważniejsze to Rosja, Prusy i Austria) i znaczna liczba państweczek niemieckich. Inicjatorem przymierza był car Aleksander I.
2. Powołano do życia Centralną Komisję Żeglugi na Renie (art. 108–117),
3. 8 lutego 1815 r. uchwalono deklarację o zniesieniu handlu niewolnikami,
4. Opracowano regulamin dyplomatyczny, który po zmianach dokonanych w 1818 r. obowiązywał do XX w.

Zadania współczesnego prawa międzynarodowego

- a. utrzymanie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa.
- b. zapewnienie pokojowego współistnienia państw o różnych ustrojach społeczno–politycznych.
- c. zapewnienie rozwoju stosunków społeczno–gospodarczych na całym świecie; przyspieszenie rozwoju gospodarczego.
- d. przyczynienie się do stopniowego wyrównywania dysproporcji między państwami rozwiniętymi gospodarczo i rozwijającymi się.

Regulowanie stosunków zewnętrznych państw – obejmuje:

- I. Określenie sytuacji państwa w społeczności międzynarodowej w stosunku do innych państw
- II. Wyznaczenie praw zasadniczych państw przysługujących każdemu państwu od momentu jego powstania
- III. Regulowanie:
 - a) konkretnych stosunków pomiędzy państwami – np. podjęcie zobowiązań sojuszniczych, przyrzeczenie neutralności, udzielenie pomocy gospodarczej
 - b) sprawy zasięgu władzy terytorialnej poszczególnych państw: ustalanie granic państwowych i ich delimitacja, regulowanie stosunków granicznych;
- IV. Ustalenie:
 - a) formy wzajemnych stosunków – np. prawo dyplomatyczne i konsularne
 - b) reguł postępowania na obszarach nie podlegających niczyjej suwerenności – np. morze pełne, przestrzeń kosmiczna)
 - c) ogólnych zasad postępowania państw we wzajemnych stosunkach – np. zasada nieagresji i pokojowego załatwiania sporów międzynarodowych;

Przykład – sprawa sporu rosyjsko-gruzińskiego z 2008 r.

W związku z wkroczeniem w sierpniu 2008 roku wojsk rosyjskich na terytorium Gruzji ta ostatnia podniosła w skardze do MTS, że Federacja Rosyjska naruszyła prawo międzynarodowe. Gruzja wszczęła postępowanie przeciwko Rosji przed MTS twierdząc, że w wyniku swej interwencji naruszyła ona postanowienia konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej.

PMP a międzynarodowe prawo prywatne

Prawo międzynarodowe prywatne (*private international law*) stanowią tzw. normy kolizyjne, poświęcone rozwiązywaniu konfliktu norm, sytuacji, w których elementy stosunku prawnego cywilistycznego nie mieszczą się w systemie prawa krajowego.

Spółeczność międzynarodowa

prawo międzynarodowe PUBLICZNE
a prawo międzynarodowe PRYWATNE

należy obie nazwy zdecydowanie od siebie odróżniać, ponieważ prawo międzynarodowe publiczne oraz prawo międzynarodowe prywatne są odrębnymi dziedzinami nauki

prawo międzynarodowe prywatne jest zespołem norm, których zadaniem jest wskazanie określonego systemu prawnego, właściwego dla dokonania oceny prawnej konkretnej sytuacji – jest to tzw. prawo kolizyjne

Spółeczność międzynarodowa obejmuje 2 kategorie:

1. Stanowi ją ogół suwerennych państw a także międzyrządowych organizacji utrzymujących stosunki wzajemne regulowane przez pmp
2. ogół niesuwerennych podmiotów, czyli wszystkich uczestników stosunków międzynarodowych wyposażonych w zdolność do działania na płaszczyźnie międzynarodowej, których prawa i obowiązki są regulowane przez prawo międzynarodowe.

Stosunki pomiędzy państwami oparte są na zasadzie równości.

Oparcie wzajemnych stosunków między państwami na **zasadzie równości** oznacza:

1. równość wobec prawa:
 - a. jeden głos na konferencjach lub w organizacjach,
 - b. procedura protokolarna ustalana jest na podstawie kryteriów formalnych – np. czas, kolejność alfabetyczna
2. prawa wszystkich państw są tak samo respektowane, bez względu na to, czy chodzi o państwo wielkie, czy małe, i czy jest ono w stanie wymusić ich przestrzeganie
3. w stosunkach zewnętrznych organy państwowe korzystają z takich samych immunitetów i przywilejów.

Immunitet jurysdykcyjny państwa obcego:

„Jest normą prawa zwyczajowego, że jedno państwo nie może być postawione przed sądami innego państwa [...] Taki immunitet [...] wynika z tego, że wykonywanie przez państwo kompetencji sądowniczych ma charakter suwerenny a w świetle podstawowej zasady prawa międzynarodowego wszystkie państwa są sobie równe. Reguła zatem, to *'par in parem non habet imperium'* [tj. równy wobec równego sobie nie może wykonywać zwierzchniego władztwa – dop. aut.], kreująca immunitet materialny. Jej skutkiem jest to, że oficjalne i rządowe akty jednego państwa nie mogą stanowić przedmiotu postępowania przed sądem innego państwa. [...] Tam, gdzie immunitet znajduje zastosowanie, obejmuje on także urzędników państwowych w odniesieniu do aktów dokonanych przez nich w charakterze urzędowym.” [lord Millet] Pierwotnie immunitet państwa był immunitetem absolutnym, tzn. przysługiwał mu przed obcymi sądami krajowymi w każdym przypadku, niezależnie od charakteru sprawy. Jednak już w wieku XIX w niektórych systemach prawa krajowego (np. belgijskim i włoskim) pojawiła się koncepcja immunitetu ograniczonego. Jej rozwój związany był z tym, że państwa w coraz szerszym zakresie działały tak, jak podmioty prywatnoprawne (np. zawierając kontrakty z prywatnymi dostawcami towarów i usług) a przyznawanie im pełnego immunitetu w sporach wynikających z ich działalności komercyjnej prowadziłoby do rezultatów wysoce niesłusznych (głównie w związku z pozbawieniem prawa do sądu działających w dobrej wierze kontrahentów państw obcych). Rozstrzygając w rozpatrywanej sprawie Izba Lordów oparła się na koncepcji immunitetu ograniczonego, która obecnie odzwierciedla przeważającą praktykę państw:

Acta de iure imperii oraz *acta de iure gestionis* – istota i kryterium rozróżnienia:

Stosując immunitet ograniczony „należy odróżniać roszczenia, których źródłem są akty państwa działającego w wykonaniu suwerennego władztwa od roszczeń, których źródłem są inne akty państwa; typowym przykładem tych drugich są roszczenia związane z działalnością handlową [państw], wykonywaną w sposób właściwy dla jednostek prywatnych. [...] Rozróżnia się zatem materię *iure imperii* [w której państwu przysługuje immunitet – dop. aut.] i materię *iure gestionis* [w której państwu immunitet nie przysługuje – dop. aut.].” [lord Clyde] W rozpatrywanym przypadku kwestią zasadniczej wagi pozostawało zatem ustalenie, czy sporządzenie przez pozwanego notatki służbowej, rzekomo zniesławiającej powódkę, stanowiło akt suwerenny, władczy (*de iure imperii*) Stanów Zjednoczonych, czy też akt o innym charakterze (*de iure gestionis*). Zakwalifikowanie go jako aktu *de iure imperii* oznaczałoby, że w związku z immunitetem jurysdykcyjnym państwa obcego sądy brytyjskie nie mają kompetencji do orzekania w sprawie. Zważywszy, że rozstrzygnięcie nie mogło być oparte na ustawie krajowej (*State Immunity Act* z 1978 roku), enumeratywnie wymieniającej wyjątki od zasady, że państwu obcemu służy immunitet w postępowaniu przed sądami krajowymi (je-

den z przepisów wyłączał bowiem zastosowanie ustawy w sprawach dotyczących obcych sił zbrojnych stacjonujących w Wielkiej Brytanii), sędziowie zmuszeni byli odnieść się do *common law*. Poszukując kryterium pozwalającego określić charakter wchodzącego w grę aktu stwierdzono, że: „Rozwiązanie każdej sprawy, na gruncie której powstaje problem immunitetu jurysdykcyjnego państwa wymaga przeanalizowania okoliczności sprawy w ich kontekście. [...] Należy badać przy tym raczej naturę i charakter działalności, z którą związane jest roszczenie, aniżeli jej motyw, czy też cel.” [lord Clyde] Okoliczności podnoszone przez p. Holland, dotyczące tego, że m. in.: (a) była cywilnym pracownikiem TSU, (b) prowadziła działalność edukacyjną w bazie Menwith Hill na podstawie prywatnoprawnego kontraktu zawartego między TSU a rządem Stanów Zjednoczonych, (c) zajęcia w Menwith Hill nie różniły się co do formy i treści od zajęć przeznaczonych dla „zwykłych” studentów w Stanach Zjednoczonych – nie miały, zdaniem Lordów, decydującego znaczenia dla rozstrzygnięcia. Podkreślono natomiast, że „zajęcia były prowadzone przez obywateli Stanów Zjednoczonych dla obywateli Stanów Zjednoczonych zarówno w celu uzupełnienia programów wojskowych, jak i dla wspomoczenia procesu oceny kandydatów do dalszego awansu. Współcześnie edukacja i szkolenie personelu wojskowego po to, by przygotować go do awansu, służby za granicą, lub by ułatwić powrót do cywila po zakończeniu służby – stanowi normalny i konieczny element utrzymywania sił zbrojnych przez państwa. [...] Standard wykształcenia oferowany przez Stany Zjednoczone swym żołnierzom i ich rodzinom jest w podobny sposób kwestią suwerennego władztwa, jak świadczenie żołnierzom i ich rodzinom opieki medycznej [...] [opieki medycznej w bazie wojskowej dotyczyło rozstrzygnięcie sądu apelacyjnego we wcześniejszej, powoływanej przez Izbę Lordów, sprawie *Littrell v. United States of America* (No 2) z 1995 roku – dop. aut]. Jeżeli zatem świadczenia edukacyjne stanowiły w tym przypadku oficjalny, czy też rządowy akt Stanów Zjednoczonych, to podobnie należy zaklasyfikować sprawowanie nadzoru nad tym świadczeniem przez pozwanego, który występował jako urzędnik Stanów Zjednoczonych w związku z wykonywaniem suwerennego zadania utrzymywania sił zbrojnych”. [lord Millett] Akt, w związku z którym p. Holland pozwała pracownika Departamentu Obrony, miał zatem charakter władczy (*de iure imperii*), co wyłączało jurysdykcję sądów brytyjskich w sprawie.

4. akty państwa nie mogą być osądzane przez trybunały wewnętrzne drugiego państwa – zasada *par in parem non habet imperium*

Kazus ***Sprawa Prefektura Voiotia v. RFN (grecki Sąd Najwyższy, 2000 rok)***

W czasie drugiej wojny światowej oddziały niemieckie napadły na wioskę Distomo w prefekturze Voiotia; wymordowały mieszkańców, zniszczyły mienie. Pięćdziesiąt lat później – spadkobiercy wymordowanych wystąpili przed sądami greckimi przeciwko państwu niemieckiemu z roszczeniami odszkodowawczymi. Strona pozwana podniosła zarzut immunitetu jurysdykcyjnego.

Zdaniem Sądu: w przypadku rażącego nadużycia uprawnień suwerennych (a zatem w przypadku rażącego naruszenia prawa międzynarodowego) przez państwo, nie jest ono uprawnione do powoływania się na immunitet jurysdykcyjny. Akty państwa naruszające normy *ius cogens* nie mogą być uznawane za *acta de iure imperii*.

5. nakaz okazywania sobie wzajemnego szacunku (opartej na kurtuazji międzynarodowej, np. reprezentacji, stosunków dyplomatycznych, konsularnych czy morskich) protokole dyplomatycznym.

Charakterystyczne cechy prawa międzynarodowego publicznego

Prawo międzynarodowe publiczne to system norm prawnych regulujących stosunki między podmiotami tego prawa:

I. brak zorganizowanego systemu środków przymusu

II. stosowanie sankcji w prawie międzynarodowym:

Sankcjami są środki przymusu podejmowane przez państwa lub organizacje międzynarodowe przeciw innemu państwu i mogą być stosowane w celu ochrony porządku prawno-międzynarodowego bądź w celu ochrony praw poszczególnych państw.

Przykład

Rada Bezpieczeństwa ONZ nakłada sankcje międzynarodowe – na podstawie rozdziału VII Karty Narodów Zjednoczonych wszystkie państwa są zobowiązane do ich wykonywania.

Unia Europejska także nakłada tzw. autonomiczne sankcje międzynarodowe – dzieje się to w celu zagwarantowania wypełniania celów Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa (WPZiB) Ich celem jest zmuszenie innego państwa lub podmiotu do zaprzestania działań naruszających prawo międzynarodowe

Kazus Rezolucja Rady Bezpieczeństwa ONZ w sprawie sytuacji w Kosowie (nr 1160 z 31 marca 1998 roku)

W związku z zaostrzającą się sytuacją w Kosowie (ataki terrorystyczne ze strony Armii Wyzwolenia Kosowa + brutalne rozpędzanie pokojowych demonstracji Albańczyków przez serbskich policjantów) RB ONZ wydała wiążącą państwa członkowskie ONZ rezolucję, na podstawie której miały one powstrzymać się od dostarczania do Jugosławii (w tym do Kosowa) broni oraz amunicji.

„[Security Council] Decides that all States shall, for the purposes of fostering peace and stability in Kosovo, prevent the sale or supply to the Federal Republic of Yugoslavia, including Kosovo, by their nationals or from their territories or using their flag vessels and aircraft, of arms and related matériel of all types, such as weapons and ammunition, military vehicles and equipment and spare

parts for the aforementioned, and shall prevent arming and training for terrorist activities there”.

Wobec powyższego postawić należy następujące pytanie: co w przypadku, gdy dane państwo członkowskie ONZ zobowiązało się wcześniej, wobec Jugosławii bądź kontrahenta indywidualnego na terytorium Jugosławii, do dostarczenia przedmiotów objętych embargiem?

W dalszej części rezolucji stwierdzono (odwołując się, *implicite*, do art. 103 KNZ), że państwa członkowskie zobowiązane są (na gruncie prawa międzynarodowego) do wykonywania tej rezolucji, niezależnie od przyjętych wcześniej a sprzecznych z tą rezolucją zobowiązań (przyjętych np. wobec Jugosławii): „[Security Council] Calls upon all States [...] to act strictly in conformity with this resolution, notwithstanding the existence of any rights granted or obligations conferred or imposed by any international agreement or of any contract entered into or any license or permit granted prior to the entry into force of the prohibitions imposed by this resolution”

Kazus – Sprawa Kadi i Al Barakaat v. Rada Unii Europejskiej i Komisja Wspólnot Europejskich (Europejski Trybunał Sprawiedliwości, 3 września 2008 roku)

W latach 1999–2003 Rada Bezpieczeństwa ONZ przyjęła (działając na podstawie Rozdziału VII Karty Narodów Zjednoczonych) szereg rezolucji „antyterrorystycznych”, zobowiązujących państwa członkowskie m. in. do zamrożenia środków finansowych należących do osób związanych z Osamą Bin-Ladenem, a wskazanych przez Komitet ds. Sankcji RB ONZ (rezolucje nr: 1267/99, 1333/00, 1363/01, 1390/02, 1452/02, 1455/03). Rada WE, w wykonaniu powyższego obowiązku, wydała rozporządzenia nr 467/01 (zmienione później rozporządzeniami Komisji nr: 2062/01 i 2199/01) oraz 881/02, które stanowiły bezpośrednią podstawę zamrożenia środków finansowych należących do obu skarżących. Ich skargi, w których domagali się stwierdzenia nieważności powołanych aktów prawa wspólnotowego, zostały oddalone przez Sąd Pierwszej Instancji (SPI).

W toku postępowania odwoławczego Kadi oraz Al Barakaat International Foundation wnosili o uchylenie przez Europejski Trybunał Sprawiedliwości (Trybunał) wyroków SPI i stwierdzenie nieważności rozporządzenia Rady nr 881/2002 wskazując m. in., że: (a) wydane zostało z naruszeniem praw podstawowych (Al Barakaat); (b) SPI naruszył normy prawa międzynarodowego, co miało wpływ na ocenę zarzutów odnoszących się do pogwałcenia praw podstawowych (Kadi).

Główny problem prawny, który rozstrzygnąć musiał Trybunał, sprowadzał się do odpowiedzi na pytanie: czy SPI miał rację przyjmując, że z zasad dotyczą-

cych związku między porządkiem prawnym Narodów Zjednoczonych a wspólnotowym porządkiem prawnym wynika, iż sporne rozporządzenie – wykonujące rezolucję Rady Bezpieczeństwa – nie może być przedmiotem kontroli sądowej w zakresie jego wewnętrznej zgodności z prawem wspólnotowym (z wyjątkiem zgodności z normami *ius cogens*) i w tym zakresie korzysta zatem z immunitetu jurysdykcyjnego?

Trybunał na wstępie odniósł się do fundamentalnych założeń prawa wspólnotowego wskazując, że: (a) Wspólnota jest wspólnotą prawa, to znaczy, że zarówno państwa członkowskie, jak i instytucje podlegają kontroli zgodności wydanych przez nie aktów z postanowieniami Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską (TWE), który określa w tej mierze odpowiednie mechanizmy kontrolne; (b) Prawa podstawowe stanowią integralną część ogólnych zasad prawa, nad których przestrzeganiem czuwa Trybunał. W tym zakresie Trybunał opiera się na tradycjach konstytucyjnych, wspólnych państwom członkowskim oraz na wskazówkach zaczerpniętych z umów międzynarodowych dotyczących ochrony praw człowieka, przy których tworzeniu państwa członkowskie współpracowały lub do których przystąpiły; (c) Przestrzeganie praw człowieka stanowi przesłankę zgodności z prawem aktów wspólnotowych, a zatem niedopuszczalne są we Wspólnocie środki, które są nie do pogodzenia z poszanowaniem tych praw.

Zdaniem Trybunału zobowiązania nałożone umową międzynarodową nie mogą skutkować naruszeniem zasad konstytucyjnych traktatu WE, wśród których znajduje się zasada, zgodnie z którą wszystkie akty wspólnotowe powinny być zgodne z prawami podstawowym. W konsekwencji: prawo wspólnotowe dopuszcza dokonywanie kontroli sądowej aktów wydanych w celu wykonania rezolucji RB ONZ.

Trybunał podkreślił przy tym, że nie można utożsamiać sądowej kontroli rezolucji RB ONZ i sądowej kontroli aktu prawa wspólnotowego, wykonującego rezolucję. O ile bowiem „Trybunał nie może, w ramach właściwości wyłącznej przewidzianej w art. 220 TWE, kontrolować zgodności z prawem [...] rezolucji RB ONZ, nawet jeżeli miałaby ona dotyczyć jedynie jej zgodności z *ius cogens*”, o tyle „orzeczenie przez sąd wspólnotowy, że akt wspólnotowy służący wykonaniu takiej rezolucji jest sprzeczny z nadrzędną normą wspólnotowego porządku prawnego, nie oznaczałoby podważenia pierwszeństwa tej rezolucji. na poziomie prawa międzynarodowego”.

W dalszym ciągu swoich rozważań Trybunał odniósł się szczegółowo do zasad dotyczących związku między porządkiem prawnym Narodów Zjednoczonych a wspólnotowym porządkiem prawnym; chodziło tu o zbadanie, czy te zasady zakazują dokonywania kontroli sądowej aktu prawa wspólnotowego wydanego w wykonaniu rezolucji RB ONZ.

Zgodnie z art. 24 Karty Narodów Zjednoczonych uchwalenie przez Radę Bezpieczeństwa rezolucji w trybie rozdziału VII tej Karty stanowi przejaw spra-

wowania podstawowej odpowiedzialności, jaką powierzono temu organowi w celu utrzymania pokoju i bezpieczeństwa na szczeblu międzynarodowym. Sprawowanie tej odpowiedzialności obejmuje, w ramach wymienionego rozdziału VII Karty, uprawnienie do decydowania o tym, co stanowi zagrożenie dla pokoju międzynarodowego i bezpieczeństwa międzynarodowego oraz do podejmowania niezbędnych środków do ich utrzymania lub przywrócenia. „Karta Narodów Zjednoczonych nie narzuca [jednak] z góry określonego modelu wykonania rezolucji Rady Bezpieczeństwa uchwalonych w trybie rozdziału VII Karty Narodów Zjednoczonych; wykonanie to może nastąpić zgodnie z zasadami obowiązującymi w tej kwestii w porządku prawnym każdego państwa będącego członkiem ONZ. Karta Narodów Zjednoczonych pozostawia bowiem członkom ONZ swobodę wyboru spośród możliwych modeli przyjmowania takich rezolucji do ich porządku wewnętrznego”.

Z rozważań Trybunału wynika, że przy wybieraniu modeli przyjmowania rezolucji RB należy poszukiwać takich, które zgodne są z prawami podstawowymi. Reasumując uznać trzeba, że „zasady rządzące międzynarodowym porządkiem prawnym Narodów Zjednoczonych nie oznaczają, że kontrola sądowa wewnętrznej zgodności z prawem spornego rozporządzenia w świetle praw podstawowych jest wyłączona z tego powodu, że akt ten służy wykonaniu rezolucji Rady Bezpieczeństwa uchwalonej w trybie rozdziału VII Karty Narodów Zjednoczonych”. Trybunał skonstatował, że sprzeczne z powyższym stanowisko wyrażone w zaskarżonych orzeczeniach SPI naruszyło prawo, czego konsekwencją powinno być ich uchylenie. Następnie Trybunał zbadał rozporządzenie Rady WE nr 881/02 stwierdzając, że: (a) zostało ustanowione w ramach procedury, w której prawo do obrony nie było przestrzegane, co spowodowało również naruszenie prawa do skutecznej obrony sądowej; (b) w sposób nieuzasadniony ograniczało prawo własności. Rozporządzenie zostało zatem uznane za nieważne w takim zakresie, w jakim dotyczyło skarżących.

Sankcje w prawie międzynarodowym

- **sankcje natury psychologicznej** (stwierdzenie naruszenia i podanie informacji opinii publicznej, potępienie na arenie międzynarodowej), międzynarodową państwa, które naruszyło prawo; następuje stwierdzenie naruszenia i podanie informacji opinii publicznej połączone z potępieniem na arenie międzynarodowej
- **sankcje zorganizowane** (podejmowane zwykle przez organizacje międzynarodowe, np. wykluczenie z organizacji)
- **sankcje natury odwetowej**, w tym: retorsje, czyli działania zgodne z prawem międzynarodowym (np. zakaz wstępu przedstawicieli państwa na dane te-

rytorium), represalia, czyli działania niezgodne z prawem międzynarodowym (np. zatrzymanie statków w portach), oraz embargo np. zakaz wstępu przedstawicieli państwa na dane terytorium, W związku z wprowadzonym przez władze komunistyczne stanu wojennego w Polsce w 1981r. Stany Zjednoczone, Wielka Brytania, Francja, Holandia Szwajcaria i Austria zawiesiły wykonywanie umów międzynarodowych zawartych z Polską, na podstawie których statki powietrzne LOT uprawnione były do lądowania na terytoriach wskazanych państw.

1. sankcje natury odwetowej
2. represalia, czyli działania niezgodne z pmp – np. zatrzymanie statków w portach, oraz embargo
3. sankcje o charakterze zorganizowanym, podejmowane przez organizacje a. międzynarodowe:
4. sankcje o charakterze organizacyjnym – np. wykluczenie danego państwa, zawieszenie w prawach członka
5. sankcje charakterze ekonomicznym – embargo

Przykład dotyczący sytuacji w Kosowie

W 1998 roku, w związku z dopuszczaniem się przez Federacyjną Republikę Jugosławii rażącego naruszania praw ludności albańskiej w Kosowie (tzw. czystki etniczne, czyli masowe przesiedlenia), Wspólnota Europejska podjęła decyzję o zawieszeniu połączeń lotniczych między FRJ a państwami członkowskimi, a także o zamrożeniu aktywów FRJ na terytoriach państw członkowskich. Środki te miały skłonić FRJ do przestrzegania praw człowieka w Kosowie.

a) brak obowiązkowego sądownictwa (jurysdykcja Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości – MTS – jest fakultatywna i zależy od woli poszczególnych państw),

b) inne organy sądowe zostały stworzone w ramach struktur ONZ oraz innych organizacji międzynarodowych – np. Trybunał Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich w Luksemburgu, Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strasburgu,

c) brak centralnego ustawodawcy (normy prawa międzynarodowego tworzone są przez podmioty tego prawa – przede wszystkim państwa, które są jednocześnie ich adresatami),

d) brak klasycznej hierarchii źródeł prawa tak jak w systemach prawa krajowego,

e) normami bezwzględnie obowiązującymi – *ius cogens* to normy najwyższe, pozostałe są na tym samym poziomie i muszą być zgodne z *ius cogens*. Nie istnieje sformalizowany katalog norm *ius cogens*; należą do nich np. zakaz agresji, prawo do samostanowienia.

art. 53 Konwencji wiedeńskiej o prawie traktatów z 1969 r.

Hierarchia norm PMP

Artykuł 103 KNZ

„W razie sprzeczności między zobowiązaniami członków ONZ, wynikającymi z jakiejkolwiek innej umowy międzynarodowej, zobowiązania wynikające z niniejszej Karty mają pierwszeństwo.”

Oznacza to, że w sytuacji kiedy istnieje sprzeczność pierwszeństwo należy dać zobowiązaniom wynikającym z Karty, a nie zaś z innym porozumieniom międzynarodowym zawieranyymi pomiędzy państwami, tzn., że zobowiązaniom wynikającym z norm zawartych w KNZ przysługuje pierwszeństwo w stosunku do zobowiązań (członków ONZ) wynikających z innych norm prawa międzynarodowego.

Sprawa LOCKERBIE (Libia v. USA) Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości 1986r.

Samolot PANAM rozerwany bombą podłożoną przez zamachowców libijskich spadł na szkocką wieś Lockerbie. Rada Bezpieczeństwa zażądała od Libii wydania sprawców zamachu, Libia protestowała powołując się na Konwencję Montrealską o ruchu lotniczym, zgodnie z którą państwo ma wybór – ukarać samemu lub wydać sprawców zamachu terrorystycznego.

MTS: zgodnie z art. 103 Karty NZ zobowiązania wynikające z Karty mają pierwszeństwo przed innymi zobowiązaniami międzynarodowymi, art. 26 KNZ (uprawnienie Rady Bezpieczeństwa) ma prymat nad Konwencją Montrealską.

Normy prawa międzynarodowego publicznego podzielić można ze względu na ich zasięg na:

- a) normy o charakterze partykularnym, w tym: wielostronne (obowiązujące określoną grupę państw, np. prawo regionalne) i dwustronne,
- b) normy o charakterze powszechnym – np. Karta Narodów Zjednoczonych.

Normy *ius cogens*

Normami stojącymi na czele hierarchii w pmp prawie są tzw. imperatywne bądź peremptoryjne normy prawa międzynarodowego, co oznacza, że stosowanie tych norm o charakterze bezwzględnie obowiązującym nie może być ograniczone na podstawie jakiegokolwiek porozumienia pomiędzy podmiotami pmp

Ius Cogens stanowią normy prawne o znaczeniu tak istotnym dla społeczności międzynarodowej, że posiadają one moc bezwzględną i nie mogą być uchylone inną normą prawa międzynarodowego (zarówno umowną jak i zwyczajową) nie mającą charakteru *ius cogens*.

Każda norma peremptoryjna (*ius cogens*) rodzi po stronie jej adresata zobowiązanie *erga omnes* – tzn. obowiązujące wobec całej społeczności międzynarodowej.

Kazus MTS w sprawie: *Barcelona Traction (Belgia v. Hiszpania)* z 1970 r.

„Poczynić zwłaszcza należy podstawowe rozróżnienie między zobowiązaniami państwa w stosunku do społeczności międzynarodowej jako całości oraz tymi, które powstają *vis-à-vis* innego państwa [...]. Te pierwsze, z istoty swojej, dotyczą wszystkich państw. Zważywszy na wagę praw wchodzących tym przypadku w grę, wszystkie państwa mogą być uważane za posiadające interes prawny do ich ochrony; zobowiązania te są zobowiązaniami *erga omnes*. We współczesnym prawie międzynarodowym takie zobowiązania wynikają na przykład z zakazu aktów agresji i ludobójstwa, jak również z zasad i norm dotyczących podstawowych praw osoby ludzkiej, włączając w to ochronę przed niewolnictwem i dyskryminacją rasową.”

norma taka to przyjęta przez całą społeczność międzynarodową norma, od której nie ma uchyień, która obowiązuje bezwzględnie, a może być zmieniona tylko normą o tym samym charakterze.

Kazus *BARCELONA TRACTION (Belgia v. Hiszpania)* Wyrok MTS z 1970 r.

Hiszpania znacjonalizowała kanadyjską spółkę *Barcelona Traction Light and Power Company*, która należała do kapitału belgijskiego. Belgia wystąpiła w imieniu swoich obywateli, którzy utracili udziału.

MTS podzielił zobowiązania międzynarodowe państw na:

1) zobowiązania *erga omnes* – zobowiązania w stosunku do społeczności międzynarodowej jako całości (takie jak agresja, ludobójstwo, niewolnictwo, naruszenie fundamentalnych praw człowieka – każde z państw społeczności

międzynarodowej jest uprawnione do występowania przeciwko państwu, które dopuszcza się któregoś z tych czynów).

2) zobowiązania *inter partes* – zobowiązania wynikające z umów, ze stosunków między stronami.

W rozumieniu art. 53 Konwencji wiedeńskiej o prawie traktatów sporządzona w Wiedniu dnia 23 maja 1969 r. imperatywną normą powszechnego prawa międzynarodowego jest norma przyjęta i uznana przez międzynarodową społeczność państw jako całość za normę, od której żadne odstępstwo nie jest dozwolone i która może być zmieniona jedynie przez późniejszą normę postępowania prawa międzynarodowego o tym samym charakterze.

„Trudno jest wyobrazić sobie jakąkolwiek społeczność, czy to złożoną z jednostek, czy też państw, której prawo zupełnie by nie ograniczało swobody kontraktu. W każdej cywilizowanej społeczności istnieją jakieś normy prawne i jakieś zasady moralne, które prawo zabrania jednostkom ignorować i modyfikować swoimi umowami” [A. Mc Nair, *The Law of Treaties*, Oxford 1961, s. 4).

Przykłady norm *iuris cogentis*

I. zakaz użycia siły zbrojnej (z wyjątkiem przypadków dozwolonych przez Kartę Narodów Zjednoczonych)

II. zakaz interwencji w sprawy wewnętrzne innych państw

III. zakaz zabijania jeńców wojennych

a. art. 4 i 5 Konwencji Genewskiej o traktowaniu jeńców wojennych 1949r. definiuje jeńca jako osobę, która angażował się w działania bojowe pod rozkazami swojego rządu i został zatrzymany przez siły zbrojne strony przeciwnej.

IV. zakaz ludobójstwa

Kazus Akeyasu (Wyrok Międzynarodowy Trybunał Karny dla Rwandy, 1998 rok)

Jean Paul Akeyasu – burmistrz Taba, oskarżony został, na podstawie art. 2.2 Statutu Trybunału, o współudział w zbrodni ludobójstwa w czasie pogromów Tutsi w 1994 roku. Statut definiuje ludobójstwo jako: „działanie mające na celu zniszczenie – w całości albo w części – grupy narodowej, etnicznej, rasowej bądź religijnej, polegające m. in. na **zabójstwie** członków grupy”. Problem w tym, jak rozumieć użyte w statucie słowo „zabójstwo”. W wersji angielskiej tekstu użyto wyrażenia „*killing*”, które oznaczać może zarówno działanie umyślne, jak i nieumyślne. W wersji francuskiej użyto natomiast wyrażenia „*meurtre*”, które sugeruje, że chodzi o umyślne spowodowanie śmierci. Różnica była o tyle istotna, że Akeyasu – jako urzędnik lokalny – mógł przyczynić się śmierci członków grupy Tutsi pomimo braku bezpośredniego zamiaru (np. jego publiczne wypowiedzi mogły skłonić bezpośrednich sprawców do eksterminacji członków plemienia Tutsi). Akeyasu argumentował, że kiedy w publicznych wypowiedziach nawoływał do „usunięcia” Tutsi z okolicy, nie przypuszczał nawet, iż jego słowa mogą

zostać odebrane jako zachęta do fizycznej likwidacji. Trybunał uznał, że ogólną zasadą prawa karnego jest *favor rei*, i dlatego należy dla potrzeb definicji ludobójstwa wybrać znaczenie wynikające z tekstu francuskiego (jako przewidujące odpowiedzialność karną wyłącznie za umyślne spowodowanie śmierci).

V. zakaz handlu niewolnikami, kobietami i dziećmi

VI. zakaz piractwa.

Stosunek PMP do prawa wewnętrznego

miejsce prawa wewnętrznego w stosunkach międzynarodowych

Początkowo STSM uznał, że nie jest powołany do interpretowania prawa wewnętrznego (sprawa z roku 1926 dot. niemieckich interesów na polskim Górnym Śląsku). **Zmienił jednak zdanie już w 1929 r.** (sprawa pożyczek serbskich i brazylijskich) stwierdzając, że choć nie ma obowiązku znać prawa wewnętrznego, to może być zobowiązany do uzyskania znajomości prawa wewnętrznego. Tzn. że gdy dojdzie do wniosku, że należy zastosować prawo wewnętrzne, powinien je stosować tak jakby było stosowane w tym państwie.

Powyższe doprowadziło do zmiany art. 38 statutu MTS z „Trybunał stosuje 1. umowy międzynarodowe, 2. zwyczaj międzynarodowy...”, na „Trybunał, którego zadaniem jest rozstrzygać zgodnie z prawem międzynarodowym stosuje...” – czyli rozstrzygać nie wyłącznie na podstawie p.m.

Relacji między tymi dwoma porządkami prawnymi można analizować z punktu widzenia teorii:

I. monistycznej

II. dualistycznej.

Monizm

zakłada, że prawo międzynarodowe i prawo wewnętrzne tworzą jeden system prawny, z tym że przeważnie przyjmują, że hierarchicznie prawo wewnętrzne jest podporządkowane prawu międzynarodowemu.

przedstawiciele: A. Verdross, H. Kelsen

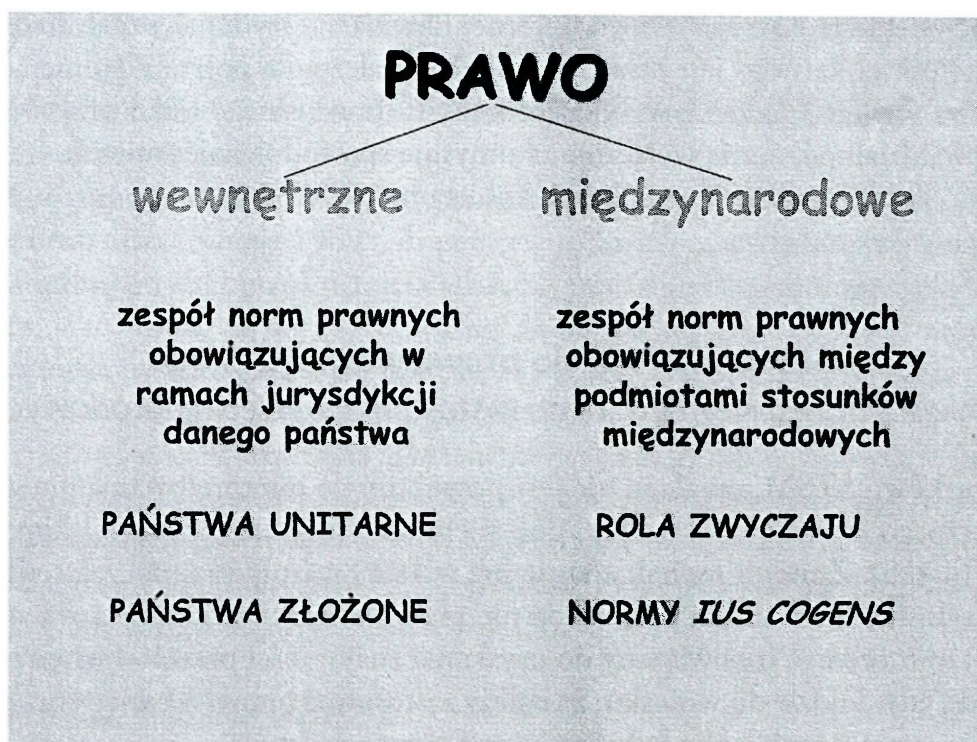
Według kelsenowskiej szkoły „prymatu prawa międzynarodowego” normy wewnętrzne pochodzą od prawa międzynarodowego, stanowisko odrzucane, jako sprzeczne z zasadą suwerenności.

Dualizm

zakłada, że PMP i prawo wewnętrzne są zupełnie odmiennymi i niezależnymi od siebie systemami prawnymi, które nie mają punktów stykowych.

przedstawiciele: H. Triepel, D. Anzilotti

D. Anzilotti był jednocześnie twórcą teorii pozytywistycznej źródła pmp, zakładającej, że podstawą norm prawa międzynarodowego jest uzgodniona wola państw, wyrażona albo w sposób wyraźny, albo milczący (dorozumiany).

Miejsce umów międzynarodowych w polskim porządku prawnym w świetle Konstytucji RP oraz ustawy o umowach międzynarodowych z 2000 r.

prawo międzynarodowe PUBLICZNE
a prawo międzynarodowe PRYWATNE

należy obie nazwy zdecydowanie od siebie odróżniać, ponieważ prawo międzynarodowe publiczne oraz prawo międzynarodowe prywatne są odrębnymi dziedzinami nauki

prawo międzynarodowe prywatne jest zespołem norm, których zadaniem jest wskazanie określonego systemu prawnego, właściwego dla dokonania oceny prawnej konkretnej sytuacji – jest to tzw. prawo kolizyjne

Art. 87 wymienia ratyfikowane umowy międzynarodowe jako źródła powszechnie obowiązującego prawa

art. 91 Konstytucji RP określa miejsce prawa międzynarodowego w systemie źródeł prawa polskiego, stanowiąc, że:

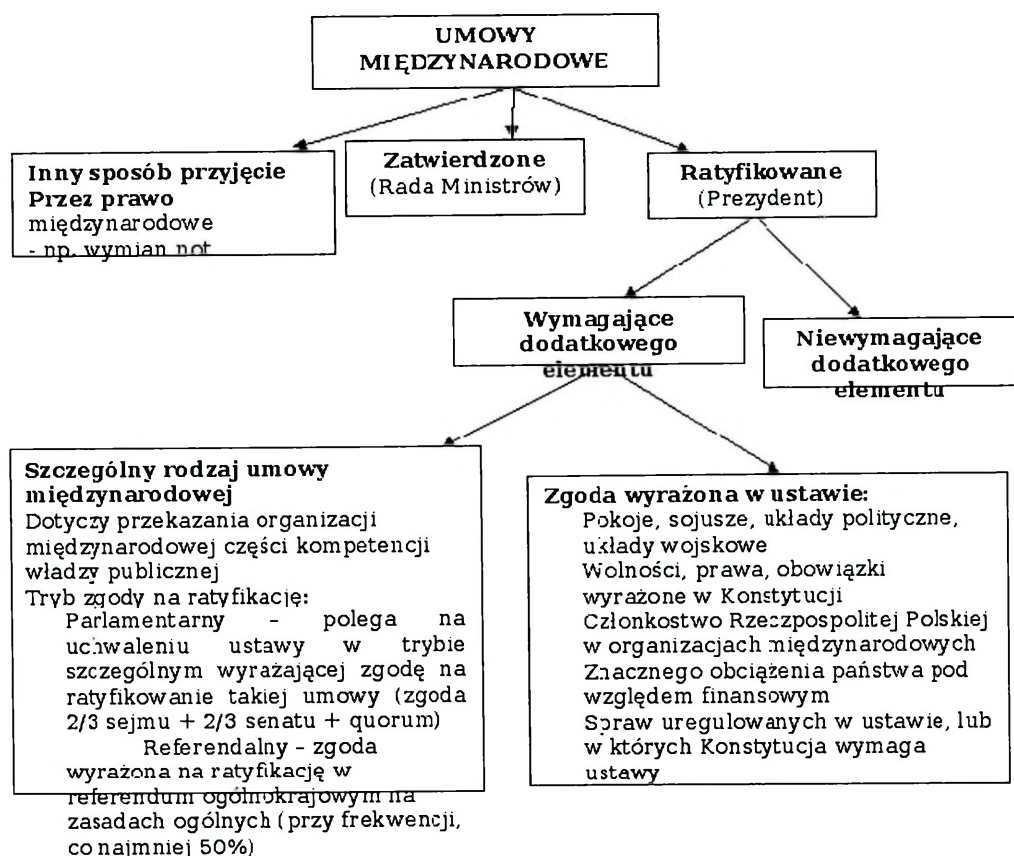
ratyfikowana umowa międzynarodowa stanowi część krajowego porządku prawnego i jest bezpośrednio stosowana, chyba że jej stosowanie uzależnione jest od wydania ustawy.

Co oznacza, że normy zwyczajowe i umowy międzynarodowe podlegające ratyfikacji mają pierwszeństwa przed ustawami polskimi.

art. 33 ust. 2 „*Ratyfikacja i wypowiedzenie umów międzynarodowych dotyczących granic Państwa, sojuszów obronnych oraz umów pociągających za sobą obciążenia finansowe Państwa lub konieczność zmian w ustawodawstwie wymaga upoważnienia Państwa wyrażonego w ustawie*”.

Z kolei umowa międzynarodowa ratyfikowana za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie ma pierwszeństwo przed ustawą w razie kolizji.

Jeżeli wynika to z ratyfikowanej umowy konstytuującej organizację międzynarodową, prawo stanowione przez organizację jest stosowane bezpośrednio.

art. 9 Konstytucja RP :

Rzeczpospolita Polska przestrzega wiążącego ją prawa międzynarodowego.

art. 91 Konstytucji RP określa miejsce prawa międzynarodowego w systemie źródeł prawa polskiego, stanowiąc, że:

ratyfikowana umowa międzynarodowa stanowi część krajowego porządku prawnego i jest bezpośrednio stosowana, chyba że jej stosowanie uzależnione jest od wydania ustawy.

art. 33 ust. 2 *Ratyfikacja i wypowiedzenie umów międzynarodowych dotyczących granic Państwa, sojuszków obronnych oraz umów pociągających za sobą obciążenia finansowe Państwa lub konieczność zmian w ustawodawstwie wymaga upoważnienia Państwa wyrażonego w ustawie.*

Z kolei umowa międzynarodowa ratyfikowana za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie ma pierwszeństwo przed ustawą w razie kolizji.

Jeżeli wynika to z ratyfikowanej umowy konstytuującej organizację międzynarodową, prawo stanowione przez organizację jest stosowane bezpośrednio i ma pierwszeństwo w przypadku kolizji z ustawami.

Pytania kontrolne

ONZ – Dnia 15 listopada 2004 r. Rada Bezpieczeństwa, działając na podstawie rozdziału VII Karty Narodów Zjednoczonych, stwierdziła, że sytuacja w Wybrzeżu Kości Słoniowej stwarza zagrożenie dla światowego pokoju i bezpieczeństwa i zdecydowała o nałożeniu na Wybrzeże Kości Słoniowej sankcji w postaci embarga na broń i amunicję oraz inne towary o podwójnym zastosowaniu (Rada przyjęła stosowną rezolucję). W dniu 13 grudnia 2003 r. polski przedsiębiorca P zawarł umowę (regulowaną przepisami prawa krajowego polskiego) z rządem Wybrzeża Kości Słoniowej w przedmiocie regularnego (kwartalnego) dostarczania nowoczesnego sprzętu wojskowego oraz towarów podwójnego zastosowania dla straży granicznej, w celu podniesienia jakości i bezpieczeństwa służb w Wybrzeżu Kości Słoniowej.

W dniu 18 grudnia 2004 r., na mocy decyzji administracyjnej polskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych, przedsiębiorca P został pozbawiony możliwości dalszego wykonywania umowy z rządem Wybrzeża Kości Słoniowej, ponieważ, jak wskazał polski MSZ, rezolucja Rady Bezpieczeństwa jako przyjęta na podstawie rozdziału VII Karty Narodów Zjednoczonych jest wiążąca, co przesądza o automatycznym zastosowaniu jej postanowień dla prywatnego przedsiębiorcy P.

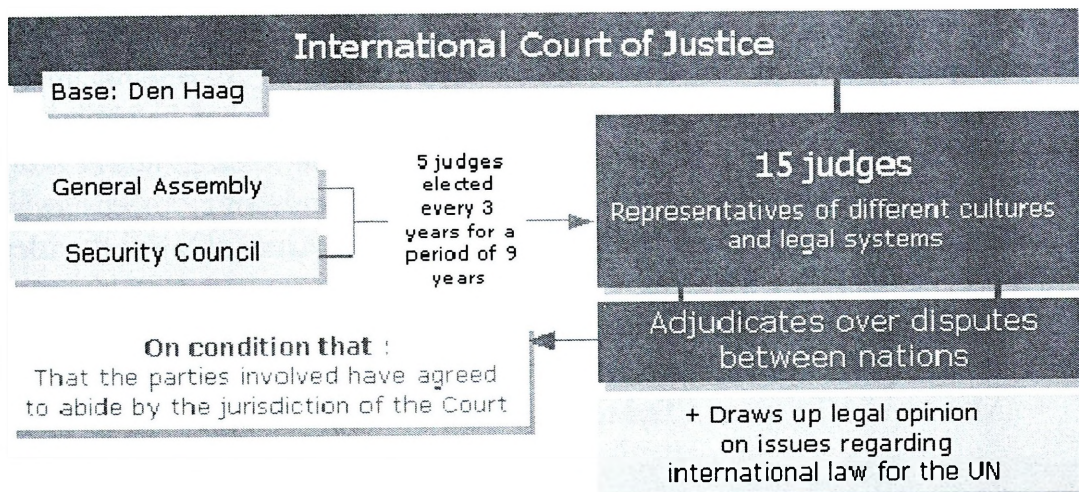
Czy argumentacja polskiego MSZ była słuszna? Jaki jest status rezolucji Rady Bezpieczeństwa:

- a) na płaszczyźnie prawa międzynarodowego*
- b) w polskim porządku prawnym?*

Rozdział II

Źródła PMP – umowa międzynarodowa *law of treaties*

Znaczenie i funkcje MTS *International Court of Justice*

Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości (MTS) z siedzibą w Hadze jest głównym organem sadowym ONZ.

Trybunał wyduje:

- wyroki w sporach międzypaństwowych
- oraz opinie doradcze.

Trybunał działa według swego Statutu, który opiera się na Statucie Stałego Trybunału Sprawiedliwości Międzynarodowej i stanowi integralną część Karty Narodów Zjednoczonych.

Do kompetencji Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości należy

- rozstrzyganie sporów międzynarodowych
- wydawanie opinii doradczych dla organów ONZ i innych organizacji międzynarodowych.

Wydawane przez niego wyroki są dla stron ostateczne. Wyrok MTS bezwzględnie wiąże strony w danej sprawie. W razie sporu co do znaczenia lub zakresu wyroku, Sąd wydaje jego właściwą interpretację na żądanie którejkolwiek ze stron. Interpretacja wydawana jest przez Sąd w formie wyroku. Gdy państwo nie chce wykonać zobowiązań ciążących na nim z mocy wyroku wydanego przez Trybunał, strony sporu mogą odwołać się do Rady Bezpieczeństwa ONZ. Rada

może wydać zalecenie albo uchwalić zastosowanie środków koniecznych do wykonania wyroku (np. sankcje). Wyrok jest ostateczny i państwa nie mają możliwości apelacji. Jednakże w pewnych szczególnych okolicznościach sąd może dokonać rewizji wyroku.

Funkcje Trybunału

Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości spełnia następujące funkcje:

- funkcja sądowa – Rozstrzyganie zgodnie z prawem międzynarodowym sporów prawnych między państwami,
- funkcja doradcza.

MTS wydaje opinie doradcze na żądanie Zgromadzenia Ogólnego ONZ, Rady Bezpieczeństwa oraz Rady Gospodarczej i Społecznej, a także organizacji wyspecjalizowanych. Przedmiotem opinii doradczych może być każda kwestia prawna wyłaniająca się w toku działalności wnioskodawcy. Postępowanie o wydanie opinii doradczej nie ma charakteru spornego, uczestnicy przedstawiają swoje stanowiska, najpierw w formie pisemnej, a potem ustnej. Opinia doradcza formalnie nie ma mocy wiążącej.

Polskimi sędziami w Międzynarodowym Trybunale Sprawiedliwości byli

- a. Bohdan Winiarski (prezes Trybunału w latach 1961–1964),
- b. Manfred Lachs (prezes Trybunału w latach 1973–1976).

PODSTAWY ORZĘKANIA MTS

Podstawą kompetencji Trybunału jest zgoda państw, tzn. Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości nie może bez zgody państw orzekać w sporach mię-

dzynarodowych. Zgodę tę państwa muszą wyrazić w sposób oczywisty i niezaprzeczalny.

Państwa mogą zgodzić się na:

- właściwość (kompetencję) Trybunału do orzekania w istniejącym sporze
- lub mogą zgodzić się na poddanie mu przyszłych sporów.

W pierwszym przypadku – właściwość ta powstaje dopiero z chwilą, gdy strony sporu zgodzą się na ten sposób jego rozstrzygnięcia. Mówimy wówczas o kompetencji nieobowiązkowej, ponieważ nie ma w tym przypadku przepisu prawnego, który przewidywałby na przyszłość kierowanie sporów na drogę sądową.

W drugim przypadku – właściwość Sądu jest przez państwa uznana, zanim powstanie spór wymagający rozstrzygnięcia sądowego; w tym przypadku mówimy o kompetencji obowiązkowej. Kompetencja Trybunału zawsze więc musi się opierać na zgodzie stron, chociaż zgoda ta może być wyrażona w różnych formach i w różnym czasie – albo po powstaniu konkretnego sporu, albo zanim spór taki powstał.

Istnieją trzy sposoby (formy) wyrażenia zgody na kompetencję Trybunału:

1) wyrażenie zgody na osądzenie jednego, ściśle określonego sporu; zgoda wyrażana jest w tym przypadku *ex post*, po zaistnieniu sporu;

2) wyrażenie zgody na kompetencję Trybunału we wszystkich sporach, jakie mogą powstać w przyszłości w związku z interpretacją konkretnej umowy międzynarodowej; postanowienie umowy przewidujące kompetencję Trybunału nazywamy klauzulą sądową;

3) generalne wyrażenie zgody na kompetencję Trybunału we wszystkich sporach o charakterze prawnym. Zgoda na kompetencję Trybunału jest w tym przypadku wyrażana przez złożenie jednostronnej deklaracji przez państwo. Postanowienie Statutu Trybunału przewidujące tego rodzaju uznanie jego kompetencji nazywamy klauzulą fakultatywną.

Postępowanie przed sądem składa się z dwóch części

a. pisemnej;

b. i ustnej

Postępowanie pisemne polega na przesyłaniu sądowi i stronom za pośrednictwem sekretarza Sądu memoriału, kontr memoriału oraz replik. Postępowanie ustne, czyli rozprawa, polega na wysłuchaniu przez Sąd agentów, doradców i adwokatów, świadków i rzeczoznawców. Postępowanie ustne jest jawne. Po rozprawie następuje narada, która odbywa się przy drzwiach zamkniętych.

Stronami postępowania mogą być:

1. Państwa członkowskie Organizacji Narodów Zjednoczonych
2. Państwa, które przystąpiły do Statutu Trybunału, ale nie podpisały Karty ONZ, ani nie stały się członkami Organizacji Narodów Zjednoczonych.

3. Inne państwa, które złożyły Deklarację w Sekretariacie ONZ na warunkach określonych przez Radę Bezpieczeństwa ONZ.

4. Osoby prywatne nie są stroną przed Trybunałem (art. 34 Statutu stanowi, iż tylko państwa mają prawo występować jako strony przed Trybunałem). Interesy osób prywatnych mogą stać się przedmiotem postępowania przed Trybunałem w przypadku, kiedy dane państwo przejmie sprawę swojego obywatela i wystąpi z jego skargą przeciwko innemu państwu. Pozwy wpływające od osób fizycznych (oraz innych nieuprawnionych podmiotów) nie są rejestrowane.

WYROK MTS

Wyrok odczytuje się na posiedzeniu publicznym. Musi on zawierać uzasadnienie (motywy), a nadto m.in.: datę, nazwiska sędziów, streszczenie postępowania, ustalenie faktów, postanowienia operatywne, liczbę sędziów, którzy tworzą większość, i ewentualną decyzję co do kosztów. Jeżeli wyrok w całości lub w części nie jest wyrokiem jednomyślnym, każdy sędzia, który nie zgadza się z sentencją wyroku Lu z jej częścią, może dołączyć swą opinię odrębną. Zamiast zgłaszać swą opinię odrębną, sędzia może dołączyć do wyroku krótkie stwierdzenie swego zapatrywania. Natomiast sędzia, który zgadza się wprowadzić z sentencją wyroku, lecz nie zgadza się z całością lub z częścią uzasadnienia, może dołączyć swą opinię indywidualną. W praktyce Trybunału zgłaszanie opinii indywidualnych jest bardzo częste.

Wyrok Sądu wiąże strony, lecz tylko w danej sprawie.

Specjalne potwierdzenie obowiązku członków ONZ wykonywania orzeczeń Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości zwiera Karta NZ. Przewiduje ona, że każdy z członków zobowiązuje się zastosować do postanowienia Trybunału w każdej sprawie, w której jest stroną. Odpowiednikiem tego przepisu jest postanowienie Statutu Trybunału, które stwierdza, że orzeczenie Sądu jest ostateczne i nie podlega apelacji.

Dodatkowym środkiem gwarantującym wykonalność wyroków MTS jest odwołanie do Rady Bezpieczeństwa. Państwo może zawsze odwołać się do Rady Bezpieczeństwa, jeżeli druga strona nie wykonuje zobowiązań ciążących na niej z mocy wyroku wydanego przez Trybunał. Wyrok Sądu jest ostateczny i strony nie mają prawa apelacji. Jednakże w pewnych wyjątkowych okolicznościach Sąd może dokonać rewizji wyroku.

W latach 1946–2003 MTS wydał 76 orzeczeń i 24 opinie doradcze, a 21 spraw sądowych jest w toku.

REWIZJA WYROKU MTS

W wyjątkowych okolicznościach Sąd może dokonać rewizji wyroku. Strona w sporze może zgłosić wniosek o rewizję tylko wówczas, jeżeli:

1) wniosek opiera się na wykryciu faktu, który ma dla sprawy decydujące znaczenie;

2) w chwili wydania wyroku fakt ten nie był znany Sądowi i stronie, która występuje o rewizję wyroku, a nieświadomość co do tego faktu nie wynikała z niedbalstwa;

3) wniosek o rewizję został złożony najpóźniej w ciągu 6 miesięcy od wykrycia nowego faktu;

4) wniosek o rewizję został złożony przed upływem 10 lat od dnia wydania wyroku.

Art. 38 ust. 1 statutu Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości:

„Trybunał, którego funkcją jest rozstrzygać zgodnie z prawem międzynarodowym przedłożone mu spory, stosuje:

I. Konwencje międzynarodowe, bądź ogólne, bądź partykularne, ustanawiające normy uznane przez państwa spór wiodące;

II. Zwyczaj międzynarodowy, jako dowód ogólnej praktyki przyjętej za prawo;

III. Ogólne zasady prawa, uznane przez państwa cywilizowane;

Z zastrzeżeniem art. 59, orzeczenia sądowe i poglądy posiadających najwyższe kwalifikacje pisarzy różnych narodów w zakresie prawa międzynarodowego, jako pomocniczy środek ustalania norm prawa”.

"1. The Court, whose function it is to decide in accordance with international law such disputes as are submitted to it, shall apply:

- a. **international conventions**, whether general or particular, establishing rules expressly recognized by the consenting States;
- b. **international custom**, as evidence of a general practice accepted as law;
- c. the **general principles of law** recognized by civilized nations;
- d. subject to the provisions of Article 59, **judicial decisions and the teachings of the most highly qualified publicists of the various nations**, as subsidiary means for the determination of rules of law.

2. This provision shall not prejudice the power of the Court to decide a case *ex aequo et bono*, if the parties agree thereto."

Źródła prawa międzynarodowego

↓ ↓ ↓

w znaczeniu materialnym w znaczeniu poznawczym w znaczeniu formalnym

Zasady prawa międzynarodowego

Zasady prawa międzynarodowego określone są m.in. w Rezolucji Zgromadzenia Ogólnego ONZ 2625(XXV) z 24.10.1970 r.: Deklaracja zasad prawa międzynarodowego dotyczących przyjaznych stosunków i współdziałania państw zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych.

Zwyczaj w PMP

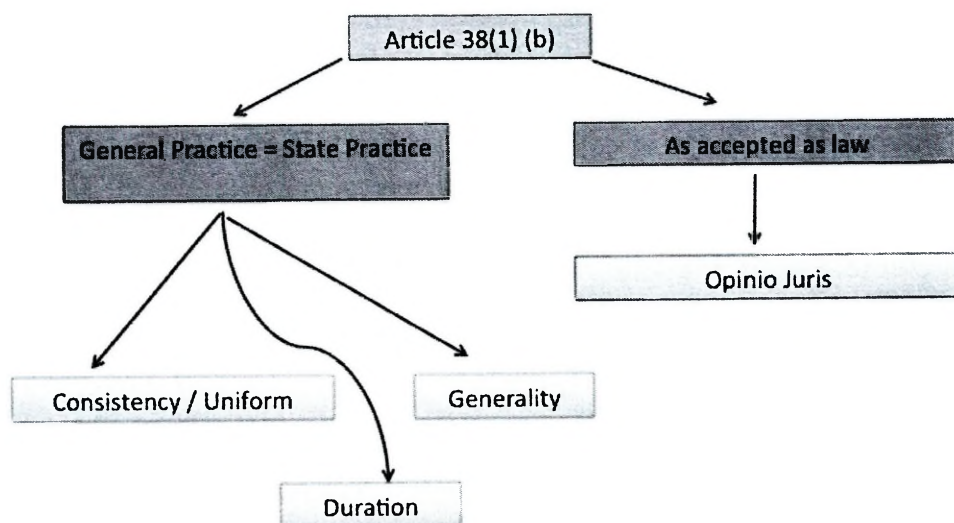
Jest zgodnym postępowaniem państw tworzącym prawo. Praktyka państw musi być prawotwórcza, czyli państwa muszą być przekonane, że ich postępowanie jest konieczne i wymagane przez prawo. Ponadto praktyka musi być:

- a. zgodna
- b. państwa muszą być przeświadczone, że ich praktyka tworzy prawo

klasyczna teoria prawa międzynarodowego – na to pojęcie składają się 2 podstawowe, zasadnicze elementy:

- **zwyczaj** – to zgodne postępowanie państw (element obiektywny/materiałny)
- **tworzące prawo** (element subiektywny, tzw. *opinio iuris sive necessitatis*).

Creation of Customary International Law

Kazus międzynarodowy „statku Lotus” z 1928 r. pomiędzy Francją i Turcją

Chodziło o kolizję, do której doszło na morzu otwartym między statkiem tureckim i francuskim, odpowiedzialny za kolizję był kapitan statku francuskiego, Turcja zdecydowała się na wszczęcie postępowania przeciw kapitanowi francuskiego statku przed własnym sądem, co spowodowało negatywną reakcję Francji, uważającej, że w takich przypadkach kapitan statku powinien odpowiadać przed sądem francuskim. Spór był rozstrzygany przez Stały Trybunał Sprawiedliwości Międzynarodowej, który stwierdził, że materiały które przedłożyła Francja rzeczywiście świadczą o tym, że tego rodzaju praktyka jest znana w stosunkach pomiędzy państwami, ale jednocześnie trybunał stwierdził, że tym koniecznym elementem zwyczaju jest przekonanie, że państwo postępując w określony sposób jest zobowiązane do takiego postępowania.

Opinio iuris polega na tym, że z postępowania państw wynika przekonanie, świadomość, że państwo postępując w określony sposób działa zgodnie z obowiązującą normą (takie zachowanie nie jest alternatywą wobec innych zachowań).

Wynika z tego przeświadczenie, że tak należy w danej sytuacji się zachować. W bardzo wielu orzeczeniach, także współczesnych (np. orzeczeniach

dotyczących działań militarnych i paramilitarnych w Nikaragui, orzeczenia dotyczące szelfu kontynentalnego, spór między Libią i Malcią)

MTS zawsze wyraźnie wskazywał na **konieczność istnienia tych 2 elementów**.

Podobnie MTS orzekł w innych sprawach (1950 r., 1969 r.), że to nie praktyka decyduje o powstaniu zwyczaju, ale przeświadczenie że jest się zobowiązanym przez prawo.

***Opinio iuris* powstaje więc, gdy na podstawie oświadczeń państw i aktów pochodzących od państw mamy do czynienia z przeświadczeniem określonego zachowania lub zaniechania.**

I. element obiektywny – element praktyki, czyli *USUS*, postępowanie podmiotów prawa międzynarodowego, jest to element praktyki, który należy rozważać z kilku punktów widzenia

II. element subiektywny – *OPINIO IURIS*, przeświadczenie o zgodności praktyki z prawem.

USUS

a) praktyka – działalność wszelkich **organów państw** (wszystkich organów i osób) dot. dziedziny wykraczającej poza sferę wewnętrzną w imieniu państwa, zwłaszcza tych powołanych do reprezentacji (głowa państwa, organy dyplomatyczne)

b) zgodna, tj. jednolita i nieprzerwana – ale też powstawała nie tylko na podstawie współpracy państw, ale też i walki, jak np. w przypadku wolności morza pełnego (walka Anglii i Holandii vs Hiszpania i Portugalia).

Kazus MTS *Sprawa przejścia przez terytorium indyjskie (wyrok MTS z 1960 roku, Portugalia v. India)*

Od lat 20. XIX wieku terytoria portugalskie na Półwyspie Indyjskim składały się z trzech dystryktów nadmorskich: Goa, Daman i Diu, oraz Dadra i Nagar-Aveli – dwóch enklaw otoczonych w całości terytorium Indii Brytyjskich, administracyjnie zaliczanych do dystryktu Daman. Po uzyskaniu niepodległości przez Indie w 1947 roku w posiadłościach portugalskich rozpoczęły działalność ruchy wzywające do przyłączenia się do Republiki Indyjskiej. Latem 1954 roku w Dadrze i Nagar-Aveli wybuchły zamieszki, w wyniku których lokalne władze portugalskie zmuszone były do wycofania się do Damanu. Portugalia zamierzała wysłać do enklaw oddziały wojska w celu stłumienia rebelii, jednak Indie nie zezwoliły na przemarsz oddziałów portugalskich z Damanu do Dadry i Nagar-Aveli. Spór między stronami wokół prawa przejścia przysługującego Portugalii przez terytorium Indii został oddany pod rozstrzygnięcie Międzynarodowemu Trybunałowi Sprawiedliwości w 1955 roku.

Zdaniem Portugalii, od 1950 roku Indie rozpoczęły kampanię mającą na celu uniemożliwienie Portugalii wykonywania przysługującego jej prawa, a w lipcu 1954 roku obie te enklawy zostały zupełnie odcięte od pozostałych terytoriów portugalskich, co uniemożliwiło władzom portugalskim wykonywanie na ich terytorium kompetencji suwerennych. Broniąc swych interesów, Portugalia wystąpiła do Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości, z wnioskiem o stwierdzenie istnienia przysługującego jej prawa przejścia między enklawami Dadra i Nagar-Aveli a dystryktem Daman, oraz stwierdzenie naruszenia przez Indie normy prawa międzynarodowego zobowiązującej je do poszanowania tego prawa.

Indie ze swej strony podnosiły, że powoływana przez Portugalię dotychczasowa praktyka jest zbyt niejasna i wewnętrznie sprzeczna, by mogła stanowić podstawę stwierdzenia przez Trybunał istnienia po stronie Portugalii uprawnienia do przejścia. Ponadto Indie podnosiły, że zamieszki w enklawach portugalskich spowodowały stan napięcia również na terytorium indyjskim, przez co zmuszone były działać tak, by nie dopuścić do eskalacji konfliktu.

Trybunał zauważył, że w braku jakichkolwiek porozumień między stronami sporu odnośnie wykonywania przejścia między terytoriami portugalskimi, *„dla ustalenia, czy istnieje prawo przejścia, na które powołuje się Portugalia, Trybunał musi się odnieść do tego, co działo się w okresie panowania Brytyjczyków i po ich wycofaniu się. W tym czasie wytworzyła się pomiędzy Portugalczycami a lokalnym suwerenem w odniesieniu do przejścia między enklawami pewna praktyka, na której Portugalia opiera swoje roszczenie”*.

Portugalia przytoczyła szereg dowodów na istnienie praktyki wykonywania przejścia między dystryktem Daman i enklawami, a także między samymi enklawami. Praktyka ta miała ciągnąć się od końca wieku XVIII, kiedy to władca księstwa Maratha (obejmującego dzisiejszy indyjski stan Maharashtra) na mocy traktatu z Puny oddał Portugalczynom Dadrę i Nagar Haveli, poprzez panowanie brytyjskie i wreszcie stan istniejący od 1947 roku. Portugalia wskazywała, że stosunki dwustronne między nią z jednej strony, a kolejnymi suwerenami na terytorium otaczającym enklawy, doprowadziły do wykształcenia się zwyczaju lokalnego. Indie ze swej strony argumentowały, że żaden zwyczaj lokalny nie może powstać wyłącznie między dwoma państwami.

Trybunał nie podzielił poglądu reprezentowanego przez rząd Indii – *„Trudno zrozumieć, dlaczego liczba państw, pomiędzy którymi może powstać zwyczaj lokalny na podstawie długoletniej praktyki koniecznie musi być większa niż dwa. Trybunał nie widzi powodu, dlaczego długotrwała praktyka pomiędzy dwoma państwami, przyjęta przez nie jako zasada regulująca stosunki między nimi nie mogłaby stanowić podstawy wzajemnych praw i obowiązków między tymi dwoma państwami”*. Jest zatem możliwe, żeby norma prawa zwyczajowego ukształtowała się na podstawie praktyki tylko dwóch państw i wiązała właśnie te dwa zainteresowane państwa.

W toku postępowania strony omawiały praktykę dotyczącą przejścia pomiędzy enklawami w odniesieniu do różnych podmiotów, m.in. osób prywatnych, urzędników państwowych, towarów, sił zbrojnych, oddziałów policji, a także broni i amunicji. Zbadawszy postępowanie zarówno Portugalii, jak i Wielkiej Brytanii oraz Indii Trybunał uznał, że *„w odniesieniu do osób prywatnych, urzędników służby cywilnej i towarów istniała w okresie brytyjskim oraz postbrytyjskim stała i jednolita praktyka dopuszczająca wolny przepływ osób i towarów pomiędzy dystryktem Daman a enklawami. Praktyka ta trwała przeszło stulecie i ćwierć i nie zmieniła jej nawet zmiana reżimu w chwili, Indie uzyskały niepodległość, co, zdaniem Trybunału, w świetle przedstawionych okoliczności sprawy, uzasadnia pogląd, że praktyka ta została zaakceptowana przez strony jako prawo tworzące uprawnienie i towarzyszący mu obowiązek”*. Trybunał jednak nie podzielił poglądu Portugalii, że analogiczne prawo przysługiwało jej w odniesieniu do sił zbrojnych i oddziałów milicji. Wskazał, że za panowania brytyjskiego władze portugalskie za każdym razem prosiły o pozwolenie na przemarsz wojska pomiędzy enklawami, co wynikało *explicite* z portugalsko-brytyjskiego traktatu o handlu i ekstradycji z 1878 roku, a każdy przypadek „nieuprawnionego” przemarszu Portugalczyków pociągał za sobą protest Bombaju. Nie znajduje zatem uzasadnienia twierdzenie, że przysługujące Portugalii prawo przejścia obejmowało również przemarsz sił zbrojnych i milicji – *„Trybunał tym samym jest zdania, że w odniesieniu do sił zbrojnych, oddziałów milicji, broni i amunicji nie wykształciło się prawo przejścia, które przysługiwałoby Portugalii i wiązało się ze zobowiązaniem nałożonym na Indie. Następstwo traktatów zawartych między Portugalią i Wielką Brytanią, a dotyczących tranzytu tych kategorii osób i towarów wyłącza istnienie takiego prawa. Przeciwnie, ustabilizowana praktyka wskazuje, że w odniesieniu do sił zbrojnych przejście było możliwe jedynie po uprzednim pozwoleniu udzielonym przez władze brytyjskie. Praktyka ta została również utrzymana po wycofaniu się Brytyjczyków”*.

Wyrok został przez obie strony uznany za sukces. Dla Portugalii było to jednak zwycięstwo pyrrusowe. MTS odniósł się tylko do sytuacji prawnej obowiązującej do 1954 roku i odrzucił roszczenia Portugalii co do nabycia w XVIII w. suwerenności nad spornym terytorium. W 1961 roku władze indyjskie wydały akty prawa wewnętrznego regulujące status tego obszaru.

Kazus MTS – spór między Kolumbią a Peru na temat azylu dyplomatycznego (kazus Haya de la Torre – 1950 r.)

Spór dotyczył azylu dyplomatycznego udzielonego peruwiańskiemu obywatelowi Victorowi Raulowi Haya de la Torre W ambasadzie kolumbijskiej w Limie, spór rozstrzygnięty w 1950 r. Istota sporu polegała na tym, że instytucja azylu dyplomatycznego była instytucją znaną w państwach amerykańskich, miała więc charakter właściwie instytucji regionalnej, natomiast w tym orzeczeniu z 1950 r. MTS stwierdził, że jeśli strona powołuje się na jakiś zwyczaj to musi dowieść, że tego rodzaju praktyka była obowiązująca dla drugiej strony, a więc w przypadku zwyczaju międzynarodowego można mówić także o sytuacji, kiedy praktyka istnieje tylko w relacjach pomiędzy 2 państwami.

Na podstawie orzeczenia MTS z 1950 r. można więc stwierdzić, że normy zwyczajowe mogą mieć charakter:

- a. dwustronne
- b. regionalne
- c. powszechne

Zwyczaj międzynarodowy nie musi więc być wyrazem ogólnej praktyki i może być tworzony na płaszczyźnie dwustronnej.

Azyl dyplomatyczny nie jest uznawany w powszechnym prawie międzynarodowym, ale w prawach amerykańskich. Trybunał orzekł, że strona musi udowodnić, że stał to się zwyczaj międzynarodowy (wystarczy dwa państwa).

Katalog źródeł prawa międzynarodowego

umowa międzynarodowa

zwyczaj międzynarodowy

ogólne zasady prawa

prawotwórcze uchwały organizacji międzynarodowych

Akty jednostronne państw (?)

Przykłady ogólnych zasad prawa

Nemo plus iuris ad alium transferre potest quam ipse habet

nikt nie może przenieść na drugą osobę więcej praw aniżeli sam posiada

est iuris vinculum

zobowiązanie tworzy więź prawną.

iudex idoneus in propria causa

nikt nie powinien być sędzią w swojej sprawie

Actori incumbit probatio

na powodzie spoczywa ciężar dowodu

Audiatur et altera pars

należy wysłuchać także drugiej strony mowę

– nie jest jednoznacznie uregulowane i konwencja wiedeńska w zasadzie od-
syła do samej umowy

Środki pomocnicze do stwierdzenia przepisów prawa

1. wyroki sądowe (judykatura)

2. zdania najznakomitszych znawców prawa publicznego różnych naro- dów, jako środek pomocniczy do stwierdzenia przepisów prawnych (dok- tryna).

- Orzecznictwo i nauka nie są odrębnymi źródłami wyrokowania tak jak umowa, zwyczaj i ogólne zasady prawa. Mają służyć jako środek pomocniczy do stwierdzenia przepisów prawnych. Nie mogą one być uznane za źródła prawa międzynarodowego, ponieważ nie są formami wyrażania woli państw. Sądy mogą tylko stosować istniejące już normy prawa międzynarodowego, a przedstawiciele nauki mogą je wyjaśniać i interpretować

- w dalszym ciągu stosowana jest kurtuazja międzynarodowa – **nie jest źródłem** *comitas gentium jest to grzeczność przestrzegana w stosunkach międzynarodowych; odróżniamy ją od zwyczaju międzynarodowego gdyż reguły kurtuazji pomimo, że oparte są na zasadzie wzajemności nie mają charakteru prawnego. Postępowanie wbrew tym regułom nie narusza international law, ale może zostać źle odebrane; zasady kurtuazji wykształciły się w dziedzinie stosunków dyplomatycznych np. ceremoniał dyplomatyczny i konsularnych oraz w obrocie morskim*

- akty ustawodawcze poszczególnych państw nie stanowią źródła prawa, gdyż nie mogą one nakładać obowiązków na inne państwa; wyrażają one jedynie stanowisko tego państwa w danej sprawie co może w konsekwencji stanowić

część procesu tworzenia się nowej normy prawa zwyczajowego lub umownego (np. ustawa o szelfie kontynentalnym)

- przykłady jednostronnych aktów państwa wydawane przez państwo w celu wywołania określonych skutków prawnych

- notyfikacja
- uznanie
- protest
- zrzeczenie się.

Hierarchia źródeł prawa międzynarodowego

- prawo międzynarodowe nie przyznaje pierwszeństwa żadnemu ze źródeł i mają one charakter równorzędny

wyjątek:

- **art. 103 Karty NZ** tzw. klauzula nadrzędności

w wypadku sprzeczności między zobowiązaniami państw pierwszeństwo mają postanowienia Karty NZ.

Źródła powszechnie obowiązującego prawa w Polsce

art. 87 Konstytucji Rzeczypospolitej: „Źródłami powszechnie obowiązującego prawa Rzeczypospolitej Polskiej są: Konstytucja, ustawy, **ratyfikowane umowy międzynarodowe** oraz rozporządzenia.”

art. 87 Konstytucji Rzeczypospolitej: „Rzeczpospolita Polska przestrzega wiążącego ją prawa międzynarodowego.”

Uwaga: normy zwyczajowe i umowy międzynarodowe nie podlegające ratyfikacji nie mają pierwszeństwa przed ustawami polskimi

art. 87 Konstytucji Rzeczypospolitej: „Ratyfikowana umowa międzynarodowa, po jej ogłoszeniu w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, stanowi część krajowego porządku prawnego i jest bezpośrednio stosowana, chyba że jej stosowanie jest uzależnione od wydania ustawy.”

Pojęcie umowy międzynarodowej - definicja ogólna

porozumienie zawarte pomiędzy
podmiotami prawa
międzynarodowego ustalające
prawa i obowiązki stron

Obok zwyczaju jest podstawowym źródłem prawa międzynarodowego, lecz jej postanowienia są bardziej precyzyjne i jasne, a więc łatwiej ją stosować. Umowa międzynarodowa jest wspólnym oświadczeniem podmiotów prawa międzynarodowego, które tworzy prawo, a więc uprawnienia i obowiązki. Może być ujęta w formie jednego lub kilku dokumentów.

Jest wiele form umów międzynarodowych.

Nazewnictwo umów międzynarodowych jest dość zróżnicowane: konwencja, traktat, układ, porozumienie, akt.

Rodzaje umów międzynarodowych

a) traktaty pokoju – regulują stosunki między państwami, które przechodzą ze stanu wojny w stan pokoju

b) traktaty przyjaźni → dążenie do rozwoju przyjaznych stosunków wzajemnych, nie zawierają konkretnych zobowiązań (dlatego łączy się je zazwyczaj z zawarciem innych umów)

c) umowy handlowe, konsularne, nawigacyjne, lotnicze, kolejowe, pocztowe, telekomunikacyjne, finansowe, dotyczące współpracy naukowo–technicznej, kulturalnej, pomocy prawnej.

Ze względu na ilość stron umowy można podzielić na:

I. umowy bilateralne,

II. dwustronne.

Przykład

Umowy dwustronne w sprawie popierania i wzajemnej ochrony inwestycji (*Bilateral investment treaties* – BIT).

Umowy takie zawierane są między państwami w celu zagwarantowania pew-

nego standardu ochrony inwestycjom czynionym przez podmioty jednego państwa na terytorium państwa innego. Obecnie obowiązuje około 2.000 takich umów; pewne postanowienia powtarzają się w wielu z nich – nie można zatem wykluczyć, że taka praktyka (tj. zawieranie w umowach pewnych stałych klauzul określonej treści) prowadzi do powstania zwyczaju w tej mierze.

Np. art. 4 umowy z dnia 14 października 1992 roku zawartej między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Grecji w sprawie popierania i wzajemnej ochrony inwestycji: „(1). *Inwestycje inwestorów każdej Umawiającej się Strony korzystać będą z pełnego bezpieczeństwa na terytorium drugiej Umawiającej się Strony.*

(2). Inwestycje inwestorów każdej Umawiającej się Strony nie będą na terytorium drugiej Umawiającej się Strony wyłączone, znacjonalizowane lub poddane innym środkom, których skutek byłby równoznaczny z wyłączeniem lub nacjonalizacją, z wyjątkiem następujących warunków:

a) środki będą podjęte w interesie publicznym i zgodnie z właściwą procedurą prawną,

b) środki będą jawne i niedyskryminacyjne oraz

c) takim środkiem będą towarzyszyć decyzje o wypłacie niezwłocznego, właściwego i rzeczywistego odszkodowania”.

Jeżeli podobne postanowienia zawarte są także w bardzo licznych innych umowach międzynarodowych, to nie można wykluczyć wykształcenia się normy zwyczajowej takiej treści, która będzie wiązała nawet państwa, które nie są stronami żadnego BIT-u.

Nie ma jednak prostej zależności. Fakt, że dana norma zawarta jest w umowie, której stronami są niemal wszystkie państwa świata nie oznacza jeszcze, że dana norma jest jednocześnie normą prawa zwyczajowego.

Inne przykłady

Porozumienie wykonawcze między Rządem RP a Rządem Republiki Austrii o realizacji w latach 2002–2005 Umowy między PRL a Republiką Austrii o współpracy kulturalnej i naukowej podpisanej w Wiedniu dnia 14 czerwca 1972 r

Umowy między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Czeskiej o przejściach granicznych, przejściach na szlakach turystycznych przecinających granicę państwową oraz zasadach przekraczania granicy poza przejściami granicznymi, sporządzonej w Warszawie dnia 22 listopada 1996 r. (M.P. z dnia 23 września 2005 r.).

Umowy multilateralne – wielostronne – przykłady

Umowa o zmianie Umowy w sprawie Międzynarodowej Komisji Ochrony Odry przed Zanieczyszczeniem z 2011 r.

Konwencja z Lugano o jurysdykcji i uznawaniu oraz wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych z dnia 30 października 2007 r.

Ze względu na sposób przystąpienia do umowy państw trzecich dzielimy na:

- a. wielostronne otwarte – zawierają klauzule dopuszczającą inne państwa bez zgody dotychczasowych kontrahentów,
- b. wielostronne zamknięte – wymagana zgoda kontrahentów,
- c. półotwarte – otwarte tylko dla określonej grupy państw np. umowy regionalne lub państwa, które spełnią podane warunki.

Ze względu na tryb zawierania umowy dzielimy na umowy zawierane w:

- a. trybie prostym
- b. i złożonym.

Ze względu na organ, który występuje w imieniu państwa, są umowy:

- a. państwowe
- b. rządowe
- c. i resortowe.

UMOWY MIĘDZYRZĄDOWE I MIĘDZYRESORTOWE		
Umowa między MSW Rzeczypospolitej Polskiej i MSW Królestwa Maroka o współpracy w zakresie zwalczania przestępczości, terroryzmu i handlu narkotykami	26.06.1995	Umowy te obejmują: – wymianę informacji o osobach, zdarzeniach, wzorach dokumentów i przedmiotów będących przedmiotami przestępstwa; – zasady ochrony wzajemnie przekazywanych informacji; – określenie organów właściwych do realizacji porozumień; – zasady podejmowania wspólnych działań
Umowa między rządem Rzeczypospolitej Polskiej i rządem Republiki Słowenii o współpracy w walce z terroryzmem, zorganizowaną przestępczością, nielegalnym handlem środkami odurzającymi, substancjami psychotropowymi i ich prekursorami	28.08.1996	
Umowa między rządem Rzeczypospolitej Polskiej i rządem Republiki Węgierskiej o współpracy w zwalczaniu terroryzmu, nielegalnego obrotu narkotykami i zorganizowanej przestępczości	15.05.1996	

Zawarcie umowy międzynarodowej

Etapy zawierania umowy międzynarodowej		
ETAPY	TRYB PROSTY	TRYB ZŁOŻONY
Opracowanie tekstu umowy	Negocjacje	Negocjacje
<u>Przyjęcie tekstu umowy. Oznacza, że uzgodniono treść i formę traktatu. Od tego momentu wchodzi w życie pewne postanowienia proceduralne (np. określające sposób ustalenia autentyczności (umocowania) traktatu. umowy (np. określające sposób wyrażenia zgody państw a związane się umową, czy dotyczące funkcji depozytariusza)</u>	Zgoda wszystkich państw (np. w formie podania rąk przez negocjujących). Inaczej na konferencjach międzynarodowych: wówczas przyjęcie w drodze głosowania większością dwóch trzecich obecnych i biorących udział w głosowaniu, chyba, że taką samą większością przyjmą inną regułę.	Zgoda wszystkich państw (np. w formie podania rąk przez negocjujących). Inaczej na konferencjach międzynarodowych: wówczas przyjęcie w drodze głosowania większością dwóch trzecich obecnych i biorących udział w głosowaniu, chyba, że taką samą większością przyjmą inną regułę.

Etapy zawierania umowy międzynarodowej		
ETAPY	TRYB PROSTY	TRYB ZŁOŻONY
<u>Ustalenie autentyczności (umocowanie) tekstu.</u> Od tego momentu tekst umowy nie może być już, co do zasady, zmieniony.	W drodze procedury określonej przez państwa negocjujące. W braku takiego określenia: podpisanie bądź paraflowanie tekstu umowy przez przedstawicieli państw.	W drodze procedury określonej przez państwa negocjujące. W braku takiego określenia: podpisanie bądź paraflowanie tekstu umowy przez przedstawicieli państw.
<u>Wyrażenie zgody na związanie się umową.</u> Od tego momentu państwo zobowiązane jest do powstrzymania się od działań, które mogą udaremnić przedmiot lub cel traktatu przed jego wejściem w życie.	Podpisanie, paraflowanie, wymiana dokumentów stanowiących traktat (względnie w inny, uzgodniony sposób). Z punktu widzenia prawa międzynarodowego, w trybie prostym zgoda na związanie się umową może być wyrażona także przez przystąpienie do już obowiązującej umowy. <u>Nie można wykluczyć, że jeden akt (np. podpisanie) oznacza zarówno: przyjęcie tekstu, stwierdzenie jego autentyczności, oraz wyrażenie zgody na związanie się traktatem.</u>	I ETAP: Podpisanie, paraflowanie, wymiana dokumentów stanowiących traktat (względnie w inny, uzgodniony sposób). II ETAP: Ratyfikacja, przyjęcie bądź zatwierdzenie. Podpisanie (etap I) nie pociąga za sobą obowiązku prawnego w zakresie dokonania ratyfikacji albo zatwierdzenia (etap II). [W RP umowy ratyfikuje Prezydent RP (w przypadkach określonych w art. 89.1 Konstytucji – za zgodą wyrażoną w ustawie). Umowy nie podlegające ratyfikacji Prezydenta – zatwierdza Rada Ministrów]. Termin „przyjęcie” jest terminem zbiorczym i może oznaczać zarówno zatwierdzenie, jak i ratyfikację.

- w znaczeniu szerokim – cały proces prowadzący do ustalenia przez podmioty wzajemnych praw i obowiązków,
- jego początkiem są rokowania (negocjacje), koniec uprawomocnieniem
- w znaczeniu wąskim – samo uprawomocnienie umowy.

PROCEDURA ZAWIERANIA UMÓW MIĘDZYNARODOWYCH:

1) Rokowania, negocjacje – zawiera się w nich uzgodnienie treści umów, dokonują tego pełnomocnicy stron

Zwolnienie z obowiązku przedkładania pełnomocnictw do dokonania czynności związanych z zawieraniem umowy międzynarodowej (art. 7 KPT)					
Zwolnienie pełne (tzn. dotyczy wszelkich umów i wszelkich czynności dokonywanych przy ich zawieraniu)			Zwolnienie ograniczone (tzn. dotyczy tylko niektórych umów, lub niektórych czynności dokonywanych przy ich zawieraniu)		
<u>głowa państwa</u> (<i>ius representationis omnimoda</i>)	<u>szeft rządu</u>	<u>minister spraw zagranicznych</u>	<u>szeft misji dyplomatycznej</u> – może dokonać przyjęcia tekstu umowy zawieranej między państwem wysyłającym, a przyjmującym (Przyjęcie tekstu umowy jest aktem oznaczającym, że w toku negocjacji uzgodniono zarówno formę, jak i treść traktatu)	<u>przedstawiciel państwa na konferencji międzynarodowej</u> – może dokonać przyjęcia tekstu umowy na tej konferencji, bądź w tej organizacji	<u>inna osoba</u> – o ile z praktyki zainteresowanych państw wynika, że uważają daną osobę za reprezentującą państwo dla dokonania określonej czynności i zwolniły ją z obowiązku przedłożenia pełnomocnictwa

- 1) Paraflowanie
- 2) Podpisanie

PROCES ZAWARCIA UMOWY MIĘDZYNARODOWEJ WEDŁUG KONWENCJI WIEDŃSKIEJ O PRAWIE TRAKTATÓW

	Tryb prosty	Tryb złożony
Działania na forum międzynarodowym	1. Negocjacje 2. Przyjęcie tekstu traktatu 3. Podpisanie (lub w innej formie – zgoda państwa) 4. Notyfikacja innym stronom	1. Negocjacje 2. Przyjęcie tekstu traktatu
Działania na forum krajowym		3. Ratyfikacja, zatwierdzenie lub przyjęcie (ewentualnie przystąpienie) 4. Notyfikacja dokumentów ratyfikacyjnych lub złożenie do depozytariusza

Umowa międzynarodowa zawierana jest w kilku krokach,. Przede wszystkim dochodzi do rokowań, kiedy uzgadnia się jej treść. Następnie może dojść do parafowania, a koniecznie następnym etapem jest podpisanie. Aby umowa ostatecznie weszła w życie, wymaga ona ratyfikacji. Mówi się jeszcze o rejestracji lub publikacji wewnętrznej, lecz nie są to warunki konieczne dla ważności umowy.

Do umowy można wnieść zastrzeżenie:

- a. zwykłe
- b. lub kwalifikowane, jeśli chce się uchylić lub zmodyfikować skutki prawne określonych postanowień umowy w ich zastosowaniu.

Dopuszczalność składania zastrzeżeń do wielostronnych umów międzynarodowych	
W umowie określono, czy składanie zastrzeżeń jest dopuszczalne, czy też nie: → Zastrzeżenia wolno składać jedynie wtedy i w takim zakresie, na jaki umowa pozwala	W umowie nie określono, czy składanie zastrzeżeń jest dopuszczalne, czy też nie: → Dopuszczalne jest składanie wyłącznie takich zastrzeżeń, które są zgodne z przedmiotem i celem traktatu

Umowa może też być zawarta ustnie.

Kazus Llhema

W 1933 r. STSM orzekł, iż istnieje możliwość zawarcia umowy międzynarodowej w formie ustnej. Stało się to po tym, jak Norwegia rozpoczęła okupację Grenlandii, co napotkało na sprzeciw ze strony Danii, aby okupację tę uznać za nielegalną. Okazało się wtedy, iż w 1919 r. minister spraw zagranicznych Norwegii Llhem oświadczył, że rząd Norwegii nie będzie czynił problemów w związku z posiadaniem przez Danię Grenlandii. STSM orzekł, iż to oświadczenie miało moc wiążącą. Dodatkowo orzekł on, że minister spraw zagranicznych nie musi posiadać dodatkowych pełnomocnictw do tego, aby wypowiadać się w imieniu swego państwa.

Ratyfikowanie umowy międzynarodowej / Ratification of an international agreement

Art. 33 ust. 2 **Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.**

„Ratyfikacja i wypowiedzenie umów międzynarodowych dotyczących granic Państwa, sojuszków obronnych oraz umów pociągających za sobą obciążenia finansowe Państwa lub konieczność zmian w ustawodawstwie wymaga upoważnienia Państwa wyrażonego w ustawie”.

Art. 89 ust. 1 Konstytucji RP stwierdza: *„Ratyfikacja przez RP umowy międzynarodowej i jej wypowiedzenie wymaga uprzedniej zgody wyrażonej w ustawie, jeżeli umowa dotyczy:*

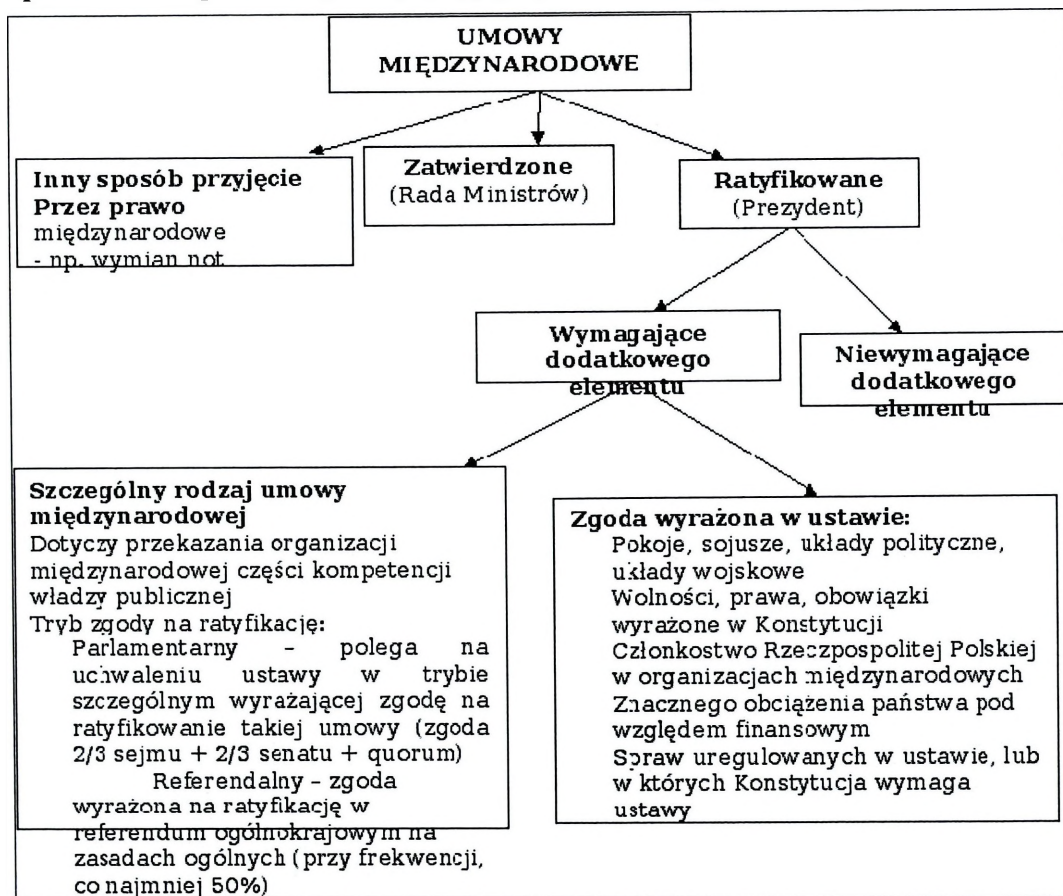
1. pokoju, sojuszy, układów politycznych lub układów wojskowych,
2. wolności, praw lub obowiązków obywatelskich określonych w Konstytucji,
3. członkostwa RP w org. międzynarodowej,
4. znacznego obciążenia państwa pod względem finansowym,
5. spraw uregulowanych w ustawie lub w których Konstytucja wymaga ustawy.”

Art. 91 Konstytucji RP określa relacje między PW a PM – „ratyfikowana umowa międzynarodowa, po jej ogłoszeniu w Dzienniku Ustaw RP, stanowi integralną część krajowego porządku prawnego i jest bezpośrednio stosowana”

o ust. 2 – wyższość umownych norm PM nad PW: „Umowa międzynarodowa ratyfikowana za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie ma pierwszeństwo przed ustawą, jeżeli ustawy tej nie da się pogodzić z umową”

o ust. 3 – jeżeli Polska stanie się członkiem organizacji, która ma kompetencje do stanowienia prawa, prawo to będzie miało pierwszeństwo nad ustawodawstwem polskim – „Jeżeli wynika to z ratyfikowanej przez Rzeczpospolitą Polską umowy konstytuującej organizację międzynarodową, prawo przez nią stanowione jest stosowane bezpośrednio, mając pierwszeństwo w przypadku kolizji z ustawami”.

Art. 9 Konstytucji RP – normy zwyczajowe i umowy międzynarodowe niepodlegające ratyfikacji nie mają pierwszeństwa przed ustawami polskimi „Rzeczpospolita Polska przestrzega wiążącego ją prawa międzynarodowego”.

WYGAŚNIĘCIE TRAKTATÓW

Okoliczności:

- 1) Przewidziane w umowie:
 - a. upływ czasu
 - b. spełnienie się warunku rozwiązującego
 - c. wypowiedzenie umowy
- 2) Nieprzewidziane w umowie:
 - a. utrata podmiotowości przez jedną ze stron
 - b. nieprzestrzeganie traktatu
 - c. klauzula *rebus sic stantibus*
 - d. sytuacja uniemożliwiająca wykonywanie traktatów
 - e. powstanie nowej normy *ius cogens*

ZAWIESZENIE TRAKTATÓW

- 1) Czasowa niemożność wykonywania traktatu
- 2) Czasowa zmiana okoliczności
- 3) Postanowienie traktatu
- 4) Naruszenie traktatu

ZAKRES PODMIOTOWY OBOWIĄZYWANIA

- wiąże strony, które go podpisały

ZASTRZEŻENIA

– umowa wiąże w całości, ale strony, które ją podpisały, mogą zgłaszać zastrzeżenia (przy podpisywaniu, ratyfikacji, przyjęciu, przystąpieniu, zatwierdzeniu, nigdy natomiast po ostatecznym wyrażeniu zgody).

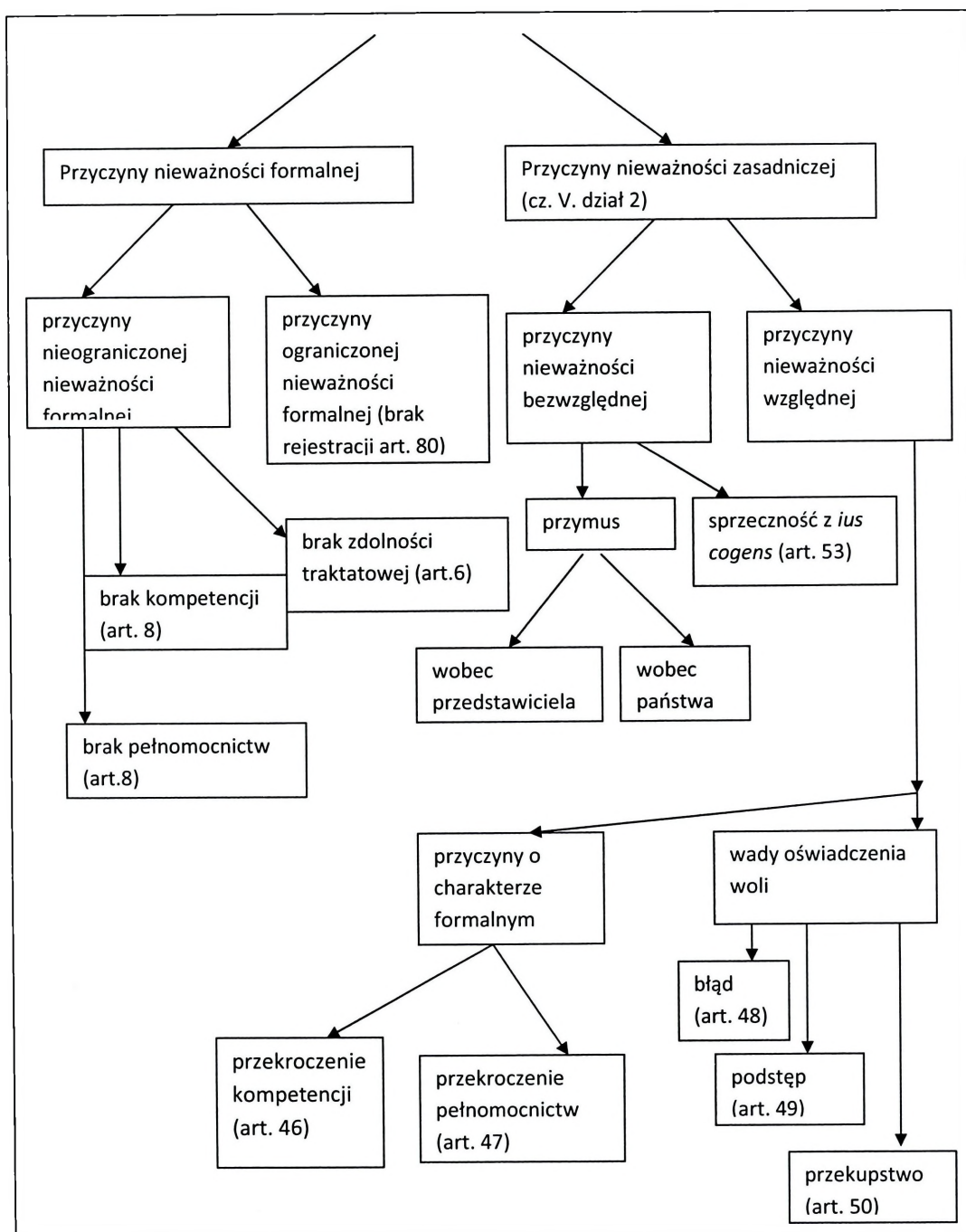
NIEWAŻNOŚĆ UMÓW MIĘDZYNARODOWYCH

- a) Względna:
 - czynność może być konwalidowana
 - może się na nią powoływać jedynie państwo poszkodowane.

NIEWAŻNOŚĆ BEZWZGLĘDNA:	NIEWAŻNOŚĆ WZGLĘDNA:
art. 51, 52, 53, 64 KW nieważna <i>ex lege</i> może dochodzić teoretycznie każdy , a w praktyce każda strona nie można konwalidować umowy nie możliwa jest podzielność traktatu (art. 44 ust. 5)	art. 46–50 KW strona nie musi powołać się na nieważ- ność umowy może dochodzić tylko poszkodowany może być konwalidowana w wyniku wy- rażonej lub dorozumianej zgody państwa możliwa jest podzielność traktatu

b) Bezwzględna

- czynność nie może być konwalidowana
- może się na nią powoływać każde państwo.

Przyczyny nieważności bezwzględnej (art. 51–53):

1. przymus w stosunku do przedstawiciela państwa – polega na groźbie (*vis absoluta*) lub na użyciu siły (*vis compulsiva*), przymus fizyczny lub psychiczny, wobec przedstawiciela, jeżeli przedstawiciel państwa nie może wyrazić w sposób

swobodny zgody na związanie się umową wtedy w każdym wypadku traktat jest nieważny, konieczna jest swobodna zgoda, art.51 zawsze stanowił podstawę unieważnienia umowy międzynarodowej np. traktaty niemiecko–czesłosłowackie przed II wojną światową dot. aneksji Czechosłowacji.

2. przymus w stosunku do państwa – groźba lub użycie siły ale z pogwałceniem zasad prawa międzynarodowego określonych w Karcie NZ, dopuszcza pewne środki przymusu w określonych sytuacjach, art.52 – nie każde użycie siły tylko takie, które jest sprzeczne z zasadami Kart Narodów Zjednoczonych.

3. sprzeczność traktatu z imperatywną (bezwzględnie obowiązującą) normą prawa międzynarodowego – *ius cogens*,

4. wg art. 53 konwencji normy *ius cogens* są to normy przyjęte i uznane przez społeczność międzynarodową jako całość, od których żadne wyjątki nie są dopuszczalne, poza tym nie mogą być one uchylone a jedynie zastępowane normami o tym samym charakterze, bezwzględnie obowiązującym, np. normy o suwerennej równości państw, o nienaruszalności terytorium, o nieingerencji w sprawy wewnętrzne, o obowiązku pokojowego rozstrzygania sporów, o poszanowaniu.

Nieważność traktatu

NIEWAŻNOŚĆ BEZWZGLĘDNA:	NIEWAŻNOŚĆ WZGLĘDNA:
art. 51, 52, 53, 64 KW nieważna <i>ex lege</i> może dochodzić teoretycznie każdy , a w praktyce każda strona nie można konwalidować umowy nie możliwa jest podzielność traktatu (art. 44 ust. 5)	art. 46–50 KW strona nie musi powołać się na nieważność umowy może dochodzić tylko poszkodowany może być konwalidowana w wyniku wyraźnej lub dorozumianej zgody państwa możliwa jest podzielność traktatu

Przyczyny nieważności traktatu

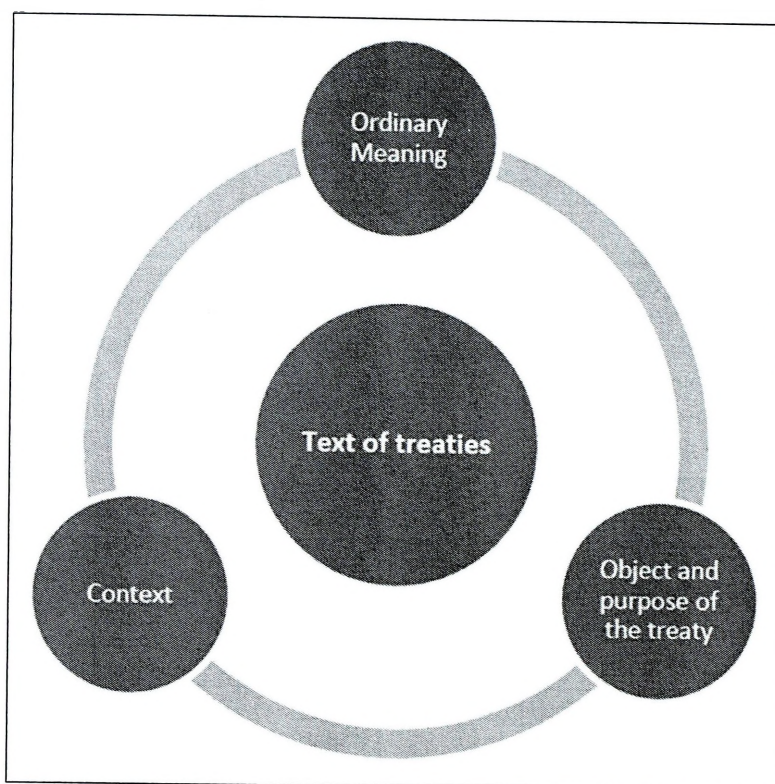
Przyczyny nieważności traktatu (lub zgody państwa na związanie się traktatem)					
ART. KPT	PRZESŁANKI POWOŁANIA	SKUTEK	KTO MOŻE POWOŁ. TĘ OKOLICZNOŚĆ	CZY MOŻLIWA JEST KONWALIDACJA UMOWY	PODZIELNOŚĆ POSTANOWIEŃ UMOWY DOTKNIĘTEJ WADĄ
Art.46. <i>Naruszenie postanowień prawa wew.</i>	– naruszona norma dot. kompetencji do zawierania traktatów; – norma miała zasadnicze znaczenie; – pogwałcenie było oczywiste dla kontrahenta, tj. obiektywnie widoczne dla każdego państwa postępującego w danej sprawie zgodnie z normalną praktyką i w dobrej wierze. – <i>(pogwałcenie jest oczywiste, jeżeli jest obiektywnie widoczne dla każdego państwa postępującego w danej sprawie zgodnie z normalną praktyką i w dobrej wierze).</i>	<i>Nieważność zgody państwa.</i>	<i>Państwo, którego dotyczy.</i>	<i>Tak.</i>	Skutkuje wyłącznie wobec postanowienia, którego wada dotyczy, jeżeli: – postanowienie to daje się oddzielić od reszty traktatu; – post. to nie stanowiło istotnej podstawy innej strony na związanie się traktatem – dalsze wypełnianie pozostałej części traktatu. nie byłoby niesprawiedliwe Jeżeli wada dotyczy traktatu jako całości albo nie spełnione są ww. trzy przesłanki: <u>obligatorvina</u> nieważność zgody w odniesieniu do całości traktatu.
Art. 47 Naruszenie szczególnego ograniczenia zawartego w pełnomocnictwie.	– naruszenie ograniczenia zawartego w pełnomocnictwie dla przedstawiciela państwa na wyrażenie w imieniu państwa zgody na związanie się traktatem; – notyfikowano pozostałym państwom negocjującym (przed wyrażeniem zgody państwa na związanie się traktatem) treść ograniczenia.	<i>Nieważność zgody.</i>	<i>Państwo, którego dotyczy.</i>	<i>Tak</i>	j/w

Przyczyny nieważności traktatu (lub zgody państwa na związanie się traktatem)					
ART. KPT	PRZESŁANKI POWOŁANIA	SKUTEK	KTO MOŻE POWOŁ. TĘ OKOLICZNOŚĆ	CZY MOŻLIWA JEST KONWALIDACJA UMOWY	PODZIELNOŚĆ POSTANOWIEŃ UMOWY DOTKNIĘTEJ WADĄ
Art. 48 Błąd	– dotyczy faktu lub sytuacji, które państwo przyjęło za istniejące w chwili zawierania traktatu; – ten fakt bądź sytuacja stanowiły istotną podstawę jego zgody na związanie się traktatem; – państwo nie przyczyniło się do błędu a okoliczności sprawy nie zwracały uwagi na możliwość błędu	Nieważność <u>zgody</u> .	Państwo, którego dotyczy.	Tak	j/w
Art. 49 Oszustwo	Państwo wyraziło zgodę na zawarcie traktatu w związku z oszukańczym postępowaniem innego państwa <u>negocjującego</u> .	Nieważność <u>zgody</u> .	Państwo, którego dotyczy.	Tak	Państwo ma możliwość wyboru. Powołuje nieważność: – w odniesieniu do całości traktatu, <u>albo</u> – w odniesieniu do poszczególnych postanowień dotkniętych wadą, o ile spełnione są trzy przesłanki (o których mowa przy art. 46–48).
Art. 50 <i>Przekupstwo przedstawiciela państwa.</i>	<i>Wyrażenie zgody przez państwo na związanie się traktatem stanowiło wynik przekupienia jego przedstawiciela przez inne państwo negocjujące.</i>	Nieważność <u>zgody</u> .	Państwo, którego dotyczy.	Tak	<i>Jak przy art. 49</i>

Przyczyny nieważności traktatu (lub zgody państwa na związanie się traktatem)					
ART. KPT	PRZESŁANKI POWOŁANIA	SKUTEK	KTO MOŻE POWOŁ. TĘ OKOLICZNOŚĆ	CZY MOŻLIWA JEST KONWALIDACJA UMOWY	PODZIELNOŚĆ POSTANOWIEŃ UMOWY DOTKNIĘTEJ WADĄ
Art.51 <i>Przymus wobec przedstawiciela państwa.</i>	<i>Wyrażenie zgody przez państwo na związanie się traktatem stanowiło wynik przymusu (psych. lub fizycz.) skierowanego p–ko przedstawicielowi państwa.</i>	<i>Nieważność <u>zaody</u>.</i>	<i>Każde państwo–strona traktatu.</i>	<i>Nie</i>	<i>Nie jest dozwolone wydzielanie postanowień traktatu.</i>
Art.52 <i>Przymus wobec państwa.</i>	<i>Groźba lub użycie siły z pogwałceniem zasad określonych w KNZ.</i>	<i>Nieważność <u>traktatu</u>.</i>	<i>Każde państwo–strona traktatu.</i>	<i>Nie</i>	<i>Jak przy art. 51.</i>
Art.53 <i>Sprzeczność traktatu z normą ius cogens.</i>	<i>Sprzeczność traktatu z normą ius cogens, istniejącą w chwili jego zawarcia.</i>	<i>Nieważność traktatu.</i>	<i>Każde państwo–strona traktatu.</i>	<i>Nie</i>	<i>Jak przy art. 51</i>

INTERPRETACJA – USTALENIE ZNACZENIA UMOWY MIĘDZY-NARODOWEJ

- podstawą do interpretacji może być jedynie tekst autentyczny
- można przeprowadzić dwa rodzaje interpretacji:
 - a) doktrynalną
 - b) urzędową:
 - autentyczna (same strony)
 - quasi–autentyczna
 - sądowa (tylko strony, które poddały się arbitrażowi).

Interpretacja umów międzynarodowych

1. Ogólna reguła interpretacji (art. 31 KPT)

- traktat interpretujemy w dobrej wierze,
- traktat interpretujemy zgodnie ze zwykłym znaczeniem użytych w nim słów w ich

KONTEKŚCIE,

- traktat interpretujemy w świetle przedmiotu i celu traktatu.

Kontekstem traktatu jest:

- tekst traktatu (łącznie ze wstępem i załącznikami),
- każde porozumienie dotyczące traktatu osiągnięte między wszystkimi jego stronami w związku z zawarciem traktatu,
- każdy dokument sporządzony przez jedną lub więcej stron w związku z zawarciem traktatu, przyjęty przez inne strony, jako dokument odnoszący się do traktatu

Łącznie z kontekstem traktatu należy brać pod uwagę

- każde późniejsze porozumienie dotyczące interpretacji traktatu,
- każdą późniejszą praktykę stosowania traktatu, ustanawiającą porozumienie co do jego interpretacji

2. Uzupełniające środki interpretacji (art. 32 KPT), np.

- prace przygotowawcze do zawarcia traktatu,
- reguły i maksymy dotyczące wykładni, np. *in dubio pro mitius* (jeżeli postawienie nie jest jasne, wybrać należy z jego dopuszczalnych interpretacji takie, które nakłada na strony najmniej obciążające zobowiązanie).

Uzupełniające środki interpretacji można stosować wtedy tylko, gdy:

- interpretacja dokonana przy zastosowaniu reguły ogólnej pozostawia znaczenie niejasnym lub dwuznacznym,
- interpretacja dokonana przy zastosowaniu reguły ogólnej prowadzi do rezultatu wyraźnie absurda lub niejasnego,
- chodzi jedynie o potwierdzenie wniosków płynących z interpretacji dokonanej przy zastosowaniu reguły ogólnej.

Pytania kontrolne

1) W dniu 20 stycznia 2000 r. została zawarta umowa wielostronna pomiędzy Grecją, Cyprzem, Maltą, Chorwacją a Czarnogórą. W dniu notyfikacji umowy, 15 lutego 2000 r., Czarnogóra złożyła zastrzeżenie do art. 5 tej umowy, w celu zmodyfikowania brzmienia niesatysfakcjonującego przepisu. Dnia 20 marca 2000 r. Cypr oświadczył, że zgadza się na proponowaną modyfikację art. 5 umowy. Dnia 15 stycznia 2001 r. Grecja oświadczyła, że nie widzi możliwości dalszej współpracy z Czarnogórą, argumentując, że art. 5 w swoim pierwotnym brzmieniu był kluczowy z punktu widzenia przedmiotu i celu umowy. Dnia 4 kwietnia 2001 r. Malta oświadczyła, że nie zgadza się na proponowaną modyfikację art. 5 umowy. Do dziś Chorwacja nie zajęła stanowiska w przedmiocie zastrzeżenia Chorwacji.

Jaki jest status umowy z 2000 r. w stosunku do poszczególnych stron umowy? Proszę zidentyfikować (nazwać) reakcje poszczególnych państw na zastrzeżenie Czarnogóry

2) Pięć państw zawarło między sobą umowę międzynarodową o współpracy kulturalnej i naukowej. Umowa ta nie zawierała żadnej klauzuli odnoszącej się do przystąpienia do niej kolejnych państw. Kwestią taką w ogóle nie zajmowano się podczas negocjacji tej umowy. Po kilku latach stosowania umowy, inne państwo chciało do niej przystąpić. Spośród dotychczasowych pięciu stron umowy, cztery zgodziły się na akces tego szóstego państwa, jednak piąte państwo-strona zdecydowanie sprzeciwiało się takiemu przystąpieniu. Cztery państwa, które wyraziły zgodę na przystąpienie państwa szóstego, oraz szóste państwo uważały, że mimo sprzeciwu jednego państwa, państwo szóste może przystąpić do umowy.

Czy w świetle Konwencji wiedeńskiej o prawie traktatów z 1969 r. szóste państwo może przystąpić?

3) Państwa A i B zawarły umowę o współpracy w dziedzinie lotnictwa cywilnego. Jednak przedstawiciel państwa B podpisał umowę, ponieważ przekupiono go, o czym państwo B nie wie. Po kilku latach stosowania umowy okoliczności, w jakich była ona zawierana, uległy poważnej zmianie i na państwie A spoczywa teraz znacznie szerszy zakres obowiązków niż poprzednio. Niezadowolone z tego państwo A wysyła notę do państwa B, informując je, iż kilka lat wcześniej przekupiło przedstawiciela tego państwa, aby podpisał umowę i dlatego uważa, że umowa jest nieważna. Państwo B nie reaguje.

Czy umowa ta jest ważna?

4) Państwa A, B, C, D, E, F oraz międzynarodowa organizacja X podpisały umowę o współpracy w dziedzinie nauki i oświaty. Państwo F podpisało tę umowę, zgłaszając dwa zastrzeżenia. Państwo A niezwłocznie notyfikowało sprzeciw wobec jednego z tych zastrzeżeń. Po upływie kilku tygodni od notyfikowania sprzeciwu w Ministerstwie Spraw Zagranicznych państwa A trwa narada, na której są omawiane dwa problemy:

1. Czy państwo A może wycofać sprzeciw wobec zastrzeżenia, a jeśli tak, to czy musi jeszcze przed ratyfikacją, czy też może dokonać tego później?

2. Czy jako podstawę ewentualnego wycofania sprzeciwu państwo A może powołać odpowiedni artykuł Konwencji wiedeńskiej o prawie traktatów z 1969 r. skoro stronami omawianej umowy nie są same państwa ale również organizacja X?

Odpowiedz na pytania biorąc pod uwagę fakt, że omawiana umowa nie zawiera żadnych postanowień dotyczących zgłaszania i wycofywania zastrzeżeń oraz sprzeciwu.

ZAGADNIENIA DO PRZEMYŚLENIA

Jeśli umowa zawierana między państwem a osobą fizyczną lub osobą prawną prawa wewnętrznego nie musi zawierać norm prawa wewnętrznego a zawiera jakieś normy prawne, to jakiego są one rodzaju.

Pytania kontrolne

1. Konwencja wiedeńska o prawie traktatów z 1969 roku:

- a). jest dokumentem kodyfikującym
- b). nie jest w Polsce obowiązująca
- c). inne rozwiązanie

2. Wejście w życie umowy międzynarodowej w konwencji wiedeńskiej:

- a). jednoznacznie uregulowane i wchodzi ona w życie w dniu wskazanym w tej konwencji
- b). jest uzależnione od postanowień Konstytucji w poszczególnych państwach zawierających traktat.

Rozdział III

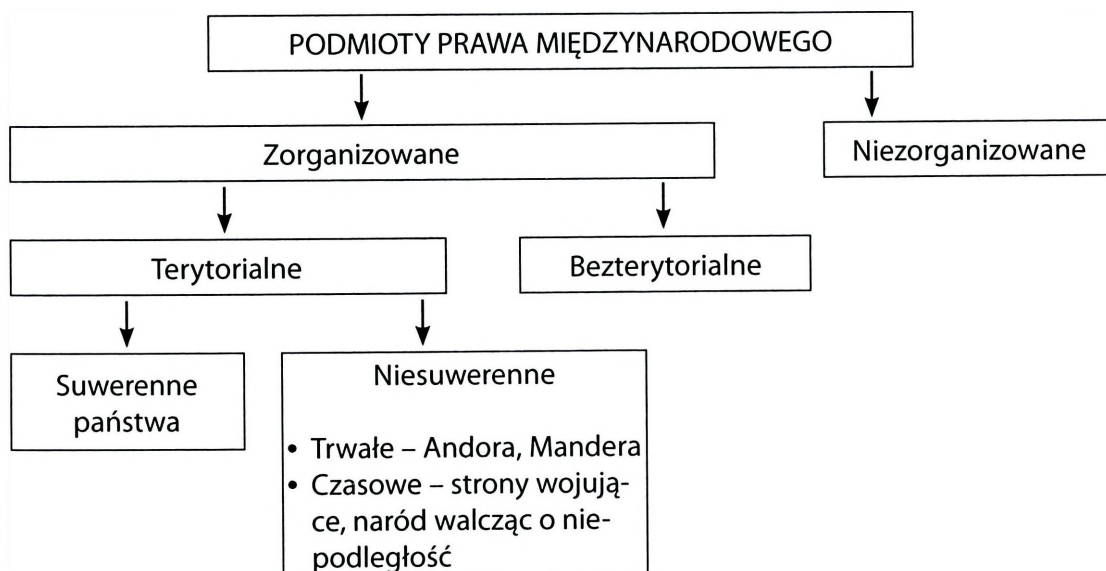
Podmioty prawa międzynarodowego publicznego

Definicje podstawowe

Podmiotem prawa międzynarodowego

- jest ten, kto posiada prawa i obowiązki wynikające z prawa międzynarodowego
- najważniejszymi pełnymi i pierwotnymi podmioty prawa międzynarodowego są suwerenne państwa.

Podział (rodzaje) podmiotów PMP (wg. C. Berezowskiego)

Pojęcie podmiotów prawa międzynarodowego nie zostało zdefiniowane w aktach prawa międzynarodowego (rzadko się w nich pojawia, np. KW o prawie traktatów) **brak definicji podmiotów p.m. w prawie**, ale istnieje **tendencja do wprowadzania tego pojęcia do aktów prawnych**, np. art. 3 KW.

Teoria podmiotowości prawnomiędzynarodowej – podmiotem P.M. jest ten, kto posiada prawa i obowiązki wynikające bezpośrednio z P.M. Zazwyczaj podmiot posiada też zdolność do działania (czyli zdolności do wywoływania skutków prawnych przez swoje działanie, a wg. Kłafkowskiego zdolność prawna jest warunkiem istnienia zdolności do działania – krąg tych podmiotów to kategoria historyczna (tzn. zmienna w czasie).

Podmiotem prawa międzynarodowego – jest ten, kto ma prawa i obowiązki wynikające bezpośrednio z norm prawnomiędzynarodowych.

Na pojęcie **podmiotowości** składają się dwa elementy:

- zdolność prawna
- zdolność do czynności prawnych.

W odniesieniu do podmiotów prawa międzynarodowego należy zwrócić uwagę przede wszystkim na 4 atrybuty (**cechy podmiotowości prawnomiedzynarodowej**):

- **zdolność traktatowa** – *ius cotrahendi* – zdolność do zawierania umów międzynarodowych
- **prawo legacji** – *ius legationis* – zdolność do wysyłania i przyjmowania przedstawicieli międzynarodowych, prawo do nawiązywania i utrzymywania stosunków dyplomatycznych
- **zdolność do ponoszenia odpowiedzialności międzynarodowej**
- **zdolność sądowa** – zdolność do występowania w charakterze strony przed sądami międzynarodowymi.

Katalog podmiotów międzynarodowych

A. PAŃSTWA

B. ORGANIZACJE MIĘDZYNARODOWE – o charakterze rządowym, których statuty wyposażyły je w atrybut podmiotowości

C. PODMIOTY O CHARAKTERZE RELIGIJNYM – Stolica Apostolska, suwerenny Zakon Maltański

D. PODMIOTY NIETRWAŁE – czasowe – np. naród walczący o niepodległość, strona wojująca, powstańcy.

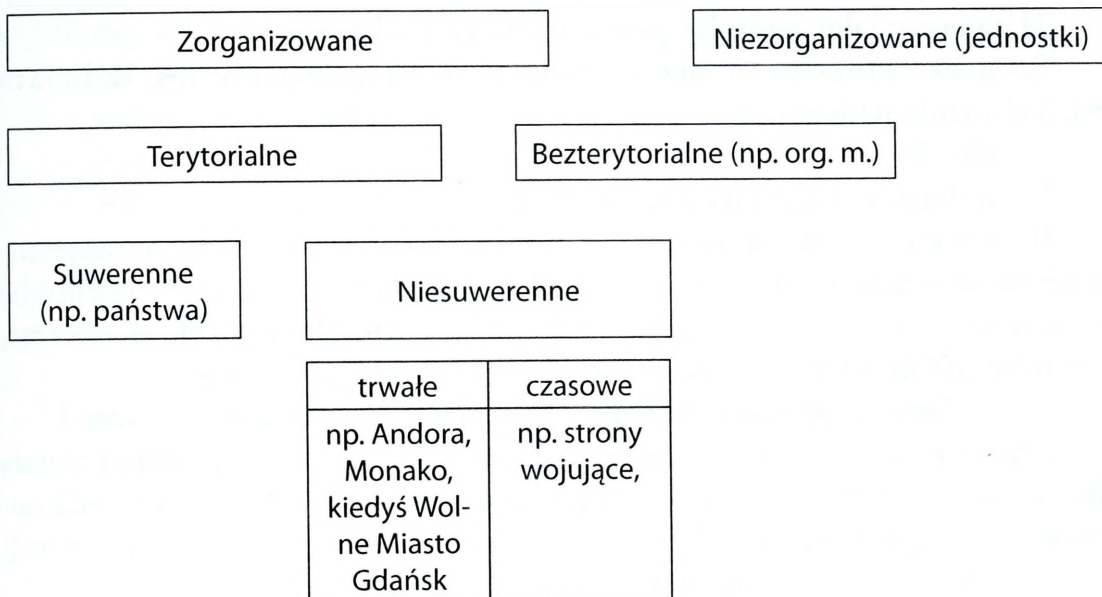
Czy też OSOBY FIZYCZNE I PRAWNE? Ocena – pretendują do miana podmiotów

kwestia sporna – czy prócz państw są też inne rodzaje podmiotów PMP? – różne teorie:

- a) nie, oraz ewentualne wyjątki, np. Stolica Apostolska
- b) (przeważa) tak, np. strony wojujące, org. m., jednostki

MTS w opinii doradczej w spr. odszkodowań w służbie ONZ z 1949 r. uznał: „Podmioty prawa, w systemie prawnym, niekoniecznie są identyczne co do zakresu ich praw; ich charakter zależy od potrzeby wspólnoty. Rozwój p.m. w ciągu jego historii odbywał się pod wpływem wymogów życia m., a stopniowy wzrost zbiorowych działań państw sprawił już, że pojawiły się przykłady działania wykonywanego w płaszczyźnie międzynarodowej **przez pewne podmioty, które nie są państwami**”.

Podział (rodzaje) podmiotów p.m. (wg. C. Berezowskiego)

Tylko państwa są pełnymi podmiotami PMP, a wszystkie inne są niepełnymi i pochodnymi, niesuwerennymi podmiotami

Państwo jako podmiot

1) państwo jako podmiot prawa międzynarodowego

Państwo można określić jako suwerenną jednostkę geopolityczną. Podstawowe 3 elementy państwa to:

I. określone terytorium

II. ludność zamieszkująca to terytorium

III. suwerenna władza (władza najwyższa wyposażona w atrybut suwerenności wewnętrznej i zewnętrznej) a w definicji wg konwencji panamerykańskiej o prawach i obowiązkach państw z 1933 r. dodatkowo istotnym elementem jest też **zdolność do utrzymywania stosunków z innymi państwami**.

Konwencja z Montewideo o prawach i obowiązkach państw.

„Państwo, jako podmiot prawa międzynarodowego, powinno posiadać: (a) stałą ludność; (b) określone terytorium; (c) rząd; oraz (d) zdolność do utrzymywania stosunków z innymi państwami.”

2) spór teoretyczny – na czym polega istota państwa?

decydujący element: suwerenność władzy państwowej, dlatego nie można mówić o państwach zależnych, **dowodem na to kiedy organizacja terytorialna (np. tzw. państwa karłowate) staje się państwem może być przyjęcie do ONZ lub dopuszczenie do MTS (np. 1950 r. Liechtenstein, 1954 r. San Marino)**.

3) pojęcie suwerenności państwowej

a) **suwerenność w p.m. oznacza, że władza państwowa jest władzą najwyższą** (nie podlega żadnej innej władzy zewnętrznej) **oraz ma charakter pierwotny** (nie czerpie swoich uprawnień od żadnej innej władzy) – suwerenność to innymi słowy **suwerenność terytorialna (zwierzchnictwo terytorialne)** – pełnia i wyłączność sprawowanej przez państwo na jego terytorium – **nie istnieje suwerenność absolutna**, tzn. państwowa suwerenność jest ograniczona przez suwerenność innych państw,

b) **nie ma znaczenia faktyczna zależność** (gospodarcza, polityczna czy ideologiczna) **dla prawnej suwerenności** – ale formalna niezależność ułatwia walkę o faktyczną niezależność **ważna rezolucja ZO ONZ z 1970 r. Deklaracja zasad p.m. dot. przyjaznych stosunków i współdziałania państw**, w której min. określono, że państwo nie może używać środków przymusu gosp., polit. i in., w celu podporządkowania jednego państwa drugiemu lub dla uzyskania korzyści.

4) prawa zasadnicze państw

a) są to **prawa zwyczajowe, określające sytuację każdego państwa w społeczności międzynarodowej, przysługują każdemu państwu od czasu jego powstania przez cały czas jego istnienia i wymagają swojego poszanowania przez inne państwa**

b) **przysługują tylko państwom**

c) od praw zasadniczych państw należy odróżnić **prawa nabyte**, które każde państwo może mieć inne

d) **najczęściej wymienia się:**

- prawo do istnienia
- prawo do niezawisłości
- prawo do równości
- prawo do obrotu (utrzymywania stos. m.)
- prawo do czci

5) **klasyfikacja państw z punktu widzenia prawa międzynarodowego (podstawowe kryteria podziału państw).**

I. dawny podział:

- 1) **zależne** (np. protektoraty, państwa wasalne)
- 2) **niezależne**, obecnie ten podział jest zły, gdyż nie ma niesuwerennych państw, a jedynie niesuwerenne organizacje terytorialne

II. kryterium stosunku całości państwa do jego części składowych:

1) **państwa jednolite** – to takie, które reprezentowane jest przez centralny rząd, który nabywa uprawnienia oraz zaciąga zobowiązania w imieniu całego państwa, występują jako pewna całość w stosunkach międzynarodowych, państwa o niejednolitej strukturze, ale o kompetencjach dot. stosunków m. należących wyłącznie do rządu centralnego są z punktu widzenia p.m. państwami jednolitymi, np. USA

2) **państwa złożone** – mają w swojej strukturze wewnętrznej mniejsze jednostki terytorialne, w ich strukturze wewnętrznej istnieją części składowe o pewnych autonomicznych uprawnieniach, poszczególne części składowe państwa mają kompetencje w zakresie stos. międzynarodowych, wśród nich wyróżniamy:

a) **w dawnym podziale:** państwa złożone to: **unie personalne** (osoba władcy), **unie realne** (wspólne wojsko, polityka zagraniczna),

b) **we współczesnym podziale:**

współczesne konstytucje często przewidują zakaz przynależności do unii realnej i personalnej

– **państwa zróżnicowane** – zbudowane asymetrycznie, w swojej zasadniczej części mają jeden ustrój, natomiast w skład tego państwa wchodzi również terytoria o odrębnych cechach ustrojowych, np. Dania (status autonomiczny posiada Grenlandia i Wyspy Owcze), Wielka Brytania, Finlandia

– **państwa federacyjne (związkowe)** – zbudowane symetrycznie (części mają podobny status w stosunkach międzynarodowych), tzn. ich części składowe mają jednakowe uprawnienia, państwa składowe o jednakowym statusie. Państwa te mogą swoje części składowe wyposażyć w pewne uprawnienia międzynarodowe np.:

RFN – na podstawie art. 32 ustawy zasadniczej, konstytucji RFN z 1949 r. kraje (landy) mogą zawierać za zgodą rządu związkowego umowy międzynarodowe, zgodne z prawem związku, ponadto rząd federalny przed zawarciem umowy międzynarodowej, która do kompetencji landów powinien uzyskać zgodę poszczególnych krajów.

Ustawa zasadnicza RFN (w tej chwili obowiązująca w małych fragmentach) przewiduje, że utrzymywanie stosunków z innymi państwami należy do rządów.

Szwajcaria – zgodnie z art. 3 konstytucji Szwajcarii z 1999 r. kantony są suwerenne, o ile ich suwerenność nie została ograniczona przez konstytucję federalną, w ramach prawa federalnego w zakresie uprawnień (kompetencji),

natomiast zgodnie z art. 56 kantony mogą zawierać umowy międzynarodowe, z tym, że muszą one pozostawać w zgodzie z przepisami konstytucji i prawami innych kantonów, zgodne z prawem federacyjnym, mogą też utrzymywać stosunki wewnętrzne. Niektóre państwa zakładające w konstytucji federacyjność nie przyznają częściom kompetencji w stosunkach międzynarodowych (USA). Stany w USA nie mają takich uprawnień. Poprzednia konstytucja przyznawała to prawo wyłącznie kantonom przygranicznym.

ZSRR – szczególny typ federacji, gdyż poszczególne republiki miały prawo utrzymywać stos. m., o ile zgodne były z ogólnymi zasadami ustalonymi przez związek, który decydował też o wojnie i pokoju, np. Ukraina i Białoruś były członkami pierwotnymi ONZ.

Również konstytucja ZSRR formalnie przyznawała, że republiki korzystały z uprawnień na płaszczyźnie międzynarodowej (umowy, stosunki dyplomatyczne i konsularne, przynależność do organizacji międzynarodowych) suwerenność wszystkim 15 republikom oraz dawała prawo do zawierania umów międzynarodowych, również prawo legacji, prawo konsulatu i prawo przynależności do organizacji międzynarodowych. Znacznie gorzej było z realizacją tych uprawnień, w ograniczonym zakresie korzystały z nich Białoruś i Ukraina, były członkami pierwotnymi ONZ. Ukraina i Białoruś były członkami pierwotnymi ONZ i uczestniczyły w obrocie międzynarodowym.

Dania – Gwadelupa, Wlk. Brytania – Gibraltar, Chiny – Hongkong, Tybet – charakterystyczne dla państw zróżnicowanych występują terytoria odrębne pod względem ustrojowym.

Konfederacja – luźny związek państw (np. od 1990 r. Rosja i Białoruś) oparty na umowie m. w celu prowadzenia wspólnej polityki zagranicznej, i z reguły nie ma scentralizowanej władzy. Państwa wchodzące w jego skład nadal pozostają suwerennymi podmiotami.

III. kryterium stopień rozwoju (państwa rozwijające się):

1) początkowo określane jako „kraje gospodarczo zacofane”, ale już od 1961 r. w dokumentach ONZ zmieniono termin

2) **nie ma normy p.m. regulującej zagadnienie przynależności do grupy państw rozwijających się**, choć termin ten jest coraz częściej używany w dokumentach

3) **początkowo była to grupa 77 państw**, która wystąpiła z postulatem uzyskania pomocy gospodarczej (I Konferencja Handlu i Rozwoju UNCTAD w Genewie w 1964 r.) – **stąd nazwa „Grupa 77”**, choć obecnie zalicza się do niej ponad 100 krajów, choć są to bardzo zróżnicowane kraje (np. arabskie państwa naftowe o dużym dochodzie narodowym na mieszkańca, biedne śródlądowe, państwa afrykańskie, państwa z Ameryki Łaciskiej o rozwiniętym przemyśle, państwa o prymitywnej gospodarce), a o przynależności do grupy decydowały **3 elementy:**

- a) **wola danego państwa**
- b) **wola państw Grupy 77**
- c) **uznanie przez państwa rozwinięte i socjalistyczne.**

IV. kryterium możliwości uczestniczenia w konfliktach zbrojnych:

Państwo neutralne – nie bierze udziału w konkretnym konflikcie zbrojnym podnosząc klasyfikację państw do prawa wojennego wyróżniamy:

1) **państwa czasowo neutralne**

2) **państwa wieczyście (trwale) neutralne** – ograniczona zdolność do działania, ale wypływają z tego też określone korzyści państwo wieczyście neutralne przyjmuje zobowiązanie, że nie tylko nie będzie uczestniczyło w toczących się konfliktach zbrojnych, ani nie będzie opowiadało się za żadną ze stron tego konfliktu, państwu te przede wszystkim zobowiązują się do nieuczestniczenia w żadnych blokach, paktach i sojuszach o charakterze wojskowym oraz niegodzenia się na stacjonowanie ani na przemarsz obcych wojsk na swoim terytorium.

Natomiast nie jest zabroniona przynależność takiego państwa do organizacji międzynarodowych.

Kwestia członkostwa w ONZ: Austria od 1955 r.(też do UE), natomiast Szwajcaria od końca 2002 r.

Status wieczystej neutralności nie oznacza również braku prawa do utrzymywania sił zbrojnych oraz do samoobrony.

- nie może brać udziału w konfliktach zbrojnych
- nie może zaciągać zobowiązań, które mogą uwikłać je w wojnę (np. sojusze wojskowe, obce bazy na swoim terytorium)
- musi powstrzymywać się od udziału w blokach politycznych
- może bronić swojego terytorium przez wszelkim zagrożeniem.

Ze statusu wieczystej neutralności korzystają tylko dwa państwa:

Szwajcaria – od 1815 r. – uzyskała potwierdzenie neutralności mocą postanowień kongresu wiedeńskiego, akt uznania i gwarancji wieczystej neutralności przyjęty na Kongresie, nie jest ani członkiem ONZ ani wspólnot europejskich – Liga Narodów – tak, ale zwolniona z systemu sankcyjnego – ONZ – dopiero od 2002 r.

Austria – od 1955 r. – jeszcze przed podpisaniem tzw. traktatu państwowego Austria oświadczyła, że jest trwale neutralna (ustawa o neutralności), ogłosiła ustawę o wieczystej neutralności i uzyskała uznanie tego statusu na arenie międzynarodowej potwierdzone przez ZSRR, USA, GB, Francję (po II wojnie światowej okupowały Austrię), jest członkiem ONZ – tak, a inne państwa się nie sprzeciwiły, co oznacza, że ONZ ma charakter powszechny i nie jest wyznaczona przeciwko jakemukolwiek państwu, oraz od 1995 r. należy do wspólnot europejskich,

– status wieczystej neutralności starały się również uzyskać Islandia (1918 r.) oraz Laos (1962 r.).

Trwała neutralność to instytucja prawna zależna od woli państwa i uznania go za takie przez inne państwa – **to nie to samo co polityka neutralności (niezaangażowania) polityka neutralizacji** – państwo wychodzi z propozycjami pokojowymi, stref bezatomowych np. państwa skandynawskie.

V. w oparciu o kryterium geograficzne możemy dokonywać różnych klasyfikacji państw w zależności od czynnika, który bierzemy pod uwagę, uwzględniając różne aspekty środowiska:

1) czynnikiem niewątpliwie wpływającym na sytuację międzynarodową państwa jest **położenie na określonym kontynencie** (państwa afrykańskie, europejskie, azjatyckie itd.), wynika to między innymi z istnienia konwencji o charakterze regionalnym (np. europejskich, amerykańskich).

VI. kryterium położenia geograficznego:

1) **państwa śródlądowe** – początkowo nie miały prawa do korzystania z obszarów morskich (brak prawa do bandery), co zmieniła Deklaracja Bolońska z 1921 r., ale nie mają prawa ustanawiać stref przybrzeżnych. Utrudniony dostęp do morza kompensują im różne przywileje tranzytowe w umowach m. oraz preferencje w dostępie do żywych zasobów stref ekonomicznych państw

2) **państwa o niekorzystnym położeniu gospodarczym** – mają dostęp do morza, ale ograniczony (nie mogą ustanawiać 200-milowej strefy ekonomicznej, np. Polska). Konwencja prawa morza z 1982 r. zalicza do tych państw:

- a) państwa nad morzem zamkniętym
- b) państwa nad morzem półzamkniętym

c) państwa, które nie mogą ustanowić 200-milowej strefy ekonomicznej – wg K mają one szczególne preferencje w dostępie do żywych zasobów stref ekonomicznych innych państw.

3) **państwa archipelagowe** – całe ich terytorium składa się z archipelagów i wysp (np. Indonezja, Filipiny, Fidzi).

Wg K z 1982 r. mogą one zawłaszczać obszary morskie pomiędzy wyspami archipelagów (tzw. wody archipelagowe).

VII. kryterium położenia w basenie morskim, oceanicznym (np. państwa śródziemnomorskie, czarnomorskie, bałtyckie).

VIII. kryterium dostępu państwa do morza:

1) państwa **nadbrzeżne**, istotna rola państwa nadbrzeżne korzystają z innych zasad z prawa, Konwencja z 1980 r. o prawie morza,

posługuje się terminem „państwo o niekorzystnym położeniu”

2) państwa **śródlądowe**

3) nowa konwencja prawa morza zawiera również określenie państw o **niekorzystnym położeniu geograficznym**, do których zalicza się państwa, które nie mogą ustanowić pełnowymiarowych wyłącznych stref ekonomicznych (200 mil), do tej kategorii należy m.in. Polska.

a) posiadające

b) pozbawione.

IX. kryteria wielkości terytorium lub liczby ludności:

1) w ramach ONZ wyróżnia się państwa:

a) duże – pow 50 mln mieszkańców

b) średnie – 50 – 5 mln

c) małe – 5 mln – 300 tys

d) mikropaństwa – 300 – 100 tys.

e) submikropaństwa – poniżej 100 tys.

2) wielkości terytorium państwa (państwa karłowate, lilipucie, mikropaństwa), państwa najmniejsze (określane m.in jako miniaturowe, lilipucie lub karłowate) nie mogą w pełni samodzielnie realizować niektórych uprawnień międzynarodowych. Do państw miniaturowych w Europie należy: Watykan, Andora, San Marino, Monako, Liechtenstein.

a) **Andora** – do niedawna uznawana jako szczególny rodzaj terytorium zależnego. Status niezależnego państwa uzyskała w latach 90-tych. Ukształtowała się w XIII w. W 1278 r. Andora została podporządkowana dwóm zwierzchnikom lennym: biskupowi hiszpańskiego miasta Urgel i francuskiemu hrabiemu de Foix. Następnie w drodze sukcesji to zwierzchnictwo lenne przeszło na kró-

łów Francji, a następnie na prezydenta Francji. Ten status utrzymywał się do 1993 r. kiedy Andora po raz pierwszy przyjęła ustawę zasadniczą. W tym samym roku uzyskała członkostwo ONZ, a później też członkostwo Rady Europy. Charakterystyczne jest, że tylko 15% mieszkańców Andory posiada obywatelstwo tego państwa, wynika to m.in. z tego, że naturalizacja jest możliwa dopiero po 30-letnim okresie zamieszkania.

b) **Liechtenstein** – 160 km kwadr., liczy ok. 40 tys. mieszkańców, jego gospodarka oparta jest na zyskach z usług bankowych oraz turystyki. Uzyskał członkostwo ONZ w 1990 r., jest również członkiem EFTA (Europejskie Stowarzyszenie Wolnego Handlu). Początkowo w bliskich stosunkach z Austro-Węgrami, obecnie w bliskich stosunkach ze Szwajcarią, która reprezentuje Liechtenstein w stosunkach dyplomatycznych, m.in. jego przedstawicielstwa dyplomatyczne często mieszczą się w misjach dyplomatycznych Szwajcarii. Istnieją korzystne przepisy podatkowe, które przyciągają obcy kapitał.

c) **Monako** – 2 km kwadr., jest pod protektorem Francji, która zobowiązała się do ochrony księstwa oraz posiada prawo zatwierdzania umów międzynarodowych zawieranych przez Monako. Początki samodzielnego księstwa sięgają wieku XIII, kiedy twierdzę Monako zdobył podstępnie założyciel dynastii Grimaldich. Obecnie księżę Rainier II. W 1993 r. zostało przyjęte do ONZ. Obywatele Monako stanowią niewielką procentowo liczbę mieszkańców księstwa ok. 16–17 %, Francuzi 50%, Włosi 12%. Podstawą gospodarki są zyski z turystyki, kasyn a także filatelistyki.

d) **San Marino** – San Marino to enklawa na terytorium Włoch, w procesie jednoczenia Włoch proponowano by zostało przyłączone w 1861 r. San Marino pozostało niezależną republiką (ten status od 301 r.). Pierwsza konstytucja ok. 1600 r.. Jest powiązane porozumieniem z Włochami na mocy którego ma zapewnioną opiekę ze strony państwa włoskiego

(1939 r.), mimo że pozostaje pod protektorem Włoch prowadzi bardziej samodzielną politykę zagraniczną. Od 1992 r. jest członkiem ONZ, należy też do innych wyspecjalizowanych organizacji takich jak m.in. IMF, UNESCO, WHO.

Powstanie i upadek państwa

Prawo narodów do samostanowienia a powstawanie nowych państw – jedna z podstawowych zasad p.m. (potwierdzona w Karcie NZ, w wielu aktach i rezolucjach ONZ, też w MPPC z 1966 r.) – sprzeczne z p.m. są działania państw, które nie pozwalają na realizację prawa do samostanowienia narodów – **powstanie państwa (geneza)** – efekt procesu historycznego; okres ruchów wyzwoleniczych (emancypacyjnych) rozwijających się na obszarze przyszłego państwa lub poza jego granicami – drogą pokojową (gdy dotychczasowa władza

uznaje ruch emancypacyjny) lub w wyniku walki narodowowyzwoleńczej (np. w Algierii, w Gwinei Bissau) – to fakt, a **wg. C. Berezowskiego o powstaniu nowego państwa decyduje powstanie nowej władzy i równocześnie zanik poprzedniej**, a o istnieniu nowej suwerenności decyduje pierwszy przejaw władzy nowych organów państwowych – **trudne jest ściśle ustalenie daty**, ale bardzo ważne, gdyż choć powstanie państwa jest faktem, ale faktem z którym p.m. wiąże określone skutki prawne, jak nabycie podmiotowości, praw i obowiązków w PMP.

Upadek państwa – to fakt historyczny, mający miejsce gdy zanika suwerenna władza państwowa na określonym terytorium i nad określoną ludnością – prawo do samoobrony wynika z prawa do istnienia (potwierdzone w art. 51 Karty NZ, w którym prawo to określone jest jako przyrodzone) – Karta (art. 2 ust. 4) wprowadziła też **zakaz niszczenia istnienia państwa (aneksji)**, co zostało rozwinięte w deklaracji zasad p.m. dot. przyjaznych stosunków i współpracy państw zgodnie z Kartą NZ z 1970 r.

Wyróżnić można następujące sytuacje prowadzące do powstania lub upadku państwa:

a) **zjednoczenie państw** – odrębne państwa w wyniku tendencji integracyjnych postanawiają dobrowolnie połączyć się w wyniku czego powstaje nowe państwo:

- powstanie Tanzanii w 1964 r. w wyniku połączenia się Tanganiki i Ludowej Republiki Zanzibaru i Pemby

- powstanie zjednoczonego Jemenu w 1990 r. z połączenia się Jemenu Płd. i Jemenu Płn., utworzyły Republikę Jemenu

- w 1958 r. doszło do połączenia się Egiptu i Syrii w 1958 r. utworzyły Zjednoczoną Republikę Arabską, w 1961 r. Syria wystąpiła z tego związku

- w 1976 r. doszło do połączenia się Demokratycznej Republiki Wietnamu z Republiką Południowego Wietnamu w wyniku czego powstało jedno państwo wietnamskie – Wietnam

b) **rozcłonkowanie państwa** – proces odwrotny do zjednoczenia, tendencje dezintegracyjne, powstają nowe odrębne państwa:

- rozpad monarchii austrowęgierskiej

- rozpad Czechosłowacji w wyniku aksamitnej rewolucji, ustawa konstytucyjna z 28 listopada 1992 r. o rozwiązaniu czeskiej i słowackiej republiki federalnej;

- od 1 stycznia 1993 r. Czechosłowacja przestała istnieć

- rozpad federacji Mali w 1960 r. powstała Republika Senegalu i Republika Mali.

c) **secesja** – od istniejącego państwa odrywa się część terytorium, w wyniku czego powstaje nowe państwo oraz nadal istnieje państwo poprzednie, pozostaje ono nadal na arenie międzynarodowej:

- odłączenie się Pakistanu od Indii w 1947 r., **szczególny przypadek: odebranie się terytorium zależnego w wyniku procesu dekolonizacji**, np. Indie i Pakistan – Anglia „dobrowolnie” przekazała im władzę na podstawie tzw. planu Mountbattena w 1947 r.

- odłączenie się Bangladeszu od Pakistanu w 1971 r.

- wystąpienie Singapuru z Federacji Malezji w 1965 r.

- też: Erytrea od Etiopii w 1993 r.

d) **inkorporacja** – (**aneksja/rozbiory**) – włączenie jednego państwa lub jego części do innego państwa; obecnie prawnie zakazane (np. w 1795 r. Polska), choć możliwa jest w wyniku swobodnie wyrażonej woli narodu, w wyniku **tendencji integracyjnych** państwo postanawia przyłączyć się do drugiego państwa, w wyniku czego pierwsze przestaje istnieć, natomiast drugie powiększa swoje terytorium – Zjednoczenie Niemiec. Państwa niemieckie: porozumienie pomiędzy NRD i RFN o ustanowieniu niemieckiej jedności z 31 sierpnia 1990 r. – traktat z 12 września 1990 r. podpisany w Moskwie. Proces połączenia dokonał się 3 października 1990 r., z tym że państwem, które istnieje nadal jest RFN.

e) **dekolonizacja** – terytorium zależne po uzyskaniu niepodległości staje się nowym państwem, istnieje terytorium zależne, które uzyskuje niepodległość i staje się państwem w rozumieniu prawa międzynarodowego;

- większość państw afrykańskich,

- Timor Wschodni, który był kolonią portugalską, a następnie był w granicach Indonezji. W 1999 r. rozpoczął się proces uzyskiwania niepodległości (protektorat ONZ), a następnie wybory, powstanie Zgromadzenia Konstytucyjnego. W 2002 r. powstanie konstytucji. 19 maja 2002 r. została ogłoszona niepodległość,

- utworzenie nowego państwa na terytorium nie podlegającym suwerenności żadnego państwa, np. uzyskanie niepodległości przez tzw. obszary powiernicze, w 1960 r. Kamerun, Togo, Somalia.

W sytuacjach a, b, c, e dochodzi do powstania państwa, a w sytuacjach a, b, d dochodzi do upadku państwa.

Sposoby powstania państwa: a–zjednoczenie, b–rozcłonkowanie, c–secesja, e–dekolonizacja. Upadek państwa: a–zjednoczenie, b–rozcłonkowanie, d–inkorporacja.

W przypadku rozpadu ZSRR nałożyły się na siebie dwa procesy:

- secesja – Federacja Rosyjska jest kontynuacją Związku Radzieckiego, oraz

– rozczłonkowanie – w odniesieniu do pozostałych państw (niektóre z państw powstałych po rozpadzie odzyskały niepodległość, np. Litwa, Estonia, Łotwa, część państw powstała po raz pierwszy) było to odzyskanie niepodległości lub powstanie nowych podmiotów prawa międzynarodowego.

Podobna sytuacja miała miejsce w przypadku Jugosławii, część państw powstałych w wyniku rozpadu odzyskała niepodległość, a część powstała po raz pierwszy.

W praktyce mogą też wystąpić sytuacje szczególne, których wynikiem jest powstanie lub upadek państwa, np. prezydent Tuwalu zwrócił się do Nowej Zelandii z prośbą o przyjęcie całej ludności tego państwa (ok. 10 tys. osób). Prośba ta wynikała z realnego niebezpieczeństwa zalania wysp na których położone jest to państwo w wyniku procesu podnoszenia się poziomu mórz i oceanów na świecie.

Wszystkie te sposoby są uznawane za zgodne z prawem, gdy są dokonywane na zasadzie dobrowolności za zgodą wszystkich zainteresowanych podmiotów.

Powstanie państwa polskiego w 1918 roku:

– wg C. Berezowskiego obszar na którym powstało państwo polskie to byłoby Królestwo Kongresowe, okupowane w czasie wojny przez Niemcy i Austro-Węgry,

– **decydujące znaczenie dla powstania państwa polskiego w 1918 r.** miała rewolucja w Rosji oraz traktat pokojowy w Brześciu z 1918 r., w którym Rosja Radziecka zrzeka się swoich praw do obszaru byłego Królestwa Polskiego oraz dekret Rady Komisarzy Ludowych z 1918 r., który uznał umowy w sprawie rozbiórów Polski za uchylone jako sprzeczne z zasadą samostanowienia narodów,

– **decydujące znaczenie dla powstania władz polskich** miała klęska mocarstw centralnych i dopiero dzień rozbioru wojsk niemieckich w Warszawie 11.11.1918 r. uznawany jest za datę powstania państwa polskiego.

Uznanie państwa

a) dwie teorie dotyczące skutków uznania państwa

– **konstytutywna** – uznanie państwa jest podstawą do uzyskania przez państwo podmiotowości prawnomiędzynarodowej,

– państwo staje się podmiotem prawa międzynarodowego dopiero wówczas kiedy uzyskuje uznanie międzynarodowe, państwo nabywa podmiotowość dzięki uznaniu go przez inne państwa

– **deklaratywna** – państwo jest podmiotem prawa międzynarodowego niezależnie od aktu uznania, ale akt ten normalizuje sytuację państwa na arenie międzynarodowej, umożliwia mu nawiązywanie i utrzymywanie stosunków z innymi państwami, państwo jest podmiotem niezależnie od aktu uznania,

uznanie jest tylko czynnikiem stabilizującym pozycję państwa na arenie międzynarodowej

– **pośrednia** – próbę pogodzenia tych koncepcji podjął prof. Cezary Berzowski, który twierdzi, że uznanie państwa **ma zarówno** charakter konstytucyjny jak i deklaracyjny a zależy to od tego, z punktu widzenia którego państwa rozpatrujemy uznanie. Uznanie ma charakter konstytucyjny dla państwa uznającego, natomiast z punktu widzenia państwa uznawanego ma charakter deklaracyjny.

b) Kontrowersje w doktrynie budzi zagadnienie, **czy uznanie państwa jest obowiązkiem czy uprawnieniem innych państw**. Ukształtowały się na ten temat następujące poglądy:

- uznanie państwa jest wyłącznie uprawnieniem innych państw,
- uznanie jest uprawnieniem, ale stosując akt uznania należy kierować się zasadami prawa międzynarodowego, takimi jak zasada dobrej wiary, zasada samostanowienia narodów, uznania cech konstytucyjnych i inne,
- we współczesnym prawie międzynarodowym kształtuje się norma zobowiązująca do uznania, ale proces nie zakończył się,
- uznanie ze strony innych państw jest ich obowiązkiem, gdy dana jednostka geopolityczna spełnia państwowość.

Prof. Antonowicz prezentuje stanowisko o obligatoryjnym uznaniu państwowości, jeśli nowy podmiot spełnia kryteria państwowości.

c) **formy uznania państwa**

– **uznanie wyraźne** – gdy państwo oświadcza, że uznaje nowy podmiot, akt w którym następuje stwierdzenie uznania ze strony innego państwa, do państwa kierowany jest akt, w którym to uznanie zostanie potwierdzone, przekazywany jest jakiś dokument nowo uznanemu państwu, np. oświadczenie rządowe, nota dyplomatyczna,

– **uznanie dorozumiane (domniemane)** – polega na tym, że z pewnych innych działań podejmowanych przez państwo, można wywnioskować, że godzi się ono na uznanie nowo powstałego państwa, polega na określonym zachowaniu, z którego wynika uznanie, np. nawiązanie stosunków dyplomatycznych i konsularnych, ale nie uczestnictwo w konferencji m. lub wielostronnej u.m., np. propozycja nawiązania stosunków dyplomatycznych, propozycja zawarcia traktatu, umowy międzynarodowe.

Wyróżnia się też niekiedy uznanie *de iure* i *de facto*

– Uznanie ***de facto*** – jest uznaniem warunkowym, które może zostać odwołane, ostateczny akt uznania uzależniony jest od warunku spełnienia pewnych kryteriów, niepełne, prowizoryczne, może być w każdej chwili cofnięte, nie powinno mieć zastosowania, gdy podmiot nie spełnia wszystkich przesłanek, ale

uznający ma interes w nawiązaniu z nim stosunków, np. 1918 r. Francja uznaje Finlandię, a następnie cofa uznanie po zawarciu sojuszu fińsko–niemieckiego, **krytykowane za oparcie na przesłankach politycznych**, a często stosowane jako element nacisku, instrument wymuszania presji

Natomiast uznanie *de iure* – jest ostateczne i bezwarunkowe, uznanie ostateczne, które nie podlega odwołaniu, pełne, gdy uznawany podmiot spełnia wszelkie przesłanki uznania.

d) uznanie państwa

akt jednostronny uznania za istniejącą suwerenną organizację terytorialną

– uznanie *de pleno* osobowości, ale **bez obowiązku nawiązania stosunków** dyplomatycznych czy konsularnych

– **charakter deklaracyjny** – potwierdzone min. w **Konwencji o prawach i obowiązkach państw z 1933 r. z Montevideo** oraz w Karcie OPA z 1948 r. z Bogoty

– ma duży wpływ na możliwość działania na arenie m. (np. NRD przez ponad 20 lat nieuznane – nie mogło być stroną u.m. wielostronnych).

Uznanie rządu

a) forma uznania rządu

– Udziela się uznania państwu jak i rządowi

– W związku z pozakonstytucyjnymi zmianami rządu (niezgodnymi z prawem wewnętrznym), zamach stanu, rewolucja, pucz wojskowy

Może mieć miejsce w sytuacji, kiedy powstaje nowe państwo i dochodzi do uznania zarówno tego nowopowstałego państwa jak i rządu lub w sytuacji, kiedy rząd zmienia się w sposób niezgodny z porządkiem konstytucyjnym państwa.

b) w odniesieniu do uznania rządu wykształciły się dwie zasady

– **zasada legitymizmu** – należy udzielać uznania takiemu rządowi, który uzyskał legitymację (uprawnienie sprawowania władzy w państwie) od organów legalnie działających w tym państwie, można udzielić uznania międzynarodowego jeśli uzyskał aprobatę ze strony organów działających legalnie w państwie, najczęściej jest to aprobata parlamentu.

Teoria legalizmu wiązana jest zwykle z **tzw. doktryną Tobara**, przedstawioną w 1907 r. przez ministra spraw zagranicznych Ekwadoru – Tobara. Zgodnie z tą doktryną państwa amerykańskie miały odmawiać uznawania rządu dopóki nie uzyskały akceptacji ze strony własnych parlamentów.

– **zasada efektywności** – należy uznać rząd, który w sposób rzeczywisty sprawuje władzę na określonym terytorium, ma poparcie ludności zamieszkującej na tym terytorium oraz jest w stanie wywiązywać się z zobowiązań międzynarodowych, można dodać również kryterium rodzimego charakteru tego rządu

(rodzimy charakter – tzn. składa się z obywateli tego państwa). Dominuje we współczesnych koncepcjach.

Teoria efektywności wiązana jest z **doktryną Estrady** (min. spraw zagr. Meksyku) przedstawioną w 1930 r.

Zgodnie z tą doktryną państwa amerykańskie powinny utrzymywać między sobą stosunki dyplomatyczne niezależnie od tego w jaki sposób doszło do zmiany rządów. Estrada twierdził, że jeżeli państwo ocenia sposób zmiany rządu to tym samym ingeruje w sprawy wewnętrzne innego państwa.

Współcześnie prawo międzynarodowe zdecydowanie przyznaje pierwszeństwo zasadzie efektywności.

c) **uznanie rządu**

– **akt jednostronny** uznania rządu za organ właściwy do reprezentacji swojego państwa i że **uznający chce utrzymywać z tym rządem stosunki**

– **kryterium efektywności** – rzeczywista władza

– **deklaratywny**, ale w razie braku duże trudności:

• **doktryna Tobar** (Ekwador MSZ, 1907) – uznanie takie rządu dopiero po potwierdzeniu jego władzy przez swobodnie wybrany przedstawicielski organ (doktryna legalizmu)? dopuszczenie oceny legalności – mieszanie się w sprawy wew.

W odpowiedzi na w/w doktrynę powstała doktryna Estrady (Meksyk MSZ, 1930) – państwa powinny utrzymywać ze sobą stosunki bez względu na zmianę rządu (przewrót/zamach stanu) możliwie jak najdłużej.

Sukcesja międzynarodowa państw

a) **Zagadnienie sukcesji**

– gdy dot. sukcesji w odniesieniu do części terytorium to przyjmuje się w stosunku do u.m. **zasadę zmienności (przesuwalności) granic traktatowych**, tzn. że umowa wiąże na całym nowym terytorium, a wyjątkiem są umowy zlokalizowane

– problemy gdy powstaje nowe państwo i czy i w jakim stopniu wchodzi w prawa i obowiązki państw/a, którego terytoria objęło – brak jednolitej praktyki, a tym bardziej norm p.m. – problemem tym (głównie w związku z problemami dekolonizacji) zajęła się Komisja PM ONZ, na podstawie jej projektu przyjęto w 1978 r.

b) zagadnienie to regulują dwie konwencje:

– Konwencja z **1978 r.** dotycząca sukcesji państw w odniesieniu do traktatów, weszła w życie w 1996 r., wiąże 18 państw, Polska podpisała konwencję w 1979 r., ale jej nie ratyfikowała – Konwencja z **1983 r.** dotycząca sukcesji w odniesieniu do mienia, długów i archiwów państwowych.

c) **definicja sukcesji zawarta w konwencji z 1978 r.**

Wg konwencji z 1978 r. **sukcesja jest to zastąpienie jednego państwa przez inne państwo w zakresie odpowiedzialności za międzynarodowe stosunki dotyczące terytorium**. Zatem przedmiotem sukcesji jest zawsze **terytorium** a ewentualnym **skutkiem jest przejście praw i obowiązków** z poprzednika na następcę. Zasada kontynuacji zobowiązań zgodnie z sukcesją generalną, zjednoczenia, rozczłonkowania, secesji.

d) ukształtowały się 4 koncepcje dotyczące sukcesji:

KW o sukcesji państw w stosunku do traktatów wg praktyki główne teorie/systemy (nie jest to katalog enumeratywny):

1. TEORIA TABULA RASA – nowo powstałe państwo nie jest związane żadnymi dawniejszymi u.m., więc nie przyjmuje praw i obowiązków dawnego suwerena – wg niektórych teoria ta jest najbardziej zgodna z prawem do samostanowienia narodów

2. TEORIA PRAWA WYBORU – nowopowstałe państwo samo decyduje, które umowy międzynarodowe utrzymuje w mocy (przejmuje), a które wypowiada lub renegocjuje (które uznaje za nieważne), nowo powstałe państwo ma prawo dokonać wyboru i notyfikować, które z umów chce utrzymać w mocy

3. – jako reguła do umów wielostronnych zastosowana przez Sekretarza Generalnego ONZ, który przedstawia do akceptacji umowy mające klauzulę kolonialną

4. TEORIA KONTYNUACJI Z PRAWEM WYPOWIEDZENIA – nowopowstałe państwo zasadniczo przejmuje zobowiązania poprzednika, między nowym państwem a dawnym suwerenem istnieje tzw. sukcesja generalna, ale zarówno nowe państwo jak i jego kontrahenci mają prawo wypowiedzenia, które powinno być dokonane zgodnie z postanowieniami samej umowy

5. TEORIA PRAWA DO NAMYSŁU (doktryna Neyere) – nowopowstałe państwo zwraca się do społeczności międzynarodowej o przyznanie pewnego okresu czasu do namysłu, nowopowstałe państwo oświadczało, że umowy zawarte przez poprzednika chce przejrzeć i zadecydować po pewnym czasie, które umowy utrzymuje, a które wypowiada (które będzie przestrzegać, a które uzna za nieważne), tymczasowe utrzymanie w mocy umów dwustronnych w celu ich negocjacji co do przedłużenia lub zmiany, a umowy wielostronne wiążące na zasadzie wzajemności; zastosowana pierwszy raz przez Tanganikę (nazwa od nazwiska przywódcy)

e) **inne zasady dot. umów ustalających granice oraz tzw. umów zlokalizowanych**, jak np. umowy o wolność żeglugi na kanale lub rzece, neutralizacja terytorium generalnie nowe państwo nie ma obowiązku przyjęcia umów poprzedniego suwerena, ale **obowiązek taki dot. umów zlokalizowanych**

– **powszechna zasada p.m. że sukcesja nie wpływa na granice państw ani na prawa i obowiązki graniczne**

f) **sukcesja państw wg konwencji wiedeńskiej z 1978 r.**

– w odniesieniu do tzw. nowych państw niepodległych, czyli postkomunistycznych dopuszcza się możliwość zastosowania **zasady *tabula rasa*** z wyjątkiem traktatów granicznych, jeżeli państwo powstało w wyniku dekolonizacji to stosuje się teorię *tabula rasa*,

– natomiast w odniesieniu do wszystkich (we wszystkich pozostałych sposobach powstania państwa) obowiązuje **zasada obligatoryjnej sukcesji generalnej**, zgodnie z którą nowopowstałe państwo jest zobowiązane do przejęcia traktatowych obowiązków poprzednika. Wypełnienie tej zasady może stwarzać bardzo poważne trudności dla nowopowstałego państwa, dlatego też tylko kilkanaście państw zdecydowało się na związanie się tą konwencją,

– w sytuacji kiedy część terytorium przechodzi pod zwierzchnictwo nowego państwa zakłada się substytucję porządków prawnych na obszarze podlegającym transferowi, jeżeli nastąpił transfer terytorium (cesja) to na terytorium, które podlega przejściu, zachodzi **substytucja porządków prawnych**, czyli zastąpienie dotychczasowego porządku prawnego porządkiem prawnym następcy, co dotyczy także umów międzynarodowych (zasada przesuwalności granic).

Substytucja – zastąpienie porządkiem prawnym następcy (nie dotyczy to zobowiązań granicznych).

W wyniku rozpadu Jugosławii – istnieje obawa przed szerokim przyjęciem zasad z konwencji z 1978 r.

Pomimo istotnych zmian zachodzących w państwie pozostaje ono tym samym podmiotem prawa międzynarodowego – ciągłość praw i obowiązków na arenie międzynarodowej.

Konwencja Wiedeńska o sukcesji państw w stosunku do traktatów z 1978 r.

KW odmiennie uregulowała zagadnienia sukcesji **w zależności od tego, jak powstało „państwo sukcesor”**:

– **tzw. państwa nowo podległe** (powstałe w wyniku dekolonizacji) przyjęto teorię *tabula rasa* (art. 16) z **prawem jednostronnego notyfikowania sukcesji w stosunku do umów wielostronnych** (art. 17 i 18) wyłączone spod w/w zasady umowy graniczne, którymi nowe państwo związane jest *ipso iure* powstanie przez zjednoczenie lub podział przyjęto **zasadę kontynuacji zobowiązań umownych *ipso iure*** (art. 30 i 34),

– powstała w związku z procesem dekolonizacji, ale nie ma w nim zastosowania, gdyż **dot. sukcesji po wejściu jej w życie**, a państwa powstałe w procesie dekolonizacji nie złożyły klauzul retroaktywnych,

– mniej kodyfikacji, więcej postępowego rozwoju **dot. sukcesji powstałych zgodnie z p.m. i Kartą NZ, reguluje 4 zasadnicze kwestie:**

1. SUKCESJA W ODNIESIENIU DO REŻIMÓW TERYTORIALNYCH USTANOWIONYCH W TRAKTATACH (art. 11 i 12), umowy zlokalizowane (inaczej terytorialne, realne, dyspozytywne) automatycznie przechodzą na państwo sukcesora, a odrębne zasady dot.:

a) **reżimów granicznych** (art. 11):

- sukcesja ipso iure traktatowych ustaleń granicznych,
- zasadę trwałości granic wspiera art. 62 ust. 2 lit. a KW dot. zasadniczej zmiany okoliczności,
- MTS nawiązał do tego art. w 1982 r. (spór Tunezja vs Libia) w 1986 r. (spór Burkina Faso vs Mali).

b) **inne reżimy terytorialne** (art. 12)

- zasada trwałości ze względu na to, że umowy takie są „przywiązane do terytorium”, a nie do władzy, niezależnie czy są to umowy dwu- czy wielostronne,
- nie dot. traktatów ustanawiających bazy wojskowe, bo są to zobowiązania polityczne.

2. SUKCESJA W ODNIESIENIU DO CZĘŚCI TERYTORIUM (art. 15)
cesja – przejęcie części terytorium jednego państwa przez drugie, przy zachowaniu tożsamości tych państw.

a) art. 15 – **zasada przesuwalności granic traktatowych** – traktaty państwa cedującego przestają obowiązywać na obszarze cedowanym, a zaczynają tam działać traktaty państwa nabywającego (norma zwyczajowa)

– **wyjątki** dot. traktatów państwa–sukcesora (decyduje treść tych traktatów lub inne ustalenia):

– traktaty, których zastosowanie do nowego terytorium byłoby **niezgodne z ich przedmiotem i celem** (w szczególności te, które same ograniczają swój zasięg terytorialny),

– traktaty, których zastosowanie do nowego terytorium **radykalnie zmieniłoby warunki** ich stosowania.

b) art. 11 i 12 mają zastosowanie

3. POWSTANIE NOWEGO PAŃSTWA NIEPODLEGŁEGO (art. 16–30), różna praktyka związana z 4 w/w teoriami

a) art. 16 – **nowe państwo nie ma obowiązku przejęcia traktatów państwa–poprzednika, ale ma do tego prawo**, a sposób przejęcia zależy od traktatu:

– **traktaty wielostronne** może przyjąć poprzez jednostronny akt, notyfikowany depozytariuszowi na piśmie, a do czasu aż tego nie zrobi traktat jest zawieszony,

– wyjątek – umowy o ograniczonym uczestnictwie – za zgodą wszystkich stron,

– **traktaty dwustronne** może przejąć za zgodą drugiej strony w sposób wyraźny lub dorozumiany.

b) art. 11 i 12 mają zastosowanie

4. ZJEDNOCZENIE I PODZIAŁ PAŃSTW (art. 31–38), 2 przypadki:

a) zjednoczenie państw:

– art. 31 – **reguła kontynuacji ipso iure**, chyba że:

– inne ustalenia stron,

– stosowanie traktatu byłoby niezgodne z jego przedmiotem lub celem lub radykalnie zmieniałoby warunki,

– terytorialne traktaty nadal obowiązują na takim terytorium na jaki były ustalone,

– traktaty wielostronne otwarte – jednostronne przyjęcie; traktaty dwustronne i wielostronne zamknięte – za zgodą innych stron.

b) podział państw:

– 2 sytuacje: rozpad (powstają nowe państwa) i secesja (powstaje państwo poprzednik i nowe państwo),

– wcześniej regułą dla rozpadu było przejęcie zobowiązań przez nowe państwa, a dla secesji – nowe państwo nie przejmowało zobowiązań państwa macierzystego, które miało nadal te same zobowiązania.

KW nie rozróżnia sytuacji rozpadu i secesji – reguła kontynuacji ipso iure z wyjątkiem:

– **inne ustalenia stron**

– **sprzeczne z przedmiotem lub celem lub zasadnicza zmiana warunków**; jeśli wcześniej obowiązywały na danym terytorium, to po podziale nadal obowiązują tam,

– **inne rozwiązania dla państw powstałych w wyniku dekolonizacji** – wtedy stosuje się rozwiązania dla nowo niepodległych państw (może być trudne do zaklasyfikowania konkretnych przypadków).

Pytania kontrolne

Zasada identyczności i ciągłości państw

Oznacza ciągłość praw i obowiązków państwa na arenie międzynarodowej, mimo istotnych zmian zachodzących tym państwie.

Zasada ta ma przede wszystkim zastosowanie, kiedy zmieniają się poszczególne elementy państwa, a więc kiedy dochodzi do zmiany terytorialnej, ludnościowej, zmian dotyczących władzy. W doktrynie prawa międzynarodowego

istnieje pogląd, że wszelkie zmiany zachodzące w każdym z tych elementów, które nie prowadzą do utraty tego elementu pozwalają państwu zachować jego ciągłość na płaszczyźnie międzynarodowej. Są to np. zmiany ustrojowe i administracyjne, zmiany dotyczące terytorium np. utrata terytorium, zmiany ludności to zjawisko naturalne, ale nawet znaczne fale migracyjne, zmiany nazwy państwa, okupacja – nie oznaczają utraty podmiotowości międzynarodowej.

Czy w przypadku:

- czasowej okupacji całego terytorium państwa,
- rewolucyjnej zmiany rządu, ewentualnie także ustroju społeczno-politycznego,
- istotnej zmiany granic państwowych nadal jest to samo państwo?

Wg praktyki:

- **utrzymano tezę o ciągłości państwa (też praw i zobowiązań m.),** nawet gdy państwo przeszło przez wszystkie w/w zmiany, jak np. Polska po 1939 r. – jeśli państwo po pewnym czasie zaczyna znów istnieć, a jego władze odzyskały możliwość suwerennego działania to uznaje się, że państwo istnieje nadal (określane czasem jako *ius postlimini*),
- **pewne wątpliwości gdy nastąpiła rewolucyjna zmiana rządu wraz ze zmianą ustroju społeczno-politycznego,** ale nawet wtedy uznawano ciągłość państwa, a nowe państwa (np. socjalistyczne, jak Polska, Czechosłowacja, Bułgaria, też Kuba, ChRL) starały się dostosować swoje zobowiązania m. do nowych założeń polityki, a jedynie wobec ZSRR trudno było mówić o ciągłości z Rosją,
- **zmiany terytorialne nie wpływają na ciągłość podmiotowości państwa,** oznaczają one nabycie bądź utratę części terytorium.

Sytuacje, w których zachodzą zmiany w państwie, a obowiązuje zasada ciągłości:

- zmiana ustroju politycznego, państwowego czy społecznego – odnoszą się do zmiany władzy najwyższej, ale także do zmiany podziału administracyjnego czy zmiany charakteru państwa (np. z państwa jednolitego na federację, czy z monarchii na republikę),
- zmiany terytorialne i ludnościowe,
- zmiany rządów lub reguł rządzenia,
- nabycie lub utrata członkostwa w organizacjach międzynarodowych,
- zmiana nazwy: korekta np. PRL na RP lub Kongo – Zair, Cejlon – Sri Lanka. Górna Wolta – Burkina Faso.

Może oznaczać nie tylko zwykłą zmianę nazewnictwa, ale wiązać się też może ze zmianą ustroju.

Zmiany ludnościowe są procesem naturalnym w każdym państwie i nie prowadzą do jego upadku, szczególny wyjątek to przypadek Tuwalu. Utraty ciągłości państwa nie powodują również zmiany terytorialne, polegające na nabyciu lub utracie terytorium państwowego. Skutku tego nie wywołują też zmiany ustrojowe, zmiany związane z podziałem administracyjnym, przekształcenie państwa jednolitego w złożone lub odwrotnie, zmiany ustroju społeczno-politycznego, zmiany nazwy państwa.

Prawo międzynarodowe opowiada się na rzecz zasady identyczności i ciągłości państw.

Ciągłość państwa polskiego – przyjmuje się, że ciągłość zobowiązań międzynarodowych istnieje od 1918 r.

Problem identyczności i ciągłości państwa występuje także w odniesieniu do państwa polskiego. W doktrynie często zastanawiano się od kiedy istnieje państwo polskie jako ten sam podmiot prawa międzynarodowego. Po odzyskaniu niepodległości w 1918 r. uznawano kontynuowanie państwowości polskiej od czasów I Rzeczypospolitej, jednak później wycofano się z tego stanowiska. Ponownie ten problem pojawił się po II wojnie światowej oraz w 1989 r. Obecnie utrzymuje się pogląd, że państwo polskie utrzymuje swoją ciągłość od 1918 r.

Rozdział IV

Państwo jako podmiot prawa międzynarodowego

Elementy składowe państwa

1. najwyższa suwerenna władza,
 - a. niezbędnym warunkiem istnienia państwa jako podmiotu jest jego niezależność i samodzielność występowania w stosunkach międzynarodowych,
 - b. do utraty suwerenności dochodzi w przypadku zniknięcia państwa połączenia kilku państw w federację, rozpadu federacji na samodzielne państwa,
2. terytorium,
3. ludność,
4. konwencja z 1933 r. o prawach i obowiązkach państwa – czwartym elementem jest zdolność do utrzymywania stosunków z innymi państwami.

Pojęcie terytorium

1. jest to określony obszar geograficzny lub przestrzenna strefa ludzkiej działalności stanowi przestrzeń, obejmująca:
 - a) obszar lądowy,
 - b) morskie wody przybrzeżne,
 - c) wnętrze ziemi,
 - d) oraz przestrzeń powietrzną w granicach, której państwo wykonuje władzę w sposób wyłączny i pełny w stosunku do osób, rzeczy i zdarzeń.
2. terytorium jest podstawą wykonywania kompetencji państwowych poza jego granicami,
3. Za terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, zgodnie z ustawą z dnia 12 października 1990 r. o ochronie granicy państwowej²³, należy uznać obszar objęty granicami państwowymi, oddzielającymi terytorium RP od terytoriów innych państw i morza pełnego, wody wewnętrzne, pas morskich wód terytorialnych oraz przestrzeń powietrzną nad tym obszarem i wnętrze i ziemi pod nim.

Rodzaje terytoriów

1. podlegające suwerenności państwowej – przykłady terytoriów zależnych: Guam (USA), Anguilla (Wielka Brytania), Bermudy (Wielka Brytania), Falklandy (Wielka Brytania), Gibraltary (Wielka Brytania), Nowa Kaledonia (Francja)
2. nie podlegające suwerenności państwowej dzielą się na:
 - a) *res communis* wspólne dziedzictwo ludzkości np. morza otwarte, przestrzeń kosmiczna, dno mórz i oceanów
 - b) *res nullius* obszary niczyje, podlegające zawłaszczeniu przez inne państwo.

Terytorium państwa składa się z:

1. przestrzeni lądowej,
2. morskiej,
3. powietrznej.

- w skład terytorium państwowego wchodzi też przestrzeń powietrzna nad obszarem lądowym i morskim.

Formą wykonywania przez państwo suwerenności na swoim terytorium jest zwierzchnictwo terytorialne i oznacza ono:

- pełną, wyłączną i najwyższą władzę nad danym obszarem
- oraz zamieszkującą go ludnością

Zwierzchnictwo terytorialne obejmuje

1. obywateli
2. cudzoziemców, którzy znajdują się na terytorium państwa
3. oraz wszystkie rzeczy (przedmioty) podlegają władzy i prawu danego państwa, państwo na własnym terytorium może wykonywać takie czynności i podejmować takie działania, które nie są zabronione przez prawo międzynarodowe.

Wyrok MTS z 1966r.

Dwa państwa afrykańskie Liberia i Etiopia wszczęły przed MTS postępowanie przeciwko RPA domagając się stwierdzenia, że RPA naruszyła postanowienia mandatu, postępując w sposób z nim sprzeczny m. in. przez wprowadzanie w Afryce Południowo-Zachodniej polityki segregacji rasowej, np. jedynie biała mniejszość była reprezentowana w „białym” parlamencie RPA.

Cechy suwerennego państwa

1. prawo legacji
 - a) prawo wysyłania przedstawicieli dyplomatycznych do innych państw oraz przyjmowania u siebie przedstawicieli tych państw,
 - b) tzw. prawo legacji czynnej obejmuje zdolność do wysyłania swych przedstawicieli dyplomatycznych do innych państw oraz – biernej czyli przyjmowanie przedstawicieli.
2. prawo do zawierania umów międzynarodowych *ius contrahendi* zdolność traktatowa obejmuje prawo do zawierania umów dwustronnych oraz wielostronnych,
3. zdolność do udziału w konferencjach międzynarodowych,
4. zdolność do zrzeszania się w organizacjach międzynarodowych.

Sposoby powstania nowych państw:

1. oderwanie się czy wyodrębnienie z istniejących podmiotów
2. ich połączenie
3. historyczna forma powstawania nowego państwa na terytorium niczym
tzw. *res nullis*.

Sukcesja państw

1. źródła prawa
 - a) Konwencja wiedeńska o sukcesji państwa w odniesieniu do traktatów z 1978 r.

Po II wojnie światowej, przed przyjęciem konwencji, odnotowano trzy przypadki secesji, które były uznane przez społeczność międzynarodową:

1) Pakistanu od Indii, Pakistan nie był uważany za sukcesora umów wielostronnych zawartych przez Indie

2) Singapuru od Malesji, państwa zawarły specjalną umowę, na mocy której Singapur stał się stroną wszystkich umów zawartych przez Malesję, które dotyczyły także jego terytorium

b) Konwencja wiedeńska w odniesieniu do sukcesji długów i własności państwowej z 1983 r.

2. sukcesja to rezultat zmiany zwierzchnictwa terytorialnego nad częścią lub całością określonego terytorium państwowego,

3. polega na przejściu praw i obowiązków w odniesieniu do określonego terytorium przy powstaniu lub zniknięciu państwa.

Sukcesja – praktyka państw, cztery rodzaje zachowań ukształtowanych głównie w praktyce dekolonizacyjnej:

- a) stosowanie zasady *tabula rasa*,
- b) automatyczna sukcesja wszystkich umów poprzednika,
- c) akceptacja sukcesji w odniesieniu do umów wielostronnych,
- d) jednostronne, wstępne poświadczenie o sukcesji połączone z zastrzeżeniem późniejszego przeglądu wszystkich umów i możliwości odrzucenia niektórych z nich tzw. doktryna prezydent Tanzanii Nierere
(przykład – sukcesja traktatu)

- teoria <i>tabula rasa</i> (wszystkie umowy uważa się za nieważne i niebyłe) - teoria prawa wyboru	Dotyczy umów wielostronnych z ograniczeniem dotyczącym ustalenia granic
--	---

Uznanie międzynarodowe

- uznanie międzynarodowe to akt prawny, w którym podmiot prawny (państwo lub organizacja międzynarodowa) stwierdza istnienie pewnych faktów oraz przyznaje im określone skutki prawne.

Uznanie - pojęcie

Akt jednostronny, w którym podmiot prawa międzynarodowego stwierdza istnienie pewnych faktów i wiąże z nimi określone skutki prawne

Przedmiotem uznania może być

- a) Państwo
- b) Rząd
- c) Powstańcy
- d) strona wojująca
- e) naród.

Rodzaje uznania

Uznanie państwa

Uznanie rządu

Uznanie za powstańców i stronę wojującą

Uznanie za naród

Uznanie nabytków terytorialnych

Uznanie rządu

Następuje w momencie gdy rząd dochodzi do władzy w drodze poza konstytucyjnej np. w drodze puczu, zamachu stanu, przewrotu lub rewolucji.

Uznanie państwa

Z uznaniem państwa mamy do czynienia gdy powstaje nowe państwo na skutek:

- Dekolonizacji
- Rozpadu
- Połączenia
- Secesji.

Uznanie państwa - pojęcie

Z uznaniem państwa mamy do czynienia gdy powstaje nowe państwo na skutek:

- Dekolonizacji
- Rozpadu
- Połączenia
- Secesji

Warunki uznania państwa – nota Georga Canninga z 25 marca 1825 r. (cyt. Za. R. Bierzanek, J. Symonides, Prawo międzynarodowe publiczne, Warszawa 2005).

Rząd nowopowstałego państwa musi notyfikować niepodległość odpowiednimi aktami prawa międzynarodowego:

- Musi rzeczywiście sprawować władzę w państwie
- Powinien mieć wystarczającą stabilność i jednolitość
- Powinien zakazać uprawiania handlu niewolnikami.

Warunki uznania państwa - nota Georga Canninga z 25 marca 1825 r.

(cyt. Za. R. Bierzanek, J. Symonides, *Prawo międzynarodowe publiczne*, Warszawa 2005)

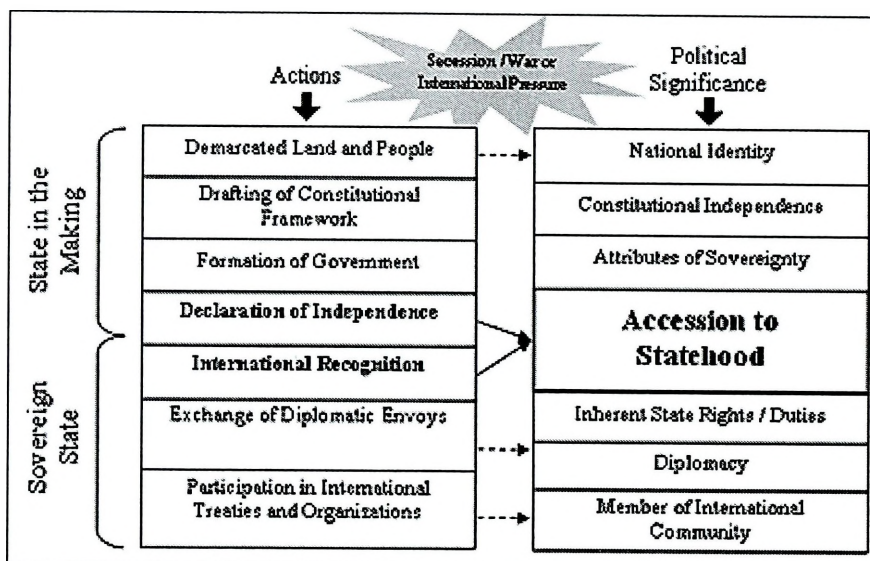
Rząd nowopowstałego państwa musi notyfikować niepodległość odpowiednimi aktami prawa międzynarodowego

Musi rzeczywiście sprawować władzę w państwie

Powinien mieć wystarczającą stabilność i jednolitość

Powinien zakazać uprawiania handlu niewolnikami

Warunki uznania państwa – zalecenie przyjęte przez Wspólnotę Europejską 16 XII 1991 r. (dotyczące uznawania nowych państw w Europie Wschodniej oraz ZSRR). Przestrzeganie postanowień Karty NZ, zobowiązań zapisanych w Akcie Końcowym KBWE oraz Karcie Paryskiej, w szczególności dotyczących zasad prawnych, demokracji i praw człowieka. Zagwarantowanie praw grup etnicznych, narodowościowych zgodnie ze zobowiązaniami KBWE. Poszanowanie zasady nienaruszalności wszystkich granic, które mogą być zmieniane tylko w sposób pokojowy. Akceptacja zobowiązań dotyczących rozbrojenia i nierozprzestrzeniania broni jądrowej oraz dotyczących regionalnego bezpieczeństwa i stabilizacji.

Warunki uznania państwa - zalecenie przyjęte przez Wspólnotę Europejską 16 XII 1991 r. (dotyczące uznawania nowych państw w Europie Wschodniej oraz ZSRR)

Przestrzeganie postanowień Karty NZ, zobowiązań zapisanych w Akcie Kończącym KBWE oraz Karcie Paryskiej, w szczególności dotyczących zasad prawnych, demokracji i praw człowieka

Zagwarantowanie praw grup etnicznych, narodowościowych zgodnie ze zobowiązaniami KBWE

Poszanowanie zasady nienaruszalności wszystkich granic, które mogą być zmieniane tylko w sposób pokojowy

Akceptacja zobowiązań dotyczących rozbrojenia i nierozprzestrzeniania broni jądrowej oraz dotyczących regionalnego bezpieczeństwa i stabilizacji

Zobowiązanie do rozstrzygania wszystkich sporów na drodze pokojowej

Pytania kontrolne

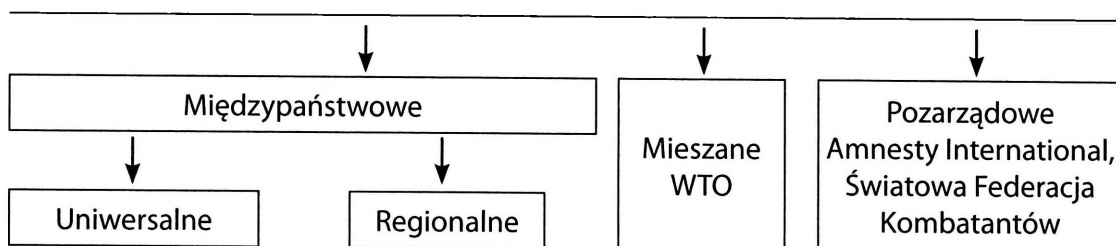
1. Elementy statuujące „państwowość”
2. Uznanie za państwo
4. Jurysdykcja wykonawcza państwa
5. Jurysdykcja sądownicza państwa
6. Ograniczenia zwierzchnictwa terytorialnego państwa.

Rozdział V

Organizacja międzynarodowa jako podmiot prawa międzynarodowego

Organizacja międzynarodowa – pojęcie

Jest to zrzeszenie utworzone przez co najmniej trzy podmioty poprzez zawarcie umowy – statutu organizacji, w którym określone zostały cele działalności oraz struktura wewnętrzna (organy) organizacji

PODMIOTOWOŚĆ PRAWNA TO ZDOLNOŚĆ PRAWNA I ZDOLNOŚĆ DO CZYNNOŚCI PRAWNYCH

opinia doradcza MTS z 1949 r. w sprawie odszkodowań za straty poniesione w służbie ONZ:

MTS uznał, że ze względu na powierzenie ONZ pewnych funkcji ma ona osobowość prawną.

MTS stwierdził, że ONZ jest podmiotem p.m., nie państwem czy superpaństwem, a innym rodzajem podmiotu p.m., co oznacza, że ma prawa i obowiązki

Organizacja międzynarodowa - pojęcie

Jest to zrzeszenie utworzone przez co najmniej trzy podmioty poprzez zawarcie umowy – statutu organizacji, w którym określone zostały cele działalności oraz struktura wewnętrzna (organy) organizacji

Geneza organizacji międzynarodowych.

Do początków XIX w. jedyną formą współpracy państw były konferencje międzynarodowe. Pierwsze organizacje międzynarodowe pojawiają się w XIX w., np.: Komisja ds. Żeglugi na Renie (1815 r.).

Rozwój nauki i techniki pod koniec XIX w. i na początku XX w. rodzi potrzebę powołania do życia instytucji technicznych nadzorujących rozwój nowych dziedzin, np.: Międzynarodowy Związek Telegraficzny (1865 r.), Międzynarodowy Związek Radiotelegraficzny (1906 r.).

Zdolność do zawierania umów między narodowych (*ius contrahendi*) – najczęściej posiadane przez org. m., zagadnienie to zostało potraktowane w odrębnej konwencji międzynarodowej dotyczącej umów międzynarodowych zawieranych przez państwa z organizacjami międzynarodowymi lub pomiędzy organizacjami międzynarodowymi z 21 marca 1986 r. Konwencja ta nie uzyskała jeszcze mocy wiążącej, gdyż nie zebrano wystarczającej liczby dokumentów ratyfikacyjnych, powinna być ratyfikowana przez 35 państw, teraz ta liczba stron związanych konwencją wynosi 37 ale część z nich zaliczamy do grona organizacji międzynarodowych. Umowy międzynarodowe mogące być zawierane przez organizacje międzynarodowe to są przede wszystkim umowy dotyczące siedziby (ONZ ma umowę z USA–New York), czasowego przebywania funkcjonariuszy organizacji na terytorium państwa.

Organizacje międzynarodowe zawierają też z państwami umowy dotyczące udzielania tym państwom pomocy. Istnieją umowy, które dotyczą: współpracy, koordynacji działań pomiędzy organizacjami międzynarodowymi, umowy np. o stowarzyszeniu państw z organizacją (np. układ europejski między Polską a Wspólnotami i Europejskimi). Zagadnienie to reguluje konwencja z 21 III 1986 r. (Konwencja o umowach międzynarodowych z udziałem organizacji międzynarodowych). Organizacje zawierają, umowy przede wszystkim z państwami (np. dotyczące siedziby organizacji, stowarzyszenia państwa z organizacją), także innymi organizacjami (np. umowy zawarte między ONZ a organizacjami wyspecjalizowanymi).

Geneza organizacji międzynarodowych

Do początków XIX w. jedyną formą współpracy państw były konferencje międzynarodowe

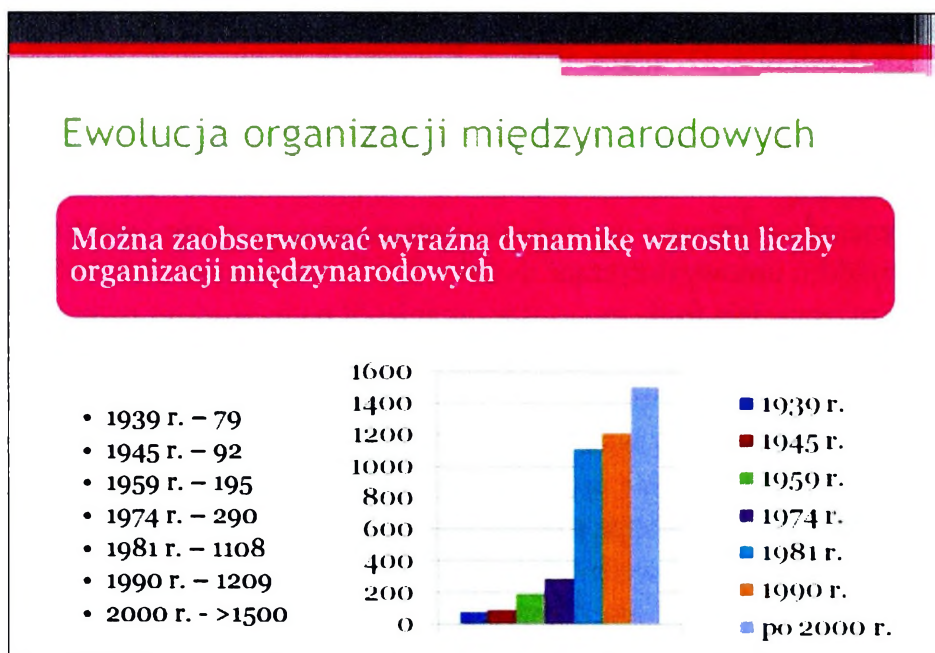
Pierwsze organizacje międzynarodowe pojawiają się w XIX w., np.: Komisja ds. Żeglugi na Renie (1815 r.),

Rozwój nauki i techniki pod koniec XIX w. i na początku XX w. rodzi potrzebę powołania do życia instytucji technicznych nadzorujących rozwój nowych dziedzin, np.: Międzynarodowy Związek Telegraficzny (1865 r.), Międzynarodowy Związek Radiotelegraficzny (1906 r.)

Ewolucja organizacji międzynarodowych

Można zaobserwować wyraźną dynamikę wzrostu liczby organizacji międzynarodowych:

- 1939 r. – 79
- 1945 r. – 92
- 1959 r. – 195
- 1974 r. – 290
- 1981 r. – 1108
- 1990 r. – 1209
- 2000 r. – >1500.

Ogólny podział

1. Organizacje rządowe *International Governments Organizatons* – IGO (zwane również organizacjami międzyrządowymi np. ONZ, EU, OECD).

Przedstawicielstwa Rzeczypospolitej Polskiej przy organizacjach międzynarodowych:

- Stałe Przedstawicielstwo przy Unii Europejskiej w Brukseli,
- Stałe Przedstawicielstwo przy Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego w Brukseli,
- Stałe Przedstawicielstwo przy Biurze Narodów Zjednoczonych w Genewie,
- Stałe Przedstawicielstwo przy Narodach Zjednoczonych w Nowym Jorku,
- Stałe Przedstawicielstwo przy Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju w Paryżu,

- Stałe Przedstawicielstwo RP przy UNESCO w Paryżu,
- Stałe Przedstawicielstwo przy Radzie Europy w Strasburgu,
- Stałe Przedstawicielstwo przy Biurze Narodów Zjednoczonych i Organizacjach Międzynarodowych w Wiedniu,
- Stałe Przedstawicielstwo przy Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie w Wiedniu.

Prawo legacji organizacji – prawo do nawiązywania i utrzymywania stosunków dyplomatycznych (wysyłania i przyjmowania przedstawicieli dyplomatycznych). Należy zwrócić uwagę na umowy międzynarodowe zawierane przez państwa dotyczące reprezentacji państw przy organizacjach międzynarodowych. Najważniejszą konwencją o charakterze uniwersalnym (jeszcze nie będącą w mocy) jest konwencja dotycząca reprezentacji państw w organizacjach międzynarodowych o charakterze powszechnym czy uniwersalnym, podpisana w Wiedniu 14 III 1975 r. (Konwencja o reprezentacji państw, ich stosunkach z organizacjami międzynarodowymi o charakterze powszechnym). Organizacje korzystają przede wszystkim z biernego prawa legacji (państwa mogą ustanawiać przy organizacjach międzynarodowych swoje przedstawicielstwa), ale obecnie coraz więcej organizacji korzysta także z czynnego prawa legacji, które oznacza możliwość ustanawiania własnych przedstawicielstw w państwach członkowskich lub kandydujących. Korzysta z prawa legacji czynnego, wysyłając swoje misje, przedstawicieli do państw członkowskich jak i nie będących członkami

danej organizacji międzynarodowej np. Polska nawiązała stosunki dyplomatyczne ze Wspólnotami Europejskimi pod koniec lat 80-tych (1988 r.) i potem ustanowiono przedstawicielstwo Polski przy Wspólnotach Europejskich i przedstawicielstwo w Komisji Europejskiej.

Cechy charakterystyczne organizacji rządowych

- Mają trwały charakter,
- Ich członkami są państwa (reprezentowane przez rządy),
- Podstawą funkcjonowania jest statut, będący umową międzynarodową w rozumieniu Konwencji wiedeńskiej o prawie traktatów z 1969 r.,
- Posiadają stałe organy,
- Działają dla realizacji wspólnych celów,
- Są podmiotami prawa międzynarodowego,
- Np.: ONZ, Rada Europy, NATO, Wspólnota Europejska.

Przywileje i immunitety – wynikają ze statutow i in. u.m., np. nietykalność siedziby, immunitet sądowy i egzekucyjny majątku i aktywów, zwolnienia podatkowe, ułatwienia komunikacyjne, immunitety i przywileje funkcjonariuszy.

ONZ – wg Karty – korzysta z niezbędnych dla osiągnięcia swoich celów przywilejów i immunitetów na terenie swoich członków; też Konwencja dot. przywilejów i immunitetów NZ z 1946 r.

Prawo do ponoszenia odpowiedzialności międzynarodowej – organizacje ponoszą odpowiedzialność za działalność swoich organów i funkcjonariuszy na podobnych zasadach jak państwa.

- niektóre organizacje mają także **zdolność sądową**, czyli mogą występować w charakterze strony przed sądami międzynarodowymi, np. Trybunał Sprawie-

dliwości w Luksemburgu, działający w ramach WE. Np. często dochodzi do sporów sądowych między państwami a instytucjami Unii Europejskiej.

Kazus – Sprawa Liselotte Hauer v Land Rheinland-Pfalz (Wyrok Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości, 1979 r.

Pani Hauer zwróciła się do lokalnych władz (w RFN) z wnioskiem o udzielenie jej pozwolenia na to, by na gruncie stanowiącym jej własność mogła uprawiać winorośl. Władze lokalne odmówiły powołując się na treść jednego z rozporządzeń wspólnotowych, które na okres trzech lat wprowadzało pewne ograniczenia co do zakładania nowych upraw winorośli (*ratio legis* stanowiło dążenie do likwidacji nadwyżek w produkcji wina na rynku europejskim).

P. Hauer wszczęła postępowanie sądowe (przed sądem niemieckim) wskazując m. in., że powyższy zakaz godzi w jej prawo własności, zagwarantowane np. w Konwencji europejskiej o ochronie praw człowieka. Odpowiedni przepis Konwencji stanowi: *„Każda osoba fizyczna i prawna ma prawo do poszanowania swego mienia. Nikt nie może być pozbawiony swojej własności, chyba że w interesie publicznym i na warunkach przewidzianych przez ustawę oraz zgodnie z podstawowymi zasadami prawa międzynarodowego.*

Powyższe postanowienia nie będą jednak w żaden sposób naruszać prawa Państwa do wydawania takich ustaw, jakie uzna za konieczne dla uregulowania sposobu korzystania z własności zgodnie z interesem powszechnym lub w celu zapewnienia uiszczania podatków bądź innych należności lub kar pieniężnych”.

P. Hauer argumentowała, że pomimo tego, że jest właścicielką gruntu, to (w związku z treścią rozporządzenia wspólnotowego) nie może wykorzystywać go w sposób przez siebie wybrany (np. sadząc winorośl), a zatem służące jej prawo własności gruntu zostało bezprawnie ograniczone.

Sąd niemiecki, który badał sprawę powziął wątpliwość co do pewnych kwestii prawnych i zwrócił się z pytaniem wstępnym do ETS w Luksemburgu.

ETS stwierdził, że **należy badać zgodność prawa pochodnego Wspólnoty** (np. owego rozporządzenia w sprawie uprawy winorośli) **z ogólnymi zasadami prawa wspólnotowego, do których należy np. prawo jednostki do ochrony jej własności**, i zdaniem ETS ograniczenia wprowadzone przedmiotowym aktem prawa wspólnotowego były jednak usprawiedliwione koniecznością ochrony powszechnego interesu (interes ekonomiczny wspólnoty) i nie stanowiły niesprawiedliwionego naruszenia prawa własności p. Hauer.

Art. 6 ust. 2 Traktatu o Unii Europejskiej

„Unia szanuje prawa podstawowe zagwarantowane w europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności [...], oraz wynikające z tradycji konstytucyjnych wspólnych dla państw Członkowskich, jako ogólne zasady prawa wspólnotowego”.

Główne sądy międzynarodowe dopuszczają możliwość występowania organizacji międzynarodowych jako strony (tzw. *locus standi*) np. przed Międzynarodowym Trybunałem Prawa Morza jako strona może występować Organizacja Dna Morskiego.

Przed MTS nie mogą występować organizacje międzynarodowe w charakterze stron sporu, natomiast organy ONZ mogą występować do MTS z prośbą o wydanie opinii doradczej.

Cechy charakterystyczne organizacji rządowych
Mają trwały charakter
Ich członkami są państwa (reprezentowane przez rządy)
Podstawą funkcjonowania jest statut, będący umową międzynarodową w rozumieniu Konwencji wiedeńskiej o prawie traktatów z 1969 r.
Posiadają stałe organy
Działają dla realizacji wspólnych celów
Są podmiotami prawa międzynarodowego
Np.: ONZ, Rada Europy, NATO, Wspólnota Europejska

Organizacje pozarządowe *International Non-Government Organizations* – INGO – organizacje działające w sferze stosunków międzynarodowych, które nie zostały utworzone na podstawie umowy międzynarodowej np. UNESCO.

Cechy charakterystyczne organizacji pozarządowych

- Mają trwały charakter,
- Ich członkami są osoby fizyczne lub prawne,
- Podstawą działania jest umowa o charakterze prywatnoprawnym,
- Najczęściej posiadają stałe organy działają dla osiągnięcia określonego celu, z reguły w sferach stosunków międzynarodowych, w których organizacje rządowe są nieskuteczne,
 - Nie są podmiotami prawa międzynarodowego,
 - Np.: Amnesty International, Greenpeace, Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża.

Utworzenie ONZ było wynikiem dążenia do zapewnienia pokoju na świecie. II wojna światowa wykazała nieefektywność zaproponowanych w pakcie LIGII NARODÓW. Powstało z inicjatywy Roosevelta, Churchil – podpisanie Karty Atlantyckiej na pancerniku prince of wales 14. 08.1941, zamiar przywrócenia przedwojennego terytorialnego statusu quo i prawa narodów do samostanowienia, zasady wolnego handlu, swobodnego dostępu do surowców, rozbrojenie państw agresorów. Zaatakowanie przez Niemcy ZSRR i przystąpienie do wojny USA w wyniku agresji Japońskiej, diametralnie zmieniło sytuację polityczną.

Koalicja z 26 państw podpisała 1.01.1942 Deklarację Narodów Zjednoczonych akceptując zasady Karty Atlantyckiej.

Mimo kontrowersji zakładano stworzenie współpracy między: ZSRR, USA, Chinami i Wielką Brytanią – jako państw szczególnie odpowiedzialnych za pokój i bezpieczeństwo międzynarodowe państwa te zobowiązały się do nie prowadzenia wojny w stosunkach wzajemnych a także do utrzymywania sił zbrojnych na takim poziomie który pozwalałby im zawsze na przeciwdziałanie agresji do wymienionych państw dołączyła Francja.

Karta Narodów Zjednoczonych / the Charter of the United Nations.

Konferencja w San Francisco kwiecień–czerwiec 1945r.; **26 czerwca 1945** podpisano **Kartę Narodów Zjednoczonych**, która powoływała **Organizację Narodów Zjednoczonych** mającą na celu zachowanie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, i pokojowe rozwiązywanie sporów międzynarodowych.

Zasady art. 2

Zakaz agresji, zakaz grożenia użyciem siły, zakaz mieszania się w sprawy wewnętrzne innych państw, nakaz pokojowego rozwiązywania sporów.

DUMBARTON OAKS 21.08–9.10. 1944.

Na tym spotkaniu ustalono większość postanowień przyszłego traktatu konstytuującego ONZ.

02.1945 – Jałta – uzgodniono tryb podejmowania decyzji

24.4–26.6.1945 – SAN FRANCISCO – konferencja powołująca ONZ, uczestniczyło w niej 46 państw następnie dołączyło 4.

Polska nie brała udziału w konferencji ze względu na nieuznawanie przez państwa zachodnie rządu komunistycznego.

Dopiero po ukonstytuowaniu się tymczasowego rządu jedności narodowej Polska została zaproszona do udziału w ONZ, w jego pracach jako członek.

Karta weszła w życie 24.10.1945.

ZO po raz pierwszy zebrało się w Londynie 10.01.1946.

Podmiotowość ONZ

Powszechna organizacja międzynarodowa 8–9.10.1944 r. o bardzo szerokich celach i zadaniach co stawia ją na szczególnym miejscu wśród organizacji międzynarodowych podmiot prawa międzynarodowego korzystający z ius contrahendi, przywilejów, immunitetów oraz biernego prawa legacji.

CELE ONZ

ART1 KN

CELE

1. zapewnienie trwałego pokoju i bezpieczeństwa przy zastosowaniu skutecznych środków zbiorowych dla zapobiegania zagrożeniom pokoju i ich usuwania (art. 1),

– utrzymanie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa

– tłumienie aktów agresji i innych naruszeń pokoju

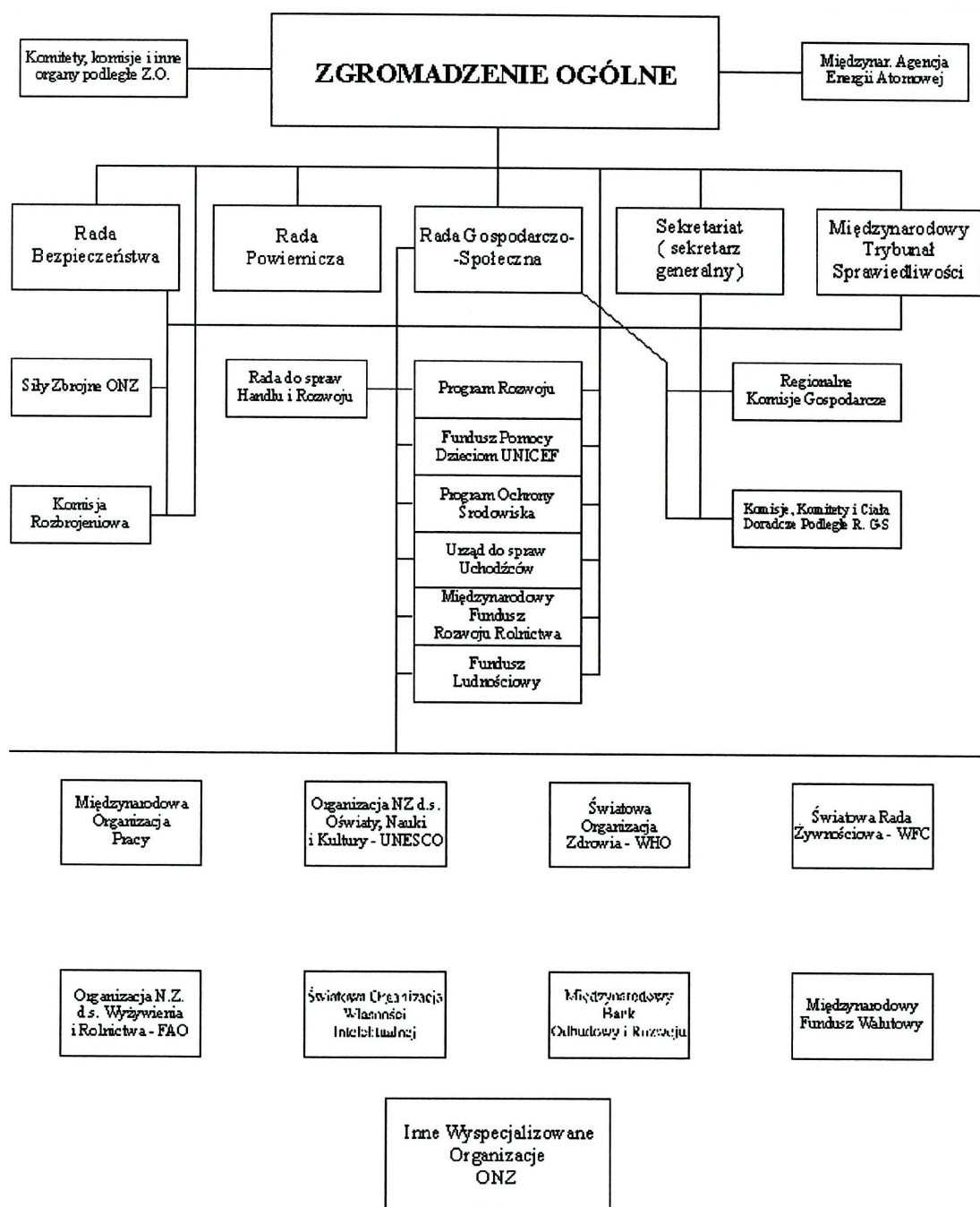
– załatwianie sporów w drodze pokojowej wg, zasad sprawiedliwości prawa międzynarodowego sporów lub sytuacji mogących prowadzić do naruszenia pokoju,

2. rozwijanie przyjaznych stosunków między państwami oparte na poszanowaniu zasady równouprawnienia i samostanowienia narodów,

– chodzi tu o rozwijanie współpracy politycznej dla umacniania pokoju powszechnego („konsolidacja pokoju powszechnego”),

3. popieranie współpracy międzynarodowej w dziedzinie: gospodarczej, społecznej, kulturalnej, humanitarnej oraz poszanowania człowieka i podstawowych wolności dla wszystkich bez względu na rasę płeć, język, wyznanie.

Utworzenie ośrodka koordynującego działalność międzynarodową, zmierzającą do osiągnięcia tych właśnie celów.

Zadania ONZ zawarte w preambule:

1. uchronić przyszłe pokolenia od klęsk wojny,
2. przywrócić wiarę w podstawowe prawa człowieka, w godności i wartości człowieka, w równouprawnienie mężczyzn i kobiet, w równość narodów małych i dużych,
3. stworzyć warunki umożliwiające utrzymanie sprawiedliwości i poszanowanie zobowiązań, wynikających z traktatów innych źródeł prawa międzynaro-

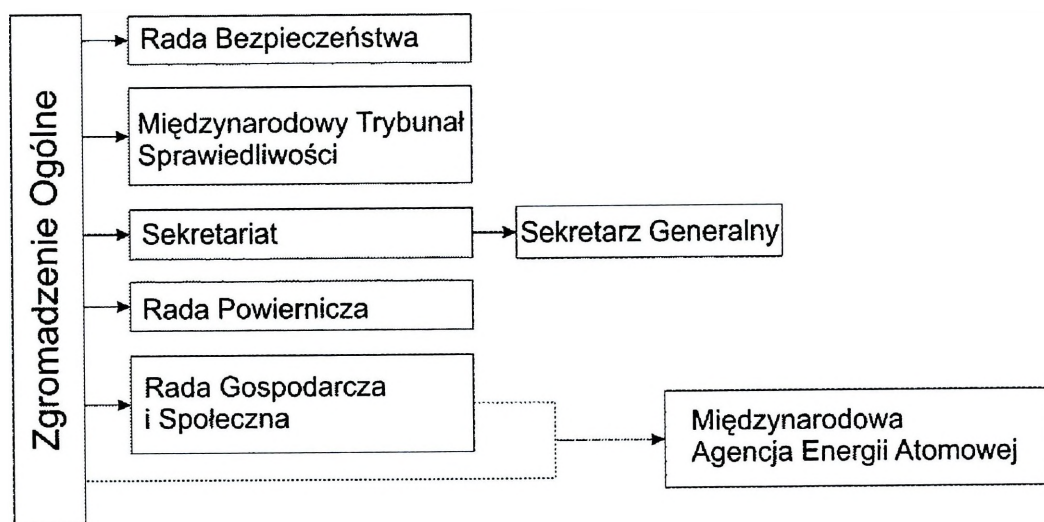
dowego, popierać postęp społeczny i poprawę warunków życia w większej wolności,

4. postępować tolerancyjnie i współżyć w pokoju jak dobrzy sąsiedzi,

5. zapewnić – przez przyjęcie zasad i ustanowienie metod – aby siły zbrojne były używane tylko we wspólnym interesie ,

6. korzystać z urządzeń międzynarodowych w celu popierania gospodarczego i społecznego postępu wszystkich narodów.

Struktura ONZ

Dzieli się na organy główne:

1. Zgromadzenia Ogólne
2. Rada Bezpieczeństwa
3. Rada Gospodarczo-Społeczna
4. Rada Powiernicza
5. Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości
6. Sekretariat

Organy pomocnicze

- podporządkowane organom głównym, które je powołały,
- zobowiązane do składania im sprawozdań
- mogą mieć charakter stały lub czasowy
- zakaz nakładania organom pomocniczym takich obowiązków ani przyznawać im takich uprawnień, które nie należą do zakresu działania organu głównego.

Generalnie organizacje międzynarodowe za pomocą organów:

A – organy typu Zgromadzenia Ogólnego:

1. reprezentowani są w nich wszyscy członkowie,

2. wyposażony w najogólniejsze kompetencje, zbiera się stosunkowo rzadko, chyba że zachodzi taka potrzeba.

B – organy typu Rady:

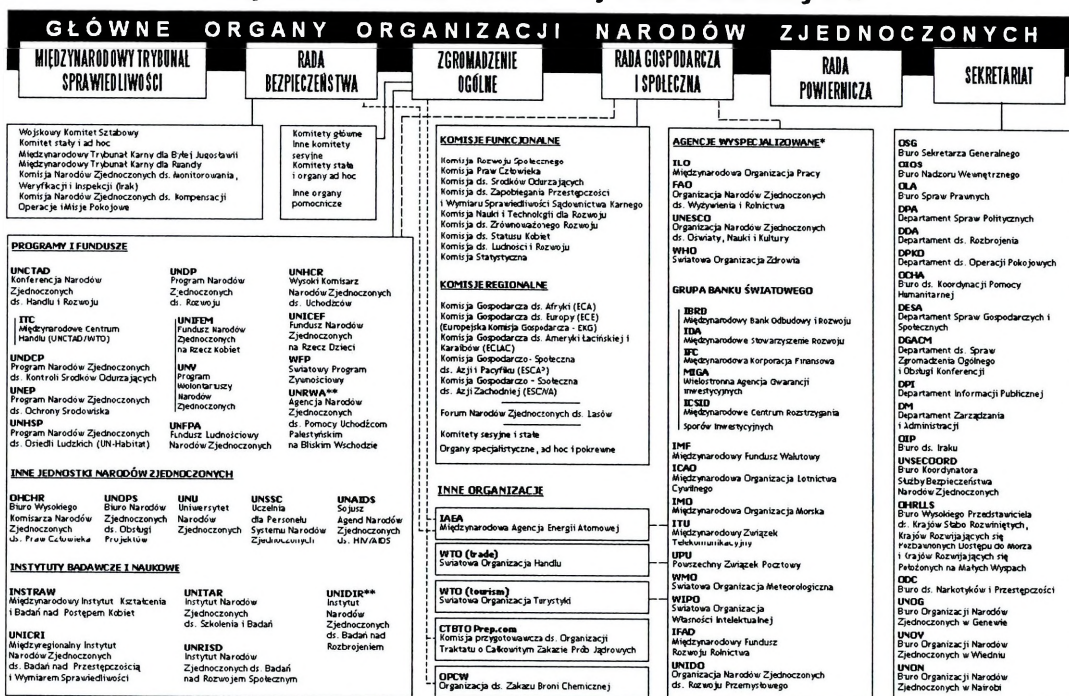
1. węższy skład, który posiada kompetencje wykonawcze,

2. zbiera się częściej między sesjami zgromadzenia.

C – organy w postaci sekretariatu czy biura:

1. składający się z funkcjonariuszy międzynarodowych.

System Narodów Zjednoczonych

The United Nations System <http://www.un.org/aboutun/chart.html>

Funkcje Zgromadzenia Ogólnego

Organ o charakterze plenarnym w którym reprezentowane są wszystkie państwa członkowskie.

Funkcje:

1. współdziałanie z Radą Bezpieczeństwa w sprawach przyjęcia, wykluczenia, zawieszenia członków
2. określa budżet organizacji, wyznacza składki członkowskie
3. tworzy i likwiduje organy pomocnicze
4. zatwierdza umowy międzynarodowe zawierane przez Radę Społeczno Gospodarczą oraz organizacje wyspecjalizowane.

– oprócz kwestii szczegółowych bardziej ogólne funkcję określa artykuł 10 KNZ:

1. podejmowanie debaty i wydawanie zaleceń w sprawie wszystkich problemów i kwestii leżących w sferze zainteresowań organizacji, także w sprawach dotyczących

2. bezpieczeństwa i pokoju międzynarodowego
3. rozwoju i kodyfikacji prawa międzynarodowego
4. praw człowieka oraz rozstrzygania sporów międzynarodowych

Głosowanie w ZO ONZ

Art. 18 KNZ:

1. Zasada równości – każde państwo ma jeden głos (nawet gdy jest reprezentowane przez kilku przedstawicieli)

2. decyzje podejmowane większością zwykłą, z wyjątkiem spraw ważnych, w których wymagana jest większość kwalifikowana 2/3 głosów członków obecnych i głosujących.

Do spraw ważnych należą:

1. zapewnienie pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego
2. wybory do RADY Gospodarczo Społecznej i Rady Bezpieczeństwa
3. przyjęcie nowych członków
4. zawieszenie w prawach członka
5. kwestie związane z funkcjonowaniem systemu powierniczego oraz sprawy budżetowe.

Samo ZO może podjąć w zwykłym trybie decyzję o zakwalifikowaniu danej sprawy jako ważnej i wprowadzeniu głosowania większością głosów.

Wielokrotnie odchodzi się od procedur formalnego głosowania na rzecz konsensusu pozwala to na przyjęcie wielu dokumentów w formie kompromisu.

Zadania Rady Bezpieczeństwa

drugi organ podstawowy posiada własne kompetencje, największe znaczenie polityczne, na niej spoczywa odpowiedzialność za pokój i bezpieczeństwo na świecie.

– przyjmowanie zaleceń w celu pokojowego rozstrzygania sporów:

Art. 33:

– RB wzywa strony w sporze, którego dalsze trwanie może zagrażać utrzymaniu międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa

- szuka rozwiązań w drodze – rokowań
- badań pośrednictwa
- pojednania
- arbitrażu
- rozstrzygnięcia sądowego

– odwołania się do org. lub układów regionalnych albo w drodze innych środków pokojowych wg własnego wyboru.

Art. 34

– RB może badać każdy spór i sytuację mogącą doprowadzić do porozumień międzynarodowych lub wywołać spór w celu ustalenia czy dalsze trwanie sporu lub sytuacji może zagrażać utrzymaniu międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa.

Art. 36

– W każdym stopniu sporu RB może zalecić odpowiednią procedurę lub sposób załagodzenia sporu

– Bierze pod uwagę procedurę już przyjętą przez strony dla złagodzenia tego sporu

– Uwzględnia, że spory o charakterze prawnym strony powinny w zasadzie wnosić do MTS.

Art. 38 . może czynić zalecenia w celu pokojowego załatwiania sporów.

– podejmowanie decyzji i działań w przypadkach zagrożenia lub naruszenia pokoju i bezpieczeństwa bądź aktów agresji:

Art. 39. stwierdza istnienie zagrożenia lub naruszenia pokoju bądź aktu agresji oraz udziela zaleceń lub decyduje jakie środki należy zastosować

Art. 40. Aby zapobiec zaostreniu sytuacji, przed udzieleniem zaleceń lub wydaniem decyzji RB może wezwać strony zainteresowane do zastosowania się do zarządzeń tymczasowych

Art. 41. RB może zdecydować jakie środki nie wymagające użycia siły zbrojnej należy zastosować do skutecznego przeprowadzenia decyzji, może wezwać członków ONZ do zastosowania takich środków, mogą one obejmować zupełne lub częściowe przerwanie stosunków gospodarczych oraz komunikacji

Art. 46 układa plan użycia sił zbrojnych przy pomocy Komitetu sztabu wyborczego.

Głosowanie w RB

Każdy członek RB ma 1 głos .

Uzależnione od kwestii będących przedmiotem rozstrzygnięć:

1. sprawy proceduralne (sprawy formalne)

– większość głosów co najmniej 9 bez konieczności jednogłośnie stałych członków

2. inne sprawy (sprawy merytoryczne)

– większość 9 głosów wymaga jednocześnie by wśród tych głosów były pozytywne głosy wszystkich stałych członków rady – prawo weta (Art. 27 ust. 3. KNZ)

– głosy wstrzymujące się nie są uznane za głosy przeciw.

AD1. Sprawy proceduralne zgodnie z art. 28 – 32KNZ:

- decydowanie o posiedzeniach Rady poza siedzibą ONZ
- powołanie organów pomocniczych
- uchwalanie regulaminu
- porządek posiedzeń
- zaproszenie do udziału w posiedzeniach
- zwoływanie posiedzeń nadzwyczajnych i kryzysowych

AD2. Sprawy merytoryczne, inne inż. proceduralne wg art. 27 ust. 3

1. zasada jednomyślności 5 wielkich mocarstw

2. w odniesieniu do spraw spornych decyzja o ich charakterze musi zapaść w trybie art. 27 KNZ ust. 2. – podwójne prawo weta, ponieważ każdy z stałych członków RB może doprowadzić do zablokowania traktowania danej sprawy jako proceduralnej a następnie blokować przyjęcie decyzji w sprawie nieproceduralnej poprzez stosowanie weta.

Aby uniemożliwić taką praktykę używano autorytetu przewodniczącego Rady – każde z państw członkowskich przewodniczyło kolejno radzie przez okres 1 miesiąca, jeżeli przewodniczący rady ogłosił, że dana sprawa ma charakter proceduralny, to decyzja ta mogła być powarzona wyłącznie w trybie proceduralnym głosowania Rady – obecnie nie dochodzi już do użycia podwójnego weta.

1. Np: określenie sankcji nakładanych na państwo członkowskie, lub nie członkowskie, decyzja użycia siły ze strony organizacji

Wyłączenie prawa weta

- wybór sędziów MTS – 8/15
- zwołanie konferencji w sprawie rewizji karty
- w sprawach zaleceń RB w sprawach sporów, w których stały członek R jest stroną – nie wymaga jednomyślności wielkich mocarstw

Pytanie kontrolne:

Kiedy występuje sprzeczność pomiędzy zobowiązaniami z Karty Narodów Zjednoczonych a innymi zobowiązaniami umownymi:

1. nie ma hierarchii a o pierwszeństwie decyduje sąd arbitrażowy
2. pierwszeństwo zastosowania ma Karta jeśli sprzeczna z nią umowa wyraża nie tak mówi
3. bezwzględne pierwszeństwo będą miały postanowienia z Karty
4. o pierwszeństwie decyduje komisja konsolidacyjna.

Rozdział VI

Odpowiedzialność międzynarodowa

Teorie odpowiedzialności

- a. konserwatywna
państwo ponosi odpowiedzialność za szkody poniesione na jego terytorium przez cudzoziemca; istnieje bezwzględny obowiązek naprawienia szkody
- b. postępową
państwo ponosi odpowiedzialność za szkody poniesione na jego terytorium przez cudzoziemca; istnieje bezwzględny obowiązek naprawienia szkody.

Państwo ponosi odpowiedzialność za:

- naruszenie norm prawa międzynarodowego

odpowiedzialność międzynarodowa państw powstaje tylko w konsekwencji naruszenia zobowiązania międzynarodowego,

jest nim naruszenie wynikające;

- a) z działania,
- b) z zaniechania działania,
- naruszenie zakazu stosowania wojny jako środka rozwiązywania konfliktów,
- zbrodnie międzynarodowe,
- delikty międzynarodowe.

Odpowiedzialność państw

- początkowo nie było prób kodyfikowania, wykształciła się pewna praktyka
 - w 1956 r. Komisja Prawa Międzynarodowego wybrała zagadnienie odpowiedzialności państwa – początkowo w wąskim ujęciu (za szkody poniesione przez cudzoziemca przebywającego na terytorium państw)
 - do 1961 r. przedstawiono 6 raportów Rodrigueza Armando, pod wpływem krytyki raportów uznano że zawężenie jest nieuzasadnione
 - w 1975 r. stwierdzono, że odpowiedzialność powinna być szersza.
- Australijczyk James Croford – nowa koncepcja odpowiedzialności – projekt „Odpowiedzialność państwa za działania zakazane przez prawo międzynarodowe”.
- Pojawił się problem odpowiedzialności za czyny, które nie są zabronione, ale powodują szkody np. szkody środowiskowe – postanowiono wyodrębnić odrębny temat jako (*liability*) – odpowiedzialność materialna, cywilna, jest to trudne do uchwycenia w innych językach.

Problem odpowiedzialności państwa nie jest jeszcze uregulowany w umowach międzynarodowych, ale od wielu lat jest przedmiotem prac Komisji Prawa Międzynarodowego, obecnie prace te mają się już ku końcowi.

Problem odpowiedzialności prawnomiędzynarodowej państw był ujmowany w doktrynie typowo wąsko.

Klasyczne tzw. konserwatywne ujęcie ograniczało się do odpowiedzialności państwa za szkody doznane przez cudzoziemców przebywających na terytorium danego państwa.

W czasach współczesnych i zgodnie z pracami Komisji Prawa Międzynarodowego problematyka odpowiedzialności państw dotyczy znacznie szerszego spektrum zagadnień. W **2001 r. komisja przygotowała ostateczny projekt dokumentów** (złożony z 59 artykułów, podzielony na odpowiednie części) dotyczących odpowiedzialności państw za działania zakazane przez prawo międzynarodowe oraz **projekt konwencji, która mogła być opracowana na podstawie tych dokumentów.**

Współcześnie mówiąc o odpowiedzialności państwa bierze się pod uwagę naruszenie prawa międzynarodowego.

Państwo ponosi odpowiedzialność za działalność wszystkich swoich organów, zarówno wewnętrznych, jak i zewnętrznych.

Zasadniczo należałoby przyjąć 2 **obligatoryjne (podstawowe)** przesłanki odpowiedzialności (wg projektów wspomnianej komisji):

–**naruszenie prawa międzynarodowego polegające na działaniu lub zaniechaniu**

–**możliwość przypisania tego naruszenia określonemu państwu.**

W projekcie komisji zrezygnowano dwóch elementów, które były dotąd uznawane za **subsidiarne (dodatkowe)** przesłanki odpowiedzialności państwa (nie są koniecznymi przesłankami):

– **wina**

– **powstanie szkody.**

Chociaż te przesłanki także mogą odgrywać pewną rolę w ocenie działań podmiotu prawa międzynarodowego.

W niektórych **wcześniejszych projektach** prawa międzynarodowego rozróżniano tzw.:

– zbrodnię międzynarodową – naruszenie podstawowych interesów społeczności międzynarodowej

– delikt międzynarodowy – wszelkie inne naruszenia norm prawnomiędzynarodowych.

Projekt dokumentu komisji zakłada, iż tym **podmiotem poszkodowanym** (**podmiotem biernym** odpowiedzialności państwa) może być **zarówno**:

- **inne państwo**
- **grupa państw**
- **nawet cała społeczność międzynarodowa.**

Konwencja nie udziela żadnych wskazówek, odpowiedzi na pytania dotyczące odpowiedzialności osób fizycznych czy odpowiedzialności organizacji międzynarodowych. W projekcie skoncentrowano się wyłącznie na kwestiach odpowiedzialności państwa. Należy zwrócić uwagę, że w konwencji, która mogła by być opracowana zwrócono uwagę na sprawy dotyczące odpowiedzialności za naruszenie bezwzględnie obowiązujących norm prawa międzynarodowego. Trudno przewidzieć jak potoczą się dalsze losy tego projektu. Równolegle komisja pracuje nad problematyką odpowiedzialności za działania, które nie są sprzeczne z prawem międzynarodowym, ale powodują pewne szkody (przede wszystkim odpowiedzialność za szkody środowiskowe). W trakcie prac komisji wyłonił się pewien problem, mianowicie w trakcie prac komisja posługuje się angielskim terminem odpowiedzialności (*liability*), który nie ma właściwie odpowiednika w innych językach. Problem polega na tym, że np. w języku polskim używa się niezupełnie przystawalnych do tego terminu określeń „odpowiedzialności cywilnej”, „odpowiedzialności materialnej” czy „odpowiedzialności majątkowej” państw. Chodzi tu natomiast o odpowiedzialność za działalność, która wywołuje szkody chociaż podjęcie samej działalności można uznać za legalne, zgodne z prawem. Należy także wspomnieć o formach realizacji tej odpowiedzialności.

Ostateczny projekt nie czyni rozróżnienia między zbrodnią międzynarodową a deliktem – odrębnie traktuje naruszenie norm *ius cogens* (bezwzględnie obowiązujące). Poprzednie Zgromadzenie Ogólne ONZ nie podjęło decyzji co z tym projektem.

Na razie Komisja Prawa Międzynarodowego ma badać praktykę państw czy jest to postępowo myśl prawa międzynarodowego.

Formy odpowiedzialności

REPARACJE (w przypadku strat materialnych) – odpowiedzialność państwa, która prowadzi do tego, że powstaje jakiś skutek prawny w postaci szkody, to tego rodzaju odpowiedzialność państwa najczęściej powinna być realizowana za pomocą reparacji (naprawienie szkody):

– **restytucja** – przywrócenie stanu poprzedniego, i jest ot najbardziej właściwa forma odpowiedzialności

– **kompensacja** (odszkodowanie pieniężne) – jeżeli restytucja nie jest możliwa wtedy w grę wchodzi odszkodowanie (ekwiwalent finansowy lub materialny np. przekazanie rzeczy o podobnej wartości). Odszkodowanie może być pieniężne lub inne np. polegające na wydaniu rzeczy o podobnej wartości np. przypadku zwrotu dóbr kulturalnych.

SATYSFAKCJA CZYLI ZADOŚĆUCZYNIENIE (w przypadku strat niematerialnych) – która ma miejsce zwykle w przypadkach kiedy brak jest szkód materialnych, a istnieją szkody z zakresie autorytetu, prestiżu państwa na arenie międzynarodowej, wyrażenie ubolewania z powodu naruszeń zobowiązań, zobowiązanie się do ukarania osób winnych tego naruszenia, zobowiązanie się, że w przyszłości takie akty nie będą miały miejsca. Formą satysfakcji może np. być oficjalne przeproszenie państwa przez inne państwo (najczęściej zobowiązanie do tego, że osoby winne takiego działania zostaną ukarane, tego typu sytuacje nie powtórzą się w przyszłości).

Sankcje

– **przysługujące organizacjom międzynarodowym** – zarówno w systemie ONZ jak i innych organizacji regionalnych. Istnieją środki którymi może posługiwać się organizacja jeśli państwo narusza reguły obowiązujące w społeczności międzynarodowej. W ramach ONZ sankcje polityczne, ekonomiczne (np. embargo), wojskowe. Podobne regulacje w statutach innych organizacji międzynarodowych (np. NATO – możliwość reakcji zbiorowej państw, czy system w OBWE). Mogą polegać na wykluczeniu państwa z danej organizacji, mogą to być również sankcje polityczne, ekonomiczne lub wojskowe.

– **tzw. sankcje indywidualne (środki odwetowe)** – w wypadku naruszenia prawa międzynarodowego państwo poszkodowane może posłużyć się **tzw. represaliami** (działania odwetowe podjęte przez państwo przeciwko drugiemu państwu w odpowiedzi na sprzeczne z p.m. działania), ale stosując zasadę proporcjonalności represaliów. Stosowane są też **retorsje** – działania odwetowe podejmowane przez państwa w odpowiedzi na sprzeczne z jego interesami, ale nie stanowiące naruszenia p.m. działania innego państwa.

Państwo ponosi odpowiedzialność za działania wszystkich organów państwa i należy ja traktować w kategoriach działań i zaniechania w przypadku obowiązku.

Naruszenie zobowiązań prawa międzynarodowego niezależnie od źródeł prawa ich pochodzenia i niezależnie od charakteru zobowiązań.

Wyłączają odpowiedzialność:

- a. – działanie za zgodą zainteresowanego państwa
- b. – siła wyższa i stan wyższej konieczności
- c. – ochrona życia ludzkiego
- d. – samoobrona.

Problem odpowiedzialności państwa pozostaje w dalszym ciągu problemem w sensie prawnym nierozstrzygnięty. Istnieją regionalne konwencje dotyczące różnych aspektów odpowiedzialności ale społeczność międzynarodowa czeka na taki kompleksowy dokument, który te sprawy mógłby uregulować.

Ćwiczenia kontrolne *Najciekawsze wyroki sądowe*

Sprawa Westa (Amerykańsko–Meksykańska Komisja Mieszana); 1927 r.

Amerykański wiertniczy został zamordowany na terytorium Meksyku przez bandytów, w stosunku do których następnie zastosowano dekret amnestyjny, obejmujący osoby winne rebelii i buntu. Zdaniem Komisji Meksyk ponosił odpowiedzialność międzynarodową w związku z tym, że nie ukarał efektywnie sprawcy zbrodni.

Z uzasadnienia:

„Udzielenie amnestii za przestępstwo ma ten sam skutek w prawie międzynarodowym, co nie ukaranie tego przestępstwa [...]. Wynika z [tego] [...] odpowiedzialność państwa. Meksyk udzielił amnestii mordercom Westa i dobrowolnie pozbawił się możliwości ścigania i ukarania ich. W konsekwencji Komisja przyznała [Stanom Zjednoczonym] odszkodowanie w wysokości 10.000 USD”.

Sprawa azylu Kolumbia vs Peru, MTS, 20 XI 1950 r.

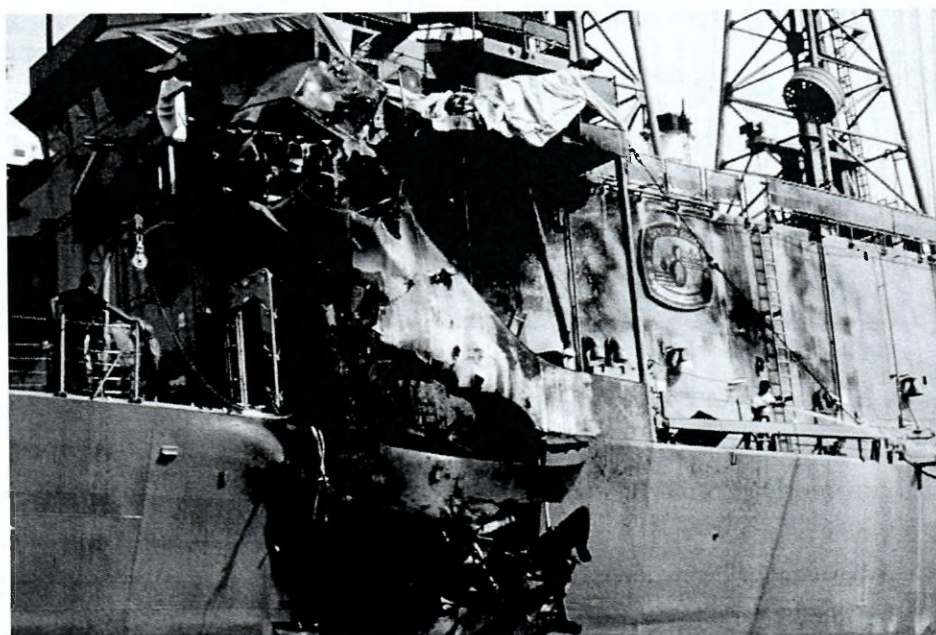
W dniu 3 października 1948 roku wybuchło w Peru powstanie zbrojne, które zostało stłumione tego samego dnia, a następnie rozpoczęło się śledztwo zmierzające do wykrycia osób odpowiedzialnych za wzniecenie zamieszek. 4 października 1948 roku Prezydent Peru wydał dekret, w którym wprowadzał stan wyjątkowy na terytorium całego państwa. Opozycyjna partia polityczna, Amerykański Ludowy Związek Rewolucyjny, została obarczona odpowiedzialnością za przygotowanie i podżeganie do rebelii. Partia została zdelegalizowana, a przywódcy aresztowani w celu postawienia przed sądem. Jeden z nich, Victor Raul Haya de la Torre, początkowo uniknął aresztowania, choć jego również wspomniany dekret dotyczył. 27 października 1948 roku junta wojskowa dokonała w Peru zamachu stanu i przejęła władzę. 4 listopada 1948 roku wydała dekret, na mocy którego tworzono specjalne sądy wojenne do rozstrzygania spraw o podżeganie do bun-

tu, rebelii i zamieszek. W listopadzie 1948 r. ukazały się w największej gazecie krajowej *El Peruano* wezwania, by Haya de la Torre i pozostali ukrywający się rebelianci zgłosili się niezwłocznie do prokuratury. Haya de la Torre się nie zgłosił, nie podjęto jednak przeciwko niemu innych środków. 3 stycznia 1949 roku Victor Raul Haya de la Torre poprosił o azyl w ambasadzie Kolumbii w Limie. Kolumbijski ambasador wysłał do Ministerstwa Spraw Zagranicznych i Kultu Publicznego Peru notę, w której poinformowano, że rząd Peru, że ambasador udzielił azylu dyplomatycznego Victorowi Haya de la Torre, który został uznany przez rząd Kolumbii za uchodźcę politycznego i poprosił o umożliwienie mu bezpiecznego wyjazdu z Peru, czyli wydanie tzw. listu żelaznego. Peru odmówił stwierdzając, że Kolumbia nie miała prawa udzielać azylu dyplomatycznego na terenie swej ambasady w Limie wymiana korespondencji dyplomatycznej doprowadziła wreszcie do oddania sporu pod rozstrzygnięcie MTS.

Instytucja azylu dyplomatycznego (udzielonego np. obywatelowi Peru na terenie kolumbijskiej misji dyplomatycznej w Limie) stanowi w istocie naruszenie suwerenności państwa przyjmującego (Peru) i to odróżnia ją od odmowy ekstradycji danej osoby .

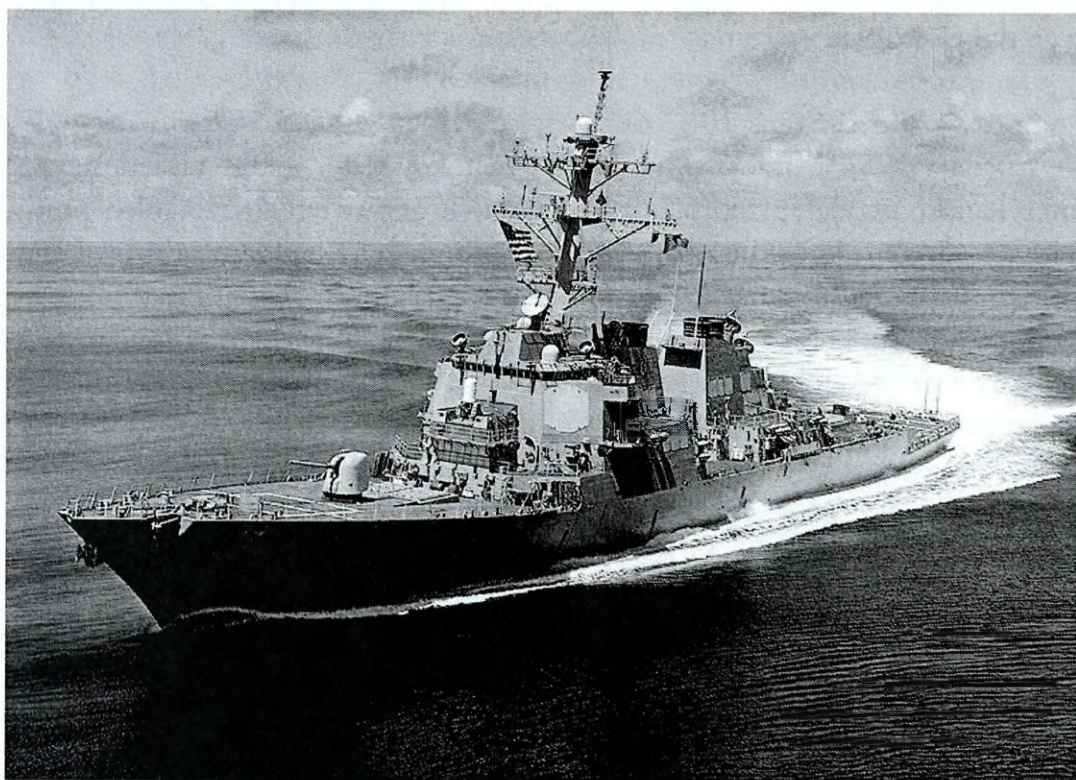
Sprawa U.S.S. Stark 1987 r.

17 maja 1987 r. iracki odrzutowiec zaatakował ten okręt rakietami. Rząd amerykański przyjął przeprosiny Saddama, który twierdził, że pilot pomylił Starka z okrętem irańskim, ponadto pozwolono, żeby Saddam odmówił zgody na przesłuchanie pilota. Irak ponosił odpowiedzialność za nieuzasadniony atak przeprowadzony przez iracki samolot myśliwski na amerykańską fregatę *U.S.S. Stark*. W wyniku ataku zginęło 37 członków załogi a sam okręt został poważnie uszkodzony. Irak zapłacił odszkodowanie w wysokości 27.000.000 USD.

Sprawa okrętu marynarki wojennej USA USS Cole

W trakcie postoju w Republice Jemenu 12 października 2000 r. statek USS Cole został zaatakowany w porcie Aden. Statek zawitał do portu pod dowództwem kapitana Kirka Lippolda w celu uzupełnienia zapasów paliwa. O 11:18 czasu lokalnego mała motorówka zbliżyła się do lewej burty statku. Niedługo potem nastąpiła eksplozja powodująca powstanie dziury w burcie statku o rozmiarach 34 na 35 stóp. Eksplozja sięgała messy, w której marynarze spożywali śniadanie wybuch spowodował zalanie pomieszczeń siłowni. W wybuchu zginęło siedemnastu marynarzy a trzydziestu dziewięciu zostało rannych. Ranni zostali transportowani do Niemiec, a następnie do Stanów Zjednoczonych. Był to pierwszy atak na statek amerykańskiej marynarki wojennej od roku 1987, kiedy to zaatakowany został USS Stark. Atak został zorganizowany przez organizację terrorystyczną Osamy bin Ladena. Po przeprowadzeniu śledztwa w 2007 roku sąd w Stanach Zjednoczonych stwierdził, że rząd Sudanu brał udział w organizacji ataku.

Kazus – wyrok MTS z dnia 26 lutego 2007 r, Bośnia i Hercegowina v. Serbia i Czarnogóra

MTS potwierdził powyższe stanowisko w orzeczeniu z lutego 2007 r. w sprawie zastosowania konwencji o zapobieganiu i karaniu zbrodni ludobójstwa. MTS osądzał czy Serbia i Czarnogóra ponosi odpowiedzialność za masakrę mieszkańców Srebrenicy, której dopuścili się bośniaccy Serbowie; postępowanie nie wyka-

zało, żeby osoby, które dopuściły się zbrodni były całkowicie zależne od organów władzy Federacyjnej Republiki Jugosławii.

Bośnia i Hercegowina argumentowała, że rząd serbski jednostronnie przyznał, że Serbia i Czarnogóra ponosi odpowiedzialność za zbrodnię srebrenicką. Otóż w czerwcu 2005 roku telewizja serbska zaprezentowała nagranie video pokazujące brutalne morderstwo dokonane przez członków serbskich bojówek paramilitarnych na sześciu Bośniakach (nagranie sporządzone zostało w 1995 roku w Srebrenicy). Wkrótce po publikacji nagrania rząd serbski oświadczył, że: „potępia masakrę w Srebrenicy”, oraz że „konieczne jest osądzenie nie tylko bezpośrednich sprawców zbrodni, ale również tych, którzy ją organizowali i jej przeprowadzeniem kierowali”. Wskazano także, że „jakakolwiek pomoc udzielana obecnie zbrodniarzom jest – sama w sobie – przestępstwem”. Zdaniem Bośni i Hercegowiny treść powołanego oświadczenia rządowego oznaczała jednostronne wzięcie przez Serbię na siebie odpowiedzialności za masakrę roku 1995.

MTS powyższy argument jednak odrzucił twierdząc, że cytowane oświadczenie miało wymiar oczywiście polityczny, a zatem i nie oznaczało jednostronnego przyznania się do odpowiedzialności (trudno uznać, by treść oświadczenia w sposób niedwuznaczny ujawniała wolę Serbii w zakresie wzięcia na siebie odpowiedzialności).

Sprawa EUREKO v. Polska Trybunał Arbitrażowy, 2005 r.

Holenderska spółka EUREKO nabyła w 1999 roku od polskiego Skarbu Państwa pewną pulę akcji prywatyzowanego PZU; umowa sprzedaży przewidywała, że Polska zamierza sprzedać, a EUREKO zamierza kupić dalsze akcje PZU, żeby holenderska spółka uzyskała ich większościowy pakiet; w związku z uchylaniem się od realizacji umowy Polska nie sprzedała EUREKO pakietu większościowego do czasu zawarcia ugody w 2010r. Trybunał w wyroku wstępnym stwierdził, że *„działania i zaniechania Rządu Polskiego zostały uznane za nieuczciwe i niesprawiedliwe i w efekcie wywłaszczające [...]”. Naruszają [one] zobowiązania z art. 3.5. Traktatu do „przestrzegania zobowiązań, jakie mógł zaciągnąć w odniesieniu do inwestycji inwestorów” Królestwa Holandii.*

Rozdział VII

Prawo morza *law of the sea*

Prawo morza w dużej mierze oparte na zwyczaju międzynarodowym:

a) określa status prawny obszarów morskich, czyli reguluje zasady korzystania z obszarów morza pełnego znajdującego się poza zasięgiem zwierzchnictwa terytorialnego państw nadbrzeżnych

b) określa status prawny statków morskich

c) dokonuje unifikacji przepisów wewnętrznych dotyczących obrotu morskiego

d) prawo morza należy odróżnić od prawa morskiego, które, jako część prawa wewnętrznego, reguluje kwestie dotyczące administracji strefami morskimi pod jurysdykcją państwa, portami, redami, połowami w wyłącznej strefie ekonomicznej, warunkami rejestracji statków, zatrudnieniem marynarzu.

Źródła prawa

Konwencje genewskie o prawie morza – 29.4.1958

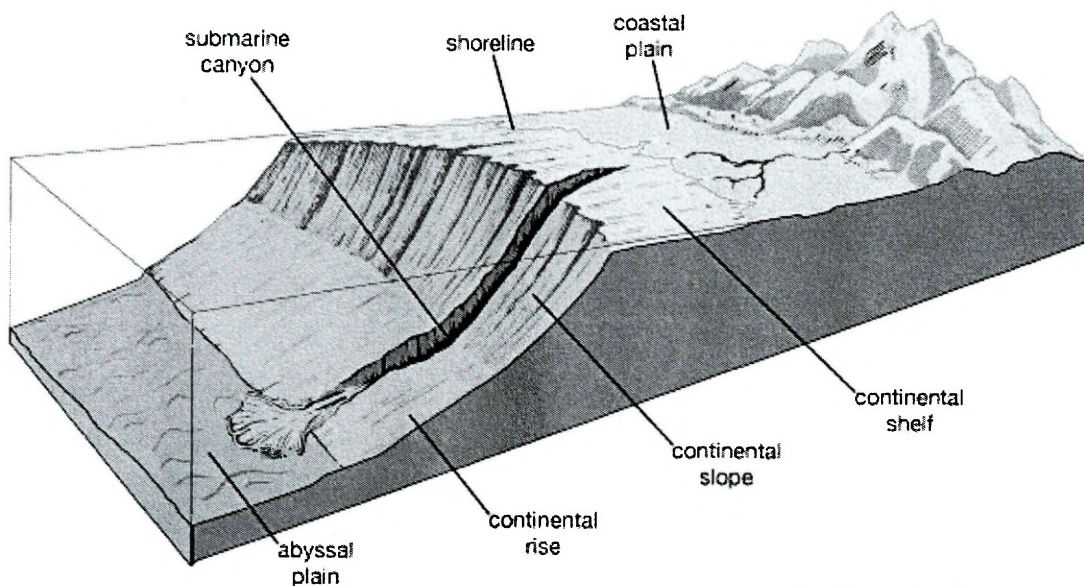
a) Konwencje o morzu terytorialnym i strefie przyległej z dnia 29.04.1958 r

b) Konwencja ONZ o prawie morza, Montego Bay z dnia 10.12.1982

c) Konwencja o morzu pełnym z dnia 29.04.1958 r.

d) Konwencja o rybołówstwie i ochronie zasobów biologicznych morza pełnego dnia 29.04.1958 r.

e) Konwencja o szelfie kontynentalnym z dnia 29.04.1958 r.

© 2013 Encyclopædia Britannica, Inc.

Prawodawstwo polskie:

– Ustawa z dnia 18 września 2001 kodeks morski (Dz.U. 01 Nr 138 poz. 1545 ze zmianami)

– Ustawa o obszarach morskich Rzeczypospolitej Polskiej i administracji morskiej z dnia 21 marca 1991 r. (*Dz.U. z 2003 r., nr 153 poz. 1502 z późn. zm.*).

Klasyfikacja obszarów morskich

a) wody archipelagowe – ustanowić tylko państwa archipelagowe, tj. państwa w całości składające się z archipelagów lub wysp; zewnętrzną granicą wód archipelagowych jest archipelagowa linia podstawowa, która łączy liniami prostymi najbardziej wysunięte w morze punkty najdalej położonych wysp; archipelagowe linie podstawowe nie mogą odcinać morza terytorialnego innego państwa od jego wyłącznej strefy ekonomicznej lub morza otwartego

b) morskie wody wewnętrzne – obszar morski, wchodzący w skład terytorium suwerennego państwa, który stanowią:

– morskie wody wewnętrzne

– morze terytorialne – jest to pas wód przybrzeżnych, na którym obowiązuje prawodawstwo i władza państwa, do którego należy dany odcinek wybrzeża; szerokość pasa wód terytorialnych jest różna, od kilku do kilkunastu mil, i ustalana jest przez dane państwo, nie może jednak przekroczyć 12 mil morskich.

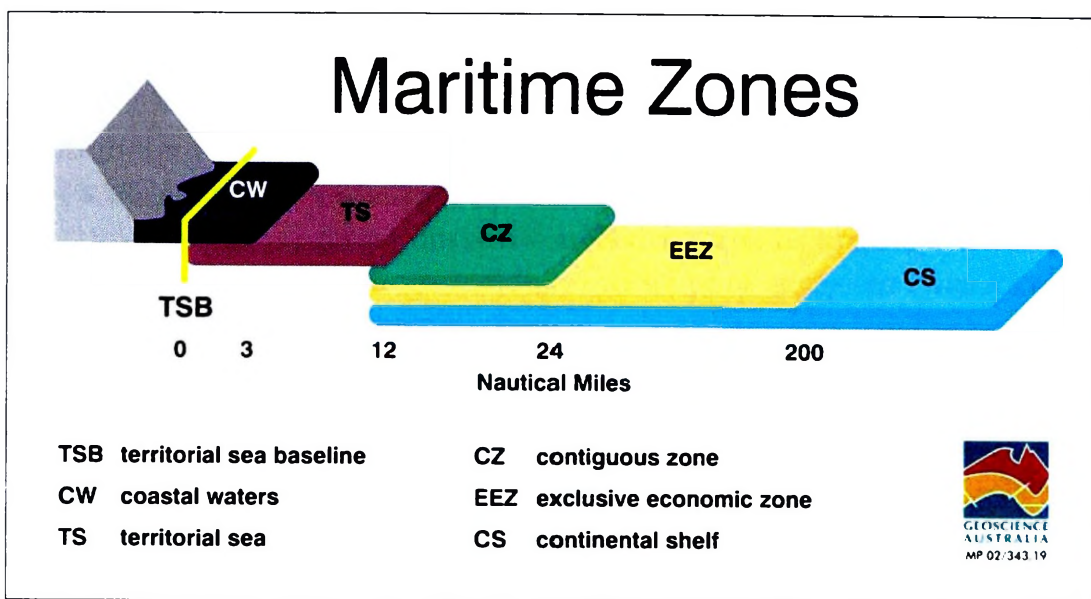
c) strefa przyległa – nie stanowi terytorium państwa nadbrzeżnego, lecz część morza pełnego przyległą do morza terytorialnego, w której posiada ono specjalne uprawnienia, ściśle określone i służące mu do specjalnych celów.

Konwencja prawa morza dopuszcza 24 milową strefę przyległą

Od 1978 Polska nie posiada morskiej strefy przyległej, posiada 12 mil morza terytorialnego.

d) strefa wyłącznego rybołówstwa – w morskim pasie przyległym państwo nadbrzeżne może ustanowić obszar, na którym państwo nadbrzeżne ma odnośnie rybołówstwa takie same uprawnienia jak na morzu terytorialnym; państwo może zastrzec wyłączność rybołówstwa dla własnych obywateli a dla obywateli innych państw może wydawać odpłatne lub nieodpłatne licencje.

Współcześnie prawie wszystkie państwa ustanowiły 200 milowe strefy wyłącznego rybołówstwa. W Polsce początkowo strefa wynosiła 12 mil; ustawa o polskiej strefie rybołówstwa morskiego rozciągnęła naszą władzę na cały sektor Bałtyku, do którego byliśmy uprawnieni.

Wyłączna strefa ekonomiczna – jest to obszar rozciągający się poza morzem terytorialnym i przylegający do tego morza, WSE, podobnie jak strefa przyległa, nie obejmuje dna i podziemia morskiego pod strefą, ani przestrzeni powietrznej ponad nią.

Na obszarze WSE państwu nadbrzeżnemu przysługują suwerenne prawa w celu badania, eksploatacji i ochrony zasobów.

Państwo nadbrzeżne posiada suwerenne prawa do poszukiwania eksploatacji:

1. zasobów żywych (ryby) i mineralnymi,
2. wodami morskimi,
3. dnem morskim i jego podziemiem.

Strefa ekonomiczna Polski obejmuje obszar ok. 22,5 tys km² w obrębie swojej strefy ekonomicznej Polska ma prawo do przeprowadzania badań i eksploatacji zasobów naturalnych jakimi są zarówno bogactwa mineralne jak i organizmy występujące w wodach.

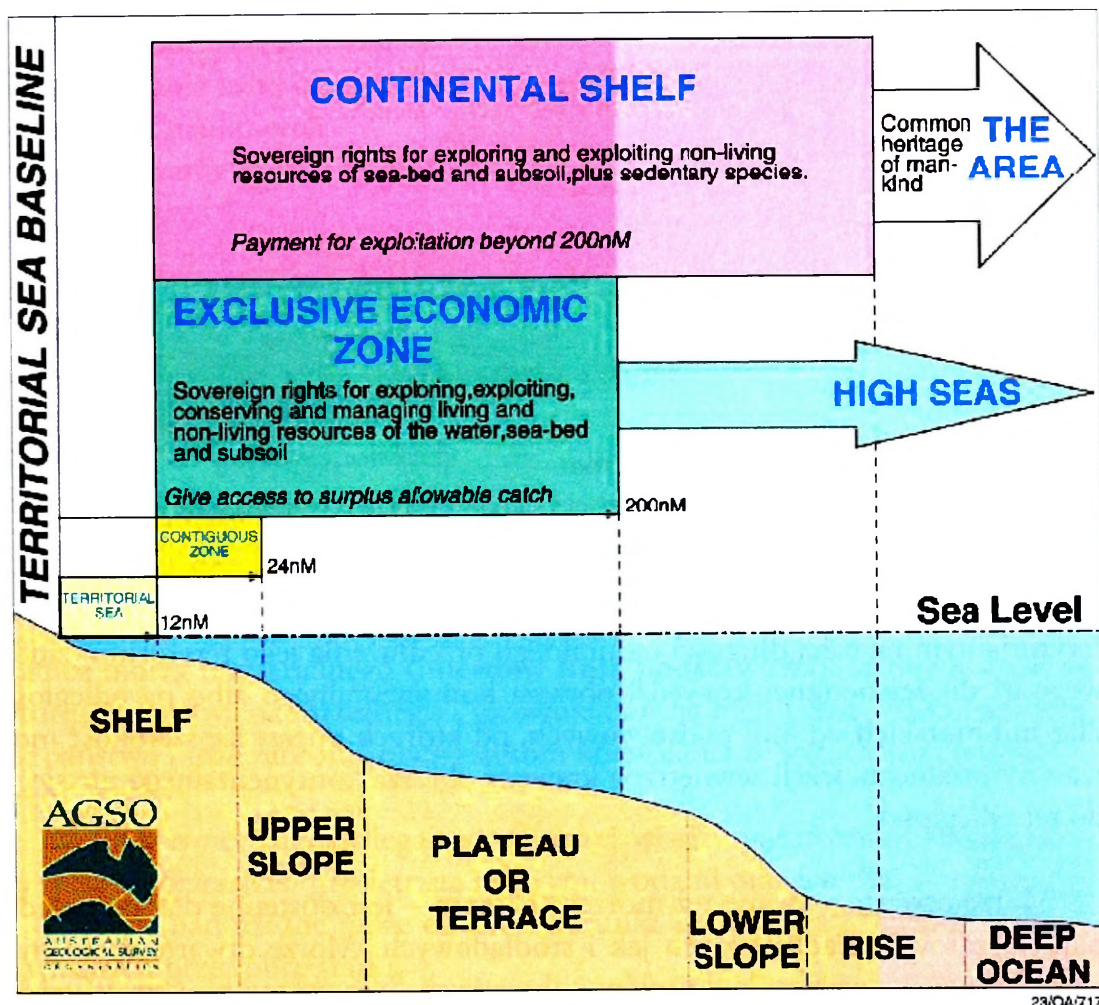
Prawa Morza dopuszcza tworzenie 200 milowych wyłącznych stref ekonomicznych.

1. W wyłącznej strefie ekonomicznej wszystkim państwom przysługują wolność komunikacyjne (żegluga i przeloty) obowiązujące na morzu pełnym,
2. prawo układania kabli podmorskich i rurociągów.

Szelf kontynentalny państwa nadbrzeżnego obejmuje dno morskie i podziemie obszarów podmorskich, które rozciągają się poza jego morzem terytorialnym na całej długości naturalnego przedłużenia jego terytorium lądowego aż do zewnętrznej krawędzi obrzeża kontynentalnego albo na odległość 200 mil morskich od linii podstawowych, od których mierzy się szerokość morza terytorialnego, jeżeli zewnętrzna krawędź obrzeża kontynentalnego nie sięga do tej odległości.

Stanowi on dno morskie oraz warstwy ziemi pod dnem morskim przylegające do wybrzeża, lecz znajdujące się poza granicami morza terytorialnego.

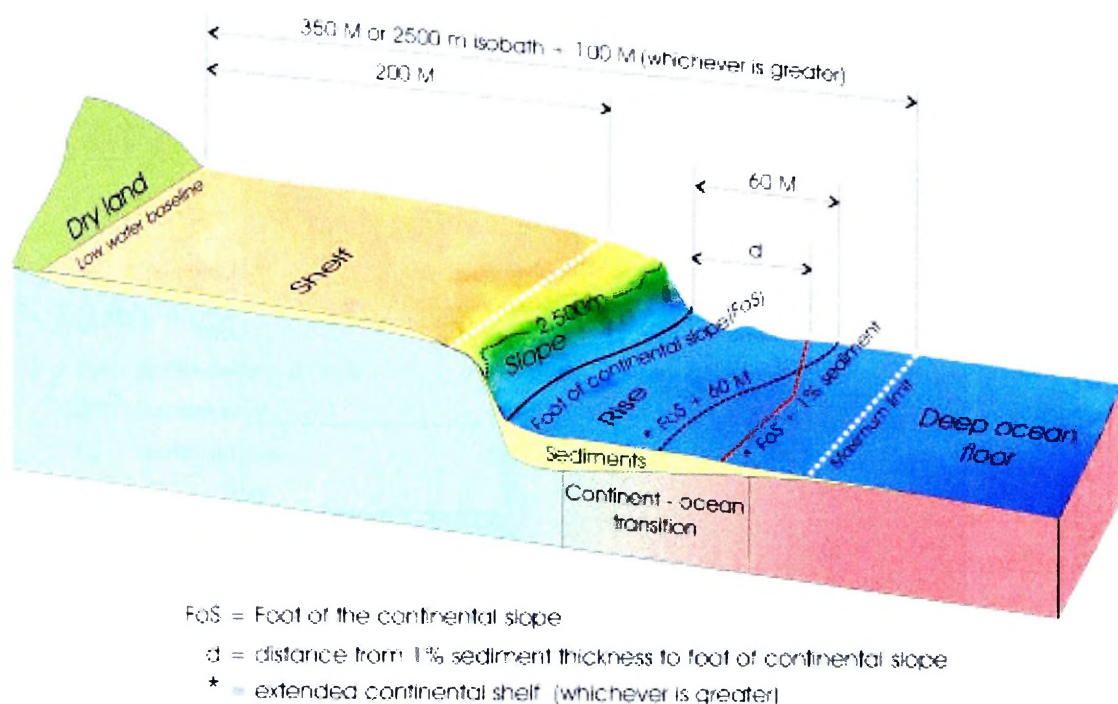
Zewnętrzna granica szelfu przebiega w miejscu gdzie głębokość wody nie przekracza 200 metrów, może ona jednak wykraczać poza nią, jeśli istnieje możliwość eksploatacji zasobów naturalnych.

Proklamacja prezydenta Trumana z dnia 28 września 1945 r.

Stany Zjednoczone ogłosiły, że przyległy do ich terytorium lądowego szelf kontynentalny „należy do Stanów Zjednoczonych, podlegając ich orzecznictwu i władztwu”.

Extended Continental Shelf (UNCLOS article 76)

Szef kontynentalny państwa nadbrzeżnego, rozciąga się poza jego morzem terytorialnym na całej długości naturalnego przedłużenia jego terytorium lądowego aż do zewnętrznej krawędzi obrzeża kontynentalnego albo na odległość 200 mil morskich od linii podstawowych, od których mierzy się szerokość morza terytorialnego, jeżeli zewnętrzna krawędź obrzeża kontynentalnego nie sięga do tej odległości.

Morze otwarte – zwane też morzem pełnym – jest dostępne dla wszystkich państw, zarówno nadbrzeżnych jak i śródlądowych. Morze otwarte może być wykorzystywane wyłącznie do celów pokojowych. Nazywamy nim strefę, gdzie żadne państwo nie sprawuje zwierzchności terytorialnej dno mórz i oceanów.

Na morzu pełnym obowiązuje wolność:

- żegluga – polega na możliwości swobodnego przepływu przez morze pełne
- statki znajdujące się na tym obszarze podlegają tylko jurysdykcji państwa bandery; kontrole nad nimi mogą sprawować tylko okręty wojenne i statki strażnicze tego państwa.

Wyjątki od wolności żegluga

- prawo powszechnej represji piractwa – inaczej zwane rozbójnictwem morskim, jest uważane za zbrodnię prawa narodów; każde państwo może zatrzymać statek piracki, schwytać piratów i ukarać ich według swego prawa

b. prawo pościgu – jest to uprawnienie państwa nadbrzeżnego do ścigania statku poza granicami jego morza terytorialnego lub strefy przybrzeżnej, schwytania go na morzu pełnym, sprowadzenia do portu i ukarania, prawo pościgu może być wykonywane wówczas, kiedy obcy statek albo znajdujące się na jego pokładzie osoby popełniły czyn niezgodny z prawem państwa nadbrzeżnego

c. rybołówstwa

d. przelotu

e. układania kabli podmorskich i rurociągów

f. badań naukowych

g. budowania wysp i innych instalacji.

Podział wód morskich w prawie morza

a) morskie wody wewnętrzne dzielące się na

– zatoki

– wody portów morskich

– redy

b) morze pełne

A) **Wody wewnętrzne** – są to wody położone między lądem a wewnętrzną granicą morza terytorialnego (mierzone **linią podstawową**); stanowią część terytorium państwa nadbrzeżnego i sprawuje ono na nich pełną władzę suwerenną; państwo może zabronić obcy statkom korzystania ze swoich wód wewnętrznych.

Wody wewnętrzne podlegają suwerennej władzy państwowej; rozciągającej się także na przestrzeń powietrzną nad tymi wodami oraz ich dno i podziemie.

Państwo nadbrzeżne może określać warunki korzystania ze swoich wód wewnętrznych przez obce statki.

W skład wód wewnętrznych wchodzi:

a) zatoki morskie o określonej szerokości

b) zatoki historyczne – status prawny tej kategorii zatok określa tzw. **tytuł historyczny**, którego podstawą jest długotrwałe i efektywne wykonywanie zwierzchnictwa terytorialnego uznawane przez inne państwa np. morze Karskie leżące przy wybrzeżach Syberii należy do wód Federacji Rosji

c) wody portów morskich to miejsca, do których zawijają statki i gdzie odbywa się załadunek i rozładunek towarów oraz obsługa ruchu pasażerskiego; Wszystkie stałe urządzenia portowe są uważane za część wybrzeża morskiego danego państwa; Państwo nadbrzeżne może zdecydować, czy dany port będzie miał status portu otwartego dla żeglugi międzynarodowej, czy też będzie portem zamkniętym.

- porty – polskimi portami otwartymi są Gdańsk, Gdynia, Szczecin–Świnoujście oraz Kołobrzeg, Darłowo i Ustka; obce statki zawijające do portu państwa nadbrzeżnego podlegają jego jurysdykcji; zwierzchnictwo okrętowe państwa bandery, czyli państwa przynależności statku ustępuje w tym przypadku zwierzchnictwu terytorialnemu państwa nadbrzeżnego.

d) redy stanowi obszar wodny leżący przed wejściem do portu, który służy do postoju statków oczekujących na wpłynięcie do portu; Status red, jest kwestią uregulowaną niejednolicie. Niektóre państwa traktują redy, jako część swoich wód wewnętrznych

Do polskich wód wewnętrznych zalicza się:

a) część Jeziora Nowowarpieńskiego i część Zalewu Szczecińskiego wraz ze Świną i Dziwną oraz Zalewem Kamieńskim, znajdująca się na wschód od granicy państwowej między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec, oraz rzeka Odra pomiędzy Zalewem Szczecińskim a wodami portu Szczecin,

b) część Zatoki Gdańskiej

c) część Zalewu Wiślanego, znajdująca się na południowy zachód od granicy państwowej między Rzeczpospolitą Polską a Federacją Rosyjską na tym Zalewie

d) wody portów określone od strony morza linią łączącą najdalej wysunięte w morze stałe urządzenia portowe, stanowiące integralną część systemu portowego.

B) Morze terytorialne stanowi pas wód morskich stanowiących część terytorium państwa nadbrzeżnego, który jest położony między morzem pełnym lub strefą ekonomiczną z jednej strony a wybrzeżem lub wodami wewnętrznymi względnie archipelagowymi z drugiej stron; władza państwa nadbrzeżnego rozciąga się na przestrzeń powietrzną nad morzem terytorialnym oraz na jego dno i wnętrze ziemi pod nim.

Zasięg morza terytorialnego

- liczy się od tzw. linii podstawowej
- w przypadku słabo rozwiniętych wybrzeży linia podstawowa pokrywa się z linią brzegową przy najdalszym odpływie, natomiast wybrzeża silnie zróżnicowane (zbudowane z licznych wysp, przylądków, fiordów) wymagają wyznaczenia odcinków linii prostych łączących najbardziej wysunięte w morze przylądki i wyspy.

Szerokość morza terytorialnego

- Konwencja prawa morza z 1982 stanowi, że szerokość morza nie może przekraczać 12 mil

- szerokość mierzy się od linii podstawowej czyli do linii wybrzeża lub granicy zewnętrznej wód wewnętrznych (zatok, portów)

- a w państwach archipelagowych – granica wód archipelagowych.

Kazus dotyczący rybołówstwa między Wielką Brytanią i Norwegią (wyrok MTS z 1951 r.)

Do roku 1906 trawlerzy brytyjskie powstrzymywały się od prowadzenia połowów w pobliżu wybrzeży Norwegii (po proteście króla duńskiego z 1616 roku). Od 1908 roku brytyjska flota rybacka prowadziła regularne połowy, co wywołało protesty miejscowej ludności. W odpowiedzi na działania Anglików, rząd Norwegii podjął kroki zmierzające do ustalenia strefy przybrzeżnej zamkniętej dla obcych kutrów. W 1911 pierwszy brytyjski kuter został zatrzymany za poławianie w strefie zamkniętej. W latach 1911–1932 incydenty takie powtarzały się wielokrotnie, ale negocjacje między Wielką Brytanią a Norwegią nie doprowadziły do rozwiązania konfliktu. Dnia 27 lipca 1933 roku rząd brytyjski wystosował do rządu Norwegii memorandum, w którym stwierdzał, że wyznaczając strefę morza terytorialnego Norwegia zastosowała linie podstawowe, które nie znajdują uzasadnienia w prawie międzynarodowym. W 1935 roku został wydany w Norwegii dekret królewski wyznaczający norweskie strefy rybołówstwa na północ od 66 równoleżnika N. W odpowiedzi Wielka Brytania zaprotestowała, rozpoczęły się przedłużające się negocjacje. W tym samym czasie norweskie kutry patrolowe pobłażliwie odnosiły się do obcych rybaków łowiących na morzu terytorialnym Norwegii. W 1948 roku, wobec fiaska negocjacji, rząd Norwegii zapowiedział poważne sankcje dla obcych kutrów łamiących dekret z 1935 roku. W następnym roku spora liczba brytyjskich kutrów została zatrzymana i skazana. W odpowiedzi na działania norweskie Wielka Brytania skierowała sprawę do Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości.

W pozwie (*application*) Wielka Brytania twierdziła, że zasady, na podstawie których Norwegia dokonała delimitacji swojego morza terytorialnego są niezgodne z normami prawa międzynarodowego. Zdaniem Wielkiej Brytanii, jest uznaną normą prawa międzynarodowego, że linie podstawowe wyznaczone są przez linię najniższego poziomu wody na stałym lądzie stanowiącym terytorium Norwegii. Norwegia broniąc przyjętego przez siebie systemu prostych linii podstawowych – polegającego na łączeniu wejść do fiordów oraz najdalej wysuniętych w morze punktów wysepek i skał położonych w pobliżu wybrzeża za pomocą prostych linii (niektóre z nich miały nawet ponad 40 mil długości) – twierdziła, że normy, o których mówi Wielka Brytania nie mają waloru norm prawa międzynarodowego, nie można więc zarzucać jej naruszenia zobowiązania międzynarodowego.

Trybunał zauważył, iż bezspornym między stronami było, że Norwegia sprawuje suwerenność nad wodami fiordów i zatok, wywodząc swój tytuł z konstrukcji wód historycznych. Przypomniał, że „*wodami historycznymi określa się zazwyczaj akweny wodne traktowane jako wody wewnętrzne, ale takie, których nie można by zaliczyć do kategorii wód wewnętrznych, gdyby nie istniał historyczny ty-*

tuł państwa nadbrzeżnego do nich”. Trybunał podkreślił również, że „delimitacja stref morskich zawsze ma charakter międzynarodowy i nie może zależeć wyłącznie od woli państwa nadbrzeżnego wyrażonej w jego prawie krajowym. Chociaż prawdą jest, że akt delimitacji jest z konieczności aktem jednostronnym, ponieważ tylko państwo nadbrzeżne jest kompetentne do dokonania delimitacji, skuteczność tego aktu w odniesieniu do innych państw zależy od prawa międzynarodowego”. Trybunał zauważył, że wybrzeże norweskie ma charakter szczególny: występują tam liczne fiordy, sundy a w znacznej części wybrzeże to tzw. skjærgaard (pasmo przylegających do wybrzeża wysepek i osuchów). W tych okolicznościach „Trybunał czuje się w obowiązku zaznaczyć, że chociaż zasada linii podstawowych nie przekraczających dziesięciu mil została przyjęta przez niektóre państwa zarówno w ich ustawodawstwie krajowym, jak i w traktatach przez nie zawieranych, oraz chociaż niektóre rozstrzygnięcia arbitrażowe stosowały tę zasadę, inne państwa przyjmowały inną odległość. W konsekwencji zasada dziesięciu mil nie nabyła waloru normy prawa międzynarodowego. W każdym jednak razie [tzn. nawet, gdyby taka norma zwyczajowego prawa międzynarodowego obowiązywała] zasada ta nie mogłaby być zastosowana do Norwegii, bowiem ta zawsze przeciwstawiała się zastosowaniu zasady dziesięciu mil do jej wybrzeża”. Trybunał przyznał zatem, że konsekwentnie przeciwstawiając się zastosowaniu zasady dziesięciomilowych linii podstawowych, Norwegia nie była związana ewentualną normą zwyczajowego prawa międzynarodowego, uzyskując status *persistent objector*.

Suwerenność państwa nadbrzeżnego

- na morzu terytorialnym ograniczona jest zwyczajowym **prawem nieszkodliwego przepływu** obcych statków
- ten kto korzysta z nieszkodliwego przepływu nie może zagrażać
 - pokojowi
 - porządkowi
 - lub bezpieczeństwu państwa nadbrzeżnego
- statek musi przestrzegać praw i przepisów wydanych i ogłoszonych przez państwo nadbrzeżne.

Z prawa nieszkodliwego przepływu,

- a. obok statków handlowych, niehandlowych i rządowych
- b. mogą korzystać również okręty wojenne i łodzie podwodne jednakże pod warunkiem uprzedniego powiadomienia o tym fakcie właściwych władz państwa nadbrzeżnego. Ponadto łodzie podwodne mają obowiązek przepływania przez morze terytorialne na powierzchni i z podniesioną banderą.

Mogą one korzystać z prawa nieszkodliwego przepływu (wyrok Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości w sprawie cieśniny Korfu z 1949 r.).

Trzy rodzaje przepływu:

1. przepływ boczny – przepłynięcie przez morze terytorialne bez wpływania na wody wewnętrzne
2. przepływ w celu wpłynięcia na wody wewnętrzne z morza pełnego na wody wewnętrzne
3. przepływ w celu wypłynięcia z wód wewnętrznych na morze pełne.

C) morski pas przyległy stanowi pas wód morskich przylegający bezpośrednio do morza terytorialnego w którym państwo nadbrzeżne może wykonywać kontrolę konieczną do:

- a) zapobiegania naruszaniu jego ustaw i innych przepisów celnych, skarbowych, imigracyjnych lub sanitarnych na jego terytorium lub morzu terytorialnym
- b) karania naruszeń takich ustaw i innych przepisów, dokonanych na jego terytorium lub morzu terytorialnym.

Strefa przyległa nie może sięgać dalej niż 24 mile morskie od linii podstawowych, od których mierzy się szerokość morza terytorialnego.

Ćwiczenia kontrolne

Kazusy

Sprawa przejścia przez terytorium indyjskie (wyrok Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości z 1960 roku, Portugalia v. India)

Od lat 20. XIX wieku terytoria portugalskie na Półwyspie Indyjskim składały się z trzech dystryktów nadmorskich: Goa, Daman i Diu, oraz Dadra i Nagar-Aveli – dwóch enklaw otoczonych w całości terytorium Indii Brytyjskich, administracyjnie zaliczanych do dystryktu Daman. Po uzyskaniu niepodległości przez Indie w 1947 roku w posiadłościach portugalskich rozpoczęły działalność ruchy wzywające do przyłączenia się do Republiki Indyjskiej. Latem 1954 roku w Dadrze i Nagar-Aveli wybuchły zamieszki, w wyniku których lokalne władze portugalskie zmuszone były do wycofania się do Damanu. Portugalia zamierzała wysłać do enklaw oddziały wojska w celu stłumienia rebelii, jednak Indie nie zezwoliły na przemarsz oddziałów portugalskich z Damanu do Dadry i Nagar-Aveli. Spór między stronami wokół prawa przejścia przysługującego Portugalii przez terytorium Indii został oddany pod rozstrzygnięcie Międzynarodowemu Trybunałowi Sprawiedliwości w 1955 roku.

Zdaniem Portugalii, od 1950 roku Indie rozpoczęły kampanię mającą na celu uniemożliwienie Portugalii wykonywania przysługującego jej prawa,

a w lipcu 1954 roku obie te enklawy zostały zupełnie odcięte od pozostałych terytoriów portugalskich, co uniemożliwiło władzom portugalskim wykonywanie na ich terytorium kompetencji suwerennych. Broniąc swych interesów, Portugalia wystąpiła do Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości, z wnioskiem o stwierdzenie istnienia przysługującego jej prawa przejścia między enklawami Dadra i Nagar-Aveli a dystryktem Daman, oraz stwierdzenie naruszenia przez Indie normy prawa międzynarodowego zobowiązującej je do poszanowania tego prawa.

Indie ze swej strony podnosiły, że powoływana przez Portugalię dotychczasowa praktyka jest zbyt niejasna i wewnętrznie sprzeczna, by mogła stanowić podstawę stwierdzenia przez Trybunał istnienia po stronie Portugalii uprawnienia do przejścia. Ponadto Indie podnosiły, że zamieszki w enklawach portugalskich spowodowały stan napięcia również na terytorium indyjskim, przez co zmuszone były działać tak, by nie dopuścić do eskalacji konfliktu.

Trybunał zauważył, że w braku jakichkolwiek porozumień między stronami sporu odnośnie wykonywania przejścia między terytoriami portugalskimi, *„dla ustalenia, czy istnieje prawo przejścia, na które powołuje się Portugalia, Trybunał musi się odnieść do tego, co działo się w okresie panowania Brytyjczyków i po ich wycofaniu się. W tym czasie wytworzyła się pomiędzy Portugalczycami a lokalnym suwerenem w odniesieniu do przejścia między enklawami pewna praktyka, na której Portugalia opiera swoje roszczenie”*.

Portugalia przytoczyła szereg dowodów na istnienie praktyki wykonywania przejścia między dystryktem Daman i enklawami, a także między samymi enklawami. Praktyka ta miała ciągnąć się od końca wieku XVIII, kiedy to władca księstwa Maratha (obejmującego dzisiejszy indyjski stan Maharashtra) na mocy traktatu z Puny oddał Portugalczynom Dadrę i Nagar-Aveli, poprzez panowanie brytyjskie i wreszcie stan istniejący od 1947 roku. Portugalia wskazywała, że stosunki dwustronne między nią z jednej strony, a kolejnymi suwerenami na terytorium otaczającym enklawy, doprowadziły do wykształcenia się zwyczaju lokalnego. Indie ze swej strony argumentowały, że żaden zwyczaj lokalny nie może powstać wyłącznie między dwoma państwami.

Trybunał nie podzielił poglądu reprezentowanego przez rząd Indii – *„Trudno zrozumieć, dlaczego liczba państw, pomiędzy którymi może powstać zwyczaj lokalny na podstawie długoletniej praktyki koniecznie musi być większa niż dwa. Trybunał nie widzi powodu, dlaczego długotrwała praktyka pomiędzy dwoma państwami, przyjęta przez nie jako zasada regulująca stosunki między nimi nie mogłaby stanowić podstawy wzajemnych praw i obowiązków między tymi dwoma państwami”*. Jest zatem możliwe, żeby norma prawa zwyczajowego ukształtowała się na podstawie praktyki tylko dwóch państw i wiązała właśnie te dwa zainteresowane państwa.

W toku postępowania strony omawiały praktykę dotyczącą przejścia pomiędzy enklawami w odniesieniu do różnych podmiotów, m.in. osób prywatnych, urzędników państwowych, towarów, sił zbrojnych, oddziałów policji, a także broni i amunicji. Zbadawszy postępowanie zarówno Portugalii, jak i Wielkiej Brytanii oraz Indii Trybunał uznał, że *„w odniesieniu do osób prywatnych, urzędników służby cywilnej i towarów istniała w okresie brytyjskim oraz postbrytyjskim stała i jednolita praktyka dopuszczająca wolny przepływ osób i towarów pomiędzy dystryktem Daman a enklawami. Praktyka ta trwa przeszło stulecie i ćwierć i nie zmieniła jej nawet zmiana reżimu w chwili, Indie uzyskały niepodległość, co, zdaniem Trybunału, w świetle przedstawionych okoliczności sprawy, uzasadnia pogląd, że praktyka ta została zaakceptowana przez strony jako prawo tworzące uprawnienie i towarzyszący mu obowiązek”*. Trybunał jednak nie podzielił poglądu Portugalii, że analogiczne prawo przysługiwało jej w odniesieniu do sił zbrojnych i oddziałów milicji. Wskazał, że za panowania brytyjskiego władze portugalskie za każdym razem prosiły o pozwolenie na przemarsz wojska pomiędzy enklawami, co wynikało *explicite* z portugalsko-brytyjskiego traktatu o handlu i ekstradycji z 1878 roku, a każdy przypadek „nieuprawnionego” przemarszu Portugalczyków pociągał za sobą protest Bombaju. Nie znajduje zatem uzasadnienia twierdzenie, że przysługujące Portugalii prawo przejścia obejmowało również przemarsz sił zbrojnych i milicji – *„Trybunał tym samym jest zdania, że w odniesieniu do sił zbrojnych, oddziałów milicji, broni i amunicji nie wykształciło się prawo przejścia, które przysługiwałoby Portugalii i wiązało się ze zobowiązaniem nałożonym na Indie. Następstwo traktatów zawartych między Portugalią i Wielką Brytanią, a dotyczących tranzytu tych kategorii osób i towarów wyłącza istnienie takiego prawa. Przeciwnie, ustabilizowana praktyka wskazuje, że w odniesieniu do sił zbrojnych przejście było możliwe jedynie po uprzednim pozwoleniu udzielonym przez władze brytyjskie. Praktyka ta została również utrzymana po wycofaniu się Brytyjczyków”*.

Wyrok został przez obie strony uznany za sukces. Dla Portugalii było to jednak zwycięstwo pyrrusowe. MTS odniósł się tylko do sytuacji prawnej obowiązującej do 1954 roku i odrzucił roszczenia Portugalii co do nabycia w XVIII w. suwerenności nad spornym terytorium. W 1961 roku władze indyjskie wydały akty prawa wewnętrznego regulujące status tego obszaru.

Sprawa sporu dotyczącego rybołówstwa między Wielką Brytanią i Norwegią (wyrok Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości z 1951 roku)

Do roku 1906 trawlerzy brytyjskie powstrzymywały się od prowadzenia połowów w pobliżu wybrzeży Norwegii (po proteście króla duńskiego z 1616 roku). Od 1908 roku brytyjska flota rybacka prowadziła regularne połowy, co wywołało protesty miejscowej ludności. W odpowiedzi na działania Anglików, rząd Norwegii podjął kroki zmierzające do ustalenia strefy przybrzeżnej zamkniętej

dla obcych kutrów. W 1911 pierwszy brytyjski kuter został zatrzymany za poławianie w strefie zamkniętej. W latach 1911–1932 incydenty takie powtarzały się wielokrotnie, ale negocjacje między Wielką Brytanią a Norwegią nie doprowadziły do rozwiązania konfliktu. Dnia 27 lipca 1933 roku rząd brytyjski wystosował do rządu Norwegii memorandum, w którym stwierdzał, że wyznaczając strefę morza terytorialnego Norwegia zastosowała linie podstawowe, które nie znajdują uzasadnienia w prawie międzynarodowym. W 1935 roku został wydany w Norwegii dekret królewski wyznaczający norweskie strefy rybołówstwa na północ od 66 równoleżnika N. W odpowiedzi Wielka Brytania zaprotestowała, rozpoczęły się przedłużające się negocjacje. W tym samym czasie norweskie kutry patrolowe pobłażliwie odnosiły się do obcych rybaków łowiących na morzu terytorialnym Norwegii. W 1948 roku, wobec fiaska negocjacji, rząd Norwegii zapowiedział poważne sankcje dla obcych kutrów łamiących dekret z 1935 roku. W następnym roku spora liczba brytyjskich kutrów została zatrzymana i skazana. W odpowiedzi na działania norweskie Wielka Brytania skierowała sprawę do Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości.

W pozwie (*application*) Wielka Brytania twierdziła, że zasady, na podstawie których Norwegia dokonała delimitacji swojego morza terytorialnego są niezgodne z normami prawa międzynarodowego. Zdaniem Wielkiej Brytanii, jest uznaną normą prawa międzynarodowego, że linie podstawowe wyznaczane są przez linię najniższego poziomu wody na stałym lądzie stanowiącym terytorium Norwegii.

Norwegia broniąc przyjętego przez siebie systemu prostych linii podstawowych – polegającego na łączeniu wejść do fiordów oraz najdalej wysuniętych w morze punktów wysepek i skał położonych w pobliżu wybrzeża za pomocą prostych linii (niektóre z nich miały nawet ponad 40 mil długości) – twierdziła, że normy, o których mówi Wielka Brytania nie mają waloru norm prawa międzynarodowego, nie można więc zarzucać jej naruszenia zobowiązania międzynarodowego.

Trybunał zauważył, iż bezspornym między stronami było, że Norwegia sprawuje suwerenność nad wodami fiordów i zatok, wywodząc swój tytuł z konstrukcji wód historycznych. Przypomniął, że „*wodami historycznymi określa się zazwyczaj akweny wodne traktowane jako wody wewnętrzne, ale takie, których nie można by zaliczyć do kategorii wód wewnętrznych, gdyby nie istniał historyczny tytuł państwa nadbrzeżnego do nich*”. Trybunał podkreślił również, że „*delimitacja stref morskich zawsze ma charakter międzynarodowy i nie może zależeć wyłącznie od woli państwa nadbrzeżnego wyrażonej w jego prawie krajowym. Chociaż prawdą jest, że akt delimitacji jest z konieczności aktem jednostronnym, ponieważ tylko państwo nadbrzeżne jest kompetentne do dokonania delimitacji, skuteczność tego aktu w odniesieniu do innych państw zależy od prawa międzynarodowego*”.

Trybunał zauważył, że wybrzeże norweskie ma charakter szczególny: występują tam liczne fiordy, sundy a w znacznej części wybrzeże to tzw. *skjærgaard* (pasma przylegających do wybrzeża wysepek i osuchów). W tych okolicznościach „Trybunał czuje się w obowiązku zaznaczyć, że chociaż zasada linii podstawowych nie przekraczających dziesięciu mil została przyjęta przez niektóre państwa zarówno w ich ustawodawstwie krajowym, jak i w traktatach przez nie zawieranych, oraz chociaż niektóre rozstrzygnięcia arbitrażowe stosowały tę zasadę, inne państwa przyjmowały inną odległość. W konsekwencji zasada dziesięciu mil nie nabyła waloru normy prawa międzynarodowego. W każdym jednak razie [tzn. nawet, gdyby taka norma zwyczajowego prawa międzynarodowego obowiązywała] zasada ta nie mogłaby być zastosowana do Norwegii, bowiem ta zawsze przeciwstawiała się zastosowaniu zasady dziesięciu mil do jej wybrzeża”.

Trybunał przyznał zatem, że konsekwentnie przeciwstawiając się zastosowaniu zasady dziesięciomilowych linii podstawowych, Norwegia nie była związana ewentualną normą zwyczajowego prawa międzynarodowego, uzyskując status *persistent objector*.

Pytania kontrolne

Rządowy statek badawczy państwa P przepływał przez morze terytorialne państwa S. Służby łączności państwa S wykryły, iż statek ten prowadzi nasłuch ich radiostacji wojskowych. W wyniku tej informacji marynarka wojenna tego państwa bez uprzedzenia dokonała desantu na statek i po opanowaniu go, doprowadziła go do portu państwa S.

Czy państwo S miało prawo aresztować statek państwa P?

Statek państwa A przepływał przez morze terytorialne państwa B, przewożąc dużą ilość stężonego kwasu azotowego. Władze państwa B nakazały trzymanie się wyznaczonego przez nie uprzednio szlaku morskiego dla statków z niebezpiecznym ładunkiem. Kapitan statku nie podporządkował się temu nakazowi, twierdząc iż korzysta z prawa nieszkodliwego przepływu i nie musi płynąć wyznaczonym szlakami.

Kto miał rację?

Z winy pierwszego oficera statku japońskiego na morzu otwartym doszło do kolizji jego statku ze statkiem rosyjskim. Wskutek tego zdarzenia statek rosyjski zatonął, zaginęło też kilku członków jego załogi. Rosyjska marynarka wojenna zatrzymała statek japoński i aresztowała pierwszego oficera oraz kapitana. Po procesie karnym sąd rosyjski uniewinnił kapitana, natomiast skazał pierwszego oficera na kilkuletnie pozbawienie wolności i wysoką grzywnę.

Czy takie rozwiązanie jest zgodne z prawem międzynarodowym?

Rozdział VIII

Prawo lotnicze i kosmiczne

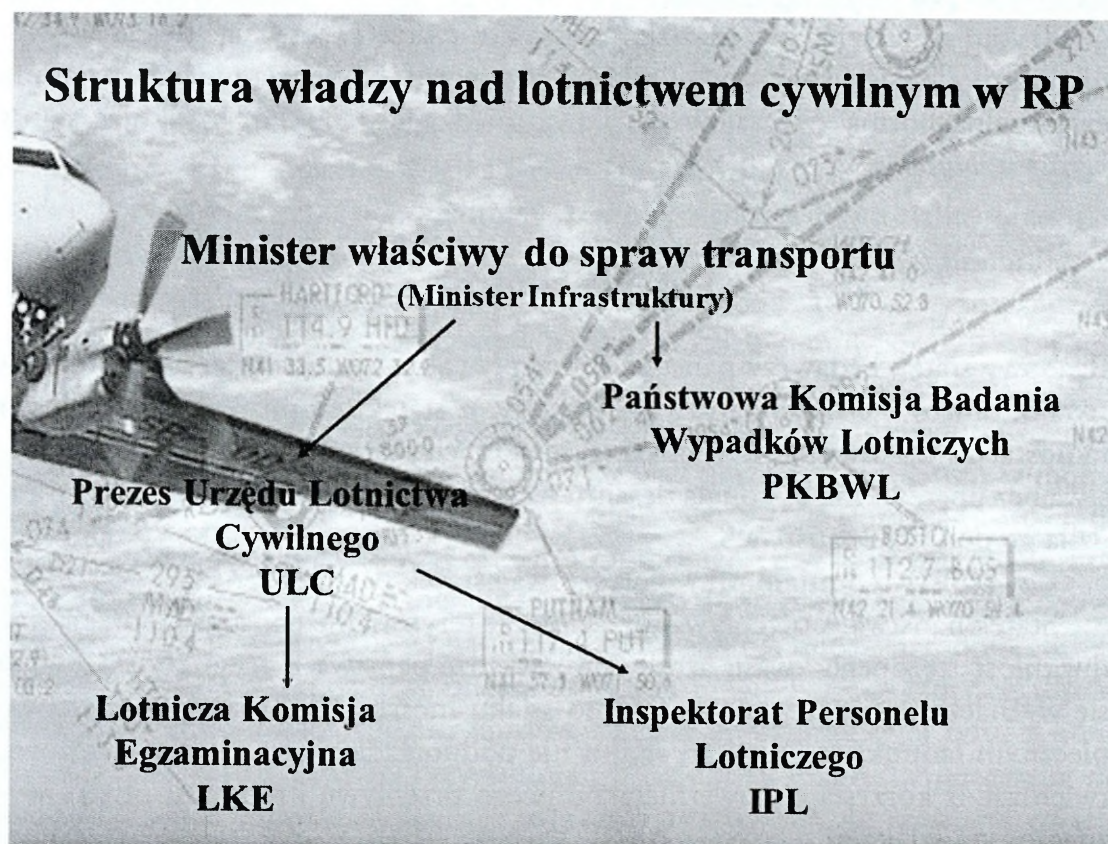
Air law and law of outer space

Podstawowe definicje

Prawo lotnicze

Prawo lotnicze to zespół norm dotyczących przestrzeni powietrznej i jej wykorzystywania dla lotnictwa

– zarówno PMP jak i prawo wewnętrzne Polski.

Międzynarodowe prawo lotnicze zajmuje się m.in.:

- sytuacją prawną przestrzeni powietrznej
- dopuszczaniem samolotów do obcej przestrzeni powietrznej
- wykonywaniem lotniczych przewozów międzynarodowych
- sytuacją prawną statku powietrznego nad morzem pełnym, jego zadaniem jest unifikacja prawa wew. min. w dziedzinie odp. cywilnej lub zagadnień technicznych.

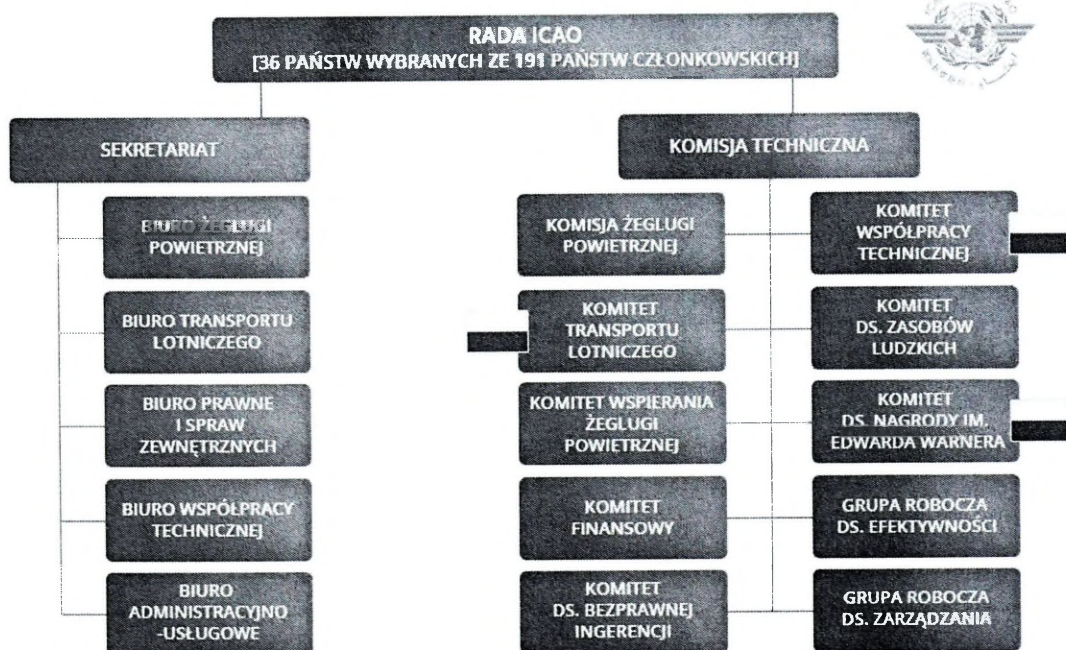
Konwencja Chicagowska o międzynarodowym lotnictwie cywilnym z 1944 r. – państwa zobowiązały się do współpracy w ujednoliceniu przepisów, norm, zasad postępowania i organizacji w odniesieniu do statków powietrznych, personelu, dróg lotniczych i służb pomocniczych w celu ułatwienia żeglugi powietrznej.

Organizacja Międzynarodowego Lotnictwa Cywilnego (ICAO) – upoważniona do przyjmowania i zmieniania międzynarodowych norm oraz zaleconych metod i zasad postępowania, odnoszących się do:

- a. systemów łączności i udogodnień dla żeglugi powietrznej, łącznie ze znakovaniem naziemnym
- b. cech charakterystycznych portów lotniczych
- c. reguł ruchu lotniczego i metod kontroli ruchu lotniczego
- d. wydawania licencji personelowi eksploatacyjnemu i mechanicznemu
- e. zdolności statków powietrznych do lotu, rejestracji i identyfikacji statków powietrznych
- f. gromadzenia i wymiany informacji meteorologicznych
- g. ksiąg pokładowych
- h. map i planów lotniczych
- i. formalności celnych i imigracyjnych
- j. statków powietrznych w niebezpieczeństwie i dochodzeń w sprawie wypadków
- k. innych zagadnień związanych z bezpieczeństwem, regularnością i sprawnością żeglugi powietrznej

Struktura Organizacji Międzynarodowego Lotnictwa Cywilnego (ICAO)

[- Uczestnictwo Polski w pracach Komitetów Rady ICAO]

Źródła międzynarodowego prawa lotniczego

1) **prawo zwyczajowe** odgrywa stosunkowo małą rolę, główne znaczenie mają **umowy wielostronne**.

2) **Konwencja Chicagowska z 1944 r. o międzynarodowym lotnictwie cywilnym** (zastąpiła Umowę Paryską z 1919 r.) – potwierdziła/ustaliła podstawowe zasady p.m. lotniczego oraz powołała do życia ICAO

a) równocześnie podpisane:

– **układ o transporcie międzynarodowych służb powietrznych** (układ o dwóch wolnościach)

– **układ o międzynarodowym transporcie lotniczym** (układ o pięciu wolnościach)

3) W zakresie cywilnego prawa lotniczego najważniejsza jest:

– **Konwencja Warszawska o ujednostajnieniu niektórych prawideł dotyczących międzynarodowego przewozu lotniczego z 1929 r.** (zmieniona Protokołem Haskim z 1955 oraz Protokołem Gwatemalskim z 1971 r.).

Konferencja w Montrealu z 1999 r. przyjęła **nową konwencję** (wejdzie w życie gdy ratyf. 30 państw) – 2 poziomy odszkodowania od przewoźnika – pierwszy ustalony do 136,6tyś \$, gdy odpowiedzialność przewoźnika nie budzi wątpliwości, a drugi bez ograniczeń, gdy przewoźnik spróbuje uchylić się od odp. – wyższe poziomy niż w w/w KW.

4) W zakresie prawa karnego:

a) **Konwencja Tokijska w sprawie przestępstw i niektórych innych czynów popełnionych na pokładzie statków powietrznych z 1963 r.**

b) **Konwencja Haska o ściganiu sprawców bezprawnego zawładnięcia statkiem powietrznym z 1970 r.**

c) **Konwencja Montrealska o ściganiu sprawców bezprawnych czynów naruszających bezpieczeństwo lotnictwa cywilnego z 1971 r.**

– uzupełniona **Protokołem w sprawie ścigania bezprawnych aktów przemocy w portach lotniczych służących międzynarodowemu lotnictwu cywilnemu (Montreal) z 1988 r.** – rozszerzenie zakresu na przestępstwa umyślnie wobec osób w międzynarodowych portach lotniczych powodujące ciężki uszczerbek lub śmierć oraz akty niszczenia/uszkadzania ważnych instalacji portu.

5) **uchwały Rady ICAO** – tzw. międzynarodowe normy i zalecone metody postępowania – głównie normy techniczne, dot. lotnictwa cywilnego, zawierane systemem *contracting out*

6) **umowy dwustronne** – np. Polska ma zawartych 91 umów z 89 państwami.

Przestrzeń powietrzna

a) **Przestrzeń powietrzna z punktu widzenia historycznego – definicja doktrynalna przestrzeni powietrznej.**

Mianem przestrzeni powietrznej określa się przestrzeń położoną nad powierzchnią ziemi aż do granic, z przestrzenią kosmiczną.

Co do przestrzeni powietrznej – obowiązywała zasada całkowitej jej wolności (analogicznie do mórz otwartych)

– **historyczny status prawny przestrzeni powietrznej:**

– **1889 i 1890 r.** – międzynarodowe kongresy aeronautyczne w Paryżu – sformułowanie pierwszych zasad prawa powietrznego,

– w **1901 r.** Fauchille sformułował tezę o wolności przestrzeni powietrznej, tezę tę w 1906 r. zaaprobował **Instytut Prawa Międzynarodowego**,

– **1910 r.** – **międzynarodowa konferencja żeglugi powietrznej zwołana w Paryżu** z inicjatywy Francji, która jednak nie wypracowała wspólnej konwencji prawa powietrznego

– w **1911 r.** Instytut Prawa Międzynarodowego zmodyfikował swoje stanowisko w kwestii wolnej przestrzeni powietrznej, przyjmując tezę ogólności międzynarodowego obrotu w powietrzu, przy pozostawieniu państwom możliwości podjęcia środków uzasadnionych względami bezpieczeństwa.

– po I wojnie światowej wśród opinii międzynarodowej zaczęła przeważać teza o zwierzchnictwie państw nad przestrzenią powietrzną, czego wyrazem stała się **konwencja paryska z 1919 r. o międzynarodowej żegludze lotniczej**. Stwierdzano w niej, że **państwo ma zwierzchnictwo nad przestrzenią powietrzną znajdującą się nad jego terytorium**.

Początkowo sytuacja prawna przestrzeni powietrznej nie była uregulowana postanowieniami międzynarodowymi, więc pojawiły się 3 warianty dotyczące tej kwestii :

– przestrzeń powietrzna ma być przestrzenią wolną, dostępną dla wszystkich państw

– stanowisko poddania przestrzeni powietrznej zwierzchnictwu państwa nad którym ta przestrzeń się znajduje

– podział przestrzeni powietrznej na 2 poziome strefy, z których dolna podlegałaby zwierzchnictwu państwa a górna byłaby przestrzenią wolną.

b) początkowo trzy teorie – podczas I wojny światowej stopniowo państwa neutralne zaczęły wysuwać roszczenia o nienaruszalności ich przestrzeni powietrznej przez wojujących i początkowo nie wszystkie państwa je uznawały – po I wojnie światowej stopniowo zwyciężyła zasada poddania przestrzeni powietrznej suwerennej władzy państwa:

1. Konwencja paryska regulująca żeglugę powietrzną z 1919 r.

– uznano zwierzchnictwo państwa w przestrzeni powietrznej nad jego terytorium

– państwo może decydować o dopuszczeniu do swojej przestrzeni powietrznej obcych statków powietrznych, ale na podstawie umów lotniczych przewidywano że obce statki powietrzne będą mogły korzystać z przestrzeni powietrznej innych państw

– teoria nierozzerwalności przylegania przestrzeni powietrznej oznacza że status przestrzeni powietrznej powinien być analogiczny do statusu jej podbudowy, czyli obszaru znajdującego się u jej podnóża, oznacza to iż przestrzeń nad terytoriami państw podlega ich zwierzchnictwu, a przestrzeń nad morzem otwartym jest przestrzenią wolna dostępny dla wszystkich państw

W polskiej doktrynie prawa międzynarodowego sytuacją prawną przestrzeni powietrznej zajmował się prof. Berezowski, który jest autorem teorii nierozzerwalności przylegania przestrzeni powietrznej. Zakłada ona, że status przestrzeni powietrznej jest analogiczny do statusu jej podbudowy.

Postanowienia konwencji paryskiej znalazły swe odbicie w praktyce oraz w umowach dwustronnych a także w późniejszych konwencjach państw, które nie były stronami konwencji z 1919 r.

2. Konwencja ibero-amerykańska z 1926 r.

3. Konwencja hawańska z 1928 r.

4. w 1929 r. podpisana została tzw. konwencja warszawska o **ujednostajnieniu niektórych prawideł dotyczących międzynarodowego przewodu lotniczego**, uzupełniona już po II Wojny Światowej

– dotycząca ujednolicenia niektórych prawideł międzynarodowej żeglugi lotniczej

– została ona częściowo zmieniona Konwencja z Montrealu 28.05.1999 r. Teraz mówi się o systemie warszawsko–montrealskim. Dotyczy on przewozu lotniczego.

5. Konwencja Chicagowska z 1944 r.

– zastąpiła konwencję paryską

– każde państwo ma wyłączną władzę nad przestrzenią powietrzną nad jego terytorium – powtórzyła główną tezę konwencji paryskiej

– powołano Organizację Międzynarodowego Lotnictwa Cywilnego (cz. II konwencji): ma ona status organizacji wyspecjalizowanej ONZ, w jej ramach przyjmowane są pewne standardy dotyczące korzystania z przestrzeni powietrznej i zasady dotyczące bezpieczeństwa żeglugi powietrznej.

Do Konwencji Chicagowskiej dołączono 2 układy, w których wprowadzono tzw. wolności logiczne:

1. układ o tranzyście międzynarodowych służb powietrznych – przewiduje 2 wolności lotniczych (tzw. wolności techniczne i tranzytowe):

- wolność przelotu bez lądowania
- wolność przelotu z lądowaniem, ale tylko w celach technicznych

2. układ dotyczący międzynarodowego transportu lotniczego, przewiduje 5 wolności:

- wolność przelotu bez lądowania
- wolność lądowania w celach technicznych
- **wolności techniczne**

– prawo przywożenia pasażerów i towarów państwa przynależności statku powietrznego

- prawo zabierania pasażerów i towarów do państwa przynależności statku
- prawo przywożenia i zabierania pasażerów i towarów do państw trzecich
- **wolności handlowe.**

Państwa zawarły dodatkowo kilka tysięcy umów bilateralnych dotyczących przestrzeni powietrznej.

6. problematyka żeglugi powietrznej została uwzględniona w konwencjach dotyczących terroryzmu lotniczego czy w prawie karnym lotniczym np.:

– Protokół haski 1955 r.

– Konwencja z Guadalajary z 1961 r. o przewozie lotniczym wykonywanym przez osobę inną niż przewoźnik umowny

– Konwencja Tokijska 1963 r.

– Konwencja Haska z 1970 r.

– Konwencja Montrealska z 1971 r. o poszerzeniu odpowiedzialności przewoźników za bezpieczeństwo pasażera

7. Sytuacja prawna przestrzeni powietrznej jest różna od statusu prawnego przestrzeni kosmicznej

Kwestią sporną pozostaje granica pomiędzy przestrzenią powietrzną a kosmiczną, zwykle przyjmuje się, że granica ta przebiega w strefie od 90 do 100 km nad powierzchnią ziemi.

4) Każde państwo posiada całkowitą i wyłączną suwerenność w przestrzeni powietrznej nad swoim terytorium – zasada ta to nie tylko norma umowna, ale i zwyczajowa, co znalazło potwierdzenie w ustawodawstwach poszczególnych krajów, które nie dopuszczają do korzystania ze swojej przestrzeni powietrznej bez wyrażenia wyraźnej zgody, która może wynikać z u.m. dwu- lub wielostronnej albo z prawa wew. i może dot. przelotów lub jednego przelotu.

a) statek podlega prawu państwa przestrzeni powietrznej

b) C. Berezowski „teoria nierozzerwalności przylegania” przestrzeni powietrznej do jej podbudowy (obszarów lądowych lub morskich) – tzn., że sytuacja prawna przestrzeni powietrznej jest taka sama jak sytuacja prawna jej podbudowy (obszar nad którym się znajduje):

– **przestrzeń nad morzem pełnym, strefą wyłącznego rybołówstwa, strefą ekonomiczną i szelfem kontynentalnym** nie podlega suwerenności żadnego państwa

– **przestrzeń nad morzem terytorialnym i wodami wew.** podlega suwerenności danego państwa, przy czym suwerenność ta nie jest ograniczona przez „prawo nieszkodliwego przelotu”.

Współczesny status prawny przestrzeni powietrznej

Statki powietrzne.

a) definicja statku powietrznego:

– w KCH – **wszelkie aparaty mogące się utrzymać w atmosferze na skutek oddziaływania powietrza**

– polskie prawo lotnicze z 2002 r. – **urządzenie zdolne do unoszenia się w atmosferze na skutek oddziaływania powietrza innego niż oddziaływanie powietrza odbitego od podłoża**

b) w p.m. (KCH) **podział statków na** (ze względu na służbę jaką pełni w danym czasie):

– **państwowe** – w służbie wojskowej, celnej, policyjnej

– **cywilne** – każdy inny

c) **statki bez pilota** – wg KCH potrzebne jest specjalne upoważnienie do wlecenia w przestrzeń powietrzną

d) w polskim prawie statek państwowy to:

– statek powietrzny używany przez siły zbrojne RP (**wojskowy statek powietrzny**)

– statek powietrzny używany przez jednostki organizacyjne Straży Granicznej, Policji, Państwowej Straży Pożarnej i służby celnej (**statek powietrzny lotnictwa służb porządku publicznego**).

Przynależność państwowa statków powietrznych.

Każde państwo prowadzi rejestr statków powietrznych – wpis do rejestru tworzy więc publicznoprawną między statkiem powietrznym a państwem rejestracji.

W Polsce w zakresie prawa powietrznego obowiązuje ustawa o prawie lotniczym z 1962 r.

a) **przynależność przez wpisanie do rejestru prowadzonego przez państwo, zgodnie z prawem wew.** (np. Polska – rejestr cywilnych statków – Prezes Urzędu Lotnictwa Cywilnego – decyzja adm.)

b) **zasada wyłącznej przynależności państwowej** (też w KCH) – statek może mieć tylko jedną przynależność (można przenieść rejestrację z państwa do państwa)

c) konsekwencją przynależności statku (więź publicznoprawna) jest to, że państwo sprawuje nad nim jurysdykcję i władzę – **zwierzchnictwo samolotowe** (suma uprawnień państwa przynależności w stosunku do statku powietrznego) – w wielu przypadkach to, co się dzieje na pokładzie statku, traktowane jest jak gdyby miało miejsce na terytorium państwowym.

Sytuacja prawna statków powietrznych

gdy na obszarach nie podlegających suwerenności żadnego państwa – bez kontrowersji

gdy w przestrzeni powietrznej obcego państwa – z zasady zwierzchnictwa nad przestrzenią powietrzną wynika, że w braku odmiennych zobowiązań międzynarodowych każde państwo może wykonywać jurysdykcję nad obcymi statkami znajdującymi się w jego przestrzeni powietrznej

a) ze względu na rozwój techniki (duże wysokości i szybkość statków) nie ma praktycznie żadnej więzi między samolotem a państwem, i o ile samolot nie narusza przepisów dot. żeglugi powietrznej i skutki przestępstwa nie sięgają terytorium obcego państwa, państwo to nie ingeruje w pewnych przypadkach może istnieć podwójna jurysdykcja – państwa terytorialnego i państwa rejestracji statku powietrznego

b) **konwencja Tokijska z 1963 r. w sprawie przestępstw i niektórych innych czynów popełnionych na pokładzie statków powietrznych** – państwo terytorialne nie może przeszkodzić w kontynuowaniu lotu przez statek powietrzny w celu wykonania jurysdykcji karnej, z wyjątkiem przypadków, gdy:

- przestępstwo wywarło skutek na terytorium tego państwa
- przestępstwo zostało popełnione przez obywatela tego państwa lub w stosunku do takiego obywatela albo przez osobę mającą stałe miejsce zamieszkania w tym państwie
- przestępstwo narusza bezpieczeństwo tego państwa
- przestępstwo stanowi naruszenie jakichkolwiek reguł lub przepisów dot. żeglugi powietrznej
- jest to konieczne dla zapewnienia poszanowania jakiegokolwiek zobowiązania tego państwa wynikającego z wielostronnej umowy.

Międzynarodowa żegluga powietrzna

Korzystanie z obcej przestrzeni powietrznej

a) **zazwyczaj odmiennie traktowane statki państwowe** (głównie wojsko-

we) – z reguły zezwala tylko na przelot statków cywilnych – np. KCH – **prawo przelotu nieregularnego mają statki cywilne**, podobnie jak prawo przelotu bez lądowania i prawo lądowania dla celów niehandlowych (technicznych) z układu u tranzycie międzynarodowych służ powietrznych

b) odmiennie traktowane **loty nieregularne i regularne**

c) **szereg uprawnień państwa terytorialnego, min.:** obowiązek przekraczania granicy wyłącznie przez określone bramy wlotowe i na określonych wysokościach oraz kontrola i reguły żeglugi dot. wszystkich samolotów

– **KCH** – dla bezpieczeństwa i ze względów wojskowych państwa mogą tworzyć **strefy zakazu/ograniczonego przelotu** (też dot. ich własnych statków z międzynarodowej żeglugi)

– w **praktyce** wiele państw tworzy **specjalne korytarze powietrzne** którymi tylko mogą latać samoloty ? nie jest to uznawane za sprzeczne z KCH

– **prawo wprowadzenia** ze skutkiem natychmiastowym, w okolicznościach wyjątkowych **czasowych ograniczeń/zakazów** lotów nad całością/częścią terytorium (bez dyskryminacji), a statek, który się nie zastosuje może być zmuszony do lądowania

Wolności lotnicze

Wolności lotnicze to przywileje przyznawane przez państwa obcym samolotom, dzieli się je na (na podstawie konwencji chicagowskiej):

a) **wolności techniczne (tranzytowe):**

– **wolność pierwsza – prawo przelotu bez lądowania** – wolność podstawowa,

– **wolność druga – prawo lądowania technicznego (niehandlowego)** – tylko dla dokonania czynności technicznych (uzupełnienie paliwa, naprawy, wymiana załogi) niedopuszczalne jest zabieranie/zostawianie pasażerów, towarów czy poczty.

Wolności te nie dają żadnych praw handlowych (przewozowych), czyli prawa obrotu przewozowego z tym państwem.

– loty nieregularne – te wolności wynikają z KCH,

– loty regularne – wynikają z układu o dwóch wolnościach z 1944 r. (Polska tak).

b) **wolności handlowe:**

– **wolność trzecia** – prawo przywożenia pasażerów i ładunku z państwa przynależności statku powietrznego

– **wolność czwarta** – prawo zabierania pasażerów i ładunku do państwa przynależności statku powietrznego

obie niezbędne dla żeglugi międzynarodowej

– **wolność piąta** – prawo zabierania pasażerów i ładunku do państw trzecich oraz prawo przywożenia pasażerów i ładunku z tych państw (traktowana jako przywilej nadzwyczajny).

Układ o pięciu wolnościach z 1944 r. 5-tą wolność traktuje **fakultatywnie** (państwo może jednostronnie wyłączyć ją w stosunku do innych stron układu) – niewielkie znaczenie tego układu, ze względu na małą liczbę stron (Polska nie, USA wypowiedziały w 1946 r.), regułą są umowy dwustronne

Międzynarodowa unifikacja norm dotyczących przewozu lotniczego.

Najważniejsza w zakresie zagadnień cywilnoprawnych – **Konwencja Warszawska z 1929 r.** – regulacje dot.:

a) **najważniejsze zagadnienia dot. umowy o przewóz lotniczy**

b) **dokumentów przewozowych** – są to: podróżny – bilet podróży, bagaż – kwit bagażowy, towary – przewozowy list lotniczy

c) **odpowiedzialności przewoźnika lotniczego**

– **dot. podróжных** – odpowiada za szkodę, która powstała w wyniku śmierci, zranienia lub innego uszkodzenia ciała na pokładzie lub podczas czynności związanych z wysiadaniem

– **dot. bagażu/towarów** – odpowiada za szkody, które powstały w wyniku zniszczenia, zaginięcia lub uszkodzenia w okresie przewozu powietrznego (okres, w którym bagaż znajdował się pod opieką przewoźnika)

– **ograniczony charakter odpowiedzialności** – odpowiada, jeśli nie dowiedzie, że podjął wszelkie środki niezbędne do uniknięcia szkody, lub że środki te były niemożliwe do podjęcia

d) **trybu dochodzenia roszczeń oraz jurysdykcji**

Ponadto wprowadzono **zmiany protokołem Haskim z 1955 r.** (podwoił granice odpowiedzialności przewoźnika) i **protokołem Gwatemalskim z 1971 r.** (odpowiedzialność absolutna i podwyższenie granic odpowiedzialności).

Prawo kosmiczne – pojęcie

Przestrzeń kosmiczna to przestrzeń, która rozciąga się nad przestrzenią powietrzną państwa i obejmuje także ciała niebieskie.

– pierwsze możliwości korzystania z przestrzeni kosmicznej powstały pod koniec lat 50-tych (pierwsze sztuczne satelity okołoziemskie, 1957 r. rosyjski Sputnik, 1958 r. pierwszy sztuczny satelita amerykański)

– 1961 r. pierwszy lot człowieka w kosmos – stało się to impulsem do podjęcia prac w ramach *Komitetu do spraw Pokojowego Wykorzystania Przestrzeni Kosmicznej*, który powstał w 1959 r.

Źródła prawa kosmicznego

Sytuacja prawna przestrzeni kosmicznej.

1) ZSRR i USA na podstawie milczącego założenia, że umieszczanie sztucznych satelitów nie jest zakazane przez p.m. (satelity przelatywały nad innymi państwami), nie pytały o zgodę innych państw, a one nie protestowały – tak powstała **norma zwyczajowa – wolność badania i wykorzystania przestrzeni pozaatmosferycznej**

2) **ważna działalność ONZ – 1959 r.** powołano Komitet do Spraw Pokojowego Wykorzystania Przestrzeni Kosmicznej .

Komitet ten przygotował *Deklarację zasad prawnych* rządzących działalnością państw w badaniu i wykorzystywaniu przestrzeni kosmicznej z 1963 .

– 1963 r. ZO ONZ przyjęło **Deklarację zasad prawnych rządzących działalnością państw w zakresie badania i korzystania z przestrzeni kosmicznej**. Deklaracja ta nie miała charakteru prawnie wiążącego, dlatego postanowiono że te same zasady które były ujęte w deklaracji zostaną też uwzględnione w układzie, czyli już w umowie międzynarodowej (która została podpisana w 1967 r.)

– 1966 r. ONZ zaleciło państwom przyjęcie traktatu regulującego te zagadnienia

3) **Układ o zasadach działalności państw w zakresie badań i użytkowania przestrzeni kosmicznej łącznie z Księżycem i innymi ciałami niebieskimi** podpisany w Moskwie, Londynie i Waszyngtonie na podstawie rezolucji

ZO z 27.01.1967 r.;

a) zasada wolności badań naukowych i użytkowania przestrzeni kosmicznej i ciał niebieskich na zasadzie równości i zgodnie z PMP

b) przestrzeń kosmiczna nie podlega zawłaszczeniu, państwa powinny swobodnie z niej korzystać, ale wyłącznie do celów pokojowych

c) państwa ponoszą m. odpowiedzialność za swoją działalność w tej przestrzeni i zachowują jurysdykcję nad własnymi obiektami

d) astronauta jako wysłannicy ludzkości i powinno się im udzielać wszelkiej pomocy w razie wypadku czy przymusowego lądowania.

4) problem wykorzystania przestrzeni dla celów wojskowych:

a) **Układ Moskiewski o zakazie prób broni nuklearnej w atmosferze, w przestrzeni kosmicznej, pod wodą z 1963 r.**

b) **Układ z 1967 r.** – państwa nie będą wprowadzać na orbity okołoziemskie jakichkolwiek obiektów przenoszących broń jądrową lub jakichkolwiek innych rodzajów broni masowego zniszczenia ani nie będą umieszczać tego rodzaju broni na ciałach niebieskich lub w przestrzeni kosmicznej

– pokojowe użytkowanie ciał niebieskich

– zakaz zakładania baz wojskowych i fortyfikacji na ciałach niebieskich oraz

dokonywania tam prób broni czy przeprowadzania manewrów wojskowych

c) w/w zasady potwierdzone w **Układzie z 1979 r. w sprawie działalności państw na Księżycu i innych ciałach niebieskich** (księżyc, ciała niebieskie i ich zasoby stanowią wspólne dziedzictwo ludzkości i nie podlegają zawłaszczeniu, powyższe obiekty powinny być wykorzystywane w sposób pokojowy, zdecydowano o utworzeniu organizacji, która mogłaby zarządzać powyższymi obiektami).

18.12.1979 przyjęty traktat dotyczący działalności państw na księżycu i innych ciałach niebieskich – księżyc, ciała niebieskie i ich zasoby uznane za wspólne dziedzictwo ludzkości.

5) 1968 r. – umowa o ratowaniu kosmonautów, powrocie kosmonautów, zwrocie obiektów wypuszczonych w przestrzeń kosmiczną („układ o ratownictwie kosmicznym”)

6) 1972 r. konwencja o międzynarodowej odpowiedzialności za szkody kosmiczne – odpowiedzialność państw za szkody wyrządzone przez obiekty wypuszczone w kosmos

7) 1975 r. – konwencja o rejestracji obiektów kosmicznych.

Granica przestrzeni powietrznej (kosmicznej)

Nie ma wyraźnej granicy, która by oddzielała przestrzeń powietrzną od przestrzeni kosmicznej (te dwa obszary):

a) wiele poglądów na temat granicy (min. oparte na KCH {nie daje żadnych przesłanek} i innych przesłankach), ale żadna umowa nie potwierdziła żadnej odległości, a nawet pomijają milczeniem ten problem, choć **na podstawie dotychczasowej praktyki można wysnuć tezę, że na wysokości na której po orbitach okołoziemskich poruszają się obiekty wysłane przez państwa nie rozciąga się już władza terytorialna żadnego państwa**, a ponieważ perigea (= najniższe punkty orbit sztucznych satelitów Ziemi) mogą leżeć na wysokości ok. 90 km, to uznaje się, że przestrzeń ta zaczyna się na ok. 90–100 km od powierzchni Ziemi

Prof. Berezowski – przyjmował jako kryterium wyznaczania granicy kosmicznej możliwość wykonywania żeglugi powietrznej, a więc 80 km nad ziemią

Prof. Góralczyk – przyjmował jako kryterium wyznaczania granicy przestrzeni kosmicznej najniższy punkt toru, po jakim poruszają się sztuczne satelity ziemi (tzw. perigeum), a więc 90 km nad ziemią

W pracach Komitetu ds. Pokojowego Wykorzystania Przestrzeni Kosmicznej panuje zgoda co do uznania, iż granica przestrzeni kosmicznej znajduje się pomiędzy 80 a 100 kilometrem nad ziemią;

b) **problem tzw. orbity geostacjonarnej** (orbita kołowa położona nad rów-

nikiem w odległości ok. 35 800 km od Ziemi, a satelita umieszczony na niej zawsze znajduje się nad tym samym obszarem i urządzenia nadawcze mogą objąć 1/3 powierzchni ziemi) – państwa równikowe wysunęły roszczenia – problemem podziału orbity (pojemność jej ograniczona) zajął się **Międzynarodowy Związek Telekomunikacyjny (Konwencja Telekomunikacyjna z 1973 r.)**, który uznał że **częstotliwości radiowe i orbita geostacjonarna stanowią ograniczone zasoby naturalne i muszą być wykorzystywane efektywnie i ekonomicznie.**

Problemy nie rozstrzygnięte w konwencjach.

- a) dotyczące *orbity geostacjonarnej*
 - to orbita kołowa około równikowa, która znajduje się na wysokości powyżej 35800 km nad powierzchnią ziemi
 - umieszczone w niej satelity mogą dokonywać przekazu w odniesieniu do tego samego obszaru kuli ziemskiej
 - to temat dyskusji między państwami równikowymi a innymi
 - pojemność tej orbity jest ograniczona (problem z umieszczaniem sztucznych satelit)
- b) problem wykorzystania energii jądrowej na terenie obiektów kosmicznych (niebezpieczeństwo awarii, katastrof atomowych)
- c) *teledetekcja*, czyli zdalne badanie ziemi z kosmosu
 - chodzi o to czy państwo które jest obiektem tych badań powinno wcześniej wyrazić zgodę na ich prowadzenie w stosunku do jego terytorium.

Teledetekcja – oznacza zdalne badanie obszaru ziemskiego z przestrzeni kosmicznej. W 1978 r. 3 państwa bloku wschodniego zawarło konwencję o teledetekcji

Wykorzystanie paliwa jądrowego do napędzania obiektów kosmicznych.
Do tego celu utworzono organizacje:

- 1964 r. Intelsat – organizacja kosmiczna bloku zachodniego
- 1971 r. Intersputnik – organizacja kosmiczna bloku wschodniego

Dodatkowe:

- 1968 Konwencja o ratownictwie kosmicznym*
- 1972 Konwencja o odpowiedzialności za szkody kosmiczne*
- 1974 Konwencja o rejestracji obiektów kosmicznych – otwarta do podpisu od 1975 r.*
- 1979 r. konwencja dotycząca działalności państw na księżycu i ciałach niebieskich – zgodnie z nią księżyc, ciała niebieskie i ich zasoby stanowią wspólne dziedzictwo ludzkości.*

Obiekty wypuszczone (wystzelone) w przestrzeń kosmiczną.

- a) **Układ kosmiczny z 1967 r.** – zasada, że każdy obiekt wypuszczony

w przestrzeń kosmiczną ma przynależność państwa, w którym został zarejestrowany (konieczny wpis do rejestru)

b) ZO ONZ przyjęło w 1974 r. **Konwencję o rejestracji obiektów wypuszczonych w przestrzeń kosmiczną** – zasada prowadzenia krajowych rejestrów i obowiązek ich rejestracji w Sekretariacie ONZ

– państwo rejestracji obiektu kosmicznego – jurysdykcja i nadzór nad obiektem i załogą gdy w przestrzeni

c) **Konwencja o międzynarodowej odpowiedzialności za szkody wyrządzone przez obiekty kosmiczne z 1972** – odp. bezwzględna za szkody wyrządzone na powierzchni Ziemi lub statkowi powietrznemu podczas lotu.

Ćwiczenia kontrolne

Współpraca międzynarodowa w zakresie wykorzystania przestrzeni kosmicznej

a) **Umowa o ratowaniu kosmonautów, powrocie kosmonautów i zwrocie obiektów wypuszczonych w przestrzeń kosmiczną z 1968 r.** – min. obowiązek udzielania w każdym przypadku pomocy kosmonautom, szybkiego przekazania załogi statków kosmicznych przedstawicielom „władzy wypuszczającej oraz zwrot obiektów wystrzelonych w przestrzeń kosmiczną lub ich części

b) współpraca w zakresie praktycznego wykorzystania sztucznych satelitów Ziemi m.in. do telekomunikacji oraz badania Ziemi i jej zasobów:

– **Międzynarodowa Organizacja Łączności Satelitarnej (INTELSAT)** – początkowo powstała jako konsorcjum międzynarodowe na podstawie umów z 1964 r. w Waszyngtonie, a obecnie działa na podstawie umów z 1971 r., a jej celem jest zapewnienie globalnego systemu łączności satelitarnej, opartego na zasadach handlowych

– **Międzynarodowa Organizacja Morskiej Łączności Satelitarnej (INMARSAT)** – powołana do życia na podstawie umów z Londynu z 1976 r., a jej celem jest zapewnienie statkom morskim niezawodnej łączności satelitarnej poprzez stworzenie tzw. segmentu kosmicznego, opartego na sztucznych satelitach umieszczonych na orbicie geostacjonarnej, a państwa członkowskie utrzymują naziemne stacje przekaznikowe, a armatorzy zapewniają odpowiednie wyposażenie nadawczo–odbiorcze na statkach (Polska tak)

– też **przekazywanie programów telewizyjnych i przekazywanie danych** oparte na wykorzystaniu sztucznych satelitów Ziemi

– **zdalne badanie Ziemi (tzw. Teledetekcja):**

– państwa socjalistyczne podpisały w 1978 r. w Moskwie **Konwencję o przekazywaniu i wykorzystywaniu danych ze zdalnego badania Ziemi z kosmosu**

– ZO ONZ przyjęło **rezolucję dot. zasad zdalnego badania Ziemi z kosmosu z 1986 r.**

c) ze względu na coraz szersze wykorzystanie sztucznych satelitów Ziemi i rozwój techniczny niektóre państwa decydują się na **przekazywanie niektórych rodzajów działalności kosmicznej w ręce sektora prywatnego**, tak np. **INTELSAT i INMARSAT**

– w **tw. porozumieniach eksploatacyjnych** mogą uczestniczyć osoby prawne prawa prywatnego, a państwa ponoszą odp. m. za ich działalność (co jednak nie zawsze obejmuje odp. materialną) i są zobowiązane do sprawowania nad taką działalnością stałego nadzoru.

Rozdział IX

Prawo dyplomatyczne i konsularne

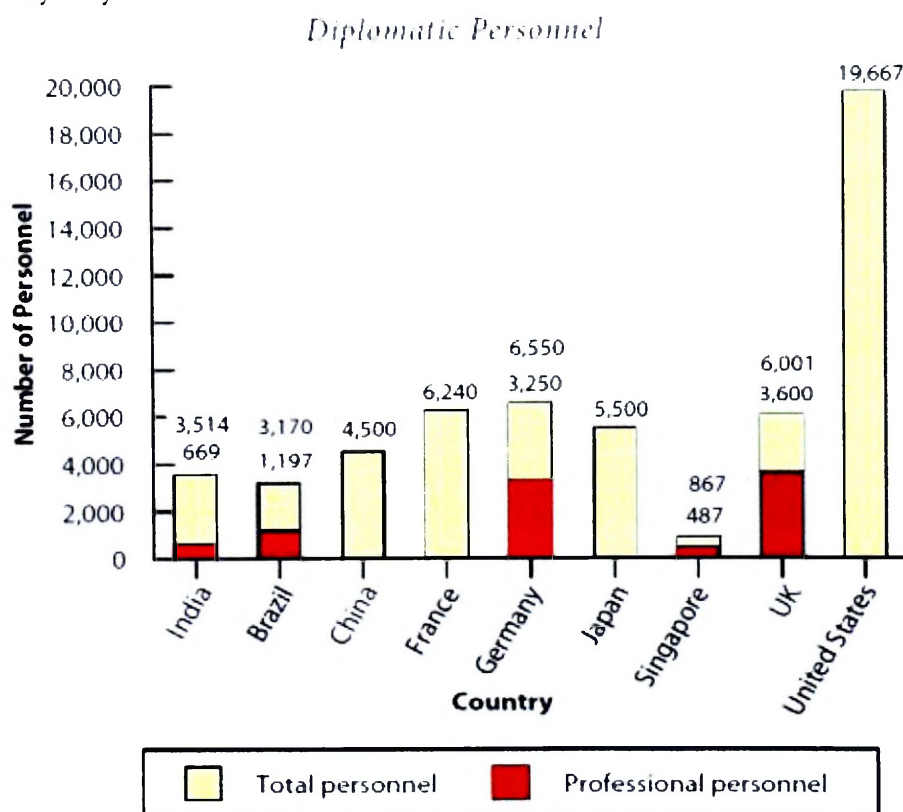
diplomatic and consular law

Polityka zagraniczna jest kształtowana:

- w taki sposób, żeby chronić narodowe interesy państwa, bezpieczeństwo, cele ideologiczne oraz dobrobyt ekonomiczny za pomocą pokojowej współpracy z innymi narodami, utrzymywania poprawnych stosunków dyplomatycznych i konsularnych lub poprzez zakazane przez prawo międzynarodowe środki w postaci agresji, wojny
- np. demonstracja siły, pomoc wojskowa, interwencje, wojna, wspieranie jednej ze stron konfliktu, nielegalne dostarczanie broni jednej ze stron konfliktu, odstraszenie lub szantaż za pomocą broni jądrowej.

Prawo legacji

1. czynne prawo legacji jest to prawo wysyłania własnych obcych przedstawicieli dyplomatycznych
2. biernie prawo legacji – jest to prawo przyjmowania obcych przedstawicieli dyplomatycznych.

Prawo dyplomatyczne.

Przez dyplomację rozumiemy specyficzną treść i formę działania państwa, oraz zespół osób oficjalnie reprezentujących państwo w jego stosunkach z innymi podmiotami prawa międzynarodowego. Istotną rolę odegrał Kongres Wiedeński z 1815 r.

Kongres wiedeński

- Ustalenie pierwszeństwa gości.
- Powstanie nazwy protokół dyplomatyczny
- Regulamin w sprawie rang szefów misji dyplomatycznych – ustalenie tytułów i stopni dyplomatycznych oraz zasady precedencji.
- Trzy klasy szefów misji dyplomatycznych: ambasadorowie i nuncjusze, posłowie oraz charges d'affaires.
- Pierwszeństwo wyznaczone datą objęcia funkcji. Uznanie zasady suwerennej równości państw.
- Pierwszy pisany akt wielostronny.

3

2013-11-06

Źródła prawa dyplomatycznego i konsularnego

1. Umowy międzynarodowe dwustronne np. i wielostronne: Konwencja wiedeńska o stosunkach dyplomatycznych z 18 kwietnia 1961 (Dz.U. z dnia 8 września 1965 r) Konwencja wiedeńska o stosunkach konsularnych z 24 kwietnia 1963 r. (Dz.U. z dnia 17 maja 1982 r.)

2. Normy prawa krajowego – np. Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o służbie zagranicznej, Ustawa z 14 lipca 2006 r. o wjeździe na terytorium RP, pobycie oraz wyjeździe z tego terytorium obywateli państw członkowskich UE i ich rodzin, Ustawa z dnia 13 lutego 1984 r. o funkcjach konsułów Rzeczypospolitej Polskiej

3. Normy kurtuazyjne

4. Protokół dyplomatyczny:

a) Określa on sposoby postępowania podczas różnych ceremoniałów, takich jak podejmowanie oficjalnych delegacji państwowych, mianowanie przedstawicieli dyplomatycznych do innego państwa, a następnie wręczenie listów uwierzytelniających

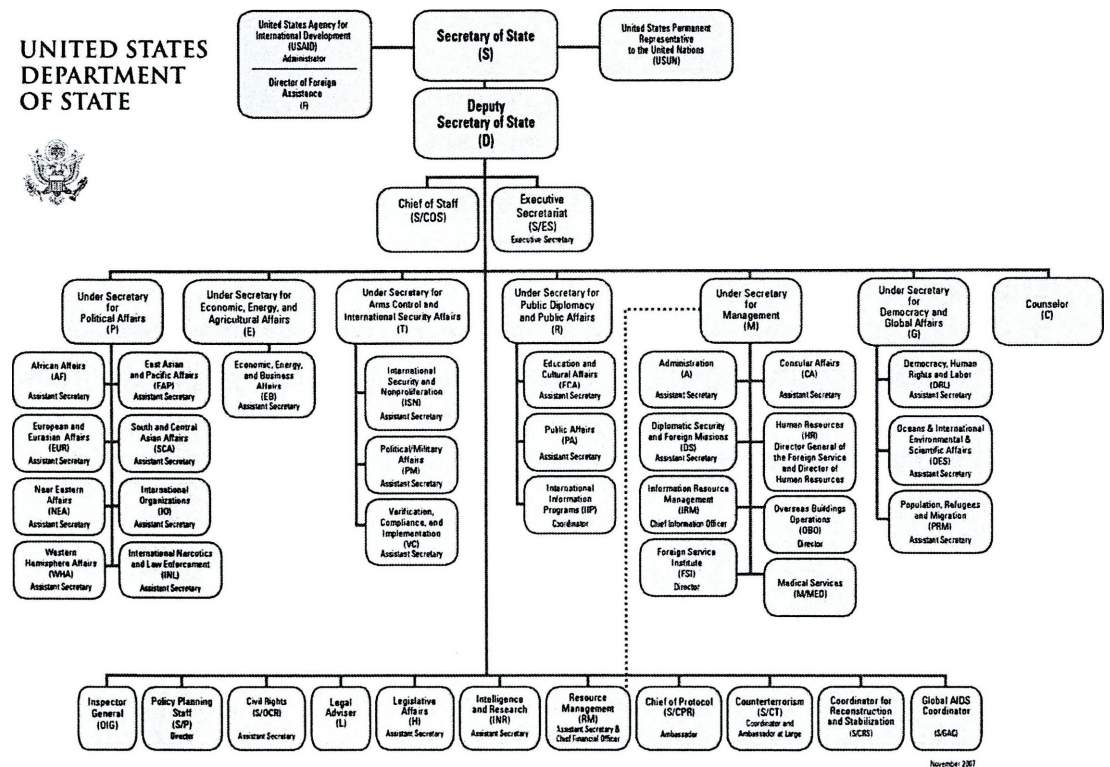
b) Ministerstwo Spraw Zagranicznych **MSZ** pełni w Rzeczypospolitej Polskiej rolę protokołu państwowego ustalającego ogólne zasady protokołu do stosowania przez administrację państwową i samorządową w stosunkach z partnerami zagranicznymi oraz z miejscowym korpusem dyplomatycznym i konsularnym. Do zadań protokołu dyplomatycznego należy m.in. przygotowanie plany i programy wizyt głów państw, szefów rządów i ministrów spraw zagranicznych oraz współdziałanie z właściwymi komórkami organizacyjnymi w przygotowaniu i realizacji programów wizyt sekretarza stanu, podsekretarzy stanu i dyrektora generalnego służby zagranicznej.

Organami państwa w stosunkach międzynarodowych.

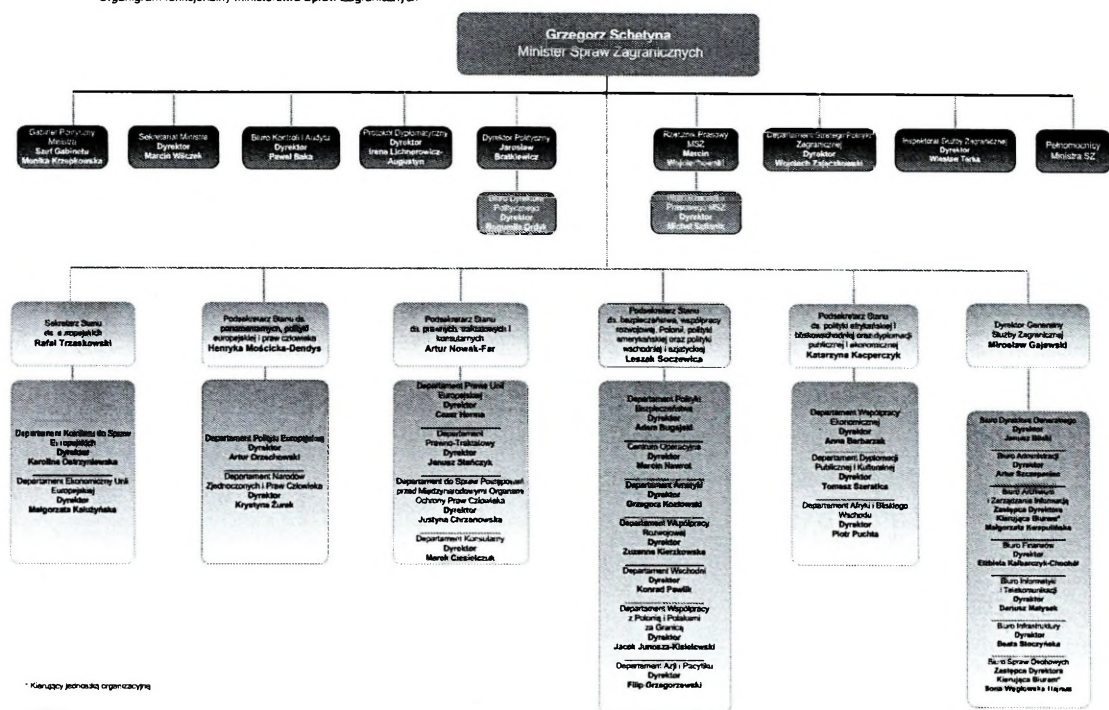
są osoby prawnie upoważnione do działania w imieniu państwa poprzez konstytucję lub inną ustawę; podział organów państwa na

1. organy wewnętrzne

centralne: głowa państwa, parlament, rząd, szef rządu, minister handlu zagranicznego – przykład struktura MSZ Stanów Zjednoczonych.

minister spraw zagranicznych – w Polsce MSZ jest urzędem administracji rządowej obsługującym Ministra Spraw Zagranicznych, działającym pod jego bezpośrednim kierownictwem; w skład MSZ RP wchodzi m.in.. Biuro Bezpieczeństwa Dyplomatycznego, Departament Prawa Unii Europejskiej, Departament Ameryki, Departament Konsularny,

Protokół Dyplomatyczny (PD) – Pełni w Rzeczypospolitej Polskiej rolę protokołu państwowego; przygotowuje wizyty i obsługę protokołową spotkań szefów państw i rządów oraz ministrów spraw zagranicznych, a także audiencje przedstawicieli dyplomatycznych państw obcych

2. organy zewnętrzne

3. służba zagraniczna – (w Polsce regulowana jest ustawą z dnia 27 lipca 2001 r. o służbie zagranicznej), przedstawicielstwa dyplomatyczne i handlowe, misje przy organizacjach międzynarodowych, misje specjalne i wojskowe, misje handlowe, urzędy kulturalne – np. Instytut Goethego, Instytut Brytyjski *The British Council*.

Funkcje misji dyplomatycznych

1. Reprezentowanie państwa wysyłającego w państwie przyjmującym. szef misji dyplomatycznej kontroluje i koordynuje działalność wszystkich placówek, biur i przedstawicielstw w państwie przyjmującym; oświadczenia szefa misji mają charakter oficjalny
2. ochronę w państwie przyjmującym interesów państwa wysyłającego i jego obywateli– misja dyplomatyczna sprawuje opiekę dyplomatyczną nad obywatelami będącymi na terytorium państwa pobytu
3. prowadzenie rokowań z rządem państwa przyjmującego
4. zaznajamianie się wszelkimi legalnymi sposobami z warunkami panujący-

mi w państwie przyjmującym i z rozwojem zachodzących w nim wydarzeń oraz zdawanie z tego sprawy rządowi państwa wysyłającego

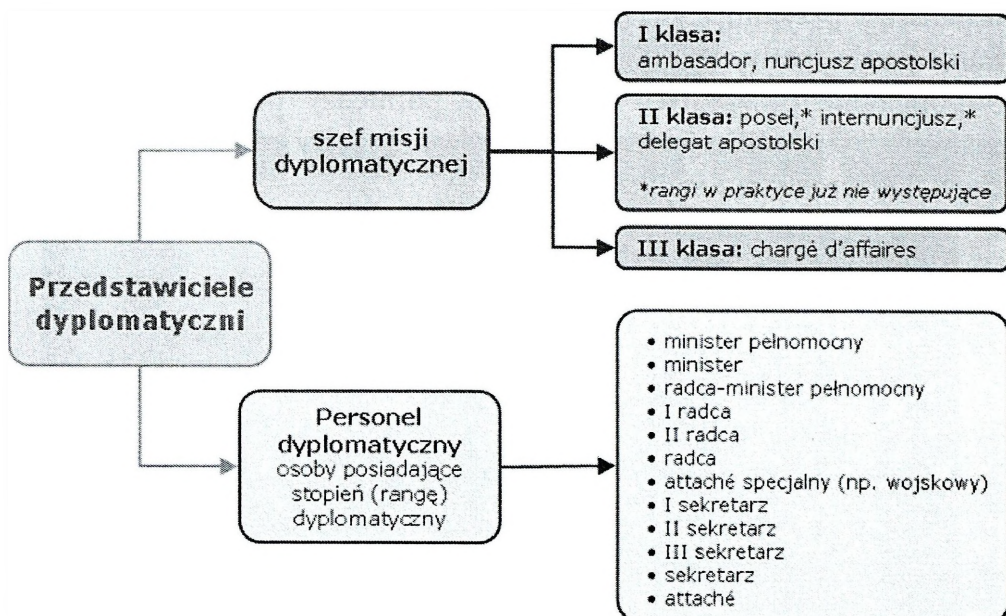
5. popieranie przyjaznych stosunków pomiędzy państwem wysyłającym a państwem przyjmującym oraz rozwijanie pomiędzy nimi stosunków gospodarczych, kulturalnych i naukowych.

Funkcje dyplomatyczne

- Art. 3 KoSD
- Funkcja reprezentacyjna
- Ochrona interesów państwa wysyłającego i jego obywateli
- Funkcja negocjacyjna
- Funkcja informacyjna
- Funkcja promocyjna w dziedzinie stosunków politycznych, gospodarczych, kulturalnych i naukowych
- Funkcja konsularna

Podział szefów misji dyplomatycznej na:

- a. ambasadorów i nuncjuszków (przedstawiciel Stolicy Apostolskiej), akredytowanych przy głowie państwa przyjmującego
- b. posłów nadzwyczajnych i ministrów pełnomocnych oraz internuncjuszków – akredytowanych przy głowie państwa
- c. *charges d'affaires* – akredytowani przy ministrze spraw zagranicznych
- d. *charges d'affaires ad interim* – pracownicy dyplomatyczni misji kierujący nią w czasie okresowej nieobecności czy choroby szefa.

Stopnie dyplomatyczne w polskiej służbie zagranicznej:

- a) ambasador tytularny – mianuje i odwołuje go Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek ministra właściwego do spraw zagranicznych, zaakceptowany przez Prezesa Rady Ministrów; podlega służbowo ministrowi właściwemu do spraw zagranicznych; Przedstawicielstwem dyplomatycznym w innym państwie lub stałym przedstawicielstwem przy organizacji międzynarodowej kieruje ambasador
- b) radca – minister, I radca, radca, I sekretarz, II sekretarz, III sekretarz, Attache.

Stopnie pracowników służby dyplomatycznej (wg Ustawy o służbie zagranicznej, 2001)

Art. 8. 1. Ustanawia się, z zastrzeżeniem art. 10 ust. 2, następujące stopnie dyplomatyczne w służbie zagranicznej:

- 1) ambasador tytularny,
- 2) radca - minister,
- 3) I radca,
- 4) radca,
- 5) I sekretarz,
- 6) II sekretarz,
- 7) III sekretarz,
- 8) attaché.

2. Najniższym stopniem dyplomatycznym jest stopień attaché.

Podział personelu misji dyplomatycznej:

- a) personel dyplomatyczny
- b) personel administracyjny i techniczny – kierownik i pracownicy kancelarii, maszynistki, lekarze, tłumacze, szyfranci
- c) służba misji – personel obsługi – kierowcy, dozorczy, sprzątaczkę zatrudnieni przez państwo wysyłające
- d) prywatna służba – służba domowa, butler.

Członkowie misji dyplomatycznej			
szef misji	personel misji		
<u>klasy:</u> I: ambasador, nuncjusz; II: poseł, minister, internuncjusz; III: <i>chargé d'affaires en pied</i> .	personel dyplomatyczny (są to osoby posiadające stopień dyplomatyczny) <u>stopnie dyplomatyczne w praktyce polskiej:</u> radca – minister, I radca, radca, I sekretarz II sekretarz III sekretarz <i>attaché</i> .	personel administracyjny i techniczny (personel sekretariatu, tłumacze, szyfranci, lekarze, eksperci etc.)	personel służby misji (woźni, kierowcy, ogrodnicy, kucharze etc.)

Przywileje i immunitety

Immunitet pracowników misji dyplomatycznej.

Przywileje i immunitety dzielimy na:

- 1. rzeczowe – przysługujące misji dyplomatycznej
 - a) prawo używania flagi i godła na pomieszczeniach misji dyplomatycznej,
 - b) nietykalność pomieszczeń misji, jej archiwów, dokumentacji i korespondencji urzędowej,
 - c) zwolnienie od podatków i opłat,
 - d) swobodę porozumiewania się.
- 2. osobowe – przysługujące członkom personelu misji

- a) nietykalność osobistą, rozciągającą się także na prywatną rezydencję, środki transportu, mienie, dokumenty i korespondencję,
- b) immunitet jurysdykcyjny, czyli (niepodleganie prawu państwa przyjmującego, w którym się jest akredytowanym)
- c) zwolnienie od opłat, podatków i ubezpieczeń społecznych,
- d) zwolnienie od rewizji osobistej i rewizji bagażu.

Przywileje oraz immunitety dyplomatyczne (poniższe wyliczenie ma ogólny charakter; nie określa ono zwłaszcza zakresu poszczególnych przywilejów i immunitetów)	
rzeczowe (tj. dotyczące misji dyplomatycznej)	osobiste (tj. dotyczące członków misji dyplomatycznej)
– prawo używania flagi i godła, – nietykalność pomieszczeń misji, – nietykalność archiwów, dokumentów oraz korespondencji urzędowej misji, – nietykalność poczty dyplomatycznej, – swoboda porozumiewania się, – zwolnienie od podatków i opłat, – zwolnienie od opłat celnych, podatków i innych pokrewnych należności w odniesieniu do przedmiotów przeznaczonych do użytku urzędowego misji,	– prawo używania flagi i godła (dotyczy szefa misji), – zwolnienie od podatków i opłat, – swoboda poruszania się i podróżowania po terytorium państwa przyjmującego, – nietykalność osobista, – nietykalność rezydencji, dokumentów i korespondencji osoby uprawnionej, – immunitet jurysdykcyjny, – nie podleganie obowiązującym w państwie przyjmującym przepisom o ubezpieczeniach społecznych (w zakresie, w jakim w grę wchodzi świadczenie usług na rzecz państwa wysyłającego), – zwolnienie z osobistych świadczeń, wszelkiego rodzaju służby publicznej i obciążeń wojskowych (np. rekwizycje, daniny wojskowe, zakwaterowanie), – zwolnienie od opłat celnych, podatków i innych pokrewnych należności w odniesieniu do przedmiotów przeznaczonych do osobistego użytku osoby uprawnionej, – zwolnienie od rewizji osobistego bagażu.

**Zakres personalny przywilejów i immunitetów dyplomatycznych
o charakterze osobistym**

1) Członek personelu dyplomatycznego nie będący obywatelem państwa przyjmującego i nie mający w państwie przyjmującym stałego miejsca zamieszkania	a) prawo używania flagi i godła (dotyczy szefa misji), b) zwolnienie od podatków i opłat, c) swoboda poruszania się i podróżowania po terytorium państwa przyjmującego, d) nietykalność osobista, e) nietykalność rezydencji, dokumentów i korespondencji osoby uprawnionej, f) immunitet jurysdykcyjny, g) nie podleganie obowiązującym w państwie przyjmującym przepisom o ubezpieczeniach społecznych (w zakresie, w jakim w grę wchodzi świadczenie usług na rzecz państwa wysyłającego), h) zwolnienie z osobistych świadczeń, wszelkiego rodzaju służby publicznej i obciążeń wojskowych (np. rekwizycje, daniny wojskowe, zakwaterowanie), i) zwolnienie od opłat celnych, podatków i innych pokrewnych należności w odniesieniu do przedmiotów przeznaczonych do osobistego użytku osoby uprawnionej, j) zwolnienie od rewizji osobistego bagażu.
2) Członek personelu dyplomatycznego będący obywatelem państwa przyjmującego lub mający w państwie przyjmującym miejsce stałego zamieszkania	– immunitet jurysdykcyjny w odniesieniu do aktów urzędowych dokonywanych w toku pełnienia funkcji, – nietykalność osobista w odniesieniu do aktów urzędowych dokonywanych w toku pełnienia funkcji, – inne przywileje i immunitety, o ile zostaną one przyznane przez państwo przyjmujące.
3) Członek rodziny przedstawiciela dyplomatycznego, który: – pozostaje z nim we wspólnocie domowej oraz – nie jest obywatelem państwa przyjmującego	jak w pkt. 1 z wyjątkiem (a) oraz (c)

4) Członek rodziny przedstawiciela dyplomatycznego, który: – nie pozostaje z nim we wspólnocie domowej lub – jest obywatelem państwa przyjmującego.	nie przysługują mu przywileje oraz immunitety.
5) Członek personelu administracyjnego i technicznego misji nie będący obywatelem państwa przyjmującego i nie mający w państwie przyjmującym stałego miejsca zamieszkania	jak w pkt. 1 z wyjątkiem (a), (c) oraz (h) – z tym, że: – immunitet jurysdykcyjny w sprawach cywilnych i administracyjnych nie stosuje się do czynności dokonanych poza pełnieniem obowiązków służbowych, – przywilej opisany w pkt. 1(i) dotyczy jedynie przedmiotów wwiezionych w okresie pierwszego urzędowania się.
6) Członek personelu administracyjnego i technicznego misji będący obywatelem państwa przyjmującego lub mający w państwie przyjmującym miejsce stałego zamieszkania	nie przysługują mu przywileje oraz immunitety, chyba że wyraźnie przyznane przez państwo przyjmujące.
7) Członek rodziny członka personelu administracyjnego i technicznego misji, który: – pozostaje z nim we wspólnocie domowej, oraz – nie jest obywatelem państwa przyjmującego, oraz – nie ma w państwie przyjmującym stałego miejsca zamieszkania	jak w pkt. 5.
8) Członek rodziny członka personelu administracyjnego i technicznego misji, który: – nie pozostaje z nim we wspólnocie domowej, lub – jest obywatelem państwa przyjmującego, lub – ma w państwie przyjmującym stałe miejsce zamieszkania	nie przysługują mu przywileje oraz immunitety.

9) Członek personelu służby misji nie będący obywatelem państwa przyjmującego i nie mający w państwie przyjmującym stałego miejsca zamieszkania	– immunitet w odniesieniu do aktów dokonanych w toku pełnienia funkcji, – zwolnienie od opłat i podatków od wynagrodzeń otrzymywanych z tytułu zatrudnienia, – nie podleganie obowiązującym w państwie przyjmującym – przepisom o ubezpieczeniach społecznych (w zakresie, w jakim w grę wchodzi świadczenie usług na rzecz państwa wysyłającego).
10) Członek personelu służby misji będący obywatelem państwa przyjmującego lub mający w państwie przyjmującym miejsce stałego zamieszkania	nie przysługują mu przywileje oraz immunitety, chyba że wyraźnie przyznane przez państwo przyjmujące.
11) Prywatny służący członka misji nie będący obywatelem państwa przyjmującego i nie mający w państwie przyjmującym stałego miejsca zamieszkania 12) Prywatny służący członka misji będący obywatelem państwa przyjmującego lub mający w państwie przyjmującym miejsce stałego zamieszkania	– zwolnienie z opłat i podatków od wynagrodzeń otrzymywanych z tytułu zatrudnienia, – inne przywileje i immunitety, o ile zostaną one przyznane przez państwo przyjmujące. nie przysługują mu przywileje oraz immunitety, chyba że wyraźnie przyznane przez państwo przyjmujące.

• Źródła prawa: konwencja o przywilejach i immunitetach Narodów Zjednoczonych z 1946, konwencja o przywilejach i immunitetach organizacji wyspecjalizowanych 1947 r. Konwencja wiedeńska o stosunkach dyplomatycznych 1961r.

• Przedstawiciel dyplomatyczny korzysta z immunitetu od jurysdykcji państwa przyjmującego w sprawach

a) karnych

b) cywilnych – z wyjątkiem

1. powództw z zakresu prawa rzeczowego – dotyczących prywatnego mienia nieruchomego położonego na terytorium państwa przyjmującego, chyba że posiada on je w imieniu państwa wysyłającego dla celów misji

2. powództw dotyczących spadkobrania – w których przedstawiciel dyplomatyczny występuje jako wykonawca testamentu, administrator, spadkobierca w charakterze osoby prywatnej a nie w imieniu państwa wysyłającego

3. powództw dotyczących wszelkiego rodzaju zawodowej lub handlowej działalności wykonywanej przez przedstawiciela dyplomatycznego w państwie przyjmującym poza jego funkcjami urzędowymi

c) administracyjnych

d) podatkowych– Państwo wysyłające oraz szef misji są zwolnieni od wszelkich opłat i podatków państwowych, regionalnych lub komunalnych dotyczących pomieszczeń misji, zarówno własnych, jak i wynajętych, z wyjątkiem opłat i podatków należnych za konkretnie świadczone usługi; Zwolnienie od podatków nie stosuje się do tych opłat i podatków, które na podstawie ustawodawstwa państwa przyjmującego ciążyą na osobach zawierających umowy z państwem wysyłającym lub szefem misji.

Immunitet członków rodziny przedstawiciela dyplomatycznego.

Przysługuje tylko osobom pozostającym z nim we wspólnocie domowej, o ile nie są obywatelami państwa przyjmującego, korzystają z przywilejów i immunitetów wymienionych.

Immunitet członków personelu administracyjnego i technicznego misji.

1. Obejmuje łącznie z członkami ich rodzin pozostającymi z nimi we wspólnocie domowej, o ile nie są obywatelami państwa przyjmującego lub nie mają tam stałego miejsca zamieszkania, korzystają z przywilejów i immunitetów z tym jednak że immunitet od jurysdykcji cywilnej i administracyjnej państwa przyjmującego.

2. nie stosuje się do czynności dokonanych poza pełnieniem ich obowiązków służbowych.

3. Korzystają oni również z przywilejów i immunitetów w odniesieniu do przedmiotów wwiezionych w okresie pierwszego urzędowania się.

Immunitet członków personelu służby misji.

1. obejmuje osoby które nie są obywatelami państwa przyjmującego lub nie mają tam stałego miejsca zamieszkania

2. korzystają z immunitetu w odniesieniu do aktów dokonanych w toku pełnienia ich funkcji

3. oraz ze zwolnienia od opłat i podatków od wynagrodzeń, jakie otrzymują z tytułu zatrudnienia

Pomieszczenia misji.

1. Funkcjonariusze państwa przyjmującego nie mogą do nich wkraczać, chyba że uzyskają na to zgodę szefa misji.

2. Państwo przyjmujące ma szczególny obowiązek przedsięwzięcia wszelkich stosownych kroków dla ochrony pomieszczeń misji przed jakimkolwiek wtar-

gnięciem lub szkodą oraz zapobieżenia jakimukolwiek zakłóceniu spokoju misji lub uchybieniu jej godności.

3. Pomieszczenia misji, ich urządzenia i inne przedmioty, które się w nich znajdują, oraz środki transportu misji nie podlegają rewizji, rekwizycji, zajęciu lub egzekucji.

Przykład:

postępowania policjantów w Polsce wobec uczestników ruchu drogowego korzystających z immunitetów i przywilejów dyplomatycznych lub konsularnych oraz korzystających z immunitetów krajowych – jeżeli istnieje uzasadnione podejrzenie, że kierujący pojazdem korzystający z immunitetu zakrajowego znajduje się w stanie nietrzeźwości lub w stanie po użyciu alkoholu albo środka działającego podobnie do alkoholu np. wyczuwalna woń alkoholu z ust, trudności z zachowaniem równowagi po wyjściu z pojazdu, bełkotliwa mowa policjant nie może żądać poddania się przez kierującego badaniu w celu ustalenia zawartości w organizmie alkoholu lub środka działającego podobnie do alkoholu.

Wzór legitymacji dyplomatycznej – wydawana szefom i członkom personelu dyplomatycznego misji dyplomatycznych państw obcych w Rzeczypospolitej Polskiej: Legitymacja ofoliowana, wykonana na papierze ze znakiem wodnym umiejscowionym – „Orzeł”, z zabezpieczeniem chemicznym, z włóknami widocznymi w VIS, z włóknami niewidocznymi w VIS i świecącymi w UV.

Sprawa G. Makharadze – 30 lipca 1997 r. na przedmieściach Waszyngtonu *G. Makharadze*, gruziński dyplomata drugiego stopnia, spowodował wypadek samochodowy. Prowadzący samochód Gruzin był pod wpływem alkoholu, kiedy potrafił 16 letnią Amerykankę. Rząd Gruzji przesłał głębokie wyrazy współczucia rodzinie dziewczyny i przesłał notę kondolencyjną na ręce *N. Burns'a*, ówczesnego rzecznika amerykańskiego o usunięcie dyplomaty z kraju, a w ostateczności wydalić go ze Stanów. Rząd USA miał zamiar wnieść o usunięcie dyplomaty z kraju, a w ostateczności wydalić go ze Stanów. Dyplomata gruziński wrócił do kraju i nie przedstawiono mu zarzutów. Nie poniósł odpowiedzialności karnej za popełniony czyn, ponieważ nie uchylono jego immunitetu.

Sprawa z Belgii z 1989 r. – rząd belgijski zniósł immunitet dyplomatyczny pracownikowi ambasady w Waszyngtonie, który przyznał się do zabójstwa dwóch osób na Florydzie. Decyzja zapadła po tym, jak władze USA zgodziły się nie żądać kary śmierci dla *R. van den Borre*. Obecnie odbywa on karę 25 lat pozbawienia wolności.

Sprawa *John Doe v. Roman Catholic Diocese of Galveston–Houston* rozpatrywana przez sąd okręgowy w Teksasie USA w 2005r. przeciwko papieżowi Benedyktowi VI – trzy osoby złożyły pozew, twierdząc, że w połowie lat 90-tych ubiegłego stulecia, na terenie diecezji Galveston–Houston były wykorzystywane seksualnie przez Juan Carlos Patino Arango, studiującego w tamtym czasie w miejscowym seminarium. Powodowie wskazywali, że kardynał Ratzinger jako ówczesny Prefekt Kongregacji Nauki i Wiary – osoba odpowiedzialna za badanie wszelkich przypadków nadużyć seksualnych dokonywanych przez duchownych opracował i wprowadzał w życie plan ukrywania przed opinią publiczną skandali seksualnych, w które zamieszane miały być osoby związane ze stanem duchownym. Sąd dla okręgu teksańskiego w orzeczeniu z dnia 22 grudnia 2005 r. uznał, że Benedyktowi XVI jako głowie suwerennego państwa: Stolicy Apostolskiej przysługuje immunitet jurysdykcyjny w sprawach cywilnych.

Wydalenia dyptomatów *Persona non grata*.

Termin jest używany do wydalenia członka personelu dyplomatycznego (szefa misji dyplomatycznej, attaché, chargé d'affaires, radców, a także ich rodziny przebywające wraz z nimi na misji) lub konsularnego, który otrzymał nakaz opuszczenia terytorium kraju, w którym przebywa w związku z podejrzeniem szpiegowania na rzecz państwa wysyłającego „działania niezgodne ze statusem dyplomatycznym” lub popełnienia czynu zabronionego np. handel narkotykami, bronią

Wydalenie dyptomatów jest uważane za akt nieprzyjazny wobec państwa wysyłającego i często spotyka się z retorsjami w postaci wydalenia takiej samej liczby dyptomatów podobnego szczebla z placówki państwa przyjmującego w państwie wysyłającym.

Przykłady naruszenia art. 41 i 42 Konwencji wiedeńskiej
dyplomaci są zobowiązani do przestrzegania przepisów krajowych

- naruszenie tych artykułów może prowadzić do *persona non grata* wykorzystanego do „ukarania” członków personelu dyplomatycznego lub konsularnego

- termin jest używany do wydalenia dyplomatów podejrzanych o

1. szpiegostwo

2. „działania niezgodne ze statusem dyplomatycznym”

3. lub popełnienia czynu zabronionego np. handel narkotykami, bronią.

Sprawa George F. Kennan – we wrześniu 1952 roku ambasador amerykański w Związku Radzieckim, George F. Kennan, został uznany za *persona non grata* po złożeniu oświadczenia, w którym stwierdził, że Związek Radziecki posiadał dobre stosunki z hitlerowskimi Niemcami. Władze ZSRR odmówili Kennan ponownego wjazdu do Związku Radzieckiego

Sprawa dyplomatów Kuby w USA z 2000r. – powodem wydalenia 14 dyplomatów kubańskich (siedmiu z nich pracowało w misji kubańskiej przy ONZ w Nowym Jorku, a siedmiu w sekcji interesów kubańskich z siedzibą w Waszyngtonie) przez władze amerykańskie było prowadzenie przez nich działalności szpiegowskiej;

W styczniu 2000 r. UOP oficjalnie oskarżył wtedy o działalność szpiegowską 9 pracowników ambasady Rosji; do MSZ wezwano ambasadora Federacji Rosji i wręczono mu notę dyplomatyczną uznającą te osoby za *personae non gratae*. Ambasada Rosji wystosowała notę protestacyjną. Rosjanie uznali incydent za „kolejny przejaw hysterii szpiegowskiej” i w odwecie wydalono z Moskwy 9 polskich dyplomatów.

W 2004r. wydalono pod zarzutem szpiegowania trzech dyplomatów rosyjskich, którzy próbowali wpływać na procesy prywatyzacyjne i zbierali informacje na temat impeachmentu prezydenta Litwy Rolandas Paksas. Dyplomaci opuścili Litwę 20 lutego 2004r. Strona rosyjska prosiła o zatuszowanie skandalu, w zamian obiecując, że nie podejmie kroków odwetowych. Rząd litewski ujawnił skandal i Rosjanie odpowiedzieli wydaleniem z Rosji kilku litewskich dyplomatów.

W 2007r. wydalono z Federacji Rosji czterech brytyjskich dyplomatów; było to działanie jakie Rosja podjęła żeby zachować twarz w sporze o ekstradycję Andrieja Ługowoja. Władze rosyjskie w 2007r. o zamknęły wszystkie rosyjskich ośrodków *British Council* poza Moskwą. *British Council* to niezajmująca się polityką agenda brytyjskiego MSZ ds. współpracy kulturalnej oraz oświatowej, z nastawieniem na nauczanie języka angielskiego. Każdego roku w programach *British Council* uczestniczyło ponad 400 tys. Rosjan, a ok. 20 tys. zdawało eg-

zaminy językowe Uniwersytetu Cambridge (głównie FCE) organizowane przez rosyjskie biura tej organizacji; rosyjskie retorsje były dokładną odpowiedzią na podobne posunięcia Londynu

Wydalenie dyplomatów rosyjskich w 2008r.– Dwaj rosyjscy dyplomaci, których wydano z Polski, werbowali oficerów armii naszego państwa; niektórych z nich podstawiała im Służba Kontrwywiadu Wojskowego. Według polskiego kontrwywiadu Aleksy K. i Siergiej P. – dwaj zastępcy attaché wojskowego Ambasady Federacji Rosyjskiej w Warszawie budowali u nas sieć płatnych informatorów werbowanych wśród oficerów wojska.

Wydalenie z czterech brytyjskich dyplomatów Federacji Rosji – w 2007r. było działanie podjęte przez władze rosyjskie dotyczyły sporu między Wielką Brytanią a Rosją ekstradycji Andrieja Ługowoja, i stanowiły dokładną odpowiedź na podobne posunięcia anglików, którzy wydali 4 pracowników Federacji Rosji pod zarzutem uprawiania działalności szpiegowskiej.

W dniu 8 kwietnia 2009 r., prezydent Mołdawii Vladimir Voronin oświadczył, że rumuński ambasador Filip Teodorescu i radny – minister, Ioan Gaborean są uznana za *personae non gratae* twierdząc, że „ich działalność była niezgodna z ich statusem dyplomatycznym.

W dniu 21 sierpnia 2009 r. Słowacja oświadczyła, że prezydent Węgier László Sólyom jest *persona non grata*. Oświadczenie wydano w dniu, kiedy nastąpił jego wybór na prezydenta i miał on dokonać odsłonięcia pomnika świętego Stefana na Węgrzech w Komarnie. Głównym powodem zakazu było fakt, że data ta jest zbieżna z rocznicą inwazji wojsk Układu Warszawskiego w Czechosłowacji, w której uczestniczyły siły zbrojne Węgier słowacki premier Robert Fico wyraził również obawy, że prezydent będzie próbował podkreślać podczas uroczystości państwowość węgierską na Słowacji.

Szereg zachodnich krajów w maju 2012r. na znak protestu przeciwko masakrze ludności cywilnej w syryjskim mieście Hula wydaliło pracowników misji dyplomatycznych Syrii. Japonia, Niemcy, Francja i Hiszpania ogłosiło wydalenie ambasadorów Syrii, Wielka Brytania i USA wydaliła syryjskiego charge d'affaires, Kanada zaś całego syryjskiego personelu dyplomatycznego, a Australia dwóch syryjskich dyplomatów, w tym szefa misji.

Podstawy prawa konsularnego

W 2011r. Polska posiadała w świecie 313 urzędów konsularnych, w tym 138 urzędów zawodowych oraz 175 urzędów kierowanych przez konsulów honorowych. Wśród placówek zawodowych było 48 konsulatów generalnych, 37 wydziałów konsularnych ambasad RP oraz 52 stanowiska konsularne w mniejszych liczbowo placówkach dyplomatycznych.

Konsulat Republiki Słowackiej w Polsce

Funkcje konsularne wykonują urzędy konsularne.

Państwo może powierza wykonywanie tych funkcji misjom dyplomatycznym, wtedy działaniami z tym związanymi zajmują się specjalnie powołane wydziały konsularne.

Nawiązanie stosunków konsularnych między państwami następuje za wzajemną zgodą. Zgoda udzielona na nawiązanie stosunków dyplomatycznych między dwoma państwami oznacza, jeżeli nie postanowiono inaczej, zgodę na nawiązanie stosunków konsularnych.

Zerwanie stosunków dyplomatycznych nie pociąga za sobą *ipso facto* zerwania stosunków konsularnych.

Ustanowienie urzędu konsularnego.

Urząd konsularny może być ustanowiony na terytorium państwa przyjmującego jedynie za zgodą tego państwa. Siedziba urzędu konsularnego, jego klasa i okręg konsularny są ustalane przez państwo wysyłające i podlegają aprobachie państwa przyjmującego. Zgoda państwa przyjmującego jest również wymagana, jeżeli konsulat generalny lub konsulat pragnie otworzyć wicekonsulat lub agencję konsularną w innej miejscowości niż ta, w której sam jest ustanowiony.

Funkcje konsularne

1. ochronia w państwie przyjmującym interesów państwa wysyłającego oraz jego obywateli
2. popieranie rozwoju stosunków handlowych, gospodarczych, kulturalnych i naukowych
3. zapoznavanie się wszelkimi legalnymi sposobami z warunkami i rozwojem życia handlowego, gospodarczego, kulturalnego i naukowego państwa przyjmującego, zdawaniu z tego sprawy rządowi państwa wysyłającego oraz udzielanie informacji osobom zainteresowanym;
4. udzielanie pomocy i opieki obywatelom państwa wysyłającego, zarówno osobom fizycznym, jak i prawnym

Opieka konsularna – ochrona praw i interesów obywateli polskich za granicą stanowi jedno z najważniejszych zadań polskiej służby konsularnej art. 36 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.

Podczas pobytu za granicą obywatel polski ma prawo do opieki ze strony Rzeczypospolitej Polskiej.

Wzór legitymacji konsularnej – wydawana kierownikom urzędów konsularnych oraz członkom personelu konsularnego państw obcych w Rzeczypospolitej Polskiej: Legitymacja ofoliowana, wykonana na papierze ze znakiem wodnym umiejscowionym – „Orzeł”, z zabezpieczeniem chemicznym, z włóknami widocznymi w VIS, z włóknami niewidocznymi w VIS i świecącymi w UV.

Przykład:

W przypadku utraty paszportu lub innych dokumentów podróży immunitety dyplomatyczne i konsularne konsul może, po uprzednim potwierdzeniu tożsamości, wydać paszport tymczasowy na powrót do kraju.

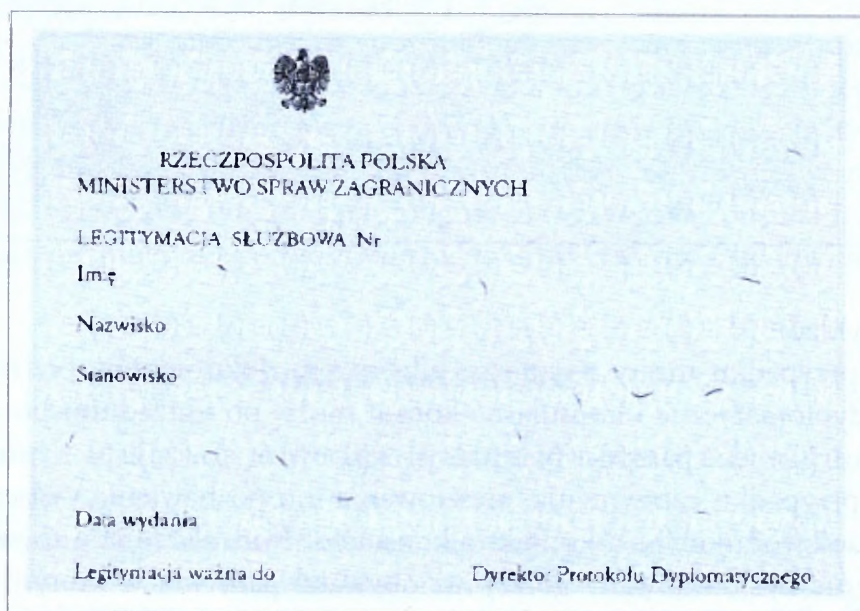
W przypadku zatrzymania, aresztowania lub pozbawienia wolności turysta ma prawo wnioskować o kontakt z konsulem. Konsul zadba o to, aby obywatel RP nie był traktowany gorzej niż obywatel państwa, w którym przebywa. Na wniosek zatrzymanego konsul może powiadomić rodzinę o aresztowaniu, uzyskać od władz miejscowych i przekazać zainteresowanemu informację o powodach zatrzymania, przewidywanej w ustawodawstwie sankcji karnej za popełnienie zarzucanego czynu, czasie trwania procedury sądowej oraz ewentualnej możliwości zwolnienia, a także dostarczyć aresztowanemu listę adwokatów.

Klasy kierowników urzędów konsularnych

1. konsulów generalnych
2. konsulów
3. wicekonsulów
4. agentów konsularnych – każde państwo ma prawo decydowania co do ustanawiania lub przyjmowania agencji konsularnych kierowanych przez agentów konsularnych nie wyznaczonych przez państwo wysyłające w charakterze kierowników urzędów konsularnych

Legitymacja służbowa, wydawana członkom personelu administracyjnego i technicznego oraz członkom personelu służby misji dyplomatycznych państw obcych w Rzeczypospolitej Polskiej

awers

Konsul honorowy:

1. może nim być obywatel państwa wysyłającego, ale najczęściej jest obywatelem państwa przyjmującego
2. zostaje on upoważniony do wykonywania swoich funkcji przez państwo wysyłające
3. nie pobiera za to żadnego wynagrodzenia, dlatego też może on prowadzić działalność zarobkową

Wzór legitymacji konsula honorowego: Legitymacja ofoliowana, wykonana na papierze ze znakiem wodnym umiejscowionym – „Orzeł”, z zabezpieczeniem chemicznym, z włóknami widocznymi w VIS, z włóknami niewidocznymi w VIS i świecącymi w UV.

Przykłady

- aktywne włączenie się p. D. Centrone, konsula honorowego z Bari (Włochy) w ujawnianie „obozów pracy” w prowincji Loggia i w opiekę nad poszkodowanymi Polakami;
- zaangażowanie konsula honorowego w Suito (Ekwador) p. T. Morawskiego w opiekę nad więźniami polskimi i doprowadzenie do ich przekazania polskim władzom
- Konsulaty honorowe Rzeczypospolitej Polskiej znajdują się m. in. w Puerto Plata Dominikana, Las Palmas de Gran Canaria, Hiszpania, Cork – Irlandia
- Na terenie Polski umieszczonych jest ponad 50 konsulatów honorowych m. In. Belgii w Bydgoszczy, Peru w Toruniu czy też Ukrainy w Chełmie

Immunitet konsularny.

Źródła prawa: konwencja o przywilejach i immunitetach Narodów Zjednoczonych z 1946, konwencja o przywilejach i immunitetach organizacji wyspecjalizowanych 1947 r. Konwencja wiedeńska o stosunkach dyplomatycznych 1961r.

Urzednicy konsularni i pracownicy konsularni nie podlegają jurysdykcji władz sądowych i administracyjnych państwa przyjmującego w odniesieniu do czynności dokonanych w wykonaniu funkcji konsularnych.

Różnica pomiędzy immunitetem dyplomatycznym a konsularnym.

Pracownicy konsularnym przysługuje zawężony immunitet tylko w odniesieniu do pełnionych funkcji konsularnych – czyli czynności urzędowych.

Funkcjonariusze konsularni, a także członkowie służby administracyjno-technicznej nie podlegają jurysdykcji władz sądowych i administracyjnych w odniesieniu do czynności wykonywanych w toku pełnienia funkcji konsularnych.

Moment początkowy immunitetu kierownika urzędu konsularnego, należy liczyć od chwili uzyskania *exequatur*, będącego wyrazem oficjalnej zgody państwa przyjmującego na przyjęcie i uznanie konsula za organ państwa wysyłającego

Pracownicy misji konsularni nie korzystają z pełnej nietykalności osobistej, mogą być zatrzymani lub aresztowani w przypadku popełnienia ciężkiej zbrodni i tylko na mocy postanowienia organów wymiaru sprawiedliwości państwa przyjmującego. Członkowie personelu mogą być pozbawieni wolności tylko w wykonaniu ostatecznego i prawomocnego orzeczenia sądowego. Każdy przypadek aresztowania, zatrzymania lub wszczęcia postępowania karnego przeciwko urzędnikowi konsularnemu wymaga natychmiastowego powiadomienia władz państwa wysyłającego via ministerstwo spraw zagranicznych.

Pracownikom konsularnym zatrudnionym w służbie administracyjnej lub technicznej przysługuje immunitet jurysdykcyjny, podatkowy i celny oraz są oni zwolnieni od świadczeń osobistych.

Członkowie rodziny członka urzędu konsularnego pozostający z nim we wspólnocie domowej, jak również członkowie jego personelu prywatnego, korzystają z przywilejów i immunitetów z chwilą przybycia ich na terytorium państwa przyjmującego, albo z chwilą, gdy stali się członkami jego rodziny lub jego personelu prywatnego.

Przedstawiciel konsularny korzysta z immunitetu od jurysdykcji państwa przyjmującego w sprawach:

- a. celnych
- b. cywilnych – z wyjątkiem spraw
- c. wynikłych z zawarcia przez urzędnika konsularnego lub pracownika konsularnego umowy, w której nie występował on wyraźnie lub w sposób domniemany jako przedstawiciel państwa wysyłającego
- d. powództw wytoczonych przez osoby trzecie na skutek szkód powstałych w wyniku wypadku spowodowanego w państwie przyjmującym przez pojazd, statek morski lub statek powietrzny
- e. podatkowych– Państwo wysyłające oraz szef misji są zwolnieni od wszelkich opłat i podatków państwowych, regionalnych lub komunalnych dotyczących pomieszczeń misji, zarówno własnych, jak i wynajętych, z wyjątkiem opłat i podatków należnych za konkretnie wyświadczone usługi; Zwolnienie od po-

datków nie stosuje się do tych opłat i podatków, które na podstawie ustawodawstwa państwa przyjmującego ciążą na osobach zawierających umowy z państwem wysyłającym lub szefem misji.

Pomieszczenia misji konsularnej

1. Należą do niej budynki lub części budynków i tereny przyległe do nich używane wyłącznie do celów urzędu konsularnego,

2. do archiwów konsularnych należą pisma, dokumenty, korespondencję, książki, filmy, taśmy magnetofonowe i rejestry urzędu konsularnego jak również materiały szyfrowe, kartoteki oraz meble przeznaczone do ich zabezpieczenia i przechowywania,

3. władze państwa przyjmującego nie mogą wkroczyć bez zgody kierownika urzędu tylko do tej części pomieszczeń konsularnych, którą urząd konsularny używa wyłącznie dla swej działalności,

4. można domniemywać zgodę kierownika urzędu konsularnego w razie pożaru lub innego nieszczęśliwego wypadku wymagającego podjęcia natychmiastowych środków ochrony.

5. Nietykalne są w każdym czasie i miejscu archiwa i dokumenty konsularne,

6. wszelka korespondencję dotyczącą urzędu konsularnego i jego funkcji. jest nietykalna; poczty konsularnej nie wolno ani otwierać, ani zatrzymywać z wyjątkiem jeżeli właściwe władze państwa przyjmującego mają poważne podstawy, aby przypuszczać, że poczta zawiera inne przedmioty niż korespondencja, dokumenty i przedmioty mogą poprosić, żeby poczta ta została otwarta w ich obecności przez upoważnionego przedstawiciela państwa wysyłającego. jeżeli władze państwa wysyłającego odmówią zastosowania się do tej prośby, poczta zostanie zwrócona do miejsca, skąd pochodzi.

awers

RZECZPOSPOLITA POLSKA
MINISTERSTWO SPRAW ZAGRANICZNYCH
LEGITYMACJA DYPLMATYCZNA Nr
Imię
Nazwisko
Stanowisko
Data wydania
Legitymacja ważna do
Dyrektor Protokołu Dyplomatycznego

rewers

Wzywa się właściwe władze, aby posiadaczowi niniejszej legitymacji okazywały należne względy i udzielały w razie potrzeby niezbędnej pomocy.

Niniejszy dokument powinien niezwłocznie zostać zwrócony Ministerstwu Spraw Zagranicznych z chwilą utraty przez okaziciela oficjalnego statusu w Polsce.

This document must be returned to the Ministry of Foreign Affairs immediately upon the termination of the official status of its bearer in Poland.

Ce document doit être restitué sans délai au Ministère des Affaires Etrangères dès que le statut officiel de son titulaire prend fin en Pologne.

awers

RZECZPOSPOLITA POLSKA
MINISTERSTWO SPRAW ZAGRANICZNYCH

LEGITYMACJA KONSULARNA Nr

Imię

Nazwisko

Stanowisko

Data wydania

Legitymacja ważna do

Dyrektor Protokołu Dyplomatycznego

rewers

Wzywa się właściwe władze, aby posiadaczowi niniejszej legitymacji okazywały należne względy i udzielały w razie potrzeby niezbędnej pomocy.

Niniejszy dokument powinien niezwłocznie zostać zwrócony Ministerstwu Spraw Zagranicznych z chwilą utraty przez okaziciela oficjalnego statusu w Polsce.

This document must be returned to the Ministry of Foreign Affairs immediately upon the termination of the official status of its bearer in Poland.

Ce document doit être restitué sans délai au Ministère des Affaires Etrangères dès que le statut officiel de son titulaire prend fin en Pologne.

Dowody tożsamości uprawnionych osób akredytowanych w Republice Słowackiej są wydawane przez Protokół Dyplomatyczny Ministerstwa Spraw Zagranicznych Republiki Słowackiej.

Rodzaje dowodów tożsamości:

1. Typ „D” – (czerwony) dowód tożsamości wydawany dla dyplomatów i członków ich rodzin.
2. Typ „ATP” – (niebieski) dowód tożsamości wydawany dla członków personelu administracyjnego i technicznego oraz dla członków ich rodzin.

Ćwiczenia kontrolne

Sprawa Koeppel and Koeppel v. Nigeria (sąd Stanów Zjednoczonych, 1989 rok)

W sprawie tej orzeczono, że (niezgodne z prawem Stanów Zjednoczonych i niezgodne z prawem międzynarodowym) udzielenie przez konsula generalnego Nigerii schronienia obywatelowi Nigerii, było aktem dokonany w ramach czynności konsularnych i chronionym immunitetem.

Sprawa Księżna Zizianoff v. Kahn (francuski Sąd Kasacyjny, 1928 rok)

W tym przypadku orzeczono, że amerykańskiemu urzędnikowi konsularnemu – który pozwany był w postępowaniu cywilnym w związku z zarzutem zniesławienia, spowodowanego ujawnieniem nieprawdziwych informacji co do przyczyn odmowy wydania wizy amerykańskiej – nie przysługiwał immunitet jurysdykcyjny.

Kazusy

Sprawa Montwid–Białłozór v. Ivaldi (polski SN, 1925 rok)

Włoski attache wojskowy w Warszawie zawarł umowę najmu lokalu z osobą prywatną. W umowie zawarta została klauzula, że w razie ewentualnego sporu związanego z wykonywaniem umowy, dyplomata nie będzie powoływał się na przysługujący mu immunitet jurysdykcyjny.

W sprawie o eksmisję, wszczętej przeciwko dyplomacie (który nie płacił czynszu) przez właściciela lokalu, SN stwierdził, że „oczywistą jest rzeczą, że immunitet sądowy jest przywilejem nie osobistym tego, czy innego dyplomaty obcego państwa, a przywilejem samego państwa, a więc, [...] poseł [...] sam w tej dziedzinie rozporządzać nie może”. Zrzeczenie się w umowie immunitetu przez dyplomatę jest zatem prawnie bezskuteczne.

Najciekawsze wyroki sądowe

Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego w sprawie sporu kompetencyjnego prezydent – premier z 20 maja 2009. – TK w pełnym składzie rozpoznawał wniosek Prezesa Rady Ministrów dotyczący sporu kompetencyjnego w sprawie określenia centralnego konstytucyjnego organu państwa, który uprawniony jest do reprezentowania Rzeczypospolitej Polskiej w posiedzeniach Rady Europejskiej. TK orzekł, że prezydent ma prawo, jeśli zechce, brać udział w obradach szczytu i rząd nie może mu tego uniemożliwiać, zaznaczył jednak, że oficjalne stanowisko Polski powinno być tylko jedno i wyrażane przez przedstawicieli rządu.

Sprawa Prokurator v. A. di S.F. z 1975 roku (sąd holenderski)

Zdaniem sądu immunitet jurysdykcyjny przysługuje także wtedy, gdy czło-

nek personelu służby misji (kierowca) w godzinach pracy spowoduje wypadek drogowy będąc pod wpływem alkoholu.

Sprawa Republika Mali v. Keita z 1977 roku (sąd belgijski)

Immunitet nie przysługuje kierowcy misji dyplomatycznej, który w godzinach pracy, w pomieszczeniach misji dyplomatycznej zabił ambasadora Mali. Sąd stwierdził, co następuje: „*Immunitet jurysdykcyjny członków personelu służby misji obejmuje tylko te akty, które są naturalną konsekwencją obowiązków służbowych, bądź też te akty, które są wykonywane w ramach pełnienia obowiązków służbowych. Zabójstwo nie pozostaje w żadnym związku z wykonywaniem obowiązków służbowych kierowcy przez oskarżonego. Jego popełnienie stanowiło rezultat prywatnej wadli*”.

Sprawa Regina and Palacios z 1984 roku

Dyplomata nikaraguański w Kanadzie podejrzewany był o zajmowanie się nielegalnym handlem narkotykami. Uznany został za *persona non grata*. Dnia 12 czerwca 1983 roku zakończył wykonywanie swych funkcji. W dniach od 16 do 23 czerwca przebywał w Stanach Zjednoczonych (jego rodzina pozostała jeszcze w Kanadzie). Po powrocie do Kanady został postawiony w stan oskarżenia; tamtejsze organy ścigania wskazywały, że skoro opuścił terytorium Kanady, to immunitet już mu nie przysługuje.

Sąd kanadyjski stwierdził jednak, że sformułowania zawarte w konwencji wiedeńskiej należy rozumieć w ten sposób, że przywileje i immunitety przestają obowiązywać w chwili, gdy osoba uprawniona opuszcza państwo przyjmujące „na stałe”. W rozpatrywanym przypadku z okoliczności sprawy wnioskować należało, że wyjazd nikaraguańskiego dyplomaty do Stanów Zjednoczonych nie był wyjazdem „na stałe” (wskazywał na to chociażby fakt pozostawienia rodziny w Kanadzie).

John Doe v. Roman Catholic Diocese of Galveston–Houston (U.S. District Court for the Southern District of Texas, 2005 rok)

Powodami w tej sprawie cywilnej były trzy osoby twierdzące, że w połowie lat 90-tych ubiegłego stulecia, na terenie diecezji Galveston–Houston były wykorzystywane seksualnie przez niejakiego Juan Carlos Patino Arango – studiującego w tamtym czasie w miejscowym seminarium.

Jednym z pozwanych w tej sprawie był kardynał Ratzinger (obecny papież Benedykt XVI). Powodowie wskazywali, że jako ówczesny Prefekt Kongregacji Nauki i Wiary (a zatem osoba odpowiedzialna za badanie wszelkich przypadków nadużyć seksualnych dokonywanych przez duchownych) opracował i wprowadzał w życie plan ukrywania przed opinią publiczną skandali seksualnych, w które zamieszane miały być osoby związane ze stanem duchownym.

W orzeczeniu z dnia 22 grudnia 2005 roku sąd uznał, że Benedyktowi XVI – jako głowie suwerennego państwa: Stolicy Apostolskiej – przysługuje immunitet jurysdykcyjny w sprawach cywilnych

Pytanie kontrolne

Dorastający syn attaché handlowego ambasady Chile w Norwegii, utrzymywany przez ojca i z nim mieszkający, mający obywatelstwo francuskie, znany był z gwałtownego usposobienia. Pewnego dnia wraz ze swym bratem mającym również obywatelstwo francuskie, ale mieszkającym i utrzymującym się samodzielnie, przyłączył się do manifestacji ulicznej, zorganizowanej przez przeciwników polowania na foki. Gdy manifestacja została zatrzymana przez policję, wytworzyło się spore zamieszanie, manifestanci zaczęli rzucać kamieniami w kierunku służb porządkowych. W końcu wywiązała się bójka ze służbami mundurowymi. W trakcie interwencji policyjnej synowie attaché zostali kilkakrotnie uderzeni pałką. Następnego dnia poskarżyli się ojcu, iż zamiast chronić ich nietykalność osobistą, policjanci naruszyli ją. W konsekwencji prosili ojca o podjęcie stosownej interwencji w protokole dyplomatycznym Norwegii.

Czy attache powinien zwrócić się z interwencją do ministerstwa spraw zagranicznych Norwegii?

Zalecana literatura

- Orłowski T., *Protokół dyplomatyczny. Ceremoniał i etykieta*, Warszawa 2005.
- Sutor J., *Korespondencja dyplomatyczna*, Warszawa 2004.
- Sutor J., *Leksykon dyplomatyczny*, Warszawa 2005.
- Vademecum protokołu dyplomatycznego*, red. J. Sutor, Warszawa 1972.
- Przeździecki R. *Diplomatit et protocole a la Cour de Pologne*, t. I–II, Paris 1934–1937.
- Przyboś A., Żejewski R., *Dyplomaci w dawnych czasach. Relacje staropolskie z XIV–XVIII stulecia*, Kraków 1959.
- Queller D.E., *The Office of Ambassador In the Middle Ages*, Princeton 1967.
- Rapin R., Cortese G., *La rupture des retalions diplomatiques et ses consequences*, Paris 1972.
- Regala R., *The Trends in Modern Diplomatic Practice*, Mediolan 1959.
- Rostworowski M., *Prawo dyplomatyczne*, Kraków 1937.
- Roszkowski G., *O poselstwach dyplomatycznych i konsularnych*, Warszawa 1872.
- Rousseau Cli., *Les consuls en temps de guerre*, RGDIP, t. XI, 1933.
- Rusk D., *The Craft of Diplomacy*, London 1967.
- Rustom S., *Les conditions d'admission aux privileges et immunités diplomatiques pour les chefs et les autres membres des missions diplomatiques*, Geneve 1957.
- Ruzi D., *Les Fonctionnaires internationaux*, Paris 1970.

Rozdział X

Prawo konfliktów zbrojnych

Pojęcie wojny i konfliktu zbrojnego

Definicja:

Prawo konfliktów zbrojnych stanowi zbiór norm pmp, których celem jest ograniczenie swobody stron wojujących w doborze środków i metod prowadzenia walki poprzez regulowanie prawo do samoobrony indywidualnej i zbiorowej.

Prawo to określa ono prawa i obowiązki stron walczących w trakcie prowadzenia operacji wojskowych oraz ogranicza zakres dozwolonych środków szkody nieprzyjacielowi.

1) *Ius pacem* – prawo pokoju

2) *Ius contra bellum* – prawo przeciwwojenne.

Źródła prawa:

- Konwencja haska IV i Regulamin haski z 1907 roku, dotyczy prowadzenia wojny na lądzie
- Protokół genewski z 1925 roku, dotyczy gazów bojowych, broni chemicznej i biologicznej
- Protokół londyński z 1936 roku, dotyczy korzystania w walce z okrętów podwodnych
- Konwencji genewskich z 1949 roku o ochronie ofiar wojny, dotyczącego międzynarodowych konfliktów zbrojnych
- Konwencji z 1980 roku o zakazie lub ograniczeniu użycia pewnych broni konwencjonalnych, które mogą być uważane za powodujące nadmierne cierpienia
- Konwencja o zakazie użycia, składowania, produkcji i przekazywania min przeciwpiechotnych oraz o ich zniszczeniu, Ottawa 1997.

Międzynarodowe konflikty zbrojne

Konwencje Genewskie mają znajdować zastosowanie w razie wypowiedzenia wojny lub powstania jakiegokolwiek innego konfliktu zbrojnego pomiędzy co najmniej dwoma państwami, nawet gdyby jedna ze stron nie uznała stanu wojny oraz we wszystkich przypadkach okupacji terytorium (choćby jego części) nawet gdyby ta okupacja nie napotkała oporu zbrojnego.

Odrzucenie klauzuli erga omnes:

gdyby jedna ze stron nie była formalnie związana Konwencjami Genewskimi, pozostałe państwa będą nimi związane w stosunkach pomiędzy sobą, zaś w stosunkach z tym państwem pod warunkiem, że uznaje ono i stosuje ich postanowienia.

Definicje wojny

1) **wojna (w sensie prawnym) to zerwanie między państwami stosunków pokojowych i przejście do stosunków wojennych (walka zbrojna i akty wrogie).**

Pojecie wojny obejmuje wszelkie przejawy walki zbrojnej niezależnie od tego czy strony walczące traktują je jako wojnę w znaczeniu tradycyjnym.

Jeszcze szersze jest **pojęcie użycia siły**, którym posługuje się Karta NZ, obejmując nim:

- a. nie tylko konflikty zbrojne dwóch lub więcej przeciwników
- b. ale także akcje zbrojne, które nie napotykają na opór zbrojny
– dawniej jako *ius ad bellum*, uznany za atrybut suwerenności państwa;

2) **stan wojny – walka zbrojna (działania wojenne).**

3) pmp reguluje stos. m. (w tym związane z konfliktem zbrojnym) **między państwami, ale też między innymi podmiotami** (np. strona wojująca).

4) **pojęcie konfliktu zbrojnego jest szersze niż pojęcie wojny**, gdyż obejmuje też:

- a. walkę zbrojną **między państwami bez wypowiedzenia wojny**
- b. walkę zbrojną **między stronami, które nie są uznane za podmioty PMP.**

5) **zagadnienie konfliktów zbrojnych nie będących wojnami ma coraz istotniejsze znaczenie.**

– wg R. Bierzanka „Modelem wojny w dobie obecnej zdaje się być przede wszystkim konflikt zbrojny o charakterze lokalnym, przy czym często będzie to konflikt łączący w sobie jednocześnie cechy konfliktu wewnętrznego i konfliktu międzynarodowego” – stąd tendencja do jak najszerszego stosowania prawa humanitarnego.

Konflikty zbrojne można klasyfikować:

- a. o charakterze międzypaństwowym
- b. o charakterze międzynarodowym.

Konflikt zbrojny między państwami ma niewątpliwie charakter międzynarodowy. Postępowanie stron takiego konfliktu prawo międzynarodowe wojenne reguluje w pełnym zakresie. Współczesnym przykładem konfliktu międzypaństwowego na dużą skalę były prowadzone w latach 1980–1988 działania wojenne między Irakiem a Iranem.

W dzisiejszym stanie prawa m/n należy zmienić tę kwalifikację zgodnie z zasadą samostanowienia narodów, którą Karta NZ uznała za jedną z podstawowych zasad prawa międzynarodowego. Protokół dodatkowy konwencji genewskiej z 10 czerwca 1977 r. (protokół I) kwalifikuje jako konflikty m.in. także konflikty zbrojne, w których narody, w wykonaniu swego prawą do samosta-

nowienia, walczą przeciwko panowaniu kolonializmu oraz przeciwko reżimom rasistowskim. W tym określeniu mieści się wiele konfliktów zbrojnych z okresu II wojny światowej. Jako przykład można przytoczyć konflikt francusko-algierski w latach 1954–1962.

Według Protokołu dodatkowego do konwencji genewskiej z dnia 10 czerwca 1977 r. (protokół 11), istotnym elementem o charakterze międzynarodowym jest by rozgrywał się on na terytorium jednego państwa, między siłami zbrojnymi rządu a dysydenckimi siłami zbrojnymi lub innymi grupami zbrojnymi, pozostającymi pod odpowiedzialnym dowództwem i sprawującymi władzę nad częścią terytorium państwa w sposób umożliwiający im prowadzenie skoordynowanych działań zbrojnych i zdolnymi do stosowania postanowień tego Protokołu. Pojęcie takiego konfliktu nie obejmuje natomiast zamieszek wewnętrznych, rozruchów czy sporadycznych aktów przemocy, które nie są uznawane za konflikty zbrojne.

Rodzaje i środki zapobiegania konfliktom zbrojnym

Rodzaje konfliktów zbrojnych ze względu na status stron:

- a. pomiędzy państwami
- b. pomiędzy państwem – metropolia a terytorium kolonialnym
- c. wewnątrzpaństwowe.

Wyróżnienie tych trzech rodzajów konfliktów zbrojnych nie wyklucza przypadków o charakterze mieszanym. Współcześnie bardzo charakterystyczne jest zwłaszcza zjawisko umiędzynarodowienia wielu konfliktów domowych, wskutek interwencji ze strony państwa lub państw trzecich.

Zapobieganie konfliktom zbrojnym

Z punktu widzenia prawa m/n za pomocą innych środków można zapobiegać konfliktom zbrojnym między państwami i za pomocą innych środków – wewnątrzpaństwowym konfliktom zbrojnym. W przypadku tych drugich konfliktów możliwe, do zastosowania środki ograniczają się do międzynarodowej ochrony praw człowieka i samostanowienia narodów jako przesłanki tych praw. To samo w zasadzie dotyczy relacji między państwami – metropoliami a terytoriami kolonialnymi. Inaczej rzecz się przedstawia w odniesieniu do potencjalnych konfliktów międzypaństwowych. Można im zapobiegać za pomocą środków formalnych poza środkami materialnymi. Do kategorii środków formalnych należy przede wszystkim prawnomiędzynarodowy zakaz wojen agresywnych. O ile pakt Ligi Narodów tylko ogranicza legalność uciekania się do wojny, o tyle traktat

o wyrzeczeniu się wojny z 27 sierpnia 1928 r., nazywany również paktem paryskim, wprowadził bezwzględny zakaz wojen agresywnych. Państwa –strony tego traktatu oświadczyły uroczyście w imieniu swoich narodów, że postępują uciekanie się do wojny w celu załatwiania sporów m/n i wyrzekają się jej jako narzędzia polityki państwowej w swych wzajemnych stosunkach wzajemnych. Jednocześnie uznały one, że załatwianie i rozstrzyganie wszystkich sporów lub konfliktów (bez względu na ich naturę lub pochodzenie), które mogłyby powstać między nimi powinno być osiągane tylko za pomocą środków pokojowych. Traktat paryski wszedł w życie 24 lipca 1929 r., od tego czasu wojna agresywna została postawiona poza prawem m/n Polska jest jednym z 15 sygnatariuszy paktu, do którego następnie przystąpiły wszystkie państwa na świecie.

Zakaz agresji w stosunkach m/n potwierdzony w Karcie NZ. Karta potępia jednak nie tylko użycie siły, ale i groźbę użycia siły przeciwko całości terytorialnej lub niepodległości politycznej jakiegokolwiek państwa. Zakazane przez Kartę NZ jest więc zarówno wszczynanie i prowadzenie wojen agresywnych, jak i uprawianie propagandy na rzecz takich wojen. Zakaz ten obejmuje wszelkie interwencje zbrojne w stosunkach między państwami. Karta NZ uznaje zarazem niezbywalne prawo każdego państwa członka ONZ, przeciwko któremu dokonano napaści zbrojnej, do samoobrony indywidualnej lub zbiorowej, zanim Rada Bezpieczeństwa zastosuje środki konieczne do utrzymania pokoju i bezpieczeństwa m/n. Środki podjęte przez państwa w wykonaniu tego prawa –powinny być natychmiast podane do wiadomości Radzie Bezpieczeństwa i w niczym nie mogą uszczuplać jej uprawnień i odpowiedzialności do podejmowania w każdym czasie takiej akcji, jaką uzna ona za konieczną do utrzymania lub przywrócenia pokoju i bezpieczeństwa m/n. Prawo do samoobrony jest więc ograniczone zarówno pod względem przedmiotowym, jak i czasowym. Może ono być wykonywane, przez państwo, tylko w następstwie dokonania napaści zbrojnej i do czasu podjęcia przez Radę Bezpieczeństwa odpowiednich środków. W żadnym razie nie obejmuje ono jakiegokolwiek prewencyjnej akcji zbrojnej. Samoobrona indywidualna polega na tym, że stosuje ją samo państwo napadnięte. W samoobronie zbiorowej uczestniczą nie tylko państwa napadnięte, ale również inne państwa które przyszły z pomocą zbrojną.

Tego rodzaju pomoc z punktu widzenia prawa międzynarodowego jest dopuszczalna, a nawet konieczna, jeśli chodzi o **państwa sprzymierzone** (sojusznice). Na podstawie umowy m/n państwa mogą zobowiązać się wzajemnie, że w przypadku napaści zbrojnej na którekolwiek z nich, pozostałe udzielą mu natychmiastowej pomocy zbrojnej. Jest to **system bezpieczeństwa zbiorowego**. Obecnie głównym wielostronnym przymierzem (sojuszem) jest Pakt Północnoatlantycki (NATO) z dnia 4 kwietnia 1949 r. Stronami jego są następujące państwa w liczbie 19: Belgia, Czechy, Dania, Francja, Grecja, Hiszpania, Holandia, Islandia, Kanada, Luksemburg, Niemcy, Norwegia, Polska, Portugalia,

Stany Zjednoczone, Turcja, Węgry, Wielka Brytania i Włochy. Uzupełnieniem europejskiego fragmentu NATO jest Unia Zachodnioeuropejska utworzona w 1955 r. i funkcjonująca na podstawie układu z dnia 17 marca 1948 r. Jest to organizacja współpracy w dziedzinie bezpieczeństwa i obrony państw członkowskich, ale w odróżnieniu od NATO nie utworzyła ona zintegrowanych struktur wojskowych. Członkami UZE są:

Belgia, Francja, Grecja, Hiszpania, Holandia, Luksemburg, Niemcy, Portugalia, Wielka Brytania, Włochy, członkami stowarzyszonymi – Islandia, Norwegia i Turcja, a obserwatorami – Austria, Dania, Finlandia, Irlandia i Szwecja. Ponadto status partnerstwa stowarzyszonego przyznano Bułgarii, Czechom, Estonii, Litwie, Łotwie, Polsce, Rumunii, Słowacji, Słowenii i Węgrom. Państwa członkowskie są zobowiązane do udzielania sobie wzajemnej pomocy i poparcia wszelkimi będącymi w ich dyspozycji środkami wojskowymi i innymi w przypadku, gdyby którekolwiek z nich stało się przedmiotem napaści zbrojnej w Europie.

Polska –po likwidacji Układu Warszawskiego oraz wygaśnięciu dwustronnych umów o pomocy wzajemnej w razie agresji z niektórymi byłymi państwami socjalistycznymi – nie była w latach 1991– 1999 stroną żadnego przymierza. Dnia 16 grudnia 1997 r. zostały podpisane protokoły akcesyjne Polski, Czech i Węgier do Paktu Północnoatlantyckiego. Protokoły te zostały ratyfikowane przez wszystkie państwa –członków NATO i weszły w życie 12 marca 1998 r.

Prawo do samoobrony

Prawo do samoobrony przysługuje nie tylko wszystkim członkom ONZ, ale wszystkim państwom, ono właśnie a nie w ogóle prawo do wojny jest współczesnym atrybutem ich suwerenności. Prawo do samoobrony nie jest również pozbawione państwo wiecześnie neutralne, które w umowie m/n zobowiązało się nie uczestniczyć w układach sojuszniczych przewidujących wzajemną pomoc w wypadek agresji. Nie może więc ono przyjść z pomocą państwom, które stały się obiektem agresji, ale może samo bronić się, a także korzystać z pomocy innych państw.

Karta NZ nie jest układem sojuszniczym, a systemem bezpieczeństwa zbiorowego ONZ, nie działa automatycznie. System ten jest uruchamiany i kierowany przez Radę Bezpieczeństwa, w której kluczowe stanowisko zajmuje jej pięciu stałych członków. Od ich współdziałania zależy możliwość realizacji celów ONZ w dziedzinie pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego, co ujawniło się w operacji uwolnienia Kuwejtów spod okupacji wojennej przeprowadzonej w pierwszych miesiącach 1991 r.

Agresja jest to zastosowanie siły zbrojnej przez jedno państwo lub grupę państw przeciw ko innemu lub innym państwom . Istotnym elementem agresji

jest element pierwszeństwa, co oznacza, że agresorem jest państwo, które niezależnie od tego czy z jego strony miało miejsce wypowiedzenie wojny pierwsze popełniło jeden z takich czynów, jak:

a. inwazja lub atak sił zbrojnych na terytorium innego państwa oraz wszelka okupacja wojskowa lub aneksja terytorium innego państwa przy użyciu siły,

b. bombardowanie lub użycie jakichkolwiek broni przeciwko terytorium państwa,

c. blokada portów lub wybrzeży innego państwa przez siły zbrojne, zaatakowanie sił zbrojnych lądowych, morskich lub powietrznych albo marynarki,

d. handlowej lub lotnictwa cywilnego innego państwa,

e. użycie sił zbrojnych stacjonujących na terytorium innego państwa za jego zgodą, niezgodnie z warunkami określonymi przy wyrażaniu zgody lub wszelkie przedłużanie ich pobytu na tym terytorium po wygaśnięciu porozumienia,

f. wyrażanie zgody, by jego terytorium, które oddało do dyspozycji innemu państwu, było wykorzystane przez to inne państwo dla dokonania agresji przeciwko państwu trzeciemu,

g. wysłanie band zbrojnych, sił nieregularnych lub najemnych, które podejmują ataki zbrojne przeciwko innemu państwu w stopniu dorównującym atakom wyżej wymienionym albo zaangażowanie się w znaczny sposób w takie działanie.

Wyliczenie powyższe nie jest wyczerpujące i Rada Bezpieczeństwa może postanowić, że również inne czyny państwa stanowią agresję w rozumieniu Karty NZ. Wojna agresywna jest zbrodnią m/n i pociąga odpowiedzialność m/n. Żadne nabycie terytorium, żadna korzyść wynikająca z agresji nie uznane za legalne.

Zarówno powyższa definicja agresji opracowana na forum ONZ, jak i umieszczone w 3 umowach londyńskich z 1933 r. zastrzegają, że żadne względy natury politycznej, gospodarczej, wojskowej lub jakiegokolwiek innej nie mogą usprawiedliwić agresji. Zastrzeżenie to jest szczególnie ważne w świetle doświadczenia z próbą usprawiedliwienia agresji Związku Radzieckiego przeciwko Polsce w dniu 17 września 1939 r. zawartą w nocy rządu radzieckiego z tą datą.

Do materialnych środków zapobiegania międzypaństwowym konfliktom zbrojnym należy przede wszystkim **rozbrojenie**.

Rozbrojenie oznacza zmniejszenie potencjału wojskowego państw, aż do jego całkowitej likwidacji. W znaczeniu szerszym, pojęcie to obejmuje także ograniczenie zbrojenia, czyli zmniejszenie nie tyle już istniejącej siły wojskowej, ile jej możliwego przyrostu. Karta NZ w art. 11 rozróżnia pojęcia przewidując rozpatrzenie zasad dotyczących rozbrojenia oraz regulacji zbrojeń.

Powszechne prawo m/n nie nakłada na państwo żadnych obowiązków w dziedzinie rozbrojenia. Obowiązki tego rodzaju mogą być treścią sankcji nałożonych przez Radę Bezpieczeństwa. ONZ, na państwo, które dokonało na-

ruszenia pokoju i bezpieczeństwa m/n. Przykładem – ograniczenia wojskowe względem Iraku.

Współcześnie zawarto kilkanaście umów m/n, które przewidują działania na rzecz rozbrojenia powszechnego i całkowitego, to znaczy obejmującego wszystkich. Większość to umowy rozbrojeniowe wielostronne.

a. traktat z 1 XII 1959 r. dotyczący Antarktyki uczynił z niej strefę zdemilitaryzowaną

b. układ z 27 I 1967 r. – przestrzeń kosmiczna wraz z ciałami niebieskimi stała się zdemilitaryzowana

c. układ moskiewski z VIII 1963 r. wprowadził zakaz doświadczeń z bronią jądrową w atmosferze, przestrzeni kosmicznej i pod wodą

d. układ z 1 VII 1968 r. państwa posiadające bronię jądrową zobowiązały się do jej nieprzekazywania komukolwiek, nieokazywania pomocy w produkowaniu i nieprodukowaniu jej

e. układ z 11 II 1971 r. o zakazie umieszczania broni jądrowej i innej masowej zagłady na dnie mórz i oceanów

Znaczenie umów m/n dotyczących broni jądrowej podkreśla okoliczność, że stronami tych umów od czasu ich zawarcia są Stany Zjednoczone, Wielka Brytania i Związek Radziecki, a od 1991 r. także Chiny i Francja. Te właśnie państwa dysponują tą bronią w sposób jawny i niekwestionowany. Polska jest stroną wszystkich w/w umów.

Pojęcie prawa wojennego i jego obowiązywanie

1) **prawo wojenne to zespół norm regulujących walkę zbrojną państw (lub innych podmiotów p.m.), których głównym celem jest złagodzenie okrucieństw wojny (charakter humanitarny), a których wiele jest normami ius cogens**

– istnienie tego prawa było bezsporne gdy wojna była legalnym instrumentem polityki, ale obecnie wobec zakazu może to budzić wątpliwości,

– nie powinno, gdyż **sam zakaz wojny nie wyklucza** możliwości jej rozpętania, a **przepisy dot. wojny należy analogicznie stosować do tzw. wojny cywilnej** (gdy nie ma mowy o agresji, ale przejawy walki zbrojnej są te same, więc dla uznania powstańców/strony wojującej wymaga się by przestrzegali tego prawa);

2) **prawo wojenne obowiązuje tak agresora jak i ofiarę napaści**, ale dawne umowne prawo wojenne wprowadzało tzw. klauzule powszechności – jeśli jedna strona konfliktu nie była stroną takiej umowy, wtedy to prawo nie obowiązywało, np. IV Konwencja Haskiej z 1907 r. dot. praw i zwyczajów wojny lądowej – obecnie **zarzucono** tę klauzulę, **np. w Konwencjach Genewskich z 1949 r. postanowienia mające na celu jak najszersze zastosowanie:**

a. w razie wypowiedzenia wojny lub powstania jakiegokolwiek innego targu zbrojnego między stronami, nawet gdyby jedna ze stron nie uznała stanu wojny,

b. we wszystkich przypadkach okupacji całości lub części terytorium jednej ze stron, nawet gdyby ta okupacja nie napotkała żadnego oporu zbrojnego,

c. jeżeli jedno z państw biorących udział w konflikcie nie jest stroną konwencji, państwa będące jej stronami pozostaną związane jej postanowieniami w swych stosunkach wzajemnych (**zaprzeczenie klauzuli si omnes**),

d. strony konwencji będą też związane konwencją wobec państwa nie będącego jej stroną, jeżeli przyjmie ono i będzie stosowało jej postanowienia.

3) **podstawowe zasady prawa wojennego:**

a. **strony wojujące nie mają nieograniczonego prawa wyboru środków szkodenia nieprzyjacielowi**

b. **są one podporządkowane p.m. – zgodnie z tzw. klauzulą Martensa** (wstęp do IV KH z 1907 r.) – „nawet w przypadkach nie objętych obowiązującymi przepisami ludność i strony wojujące pozostają pod ochroną i władzą zasad prawa narodów, wypływających ze zwyczajów ustanowionych między cywilizowanymi narodami oraz z zasad ludzkości i wymagań sumienia publicznego”

c. **basadniczym celem wojny jest pokonanie przeciwnika i narzucenie mu swojej woli**, więc stosowane **środki muszą być podporządkowane temu celowi**

d. **wyraźne rozróżnienie między siłami zbrojnymi a ludnością cywilną**, między obiektami bronionymi a nie bronionymi, między celami wojskowymi a niewojskowymi

e. **działania wojenne tylko przeciwko siłom zbrojnym, a nie ludności**

f. **wojna jest stosunkiem między państwami**, a nie między ludnością jednego państwa a drugiego.

Stosowanie prawa wojennego w konfliktach zbrojnych nie mających charakteru międzynarodowego:

1) wg sprawozdania Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża z 1970 r. **konfliktem wewnętrznym jest starcie sił politycznych, przy użyciu broni, w obrębie prawnym i geograficznym jednego państwa**

–nie dot. zwykłych zamieszek, aktów terroru i bandytyzmu ? coraz częstsze i nie stosowanie zasad prawa wojennego

2) zgodnie z **czterema Konwencjami Genewskimi z 1949 r.** w konfliktach o charakterze nie-m. powinno być stosowane **minimum zasad ludzkości** – osoby nie biorące udziału w walce traktowane humanitarnie (zakaz zabójstw, tortur, brania zakładników, kary śmierci i egzekucji bez wyroku, nakaz leczenia rannych i chorych)

a) to minimum **nie jest wystarczające, gdyż nie zapewnia ochrony walczącym**

b) **zobowiązanie** z KG do wprowadzania w życie w drodze **układów specjalnych** wszystkich/niektórych postanowień KG

3) ważny dla ochrony ofiar konfliktów o charakterze nie-m. jest **II Protokół dodatkowy do KG z 1977 r.**

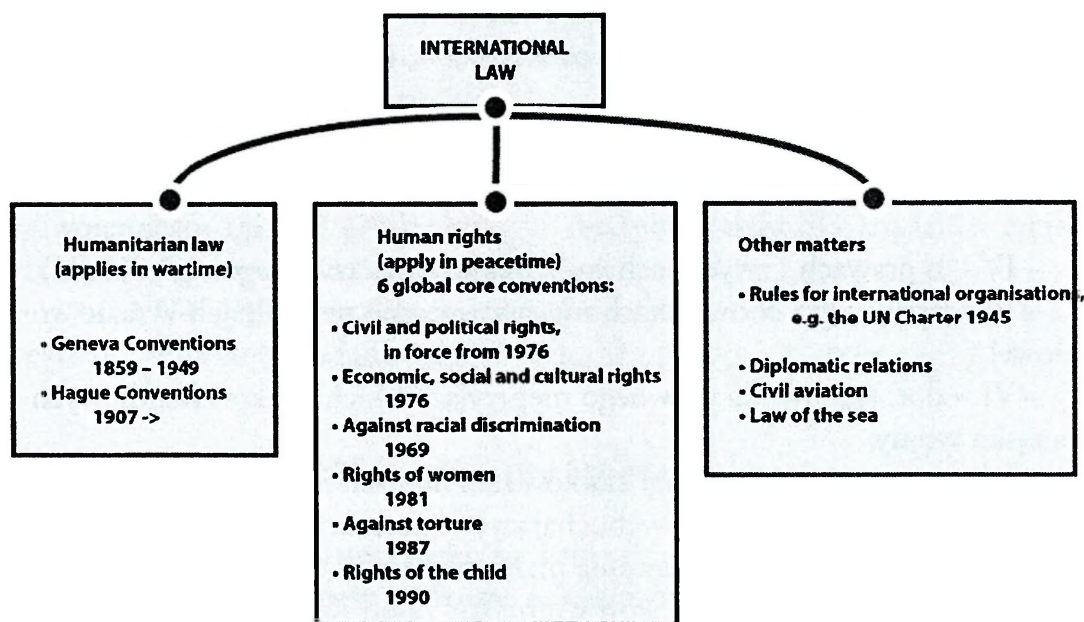
Źródła prawa wojennego

Pomimo zniesienia ius ad bellum (do wszczynania) dalej istnieje ius in bello (stosowane podczas wojny) – obejmuje zarówno państwa agresorskie, broniące się i neutralne.

1) prawo wojenne kształtowało się pod wpływem **2 sprzecznych tendencji**,

a. konieczność wojenna,

b. zasada humanitaryzmu – międzynarodowe prawo humanitarne,

– **ważne ruchy pacyfistyczne** – stąd tendencje do tworzenia norm p.m. w duchu zasady humanitaryzmu,

2) **dawne prawo wojenne** – prawo zwyczajowe, a umowne prawo dopiero od XIX w. – Trybunał Norymberski np. uznał Regulamin Haski z 1907 r. dot. praw i zwyczajów wojny lądowej za kodyfikację norm zwyczajowych (więc wiążące niezależnie czy są stroną KH),

3) **inne umowy PMP:**

a) **1856** – Deklaracja w przedmiocie praw wojny morskiej (Paryż) – przyjęta po zakończeniu wojny krymskiej; dot. wykonywania prawa łupu, efektywności blokady morskiej oraz wprowadziła zakaz korsarstwa,

b) **1864** – Konwencja w sprawie polepszenia losu rannych wojskowych w armiach w polu będących (Genewa) – pierwsza konwencja „czerwonokrzyska” – na jej powstanie miały wpływ okrucieństwa wojny między Francją i Sardynią a Austrią w 1859 r.; zmieniana w 1906, 1929 i 1949 r.,

c) **1868** – Deklaracja petersburska o zakazie używania pocisków wybuchających małego kalibru,

d) **1899** – I konferencja pokojowa haska 3 konwencje, w tym 2 o prawie wojennym:

- II – o prawach i zwyczajach wojny lądowej,

- III – o przystosowaniu do wojny morskiej zasad Konwencji Genewskiej z 1864 r.,

- też deklaracje: o zakazie używania pocisków rozszerzających się lub rozpląszczających się w ciele ludzkim; o zakazie używania pocisków, których jedynym celem jest wydzielanie gazów duszących i trujących; o zakazie zrzucania pocisków i materiałów wybuchowych z balonów,

e) **1907** – II konferencja pokojowa haska – 13 konwencji, 11 dot. prawa wojennego:

- III – o rozpoczęciu kroków nieprzyjacielskich – ustaliła, że kroki wojenne między państwami powinny rozpoczynać od umotywowanego wypowiedzenia wojny,

- IV – o prawach i zwyczajach wojny lądowej (+ tzw. Regulamin Haski),

- V – o prawach i obowiązkach mocarstw i osób neutralnych w razie wojny lądowej,

- VI – dot. stanowiska prawnego nieprzyjacielskich statków handlowych na początku wojny,

- VII – w sprawie przemiany statków handlowych na okręty wojenne,

- VIII – o zakładaniu min wybuchających automatycznie za dotknięciem,

- IX – w sprawie bombardowania przez morskie siły zbrojne w czasie wojny,

- X – o przystosowaniu do wojny morskiej zasad Konwencji Genewskiej,

- XI – dot. pewnych ograniczeń w wykonywaniu prawa łupu w wojnie morskiej,

- XII – w sprawie utworzenia międzynarodowego Trybunału Łupów (nigdy nie weszła w życie),

- XIII – dot. praw i obowiązków mocarstw neutralnych w razie wojny morskiej,

f) **1925** – Protokół dot. zakazu używania na wojnie gazów duszących, trujących lub podobnych oraz środków bakteriologicznych (Genewa),

g) **1929** – Konwencja Genewska o polepszeniu losu rannych i chorych w armiach czynnych oraz Konwencja Genewska o traktowaniu jeńców wojennych,

h) **1936** – Protokół londyński w sprawie używania łodzi podwodnych,

- i) **1949** – Cztery Konwencje Genewskie o ochronie ofiar wojny:
 - I – o polepszeniu losu rannych i chorych w armiach w polu będących,
 - II – o polepszeniu losu rannych, chorych i rozbitków w wojnie morskiej,
 - III – o traktowaniu jeńców wojennych,
 - IV – o ochronie osób cywilnych podczas wojny.
- j) **1954** – Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego (Haga),
- k) **1977** – Dwa protokoły dodatkowe do Konwencji Genewskich z 1949 r.
 - I – protokół dodatkowy dot. ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych,
 - II – protokół dot. ochrony ofiar konfliktów zbrojnych nie mających charakteru międzynarodowego,
- 4) **wiele z w/w umów nie jest dostosowana do obecnych warunków technicznych,**
 - **Komisja P.M.** uznała, że wobec zakazu wojny, nie będzie zajmowała się pracami nad rewizją w/w umów, gdyż stanowiłoby to dla opinii publicznej znak niewiary w skuteczność środków ONZ,
 - **pogląd niesłuszny**, gdyż wybuchło dużo konfliktów od tamtej pory
 - **Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża** – prace nad rewizją prawa wojennego, **też ZO ONZ**, które w rezolucji zleciło SG zbadanie, czy nie trzeba zawrzeć nowych u.m. humanitarnych,
 - **od 1974–1977 r. w Genewie konferencja m.** dot. tego zagadnienia, a jej efektem 2 protokoły dodatkowe z 1977 r.

Obszar wojny i teatr wojny

1) **obszar wojny to terytoria, na których siły zbrojne stron wojujących mogą prowadzić działania wojenne, są to terytoria państw wojujących (lądowe, morskie, powietrzne) oraz obszary morza pełnego łącznie ze znajdującą się nad nimi przestrzenią powietrzną** – nie mogą być terytoria państw neutralnych oraz tzw. terytoria (obszary) zneutralizowane, a umowy o neutralizacji mogą być zawierane w czasie pokoju lub w czasie wojny, co wynika min. z IV KG z 1949 r.

2) **teatr wojny to ta część obszaru wojny, na której rzeczywiście toczą się działania wojenne**, więc jest to pojęcie węższe niż obszar wojny, ale czasem rzeczywiste działania wojenne odbywają się na obszarach zneutralizowanych (np. w 1956 i 1967 r. na Kanale Sueskim, który był obszarem neutralnym od 1888 r.).

3) **rozróżnienie na wojnę**

a. **lądową**

b. **morską**

c. **i powietrzną** – różne regulacje prawne

POCZĄTEK WOJNY

1) **zwyczajowo powstały pewne formy wypowiedzania wojny**, choć nie zawsze przestrzegane i aby uniknąć podstępnych ataków na **II konferencji haskiej w 1907 r. podpisano III Konwencję o rozpoczynaniu kroków nieprzyjacielskich**,

– **wymóg uprzedniego niedwuznacznego ostrzeżenia** (może to być forma umotywowanego wypowiedzenia wojny lub ultimatum, tj. pod groźbą wojny żądanie spełnienia postulatów w krótkim terminie)

– wielokrotnie naruszane.

a. **fakt wypowiedzenia wojny nie zmienia kwalifikacji wojny**,

b. **zmiana stosunków z pokojowych na wojenne, a dla państw nie biorących udziału powstają prawa i obowiązki państw neutralnych**,

c. **między stronami wojny** – zerwanie stos. dyplomatycznych i konsularnych, a umowy zawarte na czas pokoju ulegają zawieszeniu lub wygaśnięciu, też ograniczenie praw osób przynależności wrogiego państwa, a własność tego państwa jest ograniczana, sekwestrowana lub konfiskowana.

WOJNA LĄDOWA

Siły zbrojne – ich skład

1) m. prawo wojenne **oparte na podziale na ludność cywilną i siły zbrojne**, które mogą składać się z osób walczących (**kombatantów**) i niewalczących (**nie-kombatantów**, np. personel sanitarny, korespondenci wojenni, kapelani)

a) **siły zbrojne podlegają p.m. w dwojaki sposób**:

– **muszą przestrzegać praw i zwyczajów wojennych**,

– **pozostają pod ochroną prawa wojennego**, np. mają prawo do traktowania jak jeńcy wojenni.

2) **wg Regulaminu Haskiego z 1907 r. w skład sił zbrojnych mogą wchodzić**:

a) **armia regularna**,

b) **siły porządkowe (milicje)**,

c) **korpusy ochotnicze**,

– **włączenie sił porządkowych i korpusów ochotniczych do sił zbrojnych zależy od państwa, ale muszą spełniać następujące warunki**:

• **mieć odpowiedzialnego dowódcę**,

• **mieć stały i z daleka rozpoznawalny znak odróżniający**,

• **jawnie nosić broń**,

• **przestrzegać praw i zwyczajów wojennych**,

d) **powstanie masowe** – to ludność terytorium nie zajętego, która przy zbliżaniu się nieprzyjaciela spontanicznie chwyta za broń, aby walczyć z wkraczającymi wojskami (brak czasu na zorganizowanie się)

– **muszą spełniać 2 warunki**:

* jawnie nosić broń,

* przestrzegać praw i zwyczajów wojennych.

3) **partyzanci i ruch oporu – nie wymienienia ich Regulamin Haski**

a) **ruch oporu – na obszarach okupowanych walkę prowadziły zorganizowane siły patriotyczne, a przejawem ich działalności była min. walka prowadzona przez oddziały partyzanckie,**

b) **ich działalność nie była sprzeczna z p.m.**, choć nie mówi o nich Regulamin Haski, to **zawarta w IV Konwencji Haskiej tzw. klauzula Martensa** wymaga stosowania ochrony prawnej także w przypadkach nieprzewidzianych wyraźnie przez prawo haskie, która wynika ze zwyczajów, zasad ludzkości i wymagań sumienia publicznego,

c) **partyzanci/członkowie ruchu oporu korzystają z ochrony tylko gdy występują w akcji bojowej z bronią, przestrzegając praw i zwyczajów wojennych,**

d) **ruch oporu uznany za członków sił zbrojnych przez Konwencje Genewskie z 1949 r. (I i III) niezależnie na jakim działają terytorium,**

– status taki jak milicjantów i oddziałów ochotniczych (ich warunki),

e) **akcja terrorystyczna, prowadzona z ukrycia, bez przestrzegania praw i zwyczajów wojennych, nie podlega ochronie wg KG z 1949,**

4) **SZPIEDZY – to osoba, która działając potajemnie lub pod fałszywymi pozorami, zbiera lub stara się zbierać wiadomości w obrębie działań wojennych jednej ze stron z zamiarem przekazania tych wiadomości stronie przeciwnej**

a) **nie są chronieni** i mogą podlegać najwyższemu wymiarowi kary (ale musi być sąd), ale jeśli szpieg powróci do swojej armii, a potem dostanie się do niewoli musi być traktowany jak jeńiec wojenny

b) **nie jest szpiegiem zwiadowca**, który w mundurze przedostanie się w strefę działań wojennych w celu zbierania informacji potrzebnych dla własnej armii, nawet jak zamaskuje swój mundur i broń

5) **dezenterzy** – gdy dezenter dostanie się do niewoli, państwo może ukarać go zgodnie z prawem wew., **nie musi go traktować jak jeńca wojennego**

6) **najemnicy** – dawniej używanie ich było normalne, ale obecnie ze względu na wykorzystywanie ich w walce z ruchami narodowowyzwoleńczymi i państwami nowo powstałymi tendencja do odbierania im ochrony prawnej – tak min. w **I protokole dodatkowym z 1977 r. dotyczącym ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych (definicja najemnika + postanowienie, że nie posiada statusu kombatanta lub jeńca wojennego).**

Kroki nieprzyjacielskie

Środki szkodzenia nieprzyjacielowi

– działania wojenne – cel osłabienie lub zniszczenie sił zbrojnych przeciwnika
– wybór środków pozostawiony państwu, ale nie ma pełnej swobody, gdyż p.m. (zwyczajowe lub umowne) w duchu zasad humanitaryzmu wprowadza pewne nakazy i zakazy, np. w **Regulaminie Haskim z 1907 r.** zakaz używania trucizn, zdradzieckiego atakowania, atakowania poddających się, zakaz ogłaszania, że nikomu nie będzie darowane życie, zakaz używania broni zadającej zbytek cierpienia, zakaz konfiskaty własności nieprzyjaciela, chęć, że taka konieczność.

Bombardowania i oblężenia

– **Regulamin Haski** – zakaz atakowania lub bombardowania **nie broniących się miast, osiedli i budynków oraz ochrona specjalna budynków poświęconych nauce, sztuce i opiece społecznej, szpitali i miejsc skupienia chorych i rannych, miejsc kultu religijnego oraz pomników historycznych** (ochrona także podczas oblężenia i bombardowania, a warunek ochrony to by obiekty te nie były wykorzystywane do obrony).

Broń chemiczna i bakteriologiczna (= tzw. broń masowej zagłady)

1) **I konferencji haskiej w 1899 r.** – próba wprowadzenia zakazu używania gazów trujących i duszących ? pierwsze Niemcy użyły, a potem inne jako represalia

2) **po I wojnie światowej** potępione w traktatach pokoju – **1925 r. protokół genewski dot. zakazu jej używania** (40 państw, które uznały, że zakaz ten to powszechne p.m.)

3) **podczas II wojny światowej** – nie używane, z obawy przed represaliami

4) **obecnie zakaz ten ma charakter normy powszechnie obowiązującej** (wiąże wszystkich, nie tylko strony w/w protokołu), a **rezolucja ZO z 1966 r.** wezwwała do przestrzegania protokołu przez wszystkich i potępiła działalność sprzeczną z nim ? w **rezolucji ZO z 1969 r.** uznano, że większość państw przystąpiła do protokołu, albo oświadczyły, że podporządkowują się jego zadaniom i celom, a zasady i cele protokołu znalazły uznanie w praktyce państw, dlatego uznano, że protokół zawiera powszechnie uznane normy p.m. (w tym zakaz broni biologicznej)

Broń jądrowa (atomowa)

1) **brak umowy** stwierdzającej wprost zakaz jej użycia w jakichkolwiek przypadkach, ale **zakaz ten wynika z prawa zwyczajowego i pośrednio z wielu umów,**

2) **w szczególności użycie broni atomowej sprzeczne jest:**

- a) **z zasadą humanitaryzmu** – wyraźnie uznana we wstępie do IV KH,
- b) **z zasadą, że walka zbrojna prowadzona jest przeciwko siłom zbrojnym** a nie przeciwko ludności cywilnej,
- c) **z przepisami dot. bombardowania** – zakaz bombardowanie niebronionych i niewojskowych celów,
- d) **z zasadą, że nie wolno używać środków walki powodujących nadmierne cierpienia,**
- e) **z zasadą, że w wyniku kroków nieprzyjacielskich nie mogą być poszkodowane państwa neutralne,**

3) **1961 r. rezolucja ZO** – uznano, że użycie broni jądrowej przekracza cele wojny i powodowałoby nadmierne zniszczenia i cierpienia ludności, dlatego sprzeczne jest z PMP.

Własność na terytorium okupowanym

1) **zakaz niszczenia ruchomości i nieruchomości (prywatnej i państwowej)**, z wyjątkiem sytuacji gdy było to bezwzględnie konieczne dla operacji wojskowych,

2) **prawo zajęcia własności ruchomej państwa**, która może służyć celom wojennym, w tym pieniądze, fundusze i papiery wartościowe, magazyny i składy zaprowiantowania, środki transportu i składy broni) **oraz zarządzania nieruchomościami państwowymi**,

3) **własność prywatna – poszanowanie i zakaz konfiskaty – 2 wyjątki:**

a) **rekwizycje** (świadczenia rzeczowe) na potrzeby armii okupacyjnej,

b) **zajęcie** – użytkowanie przedmiotów zajętych (rzeczy do przesyłania wiadomości, przewozu osób lub rzeczy na lądzie, morzu i w powietrzu oraz składy broni i wszelkiego rodzaju materiał wojenny) z obowiązkiem ich zwrotu lub odszkodowaniem,

– własność społ. zakładów kultu religijnego, opieki społecznej, kształcenia, sztuki i nauki – jak własność prywatna.

Status jeńca wojennego

w oparciu o konwencję genewską z 1949 roku

Jeńcem wojennym jest członek sił zbrojnych państwa wojującego, który znalazł się we władzy nieprzyjaciela. Prawo dotyczące traktowania jeńców wojennych mieści się w Regulaminie Haskim z 1907 r. i w uzupełniającej ten regulamin III Konwencji Genewskiej z 1949 r., dotyczącej traktowania jeńców wojennych (w czasie drugiej wojny światowej obowiązywała Konwencja Genewska z 1929 roku). Jeńcy wojenni powinni być traktowani w sposób humanitarny. Ten, kto dostaje się do niewoli, znajduje się we władzy obcego państwa, nie zaś jednostki lub oddziały biorącego go do niewoli. Osoby te pozostają pod ochroną prawa międzynarodowego od chwili dostania się pod władzę nieprzyjacielską do czasu ich uwolnienia i ostatecznej repatriacji, która powinna nastąpić niezwłocznie po zakończeniu działań wojennych. Za zgodne z prawem traktowanie jeńców wojennych odpowiada zarówno jednostka wykonująca nad nimi władzę, jak i państwo zatrzymujące.

Państwo zatrzymujące może jeńca wojennego internować w obozach, miastach lub innych miejscowościach. W żadnym wypadku nie można umieszczać jeńców wojennych w pobliżu działań wojennych lub chronić pewne obiekty albo okręgi przez wysłanie tam jeńców wojennych. Państwo zatrzymujące obowiązane jest zapewnić jeńcom wojennym odpowiednie pomieszczenia, wyżywienie i umundurowanie. W niewoli jeńcy wojenni podlegają prawu, regulaminom i rozkazom obowiązującym w państwie zatrzymującym. Za niezachowanie tych przepisów można jeńca pociągnąć do odpowiedzialności (również do odpowiedzialności karnej), ale trzeba szanować obowiązujące w tym zakresie normy prawa międzynarodowego. Jeńcy wojenni mogą być zatrudnieni jako robotnicy, z tym że praca ta nie może być niebezpieczna ani szkodliwa dla ich zdrowia. Podoficerowie mogą być zatrudnieni przy pracach nadzorczych, a oficerowie tylko wtedy, jeśli sami zwrócą się o prace. W żadnym wypadku nie wolno ich do pracy zmuszać. Jeńcy wojenni mają prawo – we wszystkich okolicznościach – do poszanowania swego honoru i czci. Państwo zatrzymujące obowiązane jest traktować wszystkich jeńców wojennych na zasadzie równości, niezależnie od rasy, narodowości, religii, poglądów politycznych lub innych czynników odróżniających

Zasady traktowania rannych podczas wojny lądowej w oparciu o Konwencję Genewską z 1949 roku

Chorzy i ranni powinni być traktowani w sposób humanitarny oraz leczeni przez tę stronę konfliktu, we władzy której się znajdują. Zabronione są wszelkie zamachy na ich życie, a w szczególności ich dobijanie lub świadome pozostawienie bez opieki lekarskiej. Po bitwie strony konfliktu powinny niezwłocznie wydać wszelkie możliwe zarządzenia w celu wyszukania i zebrania rannych i chorych. Ochronie podlegają również stale zakłady służby zdrowia, szpitale i ruchome formacje sanitarne. Nie mogą być one w żadnych okolicznościach przedmiotem ataku, przy czym obowiązkiem państw walczących jest, w miarę możliwości, takie umieszczanie tych zakładów lub formacji, żeby atakowanie obiektów wojсковых nie narażało ich na niebezpieczeństwo. Prawo do ochrony upada, jeżeli wbrew zadaniom humanitarnym zakładów lub formacji takich używa się do działań na szkodę nieprzyjaciela. Z ochrony korzystają także transporty chorych i rannych oraz sprzętu sanitarnego. Personel sanitarny stron walczących, który dostał się we władzę nieprzyjaciela, może być zatrzymany tylko wówczas, gdy tego wymaga potrzeba opieki lekarskiej nad jeńcami wojennymi.

Zasady traktowania rannych rozbitków podczas wojny morskiej w oparciu o konwencję genewską z 1949 roku

W czasie działań wojennych na morzu należy, podobnie jak w wojnie lądowej, zapewnić ochronę chorych i rannych oraz dodatkowo jeszcze rozbitków. Zagadnieniami tymi zajmuje się II Konwencja Genewska z 1949 r. Jeśli idzie o rozbitków, to istnieje obowiązek ich wyławiania; nie powinni być oni nigdy przedmiotem ataku. Po każdej bitwie morskiej państwa wojujące zobowiązane są wydać niezwłocznie wszelkie możliwe zarządzenia w celu wyszukania i zabrania rozbitków, rannych i chorych. Wojskowe statki szpitalne nie podlegają atakowi lub zajęciu. Statki te powinny być odpowiednio oznakowane (znakiem czerwonego krzyża lub innymi uznanymi znakami rozpoznawczymi). Statki szpitalne nie mogą być używane do działań wyrządzających szkodę nieprzyjacielowi, gdyż wówczas mogą być pozbawione ochrony przyznanej im przez prawo.

Ochrona ludności cywilnej

Ludność cywilna, nie biorąca udziału w wojnie, musi być zabezpieczona przed skutkami działań wojennych. Ochronę taką przewidują normy zwyczajowe oraz umowy międzynarodowe, w tym IV Konwencja Genewska z 1949 r., dotycząca ochrony osób cywilnych w czasie wojny. Ochronie ogólnej przed niektórymi

skutkami wojny podlega cała ludność cywilna państw walczących na zasadzie równości, bez względu na:

- a. rasę,
- b. narodowość,
- c. religię,
- d. lub przekonanie polityczne.

Szczególną ochronę konwencja przewiduje dla:

- a) rannych,
- b) chorych,
- c) kobiet ciężarnych i dzieci.

Osoba chroniona nie może działać na szkodę interesów państwa, pod którego władzą się znajduje. Innymi słowy, ochrona udzielana jednostce nie może szkodzić bezpieczeństwu państwa. Stosowanie konwencji może odbywać się przy pomocy i pod kontrolą mocarstw opiekuńczych, strzegących interesów państw walczących.

Zadania mocarstw opiekuńczych mogą spełniać także instytucje międzynarodowe (np. Czerwony Krzyż), jeżeli strony walczące zgodnie taką instytucję wyznaczają.

Pośród sposobów ochrony ludności stron walczących IV Konwencja Genewska wymienia:

- a. strefy bezpieczeństwa,
- b. strefy zneutralizowane,
- c. ewakuację stref oblężonych lub otoczonych,
- d. ochronę szpitali cywilnych,
- e. i wolność przewozu pomocy dla ludności.

Osoby chronione mają prawo, we wszystkich okolicznościach, do poszanowania ich godności, honoru, praw rodziny, przekonań i praktyk religijnych, zwyczajów i obyczajów. Kobiety są chronione przed wszelkim uwłaczaniem ich czci, zwłaszcza przed gwałtem i zmuszaniem do nierządu.

IV Konwencja Genewska zabrania stosowania wobec osób chronionych jakiegokolwiek przymusu (zwłaszcza w celu uzyskania informacji), środków mogących wywołać cierpienia fizyczne lub wyniszczenie osób chronionych, nadmiernych kar oraz wszelkich środków zastraszenia i terroru. Także rabunek i branie zakładników są zabronione.

Pakt Brandta – Kelloga Pierwszą umową wielostronną, która zawierała bezwzględny zakaz wojny agresywnej między kontrahentami, był podpisany w 1928 r. w Paryżu pakt przeciwojenny (zwany również paktem paryskim, paktem F. Kelloga lub Brianda – Kelloga). Był on umową, obowiązującą w 1939 r. około 60 państw, a więc prawie wszystkie istniejące wówczas państwa, w tym wszystkich późniejszych agresorów (Niemcy, Włochy, Japonia).

Pakty paryski w art. 1 zawiera uroczyste potępienie uciekania się do wojny w celu załatwiania sporów międzynarodowych oraz wyrzeczenie się wojny jako narzędzia polityki narodowej we wzajemnych stosunkach. dopełnieniem postanowienia o wyrzeczeniu się wojny jest art. 2 paktu, który uznaje, że sposoby załatwiania lub rozstrzygania wszelkich sporów lub zatargów, niezależnie od ich istoty lub pochodzenia, będą poszukiwane wyłącznie za pomocą środków pokojowych.

Pakt paryski, zakazujący wojny agresywnej, nie wykluczał jednak możliwości wojny obronnej. We wstępie do paktu stwierdzono, że państwo łamiące pakt nie korzysta z jego ochrony, a więc dopuszczalna jest pomoc dla ofiar napaści, a zatem nie tylko obrona indywidualna, lecz również zbiorowa. Przewidując wyrzeczenie się wojny „jako narzędzia polityki państwowej” – pakt dopuszczał akcję zbiorową Ligi Narodów (wojnę sankcyjną). Data wejścia w życie paktu paryskiego jest datą przełomową w rozwoju prawa międzynarodowego. Od tego czasu wojna agresywna została usunięta poza prawo. Prawo międzynarodowe przestało być prawem „wojny i pokoju”, a stało się prawem pokoju i pokojowego współistnienia.

Inne dokumenty międzynarodowe współtworzące współczesne prawo humanitarne.

- **1907 1954 Konwencje Haskie o ochronie dóbr kultury**
- **1972 r.** – Konwencja o zakazie doskonalenia, produkowania i przechowywania broni bakteriologicznych (biologicznych) i toksycznych oraz o ich zniszczeniu.
- **1980 r.** – Konwencja o zakazie lub ograniczeniu używania pewnych broni konwencjonalnych, które mogą być uważane za powodujące nadmierne cierpienia lub za posiadające niekontrolowane skutki.
- Obejmuje ona:
 - *I Protokół* - o niewykrywalnych odłamkach.
 - *II Protokół* - o zakazie lub ograniczeniu używania min - pułapek i innych podobnych urządzeń
 - *III Protokół* - o zakazie lub ograniczeniu używania broni zapalających.

Ograniczenie zbrojeń – traktat o nierozprzestrzenianiu broni jądrowej z 1968 roku.

Użycie i rozprzestrzenianie broni jądrowej sprzeczne jest:

1) z zasadą humanitaryzmu, która wyraźnie uznana została we wstępie do IV Konwencji Haskiej i która musi być respektowana przez strony wojujące również w przypadkach, gdy jakieś zagadnienie nie jest uregulowane przez prawo umowne;

2) z zasadą, że walka zbrojna prowadzona jest przeciwko siłom zbrojnym przeciwnika, a nie przeciwko ludności cywilnej. Z charakteru broni atomowej wynika bowiem, że skutki jej działania dotknęłyby przede wszystkim lub co najmniej w równej mierze ludność cywilną;

3) z przepisami dotyczącymi bombardowania, które zakazują bombardowania obiektów niebronionych lub dopuszczają tylko bombardowanie obiektów wojskowych. Przy bombardowaniu atomowym zniszczeniu ulegają wszelkie obiekty, niezależnie od charakteru i przeznaczenia. Nie jest też możliwe przestrzeganie art. 27 Regulaminu Haskiego dotyczącego oszczędzania, w miarę możliwości, świątyń, gmachów służących celom nauki, sztuki i dobroczynności, pomników historycznych, szpitali oraz miejsc, gdzie zgromadzili się chorzy i ranni. Państwo, używając broni atomowej, z góry „godzi się” na zniszczenie tych obiektów;

4) z zasadą, że nie wolno używać środków walki powodujących nadmierne cierpienie. Wiadomo, że porażenie radioaktywne może prowadzić do takich cierpień i śmierci po upływie długiego czasu bombardowania;

5) z zasadą, że w wyniku kroków nieprzyjacielskich nie mogą być poszkodowane państwa neutralne. Skutki działania broni jądrowej prawdopodobnie dotknęłyby również terytoria państw neutralnych.

6) *Ius In bello* – prawo wojenne (prawo do samoobrony indywidualnej i zbiorowej, możliwość stosowania sankcji zbrojnych).

CODE OF CONDUCT

I

I am an American, fighting in the forces which guard my country and our way of life. I am prepared to give my life in their defense.

II

I will never surrender of my own free will. If in command I will never surrender the members of my command while they still have the means to resist.

III

If I am captured I will continue to resist by all means available. I will make every effort to escape and aid others to escape. I will accept neither parole nor special favors from the enemy.

IV

If I become a prisoner of war, I will keep faith with my fellow prisoners. I will give no information or take part in any action which might be harmful to my comrades. If I am senior, I will take command. If not, I will obey the lawful orders of those appointed over me and will back them up in every way.

V

When questioned, should I become a prisoner of war, I am required to give name, rank, service number, and date of birth. I will evade answering further questions to the utmost of my ability. I will make no oral or written statements disloyal to my country and its allies or harmful to their cause.

VI

I will never forget that I am an American, fighting for freedom, responsible for my actions, and dedicated to the principles which made my country free. I will trust in my God and in the United States of America.

Definicja wojny w prawie międzynarodowym:

Wojna w sensie prawnym oznacza zerwanie między państwami stosunków pokojowych i przejście do stosunków wojennych, które charakteryzują się walką zbrojną i atakami wrogimi skierowanymi przeciwko drugiemu państwu. Dawniej stan wojny uważany był za dopuszczalny przez prawo, a tzw. *ius ad bellum* za atrybut suwerenności państwowej.

Często wojnę identyfikuje się ze stanem walki zbrojnej między państwami. Identyfikacja taka nie jest zupełnie ścisła. Należy bowiem odróżnić: stan wojny od walki zbrojnej, czyli działań wojennych.

Zwykle walka zbrojna kończy się, zanim państwa wojujące zamienią stan wojny na stan pokoju na mocy traktatu pokojowego czy na podstawie aktu jednostronnego uznającego zakończenie stanu wojny. Niekiedy toczą się między państwami działania wojenne (istnieje walka zbrojna) bez wypowiedzenia wojny i wprowadzenia między nimi stanu wojny. Stan wojny jest więc równoznaczny z walką zbrojną i odwrotnie.

Prawo międzynarodowe reguluje przede wszystkim stosunki między państwami, a więc i walę zbrojną między nimi. Jednakże ma ona również zastosowanie do konfliktów zbrojnych, których podmiotami lub jednym z podmiotów nie jest państwo. Chodzi tu np. o wojnę domową, wojnę narodowowyzwoleńczą itp., jeżeli druga strona zostanie uznana za stronę wojującą

Rodzaje konfliktów zbrojnych

Wśród konfliktów najczęściej wyróżnia się:

- werbalne (protest, sprzeciw, ostrzeżenie, groźba),
- akcje konfliktowe (zerwanie stosunków dyplomatycznych, konfiskata, demonstracja siły lub jej użycie),
- międzynarodowe – oznaczają walkę dwóch lub więcej państw rozciągniętą w czasie i przestrzeni,
- bez znaczenia międzynarodowego – w tym wypadku tylko jedna strona ma moc prawnomiędzynarodową.

1. narodowowyzwoleńcze

2. obronne

3. antykolonialne

4. narodowowyzwoleńcze

- lądowe

- morskie

- powietrzne

a. z użyciem środków chemicznych,

b. z użyciem środków biologicznych,

c. z użyciem środków nuklearnych.

Rodzaje konfliktów:

Wewnętrzny – zachodzi wewnątrz państwa, może występować na tle problemów etnicznych, mniejszości interesów bądź różnych stanowisk grup interesów, mogą być to konflikty polityczne bądź społeczne czy ekonomiczne.

Konflikt umiędzynarodowiony polega na tym iż jest to konflikt który dotyczy większej liczby państw, nie odbywa się wewnątrz państwa lecz ma wpływ na

arenę polityczną, na przykład terroryzm – takim konfliktem może być konflikt zbrojny.

Konflikt zbrojny może zostać zainicjowany w formie incydentu zbrojnego, akcji zbrojnej i innych starć zbrojnych o ograniczonym zakresie i stanowić próbę rozstrzygnięcia.

Ćwiczenia kontrolne

Legalność wojny jako środka rozwiązywania konfliktów międzynarodowych

Na zasadzie bezwzględnego zakazu agresji zbudowany jest system Organizacji Narodów Zjednoczonych. Już wstęp do Karty głosi, że celem członków ONZ jest „uchronić przyszłe pokolenia od klęski wojny”. Artykuł 1 uznaje za główny cel ONZ utrzymanie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, a art. 2 ust. 4 stwierdza, że: „Wszyscy członkowie powinni w swych stosunkach międzynarodowych powstrzymać się od stosowania groźby lub użycia siły przeciwko nietykalności terytorium albo niepodległości politycznej któregośkolwiek państwa, lub wszelkiego innego sposobu, niezgodnego z zasadami Narodów Zjednoczonych.”

Karta dopuszcza jednak samoobronę i zbiorową akcję przeciw agresorowi. Artykuł 51 stwierdza: „Nic w niniejszej Karcie nie może uchybiać niepozbawalnemu prawu do samoobrony indywidualnej lub zbiorowej w przypadku napaści zbrojnej na któregośkolwiek członka Narodów Zjednoczonych, zanim Rada Bezpieczeństwa nie podejmie niezbędnych zarządzeń w celu utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa”.

Zakaz agresji, potwierdzony w Karcie NZ, jest jedną z podstawowych i powszechnie obowiązujących zasad współczesnego prawa międzynarodowego, a jego naruszenie jest zbrodnią przeciwko pokojowi. Norma ta ma charakter *ius cogens*. Zakaz wojny agresywnej uznawany jest przez wszystkie państwa. Nawet te państwa, które dopuszczały się aktów agresji, nigdy otwarcie nie występowały przeciwko samej zasadzie zakazu wojny agresywnej, ale w rozmaity sposób starały się usprawiedliwiać, np. dowodząc, że aktu agresji dopuściła się strona przeciwna, że musiały się bronić przed agresywną polityką drugiego państwa lub że akcja ich nie ma charakteru wojny agresywnej, ale ma charakter porządkowy lub policyjny.

Reguły wypowiedzenia wojny w oparciu o konwencję haską z 1907 roku

Od dawna utarły się zwyczajowo pewne formy wypowiedzania wojny. Nie zawsze jednak były one przestrzegane, a w historii pełno jest przypadków podstępów, wiarołomstwa i ataków bez uprzedzenia.

Na przykład

w 1904 roku Japonia zaatakowała bez uprzedzenia okręty rosyjskie w Port Artur, co dało początek wojnie japońsko – rosyjskiej. Aby uniknąć tego rodzaju wypadków zaskoczenia, na II konferencji haskiej w 1907 r. podpisano III Konwencję o rozpoczynaniu kroków nieprzyjacielskich. Konwencja wymaga, by kroki nieprzyjacielskie nie były rozpoczynane bez uprzedniego niedwuznacznego ostrzeżenia, które może mieć formę umotywowanego wypowiedzenia wojny bądź ultimatum z warunkowym wypowiedzeniem wojny. Ultimatum takie jest oświadczeniem jednego państwa skierowanym do drugiego państwa, w którym pod groźbą wojny żąda ono spełnienia ściśle określonych warunków w ustalonym i nieprzekraczalnym terminie, z reguły bardzo krótkim (12, 24, 48 godzin).

Student powinien odpowiedzieć na pytanie:

Dnia 23 października 1956 roku w Budapeszcie odbyły się masowe demonstracje, w czasie których ich uczestnicy wzywali rząd do włączenia do jego składu p. Imre Nagy. W czasie demonstracji żądano ukarania winnych krwawych czystek z okresu stalinowskiego. W nocy rozpoczęły się walki między demonstrantami a siłami rządowymi. I Sekretarz Komunistycznej Partii Węgier Erno Gero poprosił wojska radzieckie o interwencję i zdławienie kontrrewolucji. Dnia 24 października 1956 roku KPW poleciła jednak p. Nagy sformować nowy rząd. Dnia 1 listopada 1956 roku rząd Imre Nagy wypowiedział Układ Warszawski i zażądał, by wszystkie obce wojska opuściły terytorium państwa. Dnia 4 listopada 1956 roku oddziały radzieckie wkroczyły do Budapesztu (pomimo oporu mieszkańców stolicy i wbrew woli rządu I. Nagy).

Czy interwencja ZSRR na Węgrzech dokonana została w wykonaniu prawa do samoobrony zbiorowej w rozumieniu art. 51 Karty Narodów Zjednoczonych?

Rozdział XI

Rozwiązywanie sporów międzynarodowych

Podstawowe definicje

Konwencje haskie z 1907r. przewidywały możliwość pokojowego rozwiązywania konfliktów poprzez:

- a) dobre usługi i mediacje,
- b) komisja badań.

Definicja sporu w wyroku MTS z 1950 r.:

Spór oznacza „sytuację, w której punkty widzenia dwóch stron są wyraźnie przeciwstawne.

DEFINICJA

SPÓR – sytuacja, w której punkty widzenia dwóch stron, dotyczące ich interesów lub poglądów prawnych, są wyraźnie przeciwstawne

poza tym występują:

- **SYTUACJA** mogąca prowadzić do sporu
- **NAPIĘCIE** w stosunkach

Art. 12–17 Paktu Ligi Narodów przewidywały przekazywanie sporów, oprócz arbitrażu, Stałemu Trybunałowi Sprawiedliwości Międzynarodowej.

Art.1 KNZ celem dla którego powołano do życia ONZ, jest „załatwianie i rozstrzyganie sporów lub sytuacji mogących prowadzić do naruszenia pokoju w drodze pokojowej według zasad sprawiedliwości i prawa międzynarodowego”

Art. 33 KNZ

strony przed przekazaniem do Rady Bezpieczeństwa ONZ lub do Zgromadzenia Ogólnego sporu zagrażającego utrzymaniu międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa powinny dążyć do jego załatwienia w drodze rokowań i innych sposobów pokojowego załatwiania sporów.

Klasyfikacja metod pokojowego załatwiania sporów

Klasyfikacja metod pokojowego załatwiania sporów

pozasądowe (dyplomatyczne)

- rokowania (negocjacje)
- dobre usługi
- mediacja
- komisja badań
- koncyliacja

sądowe

- arbitraż
- sądownictwo stałe

Art.33 ust.1 KNZ

Strony uczestniczące w sporze będą dążyć do jego załatwienia w drodze:

a) rokowań, rokowania należy prowadzić „w duchu wspólnych interesów” określone są jako proces, w trakcie którego państwa starają się usunąć różnice zdań w drodze wymiany poglądów w celu osiągnięcia porozumienia obie strony powinny wynieść jakąś korzyść z rokowania czy też przynajmniej wynieść przekonanie, że odniosły pewną korzyść badań,

NEGOCJACJE - ROKOWANIA

mają na celu usunięcie różnic zdań w drodze wymiany poglądów

obie strony godzą się na wypracowany kompromis

brak stosunków dyplomatycznych nie wyklucza możliwości prowadzenia rokowań

wskazane by strony stosowały tę metodę w celu osiągnięcia porozumienia, a nie jako wymóg formalny do rozpoczęcia innych metod

MEDIACJA

w rokowaniach, obok państw w sporze uczestniczy strona trzecia: państwo, organizacja międzynarodowa, osoba fizyczna

mediator dąży do ułatwienia znalezienia rozwiązania pozostając neutralnym w sporze

mediator jest doradcą, może udzielać zaleceń, co do sposobów rozwiązania sporu, ale nie jest sędzią ani arbitrem

zadaniem mediatora jest znalezienie kompromisu

b) dobrych usług i mediacji, które są procedurami pomocniczymi, ułatwiającymi rokowania bezpośrednie między stronami i nawiązanie ich w razie zerwania; rola mediatora polega na pogodzeniu przeciwnych pretensji i na złagodzeniu niechęci, jaka mogłaby wynikać między państwami spór wiodącymi,

DOBRE USŁUGI

doprowadzenie do negocjacji, ale bez możliwości uczestniczenia w nich

oferent d. u. nie może wysuwać własnych propozycji rozwiązania konfliktu, ma obowiązek zachowania neutralności

pomocne w sytuacji, gdy państwa w sporze nie mają nawiązanych stosunków dyplomatycznych

c) koncyliacji, rozjemstwa, rozstrzygnięcia sądowego, odwołania do organów lub układów regionalnych.

Koncyliacja jest metodą załatwienia sporów międzynarodowych wszelkiego rodzaju, zgodnie z którą strony powołują komisję bądź to na podstawie stałej, bądź też w trybie ad hoc dla zajęcia się sporem: komisja ta zmierza do bezstronnego zbadania sporu i podejmuje próbę ustalenia warunków rozwiązania, które mogłyby być przyjęte przez strony, albo też dostarczenia stronom pomocy w załatwieniu sporu, o jaką one się zwrócą.

d) albo w drodze innych środków pokojowych według własnego wyboru.

obowiązek pokojowego regulowania sporów

Konwencja haska o pokojowym regulowaniu sporów międzynarodowych z 1899 r. i 1907 r.

Pakt Ligi Narodów 1919 r. (art. 12-15 Paktu)

Pakt Brianda-Kellogga (Pakt Paryski) 1928 r.

Karta Narodów Zjednoczonych 1945 r.
art. 2 ust. 3 oraz art. 2 ust. 4

Współczesne środki oddziaływań

a) środki dyplomatyczne

państwa uczestniczące w sporze współdziałają w załatwieniu sporu, zachowując do ostatniej fazy trwania sporu możliwość podjęcia ostatecznej decyzji w drodze rokowań,

b) sądy międzynarodowe:

– sądy rozjemcze czyli arbitraż międzynarodowy – polega na załatwieniu sporu pomiędzy państwami za pomocą orzeczenia wydanego przez jednego lub więcej arbitrów wybranych przez strony.

– sądy stałe:

- Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości
- stałe sądy regionalne
- Trybunał Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich
- Europejski Trybunał Praw Człowieka
- Międzyamerykański Trybunał Praw Człowieka z siedzibą w San Jose

c) metody perswazji

d) negocjacje i tzw. gra przetargowa

e) środki przemocy

kiedy środki dyplomatyczne nie przynoszą pożądanych rezultatów istnieje wśród państw przekonanie, że przeciwnika można zmusić do określonych zachowań przez użycie przemocy.

Środki przymusu nie będące wojną:

1. retorsja – polega na zastosowaniu przez państwo a wobec państwa b, które naruszyło interesy drugiego państwa, podejmując środki zgodne z prawem międzynarodowym, środków podobnej natury.

2. represalia – są to bezprawne działania, będące odwetem za dokonane uprzednio podobne bezprawie, mające na celu wymuszenie od strony przeciwnej poszanowania prawa międzynarodowego; przy stosowaniu represaliów należy przestrzegać zasady proporcjonalności i zasady humanitarności; można je stosować w czasie pokoju oraz w czasie wojny.

Środki stosowane w charakterze represaliów:

a) embargo – polega na zajęciu statków obcego państwa i znajdujących się na nich ładunków w portach państwa stosującego embargo; ten rodzaju embargo odróżnić należy od embarga na broń czy embarga finansowego

b) blokada pokojowa – polega na przerwaniu komunikacji morskiej z portami innego państwa za pomocą okrętów wojennych nie dopuszczających statków handlowych do portów stosowanie blokady pozostaje w sprzeczności z postanowieniem karty NZ dotyczącym zakazu użycia siły i zakazu interwencji; art.42 KNZ w dopuszcza stosowanie blokady jako jednej z sankcji zarządzonych przez radę bezpieczeństwa

c) okupacja pokojowa – polega na zajęciu części terytorium lądowego drugiego państwa bez wypowiedzenia wojny i bez oporu zbrojnego ze strony państwa okupowanego; Okupację pokojową odróżniamy od okupacji wojennej

Konwencje genewskie z roku 1949 o ochronie ofiar wojny:

a) zabraniają stosowania represaliów wobec rannych, chorych i rozbitków znajdujących się pod ochroną konwencji (art.46 i konwencji i art.47 ii konwencji),

b) osób cywilnych i ich mienia (art. 33 iv konwencji), jeńców (art.13 iii konwencji),

c) dóbr kulturalnych (art.4 a konwencji haskiej z roku 1954).

Najciekawsze wyroki sądowe

OSK 250/04 – Wyrok NSA z 2004–09–16

Działania organu administracji publicznej podejmowane w związku z ogłaszaniem umowy międzynarodowej nie dotyczą uprawnień lub obowiązków wynikających z przepisów prawa, a wobec tego w tych sprawach skarga do sądu administracyjnego jest niedopuszczalna, także w przypadku bezczynności organu w tych sprawach i z tego względu podlegała odrzuceniu. Oznacza to, że sąd administracyjny nie jest właściwy do oceny, czy Układ został ratyfikowany, czy Układ ten został czy nie został wykonany oraz czy właściwy organ jest zobowiązany do ogłoszenia Układu w Dzienniku Ustaw RP.

Pytania kontrolne

A) Domniemanie obejmuje następujące grupy, zgodnie z treścią art. 7. Konwencji Wiedeńskiej o prawie traktatów z 1969 r w stosunku niektórych kategorii osób, które nie muszą przedstawiać pełnomocnictw:

- Głowy państw, szefowie rządów, ministrowie spraw zagranicznych – mogą dokonywać wszelkich czynności związanych z zawarciem umowy.

- Szefowie misji dyplomatycznych – korzystają z domniemania tylko w stosunkach z państwem przyjmującym i dotyczy tylko przyjęcia tekstu.

- Przedstawiciele organów samorządu terytorialnego przy organizacjach, organach lub konferencjach międzynarodowych – domniemanie dotyczy przyjęcia tekstu traktatu w ramach tego organu, organizacji lub konferencji międzynarodowej.

B) Do przyczyn wygaśnięcia umowy przewidzianej w postanowieniach umawianych się stron nie należy:

- upływ czasu na jaki umowa została zawarta,
- wypowiedzenie umowy zgodnie z jej postanowieniami,
- powstanie nowej normy *ius cogens*.

Załączniki

Załącznik 1

Mini słowniczek pojęć w języku angielskim prawa międzynarodowego publicznego

Diplomatic law

Diplomatic law is that area of international law that governs permanent and temporary diplomatic missions. A fundamental concept of diplomatic law is that of diplomatic immunity, which derives from state immunity.

Key elements of diplomatic law are the immunity of diplomatic staff, the inviolability of the diplomatic mission and its grounds, and the security of diplomatic correspondence and diplomatic bags. Famous cases involving the breaking of diplomatic laws includes the Iran hostage crisis in 1979, the shooting of a British police woman from the Libyan Embassy in London in 1984, and the discovery of a former Nigerian Minister in a diplomatic crate at Stansted airport in 1984. It is also an accepted principle of customary international law and is recognised between countries as a matter of practicality. Diplomatic law is often strictly adhered to by states because it works on reciprocity. For example, if you expel diplomats from a certain country, then your diplomats will most likely be expelled from that country.

The International Court of Justice

Only States can be parties to contentious proceedings before the International Court of Justice (ICJ). The ICJ has no jurisdiction to deal with applications from individuals, NGOs, corporations or any other private entity. However, the Court has permitted written submissions from amicus when exercising its advisory jurisdiction, including from an entity having observer status in the UN General Assembly. International proceedings address questions involving the responsibility of States by reference to the Articles on the Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts drafted by the International Law Commission and adopted by the UN General Assembly. Australia considers that these Articles 'have proven their worth as a persuasive source of guidance for both governments and courts' and '[i]t is evident that there is a growing body of practice on utilizing the Articles'.

International Law

Traditionally, international law consisted of rules and principles governing the relations and dealings of nations with each other, though recently, the scope

of international law has been redefined to include relations between states and individuals, and relations between international organizations. Public International Law concerns itself only with questions of rights between several nations or nations and the citizens or subjects of other nations. In contrast, Public International Law deals with controversies between private persons, natural or juridical, arising out of situations having significant relationship to more than one nation. In recent years the line between public and private international law have become increasingly uncertain. Issues of private international law may also implicate issues of public international law, and many matters of private international law have substantial significance for the international community of nations

State immunity

The doctrine and rules of state immunity concern the protection which a state is given from being sued in the courts of other states. The rules relate to legal proceedings in the courts of another state, not in a state's own courts. The rules developed at a time when it was thought to be an infringement of a state's sovereignty to bring proceedings against its officials in a foreign country.

There is now a trend in various states towards substantial exceptions to the rule of immunity; in particular, a state can be sued when the dispute arises from a commercial transaction entered into by a state or some other nonsovereign activity of a state. The United Nations Convention on Jurisdictional Immunities of States and their Property, which is not yet in force, formulates the rules and the exceptions to them. It does not cover criminal proceedings, and it does not allow civil actions for human rights abuses against state agents where the abuse has occurred in another country.

State responsibility for breaches of international environmental law

States are generally responsible for breaches of their obligations under international law,⁹ including international environmental law.¹⁰ The extent of this responsibility is not well-established, particularly with respect to actions by non-State actors and to liability for harm caused. At the request of the UN General Assembly, the International Law Commission (ILC) attempted to codify the extent of State responsibility with a set of Draft Articles. The ILC's Articles have been commended by the UN General Assembly¹³ and cited by the International Court of Justice (ICJ), though the law continues to develop.

Subjects of international law

In Public international law, the subjects of international law traditionally included states. Since the establishment of international criminal tribunals,

individuals are also proper subjects of international law. Other international actors include transnational corporations, nonstate actors, terrorist groups. The regulation of these actors' activities in the international sphere is one of the most pressing concerns of contemporary international law

The United Nations, the most influential among international organizations, was created on June 26, 1945. The declared purposes of United Nations are to maintain peace and security, to develop friendly relations among nations, to achieve international cooperation in solving international problems, and to be a center for harmonizing the actions of the nations and attaining their common ends. The Charter of the United Nations has been adhered to by virtually all states. Even the few remaining non-member states have acquiesced in the principles it established. The International Court of Justice is established by the UN Charter as its principal judicial organ

Przykłady pytań i testów egzaminacyjnych

Pytania obejmujące zagadnienia ogólne.

1. Co to jest społeczność międzynarodowa?
2. Jak definiujemy prawo międzynarodowe publiczne?
3. Jaka jest systematyka prawa międzynarodowego?
4. Jaka jest podstawa obowiązywania prawa międzynarodowego?
5. Jakie są funkcje (przedmiot) prawa międzynarodowego?
6. W jaki sposób prawo międzynarodowe oddziałuje na stosunki wewnętrzne?
7. Jakie są cechy charakterystyczne prawa międzynarodowego?
8. Czy prawo międzynarodowe jest prawem?
9. Jakie rodzaje sankcji występują w prawie międzynarodowym?
10. Co to są środki odwetowe?
11. Co to są retorsje?
12. Co to są represalia?
13. Jak należy rozumieć pojęcie *countermeasures*?
14. Co to jest embargo?
15. Co to jest blokada pokojowa?
16. Co to są normy o charakterze *ius cogens*?
17. Czy w prawie międzynarodowym można mówić o hierarchii norm?

Pytania obejmujące zagadnienie Źródła prawa międzynarodowego.

1. Co to jest umowa międzynarodowa?
2. Co to jest traktat w świetle Konwencji wiedeńskiej z 1969 r.?
3. Jakie wyróżniamy rodzaje umów międzynarodowych?
4. Jakie znaczenie ma parafowanie traktatu?
5. Kto w świetle Konwencji wiedeńskiej z 1969 r. jest uprawniony do podpisania traktatu?
6. Jaka jest kolejność składania podpisów pod tekstem umowy międzynarodowej?
7. W jaki sposób dochodzi do zawarcia umowy międzynarodowej w drodze wymiany not?
8. Jak rozumiano pojęcie ratyfikacji traktatu w klasycznym prawie międzynarodowym?
9. Co to jest ratyfikacja traktatu z punktu widzenia prawa międzynarodowego?
10. Jaka jest budowa klauzuli ratyfikacyjnej?

11. Jakie funkcje pełni depozytariusz w świetle Konwencji wiedeńskiej z 1969 r.?
12. Jakie są skutki niezarejestrowania umowy międzynarodowej?
13. Co oznacza i do jakich umów ma zastosowanie zasada *pacta sunt servanda*?
14. Jakie znamy klasyfikacje przesłanek nieważności traktatów w świetle Konwencji wiedeńskiej z 1969 r.?
15. Czy w świetle Konwencji wiedeńskiej z 1969 r. można powołać się na naruszenia prawa wewnętrznego, żeby unieważnić zgodę na związanie się traktatem?
16. Jakiego rodzaju błąd może stanowić podstawę nieważności traktatu?
17. Czy przymus stanowi przesłankę nieważności traktatu?
18. Od kiedy traktat jest prawem obowiązującym?
19. Od kiedy traktat jest stosowany?
20. Kiedy możliwe jest zawieszenie stosowania traktatu?
21. Wystąpienie jakich przesłanek określonych w traktacie może skutkować jego wygaśnięciem?
22. Czy istnieje możliwość jednostronnego wycofania się z traktatu nieprzewidującego jego wypowiedzenia?
23. W jaki sposób dopuszczalność zgłaszania zastrzeżeń została uregulowana w Konwencji wiedeńskiej z 1969 r.?
24. W jakim momencie zastrzeżenie wywiera skutek prawny implikujący modyfikację postanowień umowy w stosunkach wzajemnych?
25. Jakie rodzaje sprzeciwów mogą być składane do zastrzeżeń?
26. Jakie cechy warunkują uznanie uchwał organizacji międzynarodowych za źródło prawa międzynarodowego?
27. Jakie wyróżniamy rodzaje uchwał organizacji międzynarodowych będących źródłami prawa międzynarodowego?
28. Jakie sposoby głosowania występują przy podejmowaniu przez organizacje międzynarodowe uchwał *pro foro externo*?
29. Co to jest zwyczaj międzynarodowy?
30. Co to jest element obiektywny zwyczaju międzynarodowego?
31. Co to jest *opinio iuris sive necessitatis*?
32. Jaki jest zakres podmiotowy obowiązywania norm międzynarodowego prawa zwyczajowego?

Pytania obejmujące zagadnienie Podmioty prawa międzynarodowego publicznego.

1. Co oznacza pojęcie podmiotu prawa międzynarodowego?
2. Czy prawo międzynarodowe definiuje pojęcie państwa?

3. Co oznacza zasada suwerenności państwowej?
4. Na czym polega immunitet państwa?
5. Na czym polega zasada nieinterwencji w sprawy wewnętrzne innego państwa?
6. Jakie są sposoby powstania państwa?
7. Jakie są sposoby upadku państwa?
8. Co oznacza pojęcie sukcesji w prawie międzynarodowym?
9. Jakie są cechy charakterystyczne państw trwale neutralnych?
10. Na czym polega zasada prawa narodów do samostanowienia?
11. Czy obecnie zasada prawa narodów do samostanowienia znajduje potwierdzenie w praktyce?
12. Czy wszystkie organizacje międzynarodowe są podmiotami prawa międzynarodowego?
13. Jakie uprawnienia i obowiązki wynikają z podmiotowości prawnomiędzynarodowej organizacji międzynarodowych?
14. Co oznacza pojęcie „organizacje ponadnarodowe”?
15. Czy Stolica Apostolska i Państwo Watykańskie tworzą jeden czy dwa podmioty prawa międzynarodowego?
16. Dlaczego Zakon Kawalerów Maltańskich uznawany jest za podmiot prawa międzynarodowego?
17. Czy osoby fizyczne są podmiotami prawa międzynarodowego?
18. Czy osoby prawne są podmiotami prawa międzynarodowego?

Pytania obejmujące zagadnienie Organizacja Narodów Zjednoczonych i inne organizacje międzynarodowe.

Organizacja Narodów Zjednoczonych

1. Jaka jest pozycja ONZ we współczesnym świecie?
2. Jakie są propozycje reform ONZ?
3. Jaki jest charakter prawny Karty Narodów Zjednoczonych?
4. Jaka jest procedura uchwalania poprawek do Karty Narodów Zjednoczonych?
5. Jaka jest procedura rewizji Karty Narodów Zjednoczonych?
6. Jaki jest charakter prawny rezolucji ONZ?
7. Jakie są cele i zasady ONZ?
8. Jakie są warunki członkostwa w ONZ?
9. Czy jest możliwe wycofanie się z ONZ?
10. Co należy rozumieć przez system Narodów Zjednoczonych?
11. Jaka jest struktura organizacyjna ONZ?
12. Jaki jest skład i funkcje Zgromadzenia Ogólnego
13. Jaki jest skład i funkcje Rady Bezpieczeństwa?

14. Jaki jest skład i funkcje Rady Gospodarczej i Społecznej?
15. Jaki jest skład i funkcje Rady Powierniczej?
16. Jaki jest skład i funkcje Sekretariatu?
17. Jakie są procedury głosowania w ONZ?
18. Jaki jest status prawny Komisji Prawa Międzynarodowego?
19. Jaki jest status prawny organizacji wyspecjalizowanych ONZ?
20. Co oznacza status obserwatora przy ONZ?
21. Kim są obserwatorzy ONZ?

Rada Europy

22. Jaki jest charakter prawny Rady Europy?
23. Jakie są zasady członkostwa w Radzie Europy?
24. Jakie są cele i zakres działalności Rady Europy?
25. Jaka jest struktura Rady Europy?
26. Jaki jest skład i funkcje Komitetu Ministrów Rady Europy?
27. Jaki jest skład i funkcje Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy?
28. Jaki jest skład i funkcje Kongresu Władz Lokalnych i Regionalnych Rady Europy?

Organizacje gospodarcze: EFTA i OECD

29. Jaka jest geneza i charakter prawny Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu?
30. Jaka jest geneza i charakter prawny Organizacji ds. Współpracy Gospodarczej i Rozwoju?
31. Jaka jest geneza i charakter prawny Unii Europejskiej?
32. W jaki sposób nabywa się członkostwo Unii Europejskiej?
33. Jaka była droga Polski do Unii Europejskiej?
34. Czy można wystąpić z Unii Europejskiej?
35. Co to jest Europejski Obszar Gospodarczy?
36. Jaki jest system instytucjonalny Unii Europejskiej?
37. Jaki jest skład i zakres kompetencji Rady Europejskiej?
38. Jaki jest skład i zakres kompetencji Parlamentu Europejskiego?
39. Jaki jest skład i zakres kompetencji Rady?
40. Jaki jest tryb podejmowania uchwał przez Radę?
41. Jaki jest tryb powoływania, skład i zakres kompetencji Komisji Europejskiej?
42. Jak jest zorganizowane sądownictwo w Unii Europejskiej?
43. Jaki jest skład i zakres kompetencji Europejskiego Banku Centralnego?
44. Jaki jest skład i zakres kompetencji Trybunału Obrachunkowego?
45. Jaki jest skład i zakres kompetencji Komitetu Ekonomiczno–Społecznego?
46. Jaki jest skład i zakres kompetencji Komitetu Regionów?

Organizacja Traktatu Północnoatlantyckiego

47. Jaka jest geneza i charakter prawny Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego (NATO)?

48. Jakie są cele i zadania NATO?

49. Jaka jest struktura NATO?

Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie.

50. Jaka jest geneza Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie?

51. Jaki jest charakter prawny Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie?

52. Jaka jest struktura Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie?

Pytania obejmujące zagadnienie Ludność.

1. Co oznacza pojęcie „obywatelstwo”?

2. Jaka jest sytuacja prawna osób posiadających wielokrotne obywatelstwo w świetle prawa międzynarodowego?

3. Jaka jest sytuacja prawna bezpaństwowców w świetle prawa międzynarodowego?

4. Jakie są sposoby nabycia obywatelstwa?

5. Czy można utracić obywatelstwo?

6. Co oznacza pojęcie obywatelstwa Unii Europejskiej?

7. Jakie prawa wynikają z instytucji obywatelstwa Unii Europejskiej?

8. Jakie systemy traktowania cudzoziemców wykształciły się w praktyce międzynarodowej?

9. Jaki jest status prawny uchodźców w świetle prawa międzynarodowego?

10. Co oznacza pojęcie azylu w prawie międzynarodowym?

11. Co oznacza pojęcie ekstradycji w prawie międzynarodowym?

12. Jakie są podstawowe założenia instytucji europejskiego nakazu aresztowania?

13. Czy prawo międzynarodowe chroni mniejszości narodowe?

14. Co oznacza pojęcie „prawa człowieka”?

15. W jaki sposób powszechne prawo międzynarodowe chroni prawa człowieka?

16. Czy prawo międzynarodowe chroni prawa dzieci?

17. Czy w Europie powstał skuteczny system ochrony praw człowieka?

18. Jaki jest katalog praw, które chronią Europejska Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 1950 r. i protokoły dodatkowe?

19. Jaki jest mechanizm ochrony praw człowieka na podstawie Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności?

20. Czy prawo Unii Europejskiej reguluje zagadnienia dotyczące ochrony praw człowieka?

21. Czy prawo Unii Europejskiej chroni prawa dzieci?

Pytania obejmujące zagadnienie Terytorium.

1. Jakie rodzaje terytoriów wyroźniamy w prawie międzynarodowym?
2. Co to jest terytorium państwa?
3. Jaki jest status prawny Antarktyki?
4. Co to jest demilitaryzacja?
5. Co to jest neutralizacja?
6. Jakie występują szczególne ograniczenia zwierzchnictwa terytorialnego?
7. Co oznacza pojęcie „nabycie terytorium państwowego”?
8. Jakie wyroźniamy sposoby nabycia terytorium w prawie międzynarodowym?
9. Co to jest zawłaszczenie ziemi niczyjej (łac. occupatio)?
10. Co to jest przyrost?
11. Co to jest adiudykacja?
12. Co to jest zasiedzenie (łac. usucapio)?
13. Co to jest cesja?
14. Czy zmiany terytorialne wywierają wpływ na obywatelstwo ludności zamieszkującej dane terytorium?
15. Co oznacza termin „zawojowanie” (łac. debellatio)?
16. Jakie są sposoby utraty terytorium w prawie międzynarodowym?
17. Jaki jest charakter norm międzynarodowego prawa rzeczowego?
18. Jak definiowane jest pojęcie „rzeka międzynarodowa”?
19. Jaka jest historia międzynarodowego prawa rzeczowego?
20. Czy prawo międzynarodowe reguluje wykorzystywanie rzek do celów nieżeglugowych?
21. Jaki jest status prawnomiędzynarodowy Dunaju?
22. Jaki jest status prawnomiędzynarodowy Renu?

Pytania obejmujące zagadnienie Międzynarodowe prawo morza.

1. Jakie są źródła prawa morza?
2. Jakie są reguły prawa międzynarodowego dotyczące delimitacji zatok wchodzących w skład morskich wód wewnętrznych państwa?
3. Co to są zatoki historyczne?
4. Czy można mówić o statusie historycznym zatoki, nad którą leży więcej niż jedno państwo brzegowe?
5. Czy Zatoka Gdańska jest zatoką historyczną?
6. Jakie akweny należą do polskich morskich wód wewnętrznych?
7. Jaka jest sytuacja prawna wód archipelagowych?
8. Co to jest szelf kontynentalny i jakie prawa przysługują państwu nad-

brzeżnemu na szelfie?

9. Co to jest wyłączna strefa ekonomiczna?

10. Jakie są wolności morza pełnego?

11. Jakie są ograniczenia wolności żeglugi na morzu pełnym?

12. Jaka jest sytuacja prawna cieśnin w świetle Konwencji o prawie morza z 1982 r.?

13. Sytuacja prawna jakich cieśnin nie jest regulowana postanowieniami Konwencji o prawie morza z 1982 r.?

14. Jaki jest status prawnomiędzynarodowy kanałów morskich?

15. Jaki jest status prawny Kanału Sueskiego?

16. Jaki jest status prawny Kanału Panamskiego?

17. Jaki jest status prawny Kanału Kilońskiego?

Pytania obejmujące zagadnienie Międzynarodowe prawo lotnicze.

1. Jaki jest zakres regulacji międzynarodowego prawa lotniczego?

2. Jakie są źródła międzynarodowego prawa lotniczego?

3. Jakie akty prawne składają się na system chicagowsko–bilateralny?

4. Jakie akty prawne składają się na system warszawsko–montrealski?

5. Jakie akty prawne składają się na system tokijsko–hasko–montrealski?

6. Jaki jest status prawny przestrzeni powietrznej?

7. Jakie są prawne konsekwencje zasady suwerenności państwa w przestrzeni powietrznej?

8. Jakie są wolności lotnicze?

9. Co oznacza pojęcie statku powietrznego?

10. Co oznacza pojęcie państwowego statku powietrznego?

11. Co oznacza zasada przynależności statków powietrznych?

12. Co oznacza pojęcie narodowego przewoźnika lotniczego?

13. Jakie są zasady odpowiedzialności przewoźników lotniczych?

14. Co to jest prawo kabotażu?

15. Na czym polega liberalizacja prawa lotniczego w Unii Europejskiej?

16. Czym zajmuje się Organizacja Międzynarodowego Lotnictwa Cywilnego?

Pytania obejmujące zagadnienie Międzynarodowe prawo kosmiczne.

1. Czym zajmuje się międzynarodowe prawo kosmiczne?

2. Jakie są źródła międzynarodowego prawa kosmicznego?

3. Jaki jest status prawny przestrzeni kosmicznej i ciał niebieskich?

4. Czy istnieje prawne rozgraniczenie między przestrzenią kosmiczną i powietrzną?

5. Co to jest orbita geostacjonarna?

6. Jakie są uprawnienia państw na Księżycu i innych ciałach niebieskich?

7. Jakie działania są zakazane na Księżycu i innych ciałach niebieskich?
8. Co oznacza pojęcie „obiekt kosmiczny”?
9. Czym zajmuje się Komitet ds. Pokojowego Wykorzystania Przestrzeni Kosmicznej?
10. Co oznacza pojęcie „techniki kosmiczne”?

Pytania obejmujące zagadnienie Prawo dyplomatyczne i konsularne.

Prawo dyplomatyczne

1. Jak przebiegała kodyfikacja prawa dyplomatycznego?
2. Jakie są klasy szefów misji dyplomatycznej? Omów III klasę szefów misji?
3. Jakie są klasy szefów dyplomatycznych Stolicy Apostolskiej?
4. Co to jest nota osobista?
5. Co to jest nota werbalna?
6. Co oznacza pojęcie *agrement*?
7. Co to są listy uwierzytelniające?
8. Co to są listy wprowadzające?
9. Co to znaczy, że normy prawa dyplomatycznego stanowią *self-contained regime*?
10. Co to jest misja dyplomatyczna?
11. Jakie funkcje pełni misja dyplomatyczna?
12. Jak należy rozumieć termin „członek misji dyplomatycznej”?
13. Jak należy rozumieć termin „przedstawiciel dyplomatyczny”?
14. Wyjaśnij pojęcia „przywileje” i „immunitety dyplomatyczne”
15. Jak brzmi teoretyczne uzasadnienie przywilejów i immunitetów dyplomatycznych?
16. Jaki jest zakres przedmiotowy przywilejów i immunitetów dyplomatycznych przysługujących przedstawicielowi dyplomatycznemu?
17. Na czym polega przywilej swobodnego komunikowania się misji dyplomatycznej?
18. Co to jest poczta dyplomatyczna i jaki jest jej status prawnomiędzynarodowy?
19. Jaki jest status kuriera dyplomatycznego w świetle Konwencji wiedeńskiej z 1961 r.?
20. Jaki jest status kurierów dyplomatycznych ad hoc w świetle Konwencji wiedeńskiej o stosunkach dyplomatycznych z 1961 r.?
21. Jaki jest status poczty kapitańskiej w świetle postanowień Konwencji wiedeńskiej o stosunkach dyplomatycznych z 1961 r.?

Prawo konsularne

22. Jakie są źródła prawa konsularnego?
23. Jak ustanawiane są stosunki konsularne?

24. Co oznacza pojęcie „członkowie urzędu konsularnego”?
25. Jakie są klasy kierowników urzędów konsularnych?
26. Kto to jest konsul honorowy?
27. Co oznacza pojęcie „personel konsularny” i jakie są zasady jego mianowania?
28. W jaki sposób następuje zakończenie funkcji członka urzędu konsularnego?
29. Jaka jest struktura urzędu konsularnego?
30. Co to są listy komisyjne?
31. Co oznacza termin *exequatur*?
32. Według jakich reguł ustalane jest pierwszeństwo między kierownikami urzędów konsularnych?
33. Do wypełniania jakich funkcji ustanawiane są urzędy konsularne?

Pytania obejmujące zagadnienie Załatwianie sporów międzynarodowych.

1. Co oznacza pojęcie sporu w prawie międzynarodowym?
2. Jakie działania podejmowano w przeszłości w celu wprowadzenia zakazu użycia siły jako sposobu rozwiązywania sporów międzynarodowych?
3. Czy prawo międzynarodowe definiuje pojęcie „agresja”?
4. Jaki jest zakres zakazu użycia siły zbrojnej w Karcie Narodów Zjednoczonych?
5. Jaki jest zakres prawa do samoobrony?
6. Co oznacza pojęcie „wojna prewencyjna”?
7. Czy interwencja w Afganistanie została uznana przez społeczność międzynarodową za zgodną z prawem międzynarodowym?
8. Czy interwencja w Iraku została uznana przez społeczność międzynarodową za zgodną z prawem międzynarodowym?
9. Czy w świetle prawa międzynarodowego dopuszczalna jest interwencja w celu ochrony własnych obywateli?
10. Czy interwencja humanitarna jest dopuszczalna w świetle prawa międzynarodowego?
11. Czy ONZ dysponuje własnymi siłami zbrojnymi?
12. Jakie są podstawy prawne i funkcje operacji pokojowych ONZ?
13. Czy organizacje regionalne korzystają z prawa użycia siły zbrojnej?
14. Jakie są pokojowe sposoby załatwiania sporów?
15. Jakie są dyplomatyczne metody rozstrzygania sporów?
16. Jaka jest rola Rady Bezpieczeństwa ONZ w procesie rozwiązywania sporów?
17. Jaka jest rola Zgromadzenia Ogólnego ONZ w procesie rozwiązywania sporów?

18. Na czym polega arbitraż międzynarodowy?
19. Jakie są podstawy prawne i zasady działania Stałego Trybunału Arbitrażowego?
20. Jakie funkcje pełni Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości?
21. Jaka jest struktura Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości?
22. Kto może być stroną w postępowaniu przed Międzynarodowym Trybunałem Sprawiedliwości?
23. Jakie sprawy mogą być rozstrzygane przez Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości?
24. Jak zapada wyrok przed Międzynarodowym Trybunałem Sprawiedliwości?
25. Jaka jest moc wyroku Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości?
26. Czy wyrok wydany przez Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości podlega zaskarżeniu?
27. Kto jest uprawniony do wystąpienia do Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości o wydanie opinii doradczej?
28. Jakie są podstawy prawne odpowiedzialności międzynarodowej?
29. Jakie są przesłanki odpowiedzialności międzynarodowej?
30. Jakie są formy realizacji odpowiedzialności międzynarodowej?
31. Czy jednostki ponoszą odpowiedzialność międzynarodową?

Przykład egzaminu testowego

Przykład egzaminu testowego składającego się z szeregu pytań, z których każde zawiera trzy odpowiedzi a jedna jest prawidłowa.

1. Szerokość morza terytorialnego:
 - a) zawsze wynosi 12 mil od linii podstawowej,
 - b) jest dowolnie określana przez państwo nadbrzeżne,
 - c) jest dowolnie określana przez państwo nadbrzeżne, ale wynosi nie więcej niż 12 mil od linii podstawowej.
2. Terytorium jest przestrzenia trójwymiarowa, która obejmuje
 - a) morze pełne,
 - b) przestrzeń kosmiczną,
 - c) wnętrze ziemi.
3. Wyjątki od zasady kompetencji państwa bandery obejmują:
 - d) prawo powszechnej represji piractwa,
 - e) prawo pościgu,
 - f) prawo naruszenia norm *ius cogens*.
4. Atrybutem państwowości jest:
 - a) zasada nadrzędności,
 - b) suwerenność,
 - c) zasada *pacta sunt servanda*.
5. Innym podmiotem prawa międzynarodowego niż suwerenne państwa jest:
 - a) organizacje międzynarodowe,
 - b) Najwyższa Izba Kontroli,
 - c) Senat RP.
6. Immunitet nienaruszalności korespondencji konsula rozciąga się na:
 - a) prywatne dokumenty
 - b) urzędowe telegramy i depesze
 - c) korespondencję
7. Na obszarze morza terytorialnego danego państwa nadbrzeżnego innym państwom przysługują następujące prawa prawo połowu ryb:
 - a) prawo nieszkodliwego przelotu,
 - b) prawo eksploatacji zasobów naturalnych.
8. Rada Bezpieczeństwa może rozstrzygać w drodze decyzji:
 - a) każdy spór między państwami,

- b) tylko tzw. spory kwalifikowane między państwami,
- c) spory między państwami i organizacjami międzynarodowymi.

9. Prawo międzynarodowe publiczne:

- a) oparte jest na formalnej hierarchii jego źródeł,
- b) uznaje w pewnym zakresie hierarchię jego norm,
- c) respektuje zasadę niesformalizowanego i zdecentralizowanego sposobu jego tworzenia.

Pytania dotyczące Prawo Morza.

1. Stałe urządzenia portowe uważa się za:

- a) część morza terytorialnego,
- b) część strefy przyległej,
- c) część wybrzeża.

2. Szerokość morza terytorialnego:

- a) zawsze wynosi 12 mil od linii podstawowej,
- b) wynosi nie więcej niż 12 mil od linii podstawowej,
- c) jest dowolnie określana przez państwo nadbrzeżne,
- d) jest dowolnie określana przez państwo nadbrzeżne, ale wynosi nie więcej niż 12 mil od linii podstawowej.

3. Granica zewnętrzna morza terytorialnego to:

- a) linia najniższego stanu wody wzdłuż wybrzeża w czasie odpływu,
- b) linią której odległość w każdym miejscu od najbliższego punktu linii podstawowej jest równa szerokości,
- c) morza terytorialnego.

4. Morze otwarte jest otwarte:

- a) dla wszystkich państw,
- b) tylko dla państw nadbrzeżnych,
- c) zarówno dla państw nadbrzeżnych, jak i śródlądowych.

5. W wyłącznej strefie ekonomicznej:

- a) prawa państwa nadbrzeżnego są zrównane z prawami wszystkich pozostałych państw,
- b) uprawnienia państwa nadbrzeżnego są większe niż pozostałych państw,
- c) tylko państwu nadbrzeżnemu przysługują pewne uprawnienia, zaś pozostałe państwa nie mają (z wyjątkiem prawa przelotu) żadnych uprawnień.

6. Na morskich wodach wewnętrznych państwo nadbrzeżne:

- a) wykonuje pełną jurysdykcję,
- b) musi znosić prawo nieszkodliwego przepływu obcych statków,
- c) musi znosić prawo połowu ryb państw sąsiednich.

7. Spośród zatok morskich państwa nadbrzeżnego do jego wód wewnętrznych należą:

- a) wszystkie zatoki,
- b) atoki historyczne,
- c) zatoki, których szerokość ujścia nie przekracza 24 mil morskich,
- d) zatoki, których szerokość ujścia nie przekracza 50 mil morskich.

8. Zwykła linia podstawowa (zasadnicza) jest linią:

- a) najwyższego stanu wody (podczas przyływu),
- b) średniego stanu wody (między przyływem a odpływem),
- c) najniższego stanu wody (podczas odpływu).

9. Na obszarze morza terytorialnego danego państwa nadbrzeżnego innym państwom przysługują następujące prawa:

- a) prawo połowu ryb,
- b) prawo nieszkodliwego przepływu,
- c) wolność żeglugi,
- d) prawo nieszkodliwego przelotu,
- e) prawo eksploatacji zasobów naturalnych.

10. Według konwencji o prawie morza z 1982r. maksymalna szerokość strefy przyległej mierzona od linii podstawowej (zasadniczej) może wynosić:

- a) 3 mile,
- b) 6 mil,
- c) 12 mil, 24 mile.

11. Szerokość wyłącznej strefy ekonomicznej liczy się od:

- a) linii podstawowej,
- b) zewnętrznej granicy morza terytorialnego,
- c) zewnętrznej granicy strefy przyległej.

12. Według konwencji o prawie morza z 1982r. maksymalna szerokość wyłącznej strefy ekonomicznej mierzona od linii podstawowej może wynosić:

- a) 3 mile,
- b) 6 mil,
- c) 12 mil,

d) 24 mile.

13. Szelf kontynentalny obejmuje: dno morskie, licząc od linii podstawowej,

a) dno morskie i podziemie obszarów morskich, licząc od linii podstawowej,

b) c) dno morskie, licząc od zewnętrznej granicy morza terytorialnego,

c) dno morskie i podziemi obszarów morskich od zewnętrznej granicy morza terytorialnego.

14. Konwencja o prawie morza z Montego Bay używa pojęcia „Obszar”. Dla celów tej konwencji oznacza ono:

a) każdy obszar morski,

b) łącznie obszary morskie podległe jurysdykcji państwa nadbrzeżnego,

c) dno mórz i oceanów wraz z podziemiem poza granicami jurysdykcji państw.

15. Konwencja o prawie morza podpisana w 1982r. weszła w życie na świecie w:

a) 1984r.,

b) 1990r.,

c) 1991r.,

d) 1994r.,

e) 1998r.

16. Poprzez strefę morza terytorialnego łódź podwodna obcego państwa:

a. w ogóle nie może przepłynąć,

b. może przepłynąć tylko po uzyskaniu wyraźnej zgody państwa nadbrzeżnego,

c. może przepłynąć, ale tylko w zanurzeniu,

d. może przepłynąć, ale po powierzchni morza i z wywieszoną banderą.

Przykładowy test dla studentów

(gwiazdka () oznacza, że w danym pytaniu wchodzi w grę wybór więcej niż jednej odpowiedzi, tzn. poprawne mogą być: jedna, dwie bądź więcej odpowiedzi).*

W pytaniach nie oznaczonych gwiazdką, poprawna jest zawsze tylko jedna odpowiedź).

(*) Do podstawowych funkcji misji dyplomatycznej i jej członków należy: (a) reprezentowanie państwa wysyłającego w państwie przyjmującym; (b) działanie w charakterze notariusza i urzędnika stanu cywilnego; (c) zastępowanie obywateli państwa wysyłającego przed sądami lub innymi władzami państwa przyjmującego; (d) prowadzenie rokowań z rządem państwa przyjmującego.

(*) Prawo legacji przysługuje: (a) Stolicy Apostolskiej; (b) Suwerennemu Wojskowemu Zakonowi Maltańskiemu; (c) uznawanym rządowi emigracyjnemu; (d) narodom walczącym o niepodległość.

W przypadku zastosowania przez sąd polski tymczasowego aresztowania wobec obywatela państwa obcego, z którym RP nie utrzymuje stosunków dyplomatycznych, właściwe władze polskie powinny powiadomić (na podstawie rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 11 kwietnia 1992 roku: *Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury*): (a) Sekretarza Generalnego ONZ; (b) rząd państwa, którego obywatel został aresztowany; (c) Departament Konsularny i Polonii MSZ; (d) Prezydenta RP.

(*) Uznanie przez RP za państwo Tureckiej Republiki Cypru Północnego oznaczałoby samo przez się, że: (a) między państwami zostały nawiązane stosunki dyplomatyczne; (b) między państwami zostały nawiązane stosunki konsularne; (c) RP ustanowiła stałą misję dyplomatyczną na terytorium TRCP; (d) żadna z powyższych odpowiedzi nie jest poprawna.

(*) Proszę wskazać poprawne stwierdzenie (stwierdzenia) dotyczące pojęcia *exequatur*: (a) to akt państwa przyjmującego, którego przedmiotem jest wyrażenie zgody na objęcie urzędu szefa misji dyplomatycznej państwa wysyłającego przez konkretną osobę; (b) państwo przyjmujące może odmówić udzielenie *exequatur* bez podania przyczyny; (c) w praktyce polskiej *exequatur* udzielane jest w formie noty Rady Ministrów; (d) w praktyce polskiej *exequatur* udzielane jest w formie uchwały Sejmu.

(*) Obywatel RP został aresztowany w Kambodży w związku z podejrzeniem, że naruszył prawo miejscowe. Na podstawie art. 36 ust. 1 konwencji wie-

deńskiej o stosunkach konsularnych, Kambodża zobowiązana jest: (a) powiadomić polski urząd konsularny w Kambodży; (b) pozwolić urzędnikom polskiego urzędu konsularnego na odwiedzenie osoby aresztowanej; (c) uwolnić osobę tymczasowo aresztowaną na żądanie polskiego urzędu konsularnego; (d) w razie braku polskiej placówki konsularnej na terytorium Kambodży, władze tego państwa (tj. Kambodży) zobowiązane są do powiadomienia dowolnej placówki konsularnej innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej na terytorium Kambodży.

(*) Komórka określana w strukturze polskiego MSZ jako „*Protokół dyplomatyczny*” odpowiada: (a) wyłącznie za przygotowywanie wizyt wysokich urzędników państw obcych; (b) wyłącznie za przygotowywanie wizyt, o których mowa w pkt. (a), oraz za zapewnianie obsługi przyjęć dyplomatycznych; (c) m. in. za sprawy związane z akredytacją i *exequatur* przedstawicieli państw obcych w RP; (d) m. in. czuwa nad przestrzeganiem przywilejów i immunitetów dyplomatycznych i konsularnych.

(*) *Chargé d'affaires en pied* to: (a) szef misji dyplomatycznej, należący do I klasy szefów misji; (b) szef misji dyplomatycznej, należący do III klasy szefów misji; (c) „tymczasowy” szef misji, który pełni obowiązki np. wówczas, gdy „stały” szef misji nie jest w stanie pełnić swej funkcji; (d) może nim być – za zgodą państwa przyjmującego – także członek personelu administracyjnego i technicznego misji.

Ranga „pronuncjusza”: (a) została wprowadzona przez papieża Pawła VI w 1965 roku; (b) odnosi się do szefa misji dyplomatycznej Stolicy Apostolskiej należącego do III klasy szefów misji; (c) dotyczy szefów misji dyplomatycznych ustanawianych przez Stolicę Apostolską we wszystkich państwach niekatolickich; (d) żadna z powyższych odpowiedzi nie jest poprawna.

Na gruncie polskiego porządku prawnego ukończenie aplikacji dyplomatyczno-konsularnej: (a) jest warunkiem zatrudnienia w MSZ (np. na stanowisku podreferendarza); (b) jest warunkiem uzyskania stopnia dyplomatycznego (tzn. nikt, kto nie ukończył aplikacji nie może uzyskać stopnia dyplomatycznego); (c) żadna z powyższych odpowiedzi nie jest poprawna.

(*) Zasadą jest, że państwo wysyłające ma pełną swobodę w mianowaniu członków personelu misji dyplomatycznej, nie pełniących funkcji szefa misji. Znaczy to, że mianowanie członka personelu misji co do zasady nie wymaga zgody państwa przyjmującego. Wyjątki od tej zasady dotyczą: (a) radców oraz

I sekretarzy ambasady (niezależnie od tego, czy mają obywatelstwo państwa przyjmującego, oraz czy mają w nim stałe miejsca zamieszkania); **(b)** obywatele państwa przyjmującego, wchodzących w skład personelu dyplomatycznego misji; **(c)** *attachés* wojskowych, morskich i lotniczych (niezależnie od tego, czy mają obywatelstwo państwa przyjmującego, oraz czy mają w nim stałe miejsca zamieszkania); **(d)** *attachés* kulturalnych (niezależnie od tego, czy mają obywatelstwo państwa przyjmującego, oraz czy mają w nim stałe miejsca zamieszkania).

Gdy chodzi o liczebność misji dyplomatycznej, to: **(a)** liczba członków personelu misji nie powinna przekroczyć 50 osób (ograniczenia nie dotyczą liczby członków personelu służby misji i prywatnych służących); **(b)** liczba członków personelu misji ogółem nie powinna przekroczyć 100 osób; **(c)** liczba członków personelu misji powinna mieścić się w granicach, które państwo wysyłające określa jako „rozsądne i normalne”; **(d)** liczba członków personelu misji powinna mieścić się w granicach, które państwo przyjmujące określa jako „rozsądne i normalne”.

(*) Współcześnie koncepcja eksterytorialności (zakrajowości) – zgodnie z którą przedstawiciele państwa obcego oraz pomieszczenia misji pozostają *de iure* (w świetle prawa) na terytorium państwa wysyłającego i dlatego nie podlegają władzy państwa przyjmującego – **(a)** zastosowanie znajduje w przypadku misji dyplomatycznych; **(b)** zastosowanie znajduje w przypadku misji konsularnych; **(c)** zastosowanie znajduje w przypadku poselstw państw przy ONZ; **(d)** zastosowanie znajduje w przypadku misji specjalnych; **(e)** żadna z powyższych odpowiedzi nie jest poprawna. Koncepcja eksterytorialności została zarzucona.

Proszę o ustalenie kolejności (wedle reguł precedencji), w jakiej przemawiać będą na oficjalnym przyjęciu wymienieni niżej dyplomaci: **(a)** *chargé d'affaires en pied* Rumunii, p. Gheorghe Istode (akredytowany dnia 5 lutego 2005 roku), **(b)** ambasador Królestwa Suazi, Książę David Mawakota (akredytowany dnia 5 stycznia 1998 roku), **(c)** ambasador Suwerennego Zakonu Kawalerów Maltańskich p. Vincenzo Antonio Manno (akredytowany dnia 4 stycznia 1998 roku), **(d)** poseł Demokratyczno–Socjalistycznej Republiki Sri Lanki, p. Nallathamby Navaratnarajah (akredytowany dnia 5 lutego 2005 roku), **(e)** minister Republiki Singapuru, p. Victor Loh Kwok Hoong (akredytowany dnia 7 stycznia 2001 roku).

Właściwa kolejność to: 1–(...); 2–(...); 3–(...); 4–(...); 5–(...).

(*) Na pokładzie norweskiego statku powietrznego lecącego z Rzymu do Oslo, obywatel Wielkiej Brytanii napadł na obywatela Arabii Saudyjskiej będącego pakistańskim *chargé d'affaires* akredytowanym w Moskwie i ranił go nożem. Ofiara uniknęła śmierci jedynie dzięki zdecydowanej interwencji załogi samolotu.

W świetle postanowień art. 3 *konwencji o zapobieganiu przestępstwom i karaniu sprawców przestępstw przeciwko osobom korzystającym z ochrony międzynarodowej*, do kręgu państw prawnie zobowiązanych do podjęcia wszelkich niezbędnych działań zmierzających do wszczęcia postępowania w sprawie (a zatem do osądzenia i ukarania sprawcy), należą (zakładamy, że wszystkie z wymienionych w tym kazusie państw są stronami przedmiotowej konwencji): **(a)** Norwegia, **(b)** Włochy, **(c)** Wielka Brytania, **(d)** Arabia Saudyjska, **(e)** Pakistan, **(f)** Rosja.

Kto na terytorium RP dopuszcza się czynnej napaści na osobę należącą do personelu dyplomatycznego państwa obcego (nie będącego szefem misji) podlega: **(a)** wyłącznie karze grzywny; **(b)** wyłącznie karze ograniczenia wolności (np. dozór policyjny); **(c)** karze pozbawienia wolności do 3 miesięcy; **(d)** karze pozbawienia wolności do 3 lat.

(*) Państwo wysyłające nie jest zobowiązane do uiszczania podatków i opłat związanych z pomieszczeniami misji. Zasada ta nie dotyczy: **(a)** opłat za wywóz odpadów z misji; **(b)** opłat za dostarczanie wody; **(c)** opłat za dostarczanie energii elektrycznej; **(d)** opłat za dostarczanie gazu.

Art. 35 ust. 3 konwencji wiedeńskiej o stosunkach konsularnych reguluje zagadnienie związane z nietykalnością poczty konsularnej. Wynika zeń, że: **(a)** poczty konsularnej nie wolno ani otwierać, ani zatrzymywać w żadnym przypadku; **(b)** pocztę konsularną można otworzyć (nawet bez zgody państwa wysyłającego) gdy istnieją poważne podstawy, by przypuszczać, iż przesyłka zawiera przedmioty, których przesyłanie jest zakazane przez prawo państwa przyjmującego; **(c)** w razie istnienia uzasadnionego podejrzenia, że poczta dyplomatyczna zawiera przedmioty, których przesyłanie jest zakazane przez prawo państwa przyjmującego, gdy państwo wysyłające odmawia ujawnienia zawartości przesyłki – państwo przyjmujące może zwrócić pocztę do miejsca, z którego przesyłka pochodzi; **(d)** żadna z powyższych odpowiedzi nie jest poprawna.

Urzednicy konsularni: **(a)** nie są chronieni przywilejem nietykalności osobistej; **(b)** chronieni są przywilejem nietykalności osobistej wówczas tylko, gdy zgodę na to wyrazi państwo przyjmujące; **(c)** przysługuje im przywilej nietykalności osobistej, ale mogą zostać aresztowani w razie popełnienia ciężkiej zbrodni, gdy postanowienie w przedmiocie aresztowania podjął sąd państwa przyjmującego; **(d)** jak w pkt. (c) powyżej, z tym tylko, że postanowienie w przedmiocie aresztowania podejmuje szef rządu państwa przyjmującego; **(e)** jak w pkt. (c) powyżej, z tym tylko, że postanowienie w przedmiocie aresztowania podejmuje szef minister spraw zagranicznych państwa przyjmującego.

Pan X (powód, ambasador Japonii w Warszawie) wytoczył powództwo przed sądem polskim przeciwko panu Y (pozwany, obywatel polski). Powód domagał się od pozwanego zapłaty kwoty 100.000 zł. tytułem rozliczenia wiążącej ich umowy najmu lokalu. Pozwany (w odpowiedzi na pozew) wniósł przeciwko powodowi powództwo wzajemne twierdząc, że to Powód na gruncie wskazanej umowy jest mu winien 150.000 zł. Biorąc powyższe pod uwagę stwierdzić należy, iż: **(a)** rozpoznanie sprawy związanej z powództwem wzajemnym pana Y przeciwko obcemu dyplomacie będzie dopuszczalne, jako że dyplomacie w tym przypadku immunitet jurysdykcyjny nie przysługuje; **(b)** rozpoznanie sprawy związanej z powództwem wzajemnym pana Y przeciwko obcemu dyplomacie będzie dopuszczalne, jeżeli immunitetu zrzeknie się Japonia; **(c)** rozpoznanie sprawy związanej z powództwem wzajemnym pana Y przeciwko obcemu dyplomacie będzie dopuszczalne, jeżeli immunitetu zrzeknie się pan X; **(d)** rozpoznanie sprawy związanej z powództwem wzajemnym pana Y przeciwko obcemu dyplomacie będzie bezwzględnie niedopuszczalne.

(*) Proszę wskazać poprawne odpowiedzi: **(a)** centralnym organem władzy ustawodawczej w ramach społeczności międzynarodowej jest Zgromadzenie Ogólne ONZ; **(b)** prawo międzynarodowe może – pod pewnymi warunkami – rodzić prawa i obowiązki bezpośrednio dla osób fizycznych; **(c)** Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości może merytorycznie rozstrzygnąć spór między państwami, o ile postępowanie wszczęło państwo, którego dotknęły negatywne skutki naruszenia prawa międzynarodowego przez inne państwo. Zgoda państwa, które naruszyło prawo międzynarodowe nie jest konieczna do uznania przez MTS swej jurysdykcji w tej sprawie; **(d)** źródłem prawa międzynarodowego w znaczeniu formalnym jest kurtuazja międzynarodowa (*comitas gentium*).

Rada Bezpieczeństwa ONZ przyjmuje wiążącą państwa członkowskie rezolucję w sprawie nałożenia embarga handlowego (np. na państwo, które jest agresorem): **(a)** tylko wówczas, gdy za przyjęciem rezolucji głosują wszyscy z piętnastu członków Rady; **(b)** tylko wówczas, gdy żaden z piętnastu członków Rady nie głosuje przeciwko przyjęciu tej rezolucji; **(c)** wówczas, gdy za przyjęciem rezolucji głosuje dziewięciu spośród piętnastu członków Rady, a żaden ze stałych członków Rady nie zgłasza veta; **(d)** wszystkie odpowiedzi są błędne.

Dla stwierdzenia, że wykształciła się norma prawa zwyczajowego wykazać należy, iż stała i jednolita praktyka państw: **(a)** trwa od początków świadomości prawnej, **(b)** trwa 5 lat, **(c)** trwa 10 lat, **(d)** żadna odpowiedź nie jest poprawna.

Międzynarodowe prawo zwyczajowe: **(a)** pozwala sztucznym satelitom państwa X na przelot nad terytorium państwa Y bez zgody tego ostatniego (na co wskazuje sprawa radzieckiego *Sputnika 1*); **(b)** nie pozwala sztucznym satelitom

państwa X na przelot nad terytorium państwa Y bez zgody tego ostatniego (na co wskazuje sprawa radzieckiego *Sputnika 1*); (c) pozwala sztucznym satelitom państwa X na przelot nad terytorium państwa Y bez zgody tego ostatniego (na co wskazuje sprawa radzieckiego *Sputnika 1*) – jest to jednak norma zwyczajowa o charakterze regionalnym.

Protest państwa występującego jako *persistent objector* może być odrzucony przez społeczność międzynarodową: (a) zawsze, (b) nigdy, (c) gdy dotyczy kształtującej się normy prawa o znaczeniu fundamentalnym dla społeczności międzynarodowej, (d) gdy decyzję w przedmiocie odrzucenia protestu podejmie Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości.

Konstrukcja *acquiescence* wykazuje (z istoty swej) podobieństwo do: (a) moratorium, (b) milczącego uznania, (c) notyfikacji, (d) protestu.

Fédération Internationale de Football Association (FIFA) jest stowarzyszeniem utworzonym i działającym na podstawie szwajcarskiego prawa krajowego; zrzesza 208 krajowych federacji piłkarskich (np. takich, jak Polski Związek Piłki Nożnej). FIFA: (a) może wydawać wiążące Rzeczpospolitą Polską uchwały (będące źródłem międzynarodowych zobowiązań RP); (b) może wydawać wiążące Rzeczpospolitą Polską uchwały (będące źródłem międzynarodowych zobowiązań RP), o ile będą to uchwały *pro foro interno*; (c) może wydawać wiążące Rzeczpospolitą Polską uchwały (będące źródłem międzynarodowych zobowiązań RP), o ile będą to uchwały *pro foro externo*; (d) wszystkie powyższe odpowiedzi są błędne.

(*) Agresją jest (zgodnie z treścią rezolucji Zgromadzenia Ogólnego ONZ z dnia 14 grudnia 1974 roku): (a) inwazja lub atak na terytorium innego państwa; (b) blokada portów lub wybrzeży innego państwa; (c) atak za pomocą sił zbrojnych na siły lądowe, morskie lub powietrzne innego państwa; (d) użycie sił zbrojnych jednego państwa, znajdujących się na terytorium innego państwa za zgodą państwa przyjmującego, naruszające jednak warunki ustanowione w porozumieniu.

Kosowo, które proklamowało swą niepodległość w lutym 2008 roku, będzie „państwem” w rozumieniu prawa międzynarodowego wówczas dopiero, gdy: (a) Rada Bezpieczeństwa ONZ przyjmie rezolucję, w której stwierdzi, że Kosowo spełnia wszystkie kryteria państwowości; (b) Zgromadzenie Ogólne ONZ przyjmie rezolucję, w której stwierdzi, że Kosowo spełnia wszystkie kryteria państwowości; (c) Kosowo zostanie wpisane do *Catalogue of States* – prowadzonego przez Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości; (d) żadna odpowiedź nie jest poprawna.

W świetle postanowień Konstytucji z 1997 roku, umowa międzynarodowa ratyfikowana za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie zajmuje w hierarchii źródeł polskiego prawa miejsce: **(a)** „powyżej” Konstytucji, **(b)** „pomiędzy” Konstytucją a ustawami, **(c)** „pomiędzy” ustawami a rozporządzeniami, **(d)** „poniżej” rozporządzeń.

Zasada *uti possidetis* może być powołana zwłaszcza: **(a)** w kontekście ustalania, czy państwo wyraziło zgodę na jurysdykcję MTS, **(b)** w kontekście sporów dotyczących stwierdzenia nieważności umów międzynarodowych, **(c)** przy ocenie dopuszczalności użycia siły zbrojnej w procesie dekolonizacyjnym, **(d)** w kontekście sporów terytorialnych między nowopowstałymi państwami.

(*) Karim S. – obywatel Bangladeszu – na pokładzie zarejestrowanego w Polsce statku powietrznego lecącego z Pekinu do Warszawy zabił obywatela Federacji Rosyjskiej Fiodora D. Czyn popełniony został wówczas, gdy statek powietrzny znajdował się nad terytorium Federacji Rosyjskiej. W świetle prawa międzynarodowego kompetencja do osądzenia sprawcy czynu na podstawie przepisów własnego prawa przysługuje: **(a)** Polsce – (na zasadzie jurysdykcji terytorialnej znajdującej zastosowanie w odniesieniu do pokładu statków powietrznych); **(b)** Rosji (np. na zasadzie biernego zwierzchnictwa personalnego); **(c)** Bangladeszowi (na zasadzie jurysdykcji personalnej); **(d)** Wielkiej Brytanii (na zasadzie represji wszechświatowej).

Dyplomata, który sprzedał swój prywatny samochód obywatelowi państwa przyjmującego: **(a)** może być pozwany przed sądem państwa przyjmującego w sprawie cywilnej, gdy kupujący domaga się obniżenia ceny związku z wadą rzeczy; **(b)** może być pozwany przed sądem państwa przyjmującego w sprawie cywilnej, gdy kupujący domaga się obniżenia ceny związku z wadą rzeczy, pod warunkiem jednak, że dyplomata sam zrzeknie się immunitetu; **(c)** nie może być pozwany we wskazanej sprawie, jako że przysługuje mu immunitet jurysdykcyjny.

Obywatelstwo Unii Europejskiej: **(a)** nadaje Komisja Europejska, **(b)** nie przysługuje osobie posiadającej obywatelstwo państwa, które nie jest członkiem Unii (nawet, jeżeli osoba ta posiada jednocześnie obywatelstwo jednego z państw członkowskich); **(c)** może być przedmiotem zrzeczenia się, o ile osoba zainteresowana złoży odpowiednie oświadczenie (o zrzeczeniu) w ciągu trzech miesięcy od chwili nabycia obywatelstwa UE; **(d)** daje prawo do korzystania – pod pewnymi warunkami – z ochrony udzielanej przez przedstawicielstwa dyplomatyczne i konsularne innego państwa członkowskiego; **(e)** wszystkie odpowiedzi są błędne.

(*) Nabycie obywatelstwa polskiego na zasadzie *ius soli*: (a) nie jest obecnie możliwe w żadnym przypadku; (b) wchodzi w grę w przypadku dziecka urodzonego na terytorium RP, którego rodzice są apatrydami (tj. nie mają żadnego obywatelstwa); (c) wchodzi w grę w przypadku dziecka, którego jedno z rodziców jest obywatelem polskim a drugie ma obywatelstwo innego państwa, dziecko urodziło się na terytorium RP, a rodzice złożą przed właściwym wojewodą (lub konsulem) oświadczenie o wyborze dla dziecka obywatelstwa polskiego w terminie sześciu miesięcy od jego urodzenia; (d) wchodzi w grę w przypadku dziecka urodzonego na terytorium RP, którego rodzice są nieznani; (e) wchodzi w grę w przypadku urodzonego na terytorium RP dziecka obcych dyplomatów, posiadających obywatelstwo państwa wysyłającego.

Proszę wskazać poprawne stwierdzenie: (a) Karta Narodów Zjednoczonych nie zawiera żadnych postanowień regulujących wyrażnie kwestię dopuszczalności używania siły zbrojnej przez państwa; (b) Karta Narodów Zjednoczonych zawiera bezwzględny (tj. **nie dopuszczający żadnych wyjątków**) zakaz używania siły zbrojnej przez państwa; (c) Karta Narodów Zjednoczonych dopuszcza użycie siły zbrojnej przez państwo **wtedy tylko**, gdy zgodę w tej mierze wyrazi Zgromadzenie Ogólne ONZ; (d) Karta Narodów Zjednoczonych dopuszcza użycie siły zbrojnej przez państwo **wtedy tylko**, gdy zgodę w tej mierze wyrazi Rada Bezpieczeństwa ONZ; (e) wszystkie odpowiedzi są błędne.

(*) W świetle postanowień projektu konwencji o odpowiedzialności państw z 2001 roku (sporządzonego przez Komisję Prawa Międzynarodowego), Polsce przypisać można: (a) czyn żołnierzy, którzy ostrzelali osadę Nangar Khel w Afganistanie; (b) czyn rządu polskiego, polegający na naruszeniu umowy międzynarodowej o popieraniu i wzajemnej ochronie inwestycji zawartej z Holandią, na skutek dyskryminującego traktowania holenderskiego inwestora; (c) czyn sądu polskiego, polegający na wydaniu orzeczenia niezgodnego z prawom międzynarodowym zobowiązaniem spoczywającym na Polsce; (d) czyn obywatela polskiego (osoby „prywatnej”), który na terytorium Francji zaatakował nożem ambasadora rosyjskiego.

Wybrane orzecznictwo państw obcych

Cereales Asunci.R.L. c. Administraciacional de Navegaci Puertos de la Repa paraguaya s/day perjuicios (incumplimiento del contrato), Fallos de la Corte Suprema de Justicia de la Nacii Judgment of 29 IX 1998, CODICES C.131.XXXII Official Digest, Volume 321

Akai v. the People's Insurance Company Ltd, [1996] High Court's Judgment of 1996, 188 CLR 418

PT Garuda Indonesia Ltd v Australian Competition & Consumer Commission [2011] HCA 33 (7 September 2011)

A. W. g. J.(H).A. F.v.L., Entscheidung des Oberster Gerichtshof), 14 February 2001 No. 70b316/00

Flughafen Linz g. Vereinigten Staaten von America Entscheidung des OGH No. 2 Ob 156/03k. 126 JBl 390 (2004) Entscheidung des OGH Urteil vom 28 September 2003

Foster v. Neilson (1829) 27 US 253

France et al. v. Göring et al. (1946) 22 IMT 203, 13 ILR 203, 41 AJIL 172

France v. Turkey, S.S. Lotus (1927) PCIJ Ser. A. (Judgments) No. 10 (Judgment No. 9) (1929)

France v. United States of America, Case Concerning Rights of Nationals of the United States of America in Morocco (1952) Merits, General List No. 11, ICJ 176

Gayler v. Wilder (1850) 51 US (10 How.) 477

Hamdan v. Rumsfeld (2006) 126 S.Ct.2749

Inter-American Court of Human Rights, *Case of the Sawhoyamaya Community (Paraguay)* (2006) [137]–[141]

Inter-American Court of Human Rights, *Case of the Saramaka Peoples (Suriname)* (2007) [93]–[95], 122, 129–132

In the Arbitration Regarding the Iron Rhine (Ijzeren Rijn) Railway, Belgium v. Netherlands (2005) Arbitral Award of 24 May 2005. Available at http://www.pca-cpa.org/showfile.asp?fil_id=377

In the Arbitration Regarding the Iron Rhine (Ijzeren Rijn) Railway, Belgium v. Netherlands (2003) Memorial submitted by Belgium. Available at <http://www.pca-cpa.org/upload/files/BE%20Memorial.pdf>

Islamic Republic of Iran v. United States, Oil Platforms Case (2003) ICJ Reports, Judgment of 6 November 2003. Online. Available at http://212.153.43.18/icjwww/idoCKET/iop/iopjudgment/iop_ijudgment_20031106.pdf

K. S. g. Kingdom of B. Entscheidung des Oberster Gerichtshof, 14 May 2001 No. 40b97/01w

United States of America v. Iran, United States Diplomatic and Consular Staff in Tehran (1979) International Court of Justice

United States Diplomatic and Consular Staff in Tehran, 1980 ICJ Rep. 3

United States Federal Crime Code 18 USC Section 2331 (1)

United States Foreign Intelligence Surveillance Act (1978) 50 USC Sections 1801–1863

United States Patent Act (1982) 35 USC 101

United States Protect America Act of 2007 (2007) Pub.L. No. 110–55, 121 Stat. 552

Velázquez Rodriquez

WTO, *Brazil: Measures affecting Imports of Retreaded Tyres, Panel Report* (12 June 2007) WT/DS332/R

WTO, *Brazil: Measures affecting Imports of Retreaded Tyres, Report of the Appellate Body* (3 December 2007)

WT/DS332/AB/R

WTO, *European Communities: Conditions for the Granting of Tariff Preferences to Developing Countries, Appellate Body Report* (20 April 2004) WT/DS246/AB/R

WTO, *United States: Import Prohibition of Certain Shrimp and Shrimp Products Sector, Panel Report* (15 May 1998) WT/DS58/R

WTO, *United States: Import Prohibition of Certain Shrimp and Shrimp Products Sector, Report of the Appellate Body* (20 September 1999) WT/DS58/AB/R

WTO, *United States: Import Prohibition of Certain Shrimp and Shrimp Products Sector, Recourse by Malaysia to Article 21.5 of the DSU* (13 October 2000) WT/DS58/17

WTO, *United States: Import Prohibition of Certain Shrimp and Shrimp Products Sector, Recourse to Article 21.5 by Malaysia, Panel Report* (15 June 2001) WT/DS58/RW

WTO, *United States: Import Prohibition of Certain Shrimp and Shrimp Products Sector, Recourse to Article 21.5 by Malaysia, Report of the Appellate Body* (22 October 2001) WT/DS58/AB/RW

WTO, *United States: Standards for Reformulated and Conventional Gasoline, Report of the Appellate Body* (29 April 1996) WT/DS2/AB/RW

Yahoo! Inc. v. La Ligue Contre Le Racisme et l'Antisemitisme (2006) 433 F.3d 1199 (9th Cir., 12 Jan 2006 en banc)

Wybrane orzecznictwo sądów polskich

- Andrzej B i Wiesław B przeciwko Centrum Techniki Samochodowej*, Uchwała 7 Sędziów Sądu Najwyższego z 26 września 1990r., III PZP 9/90, OSNCAP 1991, z. 2–3, poz.17., Sygn Akt III PZP 9/90
- Elżbieta K. przeciwko Ambasadzie Szwajcarii* Orzeczenie Sądu Rejonowego dla Miasta Stołecznego Warszawy, Dzielnica Praga, z 16 września 1992r., VII P 1232/92
- Maria B–L przeciwko Instytutowi Kulturalnemu Austrii*, Orzecznictwo Sądu Najwyższego, Izba Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z 25 marca 1987r. sygn. Akt I PRN 55/87
- Marta M. przeciwko Konsulatowi Generalnemu Republiki Federalnych Niemiec* Postanowienie Sądu Najwyższego z 18 marca 1998r., I PKN 26/98 OSNA-PiUS 1999, nr 5, poz. 172, sygn. Akt I PKN 26/98
- Sławomir S. przeciwko Chińskiej Republice Ludowej*, Orzeczenie Sądu Rejonowego dla Miasta Stołecznego Warszawy, Dzielnica Praga, z 27 kwietnia 1998r., VII P 564/98
- Maciej K. przeciwko Ambasadzie*, Postanowienie Sądu Najwyższego – Izba Administracyjna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z 11 stycznia 2000r., OSNA-PiUS 2000, nr 19, poz. 723, sygn. Akt I PKN 562/99
- Zdzisław, Małgorzata i Anna P. przeciwko J. i Konsulatowi Francji w Krakowie*, Orzeczenie Sądu Najwyższego z 16.03.1958r., 2 RC 172/56, OSPiKA 1956, nr 6 poz. sygn. Akt II CR 172/56
- Winicjusz Natoniewski przeciwko Republice Federalnej Niemiec* Wyrok SN 29 X 2010r. – Sygn. akt IV CSK 465/09

Wybrane orzecznictwo Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości

- Wyrok ETS z dnia 19 stycznia 1994r. w sprawie C–364/92, *SAT Fluggesellschaft mbH v. European Organization for the Safety of Air Navigation (Eurocontrol)*, Judgment of 19 January 1994, [1994] ECR I–43 Zb.Orz. [1994], s. I–00043, pkt 17–18.
- Wyrok Trybunału z dnia 15 lutego 2007r. w sprawie C–292/05 *Irini Lekhoritou, V. Karkoulas, G. Pavlopoulos, P. Bratsikas, D. Sotiropoulos and G. Dimopoulos v the State of the Federal Republic of Germany* Dz.U. UE C 82/5 Zb. Orz. 2007, s. I–1519, pkt 29
- Wyrok Trybunału z dnia 12 września 2006r. w sprawie C–131/03 *Reynolds Tobacco and Others v Commission* Opinion of Advocate General Sharpston delivered on 6 April 2006 Dz.U. UE C 294/2 z 2.12.2006
- Wyrok Trybunału (wielka izba) z dnia 19 lipca 2012r. w sprawie C–154/11 *Ahmed Mahamdia v République algérienne démocratique*, Dz.U. UE C 295/11 z 29 09. 2012

Orzecznictwo Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości

- Sprawa azylu, Kolumbia v. Peru. wyrok Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości z dnia 20 listopada 1950 r.
- Sprawa łowisk norweskich, Wielka Brytania v. Norwegia, wyrok Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości z dnia 18 grudnia 1951 r. Sprawa praw obywateli Stanów Zjednoczonych w Maroku. Francja v. Stany Zjednoczone Ameryki, wyrok Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości z dnia 27 sierpnia 1952 r.
- Sprawa Frederica Nottebohma, Liechtenstein v. Gwatemala, wyrok Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości z dnia 18 listopada 1953 r. Sprawa świątyni Preah Yihear. Kambodża v. Tajlandia. wyrok Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości z dnia 15 czerwca 1962 r.
- Sprawa Barcelona Traction Light and Power Company, Ltd., Belgia v. Hiszpania, wyrok Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości z dnia 24 lipca 1964 r.
- Sprawa dotycząca jurysdykcji Rady Międzynarodowej Organizacji Lotnictwa Cywilnego (ICAO), Indie v. Pakistan, wyrok Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości z dnia 18 sierpnia 1972 r.
- Sprawa testów nuklearnych, Nowa Zelandia v. Francja, wyrok Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości z dnia 20 grudnia 1974 r.
- Sprawa szelfu Morza Egejskiego, wyrok Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości z dnia 19 grudnia 1978 r.
- Sprawa delimitacji granicy morskiej w zatoce Maine. Kanada v. USA. wyrok Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości z dnia 12 października 1984 r.
- Sprawa sporu o szelf kontynentalny, Libia v. Malta, wyrok Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości z dnia 3 czerwca 1985 r.
- Sprawa dotycząca sporu granicznego pomiędzy Burkina Faso i Mali. Burkina Faso v. Mali, wyrok Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości z dnia 22 grudnia 1986 r.
- Sprawa Elettronica Sicula (ELSI), USA v. Włochy, wyrok Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości z dnia 20 lipca 1989 r.
- Sprawa dotycząca granicy na lądzie, wyspach i morzu. Salwador v. Honduras, wyrok Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości z dnia 11 września 1992 r.
- Sprawa Timoru Wschodniego, Portugalia v. Australia, wyrok Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości z dnia 30 czerwca 1995 r.
- Sprawa projektu Gabcikovo–Nagymaros. Węgry v. Słowacja, wyrok Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości z dnia 25 września 1997 r.
- Sprawa granicy lądowej i morskiej pomiędzy Kamerunem i Nigerią, wyrok Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości z dnia 11 czerwca 1998 r.

Anglo-Iranian Oil 1952 I.C.J. Reports

Arrest Warrant of 11 April 2000 (Democratic Republic of Congo/Belgium), order of 8 December 2000, Judgment, Preliminary Objections, and Merits, 14 February 2002, Joint Separate Opinions, 2002 ICJ Reports 3 (Feb. 14), ILM 2002 nr 41

Bibliografia

Źródła PMP

Primary Documents

- Draft Declaration on Rights and Duties of States
- Charter of Economic Rights and Duties of States
- Declaration on Principles of International Law Concerning Friendly Relations and Co-operation among States in Accordance with the Charter of the United Nations
- Optional Protocol to the Vienna Convention on Consular Relations Concerning Acquisition of Nationality
- United Nations Convention on the Prevention and Punishment of Crimes against Internationally
- Protected Persons, Including Diplomatic Agents
- Vienna Convention on Diplomatic Relations
- Statute of the International Court of Justice
- Charter of the United Nations
- Vienna Convention on Consular Relations
- Optional Protocol to the Vienna Convention on Consular Relations Concerning the Compulsory Settlement of Disputes

Zbiory umów międzynarodowych

Treaties and Other Sources of International Law

- G.F. de Martens, Recueil des Traites, 134 tomy, wydane w latach 1791–1944 w kilku seriach; również pod tytułami: Nouveau Recueil..., Nouveau Recueil general... Najważniejszy zbiór dawniejszych umów międzynarodowych.
- C. Parry, Consolidated Treaty Series, 231 tomów obejmujących okres od 1648 r. (pokój westfalski) do powstania Ligi Narodów w 1919 r.
- League of Nations Treaty Series (cytowane zazwyczaj jako LNTS), 205 tomów, 1920–1941. Zawiera umowy międzynarodowe zarejestrowane w Sekretariacie Ligi Narodów. Każda umowa opublikowana jest w językach oryginalnych z dodaniem tłumaczenia angielskiego i francuskiego, w przypadku gdy języki te nie są językami oryginału.
- United Nations Treaty Series* (cytowane zazwyczaj jako UNTS), od 1946 r. ok. 2000 tomów oraz szereg indeksów. Zawiera umowy międzynarodowe zarejestrowane w Sekretariacie ONZ. Każda umowa publikowana jest w językach oryginalnych z dodaniem tłumaczenia angielskiego i francuskiego, w przypadku gdy języki te nie są językami oryginału. Indeksy zawierają zestawienia chronologiczne i rzeczowe.

Dziennik Ustaw. Zawiera teksty umów ratyfikowanych przez Polskę. Większe teksty publikowane są z reguły w załącznikach co najmniej w jednym języku oryginalnym z dodaniem tłumaczenia polskiego, w przypadku gdy język polski nie jest językiem oryginału.

Zbiór umów międzynarodowych Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej był wydawany przez Polski Instytut Spraw Międzynarodowych. Zawierał również umowy niepublikowane w Dzienniku Ustaw. Wydawanie Zbioru zostało przerwane.

Międzynarodowe prawo konfliktów zbrojnych. Zbiór dokumentów, oprac. M. Fleming, Warszawa 1991.

J. Ciszewski, *Obrót prawny z zagranicą. Zbiór umów międzynarodowych*, Sopot 1995.

M. Flemming, *Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych. Zbiór dokumentów*. Uzupełnienie i redakcja M. Gaska i E. Mikos-Skuza, Warszawa 2003.

J. Kukulka, *Traktaty sąsiedzkie Polski Odrodzonej*, Wrocław 1998.

A. Przyborowska-Klimczak, W. Staszewski, *Stosunki traktatowe Polski z państwami sąsiednimi. Wybór dokumentów*, Lublin 2003.

A. Przyborowska-Klimczak, W. Staszewski, *Prawo dyplomatyczne i konsularne. Wybór dokumentów*, Lublin 2003.

M. Sykulska, *Prawo międzynarodowe publiczne (zbiór umów międzynarodowych)*, Gdańsk 1998.

Wybór aktów prawnych do nauki międzynarodowego prawa lotniczego i kosmicznego, oprac. P. Durys i F. Jasiński, Warszawa 1999.

Wybór konwencji Rady Europy, oprac. K. Drzewicki, Warszawa 1999.

Dokumenty ONZ wydawane są w formie drukowanej lub powielanej. Z dokumentów drukowanych najważniejsze są:

a) Sprawozdania z posiedzeń głównych organów (Verbatim Records i Summary Records). Np. General Assembly Official Records (Sprawozdania Oficjalne Zgromadzenia Ogólnego, cyt. zazwyczaj jako GAOR, z podaniem sesji, roku itd.). Do sprawozdań dołączane są Aneksy. Rezolucje wydawane są jako Suplementy.

b) Yearbook of the United Nations, 1946–1947 i następne lata. Rocznik ONZ, informuje o rocznej działalności ONZ, odsyła do szczegółowych dokumentów.

c) Yearbook of the International Law Commission, 1949 i następne lata (Rocznik Komisji Prawa Międzynarodowego).

Dokumenty ONZ oznaczane są specjalnymi symbolami, które pozwalają na ich łatwą identyfikację. Symbole te składają się z liter i cyfr.

Oznaczenia dokumentów Zgromadzenia Ogólnego zaczynają się literą A,

Rady Bezpieczeństwa – S, Rady Gospodarczej i Społecznej – E, Rady Powierniczej – T, Sekretariatu – ST. C oznacza główne i stałe komitety, AC – komitety czasowe, C – pod-komitety, CN – komisje, CONF – konferencje, SR – sprawozdania z posiedzeń.

Dla przykładu dokumenty Komisji Prawa Międzynarodowego oznaczane są A/CN.4; dokumenty Komitetu do Spraw Pokojowego Wykorzystania Dna Mórz i Oceanów, który był 138 komitetem utworzonym przez Zgromadzenie Ogólne – A/AC.138; tak więc dokument A/AC.138/SC.II/SR.1S oznacza sprawozdanie z 15 posiedzenia drugiego Podkomitetu ww. Komitetu.

Rezolucje Zgromadzenia Ogólnego oznaczane są A/RES...

Do XXX sesji Zgromadzenia rezolucje numerowane były w sposób ciągły, a w nawiasie cyframi rzymskimi określona była sesja, na której przyjęto daną rezolucję, np. A/RES/2103/XX/. Od 31 sesji wprowadzono odrębną numerację rezolucji każdej sesji; najpierw podawany jest numer kolejny sesji, a następnie numer rezolucji; np. A/RES/33/109 oznacza 109 rezolucję przyjętą na 33 sesji.

the Official Records and documents of the main organs of the U.N.: General Assembly, Security Council, Economic and Social Council, Trusteeship Council, the Secretariat, and direct subsidiary bodies of these organs;;

b) sales publications;

c) periodicals;

d) the United Nations Treaty Series.

International–multilateral

Bowman, M.J. and D.J. Harris. *Multilateral Treaties : Index and Current Status*. London: Butterworths, 1984. Was updated by annual supplements through 1995. No longer published.

United Nations. *Multilateral Treaties Deposited with the Secretary-General: Status as of...* New York: United Nations, 1968–. Annual kept very current. Paid subscription required.

Wiktor, Christian L. *Multilateral treaty calendar = Repertoire des traites multilateraux*, 1648–1995. The Hague ; Boston : M. Nijhoff Publishers ; Cambridge, MA : 1998.

Praktyka państw

J.G. Moore, *A Digest of International Law...*, 8 tomów, w ostatnim tomie — indeks, Washington 1906. Zawiera ułożone rzeczowo wyjątki umów międzynarodowych, korespondencji dyplomatycznej, orzeczeń sądów międzynarodowych i krajowych oraz innych dokumentów.

G.H. Hackworth, *Digest of International Law*, 8 tomów (indeks w ostatnim tomie), Washington 1940–1944. Stanowi kontynuację Digestu Moore'a.

M.M. Whiteman, *Digest of International Law*, 15 tomów, Washington 1963–1973. Stanowi kontynuację Digestu Hackwortha. Zawiera ułożony rzeczowo obszerny wybór praktyki państw, orzeczeń sądowych, dokumentów organizacji międzynarodowych (zwłaszcza ONZ) oraz wyjątki z prac wielu prawników.

C. Parry, *A British Digest of International Law*, zawiera wybór praktyki brytyjskiej w dziedzinie prawa międzynarodowego.

A.C. Kiss, *Repertoire de la pratique française en matière de droit International public*, Paris 1962–1972. Zawiera dokumenty praktyki francuskiej.

„Zbiór Dokumentów”, wydawany od 1945 r. Zawiera chronologicznie publikowany wybór dokumentów prawa międzynarodowego i polityki międzynarodowej Polski i innych państw.

L. Gelberg, *Prawo międzynarodowe i historia dyplomacji. Wybór dokumentów*, 3 tomy, Warszawa 1954–1960. Zawiera wybór dokumentów z lat 1780–1959.

K. Kocot, K. Wolfke, *Wybór dokumentów do nauki prawa międzynarodowego*, Wrocław–Warszawa 1976.

D. Harris, *Cases and Materials on International Law*, London 1998.

Prawo międzynarodowe publiczne. Wybór dokumentów, oprac. A. Przyborska-Klimczak, Lublin 1998.

Prawo międzynarodowe. Materiały do studiów, pod red. B. Wierzbickiego, Białystok 2000.

Stosunki międzynarodowe 1989–2000. Wybór tekstów źródłowych i materiałów, oprac. Z. Leszczyński, A. Koseski, Pułtusk 2001

Najlepsze podręczniki akademickie

Czapliński W., Wyrozumska A., *Prawo międzynarodowe publiczne: zagadnienia systemowe*, Wydawnictwo Beck, Warszawa 2004

Bierzanek R., Symonides J., *Prawo międzynarodowe publiczne*, Warszawa LexisNexis Polska 2011.

Inne warte uwagi opracowania polskie

J. Gilas, *Prawo międzynarodowe prywatne*, Warszawa 2002

A. Klafkowski, *Prawo międzynarodowe publiczne*, Warszawa 1979

J. Makowski, *Podręcznik prawa międzynarodowego*, Warszawa 1948

- S.E. Nahlik, *Wstęp do nauki prawa międzynarodowego*, Warszawa 1967
 J. Pieńkos, *Prawo międzynarodowe publiczne*, Kraków 2004
 M. Shaw, *Prawo międzynarodowe*, Warszawa 2000
 Tomasz Kamiński, Katarzyna Myszone-Kostrzewa, *Prawo międzynarodowe publiczne w pytaniach i odpowiedziach*, red. S. Sawicki, Warszawa LexisNexis Polska 2012
 Piotr Daranowski, *Prawo międzynarodowe publiczne, wybór orzecznictwa*, red. P. Daranowski, J. Połatyńska, Warszawa C.H. Beck, 2011

Najlepsze opracowania zagraniczne

Opracowania w języku angielskim

- M. Akehurst, *A Modern Introduction to International Law*, London 2002.
 J. Barker, *International Law and International Relations*, London 2000.
 I. Brownlie, *Principles of Public International Law*, Oxford 2003.
 A. Cassese, *International Law*, Oxford 2005.
 Contemporary Practice of Public International Law, New York 1997.
 M. Dixon, R. McCorquodale, *Cases and Materials on International Law*, London 2003.
 R. Dupuy (red.), *A Handbook of International Organizations*, Dordrecht 1998.

Möldner, Mirka

- The future of teaching international law. 2014
 International Courts and Tribunals, Evidence. In: Max Planck Encyclopedia of Public International Law (MPEPIL) Oxford University Press, Oxford 2014, 1–19.
 R. Higgins, *International Law. Problems and Process*, Oxford 1994.
 T. Hiller, *Sourcebook on Public International Law*, London–Sydney 1998.
 Introduction to International Organizations, wyd. L. Louis-Jacques, J. Korman, New York 1996.
 R.Y. Jennings, A. Watts, *Oppenheim's International Law*, wyd. IX, Essex 1992.
 J. Klabbers, *The Concept of Treaty in International Law*, The Hague–London–Boston 1996.
 P. Malanczuk, *Akehurst's Modern Introduction to International Law*, London–New York 1999.
 D.P. O'Connell, *International Law*, London 1970.
 Sh. Rosenne, *Practice and Method of International Law*, London 1984.
 P. Reuter, *Introduction to the Law of Treaties*, London–New York 1989.
 G. Schwarzenberger, *International Law*, London 1957–1976.

M. Sorensen (red.), *Manual of Public International Law*, London 1968, J.H.W. Verzijl, *International Law in Historical Perspective*, 10 tomów, Leyden–Alphen van den Rijn 1968–79.

Opracowania w języku niemieckim

F. Berber, *Lehrbuch des Völkerrechts*, München 1969–1977.

Bogdandy, Armin von

In wessen Namen? Internationale Gerichte in Zeiten globalen Regierens. Suhrkamp, Berlin, 2014, 383 p. (with Ingo Venzke)

„Internationale Streitbeilegung” oder „Internationale Gerichtsbarkeit”? In: 100 Jahre Rechtswissenschaft in Frankfurt. Erfahrungen, Herausforderungen, Erwartungen Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main 2014, 105–119.

Handbuch Ius Publicum Europaeum. Band 5: Verwaltungsrecht in Europa: Grundzüge. C.F. Müller, Heidelberg, 2014, 1269 p., (editor with Sabino Cassese, Peter M. Huber)

Zur demokratischen Legitimation von Europas Richtern. Eine vergleichende Rekonstruktion der Richterauswahl zu EGMR und EuGH. In: Juristenzeitung 69/11, 529–537 (2014) (with Christoph Krenn).

Das systemische Defizit. Merkmale, Instrumente und Probleme am Beispiel der Rechtsstaatlichkeit und des neuen Rechtsstaatlichkeitsaufsichtsverfahrens. In: Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht 2/74, 283–328 (2014) (with Michael Ioannidis)

G. Dahm, *Völkerrecht*, Stuttgart 1958–1961.

K. Doehring, *Völkerrecht*, Heidelberg 1999.

W. Graf Vizthum, *Völkerrecht*, Berlin–New York 1997.

J. Seidl-Hohenveldern, *Völkerrecht*, Köln–Berlin–Bonn–München 1987.

A. Yerdross, B. Simma, *Universelles Völkerrecht. Theorie und Praxis*, Berlin 1984

Molnár–Gábor, Fruzsina

Das Ende der Zufallsbefunde in der genetischen Diagnostik: Die Ganzgenomsequenzierung und die Erwartbarkeit zusätzlicher Befunde. In: Zeitschrift für Medizin–Ethik–Recht 2, 81–104 (2014) (with Gösta Gantner, Prof. Dr. rer.nat. Peter Lichter).

Besonderheiten der Genomsequenzierung als Grundlage der Steuerung in der translationalen Medizin. In: Zufallsbefunde bei molekulargenetischen Untersuchungen. Ethische, rechtliche und medizinische Herausforderungen, (eds.) M. Langanke, P. Erdmann, J. Robiński, S. Rudnik–Schöneborn. Springer, Berlin/Heidelberg 2014, *forthcoming*.

Integrating Next-Generation Sequencing into Medical Diagnostics – a Snapshot of Normative Challenges. In: *Medicine and Law* Vol. 33 No. 4 (2014), *forthcoming*.

Klinische Genomsequenzierung und der Umgang mit Zusatzbefunden im Spannungsfeld von ethisch-rechtlichen Voraussetzungen und ökonomischen Erwägungen. In: *Jahrbuch Ethik in der Klinik (JEK)* 7, 175–208 (2014) (with Martin Frank, Gösta Gantner, Stefan Wiemann).

Die Totalsequenzierung des menschlichen Genoms als medizinischer Eingriff – Bewertung und Konsequenzen. In: *Zeitschrift für medizinische Ethik* 2, 135–147 (2014) (with Johannes Weiland).

Vischer, Benedict

Die Unwiderstehlichkeit des Rechts und die Verführung der Perfektion. In: *Interdependenzen von Recht und Religion*, Felix Hafner, Jürgen Mohn (eds.) Ergon, Wiesbaden 2014, *forthcoming*.

Chiliasmen des Völkerrechts zwischen Verheißung und Verdrängung. 2014

Opracowania w języku francuskim

D. Carreau, *Droit international*, Paris 1997.

L. Cavare, *Le droit international public positif*, Paris 1967–1969.

J. Combacau, S. Sur, *Droit international public*, Paris 1995.

J. Charpentier, *Institutions internationales*, Paris 1990.

R. Dupuy, *Droit international public*, Paris 1993.

P. Guggenheim, *Traite de droit international public*, Geneve 1953–1954.

Ch. Rousseau, *Droit international public*, Paris 1979–1983.

H. Thierry, J. Combacau, S. Sur, Ch. Vallee, *Droit international public*, Paris 1984.

J. Vehoeven, *Droit international public*, Bruxelles 2000

Lista najlepszych czasopism zagranicznych i polskich poświęconą tematyce PMP

American Journal of International Law

British Yearbook of International

International and Comparative Law Quarterly

International Law Reports

Journal de droit international

Netherlands Yearbook of International Law

Recueil des Cours de l'Académie de Droit International de la Haye

Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht

Revue Générale de Droit International Public

Sprawy Międzynarodowe
Yearbook of International Environmental Law
Yale Journal of International Law
Yale Law Journal
Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht

Najciekawsze strony internetowe

www.washlaw.edu/forint/forintmain.html

The foreign and international law web of the Washburn University School of Law Library www.asil.org/resource/home.htm

Electronic resource guide of the American Society of International Law
www.llrx.com/international-law.html

www.law.ecel.uwa.edu.au/intlaw

University of Western Australia guide to international law resources
www.law.cam.ac.uk/RCIL/home.html

Lauterpacht Research Centre for International Law
www.worldlii.org/catalog/

World Law site

www.hg.org/govt.html

Hieros Gamos law links

www.bibl.ulaval.ca/ress/droit/bouton8.html

University of Laval, French Canadian site on international law
www.ridi.org

French resource for international law generally

www.un.org/law/ilc/ International Law Commission

www.icc-cpi.int/legaltools ICC Legal Tools (these deal mostly with international criminal law, but also with general international law, human rights law, humanitarian law and national implementation)

www.asil.org/resource/home.htm ASIL Guide for Electronic Resources for International Law

www.llrx.com/international-law.html Law & Technology Resources for Legal Professions (International Law Guide)

www2.lib.uchicago.edu/llou/forintl.html University of Chicago Library (Legal Research on International Law Issues Using the Internet)

www2.spfo.unibo.it/spolfo/ILMAIN.htm University of Bologna (Research Guide to International Law on the Internet)

www.lcil.cam.ac.uk/ The Lauterpacht Centre for International Law,

University of Cambridge
www.worldlii.org/catalog/ World Law
www.hg.org/govt.html HG.org Worldwide Legal Directories
www.bibl.ulaval.ca/mieux/chercher/portails/droit/ droit international
Universit e Laval
www.ridi.org/ R seau Internet pour le Droit International
www.un.org/law/ United Nations (International Law)
MTS
<http://www.icj-cij.org/icjwww/idecisions.htm>
ONZ
<http://www.un.org/en/index.shtml>
Ministerstwo Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej MSZ
http://www.msz.gov.pl/Strona_glowna,1.html

Czasopisma i serie wydawnicze

AFDI – Annuaire français de droit international
AIDI – Annuaire de l'Institut de droit international
AJIL – American Journal of International Law
AJP – Aktuelle Juristische Praxis
All ER – All England Law Reports
All ER – (Comm) All England Law Reports (Commercial Cases)
APD – Archives de philosophie du droit
AUL – Acta Universitatis Lodzensis, Folia Iuridica
BB – Betriebs-Berater
BDGV – Berichte der Deutschen Gesellschaft für Völkerrecht
BGE – Amtliche Sammlung der Entscheidungen des Schweizerischen Bundesgerichtes / Recueil officiel des arrêts du Tribunal Fédéral Suisse
BTI – Bulletin de transport international
BTL – Bulletin de transport et de la logistique
BYBIL – British Year Book of International Law
CBR – The Canadian Bar Review
CDE – Cahiers de droit européen
CMLRev. – Common Market Law Review
CL – The Company Lawyer
CLJ – Cambridge Law Journal
CPiE – Czasopismo Prawnicze i Ekonomiczne
DMF – Droit maritime français
EBLR – European Business Law Review

EBOLR – European Business Organization Law Review
ETL – European Transport Law
FLR – Family Law Reports
FamRZ – Zeitschrift für das gesamte Familienrecht
Gaz. Pal. – Gazette du Palais
HLRev. – Harvard Law Review
HILJ – Harvard International Law Journal
ICLQ – International & Comparative Law Quarterly
IPRax – Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrecht
IPRspr. – Die deutsche Rechtsprechung auf dem Gebiet des internationalen Privatrechts
JBL – Journal of Business Law
JCDI – Juris-Classeur de droit international
JCP – Juris-Classeur périodique (La Semaine Juridique)
JDI – Journal de droit international (Clunet)
JPIL – Journal of Private International Law
JR – The Judicial Review
JT – Journal des tribunaux (belg.)
KPP – Kwartalnik Prawa Prywatnego
KPPub. – Kwartalnik Prawa Publicznego
s Rep. – Lloyd's Law Reports
LQR – Law Quarterly Review
MJ – Maastricht Journal of European and Comparative Law
N.E. (2d) – North Eastern Reporter (Second Series)
NILR – Netherlands International Law Review
NJW – Neue Juristische Wochenschrift
NP – Nowe Prawo
N.Y. (2d) – Reports of Cases Decided in the Court of Appeals of the State of New York (Second Series)
N.Y.S. (2d) – New York Supplement (Second Series)
NYIL – Netherlands Yearbook of International Law
OER – Osteuropa-Recht
ÖZöR – Österreichische Zeitschrift für öffentliches Recht
PIPWI UJ – Prace Instytutu Prawa Własności Intelektualnej Uniwersytetu Jagiellońskiego
PM – Prawo Morskie
PPH – Przegląd Prawa Handlowego
PPHZ – Problemy Prawne Handlu Zagranicznego
PS – Przegląd Sądowy

PSM – Przegląd Stosunków Międzynarodowych
PSej. – Przegląd Sejmowy
RabelsZ – Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht
 (wcześniej: Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht)
Rec. des cours – Recueil des cours de l'Académie de droit international de la Haye
Rec. Lebon – Recueil des arrêts du Conseil d'État
Rev. belg. dr. int. – Revue belge de droit international
Rev. crit. d.i.p. – Revue critique de droit international privé (wcześniej: Revue de droit international privé)
R. d.i.p. et pénal – Revue de droit international privé et de droit pénal international
Rec. Dalloz – Recueil Dalloz
RDCB – Revue de droit commercial belge / Tijdschrift voor belgisch handelsrecht
RDILC – Revue de droit internationale et de législation comparée
RDIPP – Rivista di diritto internazionale privato e processuale
REDI – Revista española de derecho internacional
RGDIP – Revue générale de droit international public
RIDC – Revue internationale de droit comparé
RIW – Recht der Internationalen Wirtschaft
RJC – Revue de jurisprudence commerciale (wcześniej: Journal des agréés)
RMC – Revue du Marché Commun et de l'Union Européenne (wcześniej: Revue du Marché Commun)
RPEiS – Ruch Prawniczy Ekonomiczny i Społeczny
RTDE – Revue trimestrielle de droit européen
St. Iur. Sil. – Studia Iuridica Silesiana
SJIR – Schweizerisches Jahrbuch für internationales Recht / Annuaire suisse de droit international
SP – Studia Prawnicze
St. Iur. – Studia Iuridica
SZIER – Schweizerisches Zeitschrift für internationales und europäisches Recht / Revue suisse de droit international et de droit européen
SzS – Schriften zum Seehandelsrecht
TCFDIP – Travaux du Comité français de droit international privé
TPP – Transformacje Prawa Prywatnego
TransportR – Transportrecht
U.Ch.L.Rev. – University of Chicago Law Review
U.S. – United States Reports
YILC – Yearbook of International Law Commission

YPIL – Yearbook of Private International Law
ZEuP – Zeitschrift für Europäisches Privatrecht
ZGR – Zeitschrift für Unternehmens- und Gesellschaftsrecht
ZSR – Zeitschrift für Schweizerisches Recht / Revue de droit suisse / Rivista di diritto svizzero
ZVglRWiss – Zeitschrift für Vergleichende Rechtswissenschaft
 Publikatory urzędowe
A. – Publications of European Court of Human Rights, Series A: Judgments and Decisions, Registry of the Court, Council of Europe, Strasbourg
Dz.T. i Z.K. – Dziennik Taryf i Zarządzeń Komunikacyjnych
Dz.U. – Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej
Dz. Urz. UE – Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej
ICJ Rep. – International Court of Justice Reports of Judgements, Advisory Opinions and Orders
LNTS – League of Nations Treaty Series
Mb – Moniteur belge
OTK ZU – Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego. Zbiór Urzędowy
PCIJ Coll., seria A – Permanent Court of International Justice. Collection of Judgements (1922–1930)
PCIJ Coll., seria B – Permanent Court of International Justice. Collection of Advisory Opinions (1922–1930)
PCIJ Coll., seria A/B – Permanent Court of International Justice. Collection of Judgements, Orders and Advisory Opinions (1931–1940)
UNTS – United Nations Treaty Series
Zb. Orz. – Zbiór Orzeczeń Trybunału i Sądu Pierwszej Instancji

Wykaz skrótów

Europejski Trybunał Sprawiedliwości – **ETS**
 Europejski Trybunał Praw Człowieka – **ETPC**
 Karta Narodów Zjednoczonych z 26.6.1945 r. (Dz.U. z 1947 r. Nr 23, poz. 90 ze zm.) – **KNZ**
 Komisja Prawa Międzynarodowego – **KPM**
 Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. – **Konstytucja RP**
 Konwencja Narodów Zjednoczonych o prawie morza z dnia 10.12.1982 r. (Dz.U. z 2002 r. Nr 59, poz. 543) – **KNZ PM**
 Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z dnia 4.11.1950 r. (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.) – **EKPC**
 Konwencja wiedeńska o prawie traktatów z dnia 23.5.1969 r. (Dz.U. z 1990 r. Nr 74, poz. 439) – **KWPT**

Konwencja wiedeńska o prawie traktatów między państwami a organizacjami międzynarodowymi albo organizacjami międzynarodowymi z dnia 21.3.1986 r. – **KW PT PiO**

Konwencja wiedeńska o stosunkach dyplomatycznych z dnia 18.4.1961 r. (Dz.U. z 1965 r. Nr 37, poz. 232) – **KW SD**

Konwencja wiedeńska o stosunkach konsularnych z 24.4.1963 r. (Dz.U. z 1982 r. Nr 13, poz. 98) – **KW SK**

Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości – **MTS**

Organizacja Narodach Zjednoczonych – **ONZ**

Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju – **OECD**

Prawo międzynarodowe publiczne – **PMP**

Rada Bezpieczeństwa ONZ – **RB ONZ**

Rzeczpospolita Polska – **RP**

Stały Trybunał Sprawiedliwości Międzynarodowej – **STSM**

Trybunał Konstytucyjny – **TK**

Unia Europejska – **UE**

United Nations Commission on International Trade Law (Komisja Międzynarodowego Prawa Handlowego ONZ) – **UNCITRAL**

Unia Zachodnioeuropejska – **UZE**

Wspólnota Europejska – **WE**

Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych – **ZO NZ**

WYDAWNICTWO

e-mail: wydawnictwo@aon.edu.pl

tel. 261 813 671, tel./fax 261 813 752

KSIĘGARNIA

e-mail: ksiegarnia.akademicka@aon.edu.pl

261 814 608

261 814 055

SKLEP INTERNETOWY

www.ksiegarnia.aon.edu.pl

al. gen. A. Chruściela 103, 00-910 Warszawa

Oferujemy następujące usługi:

- przygotowanie projektów graficznych
- opracowanie redakcyjne i korektę
- usługi introligatorskie
- skład komputerowy
- drukowanie

Nasze atuty:

- długoletnie doświadczenie
- kompleksowa obsługa
- konkurencyjne ceny
- wysoka jakość
- krótkie terminy

ISBN 978-83-7523-486-2

WYDAWNICTWO
AON